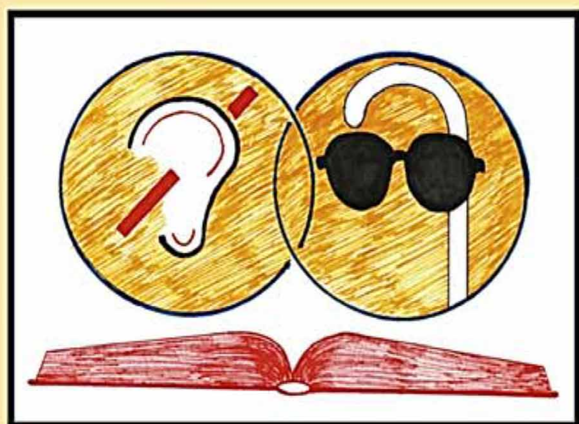
GHEORGHE MOLDOVAN

ÎNVĂȚĂMÂNTUL DEFICIENȚILOR
DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX, ÎN ARDEAL ȘI BANAT

Editura POLITEHNICA

Colecţia "SINTEZE"

ÎNVĂŢĂMÂNTUL DEFICIENŢILOR
DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX, ÎN
ARDEAL ŞI BANAT

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MOLDOVAN, GHEORGHE
Învăţământul deficienţilor din prima jumătate a secolului XIX, în Ardeal şi Banat / Gheorghe Moldovan. – Timişoara : Editura Politehnica, 2019
Conţine bibliografie
ISBN 978-606-35-0301-6

376

Prof. gr. I. GHEORGHE MOLDOVAN

ÎNVĂŢĂMÂNTUL DEFICIENŢILOR
DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX, ÎN
ARDEAL ŞI BANAT

Colecţia "SINTEZE"

Cu o prefaţă de Psihopedagog Special Julia Henriette Kakucs
şi Doctor în Istorie Lajos Kakucs

EDITURA POLITEHNICA
TIMIŞOARA - 2019

EDITURA POLITEHNICA
Bd. Vasile Pârvan nr. 2B
300223 Timişoara, România

Tel./Fax. 0256/404.677
E-mail: editura@upt.ro

Consilier editorial: Prof.dr.ing. Sabin IONEL
Redactor: Claudia MIHALI
Coperta 4 (foto): Anca Silvia BUZATU

Bun de imprimat: 18.09.2019
Coli de tipar: 19
C.Z.U. 376
ISBN 978-606-35-0301-6

Tipar executat la S.C. URCXEDOS SRL Timişoara

Motto :

„Limbajul scris este cea mai sigură metodă prin care poate fi testat un surdomut în cunoașterea limbii, capacitatea și priceperea profesorului, precum și natura și valoarea metodei sale. Dacă profesorul nu a adus elevul său surd la punctul în care putea să-și exprime propriile sale gânduri în scris și nu poate înțelege comunicarea scrisă a altor persoane, el nu a atins scopul pe care trebuia să îl aibă în educarea surdomutului”.

Franz Herrmann Czech (1788-1847)

„Denk- und Sprachlehre für Taubstummen”

Viena, 1836.

(Cea mai veche surdo-metodică utilizată pe teritoriile românești)

PREFAȚĂ

Autorul, Gheorghe Moldovan, a fost între 1972-2010 profesor-inginer la fosta Școală Profesională Specială Nr. 2 din Timișoara, unde a predat elevilor surzi ce se pregăteau în meseriile mecanice, materiile teoretice.

Om cu vederi largi, interesându-se încă din copilărie de istoria și arheologia ținuturilor natale, în preajma evenimentelor legate de redenumirea școlii în *„Liceul Tehnologic Special Gheorghe Atanasiu”* (anul 2002), excelentul pedagog s-a preocupat tot mai intensiv, pe lângă istoria instituției în care a lucrat și cu trecutul dezvoltării învățământlui special din România. Un prim rezultat al acestor preocupări s-a finalizat în anul 2002 prin montarea în sala proferorală a școlii a unor panouri reprezentând aspecte din istoria instituției.

Cercetările au fost lărgite repede cu datele legate de evoluția învățământului special din Europa, începând cu activitatea episcopului romano-catolic John of Beverly din Anglia care deja în anul 685 s-a ocupat cu educarea unui surdomut. Pe parcursul secolelor, învățământul special va găsi drumul comun cu celelalte instituții de învățământ din Europa, cum era și Institutul pentru Surdomuți din Viena, înființat în anul 1779. În deceniile următoare, capitala Imperiului Austriac va juca un rol foarte important în dezvoltarea învățământului special și în zonele noastre, unde între 1827-1846, la Dumbrăveni, oraș privilegiat din anul 1714, cu școală primară din anul 1744, va funcționa prima formă de învățământ pentru surdomuți de pe actualul teritoriu al României.

Pentru a prezenta cât mai documentat acest capitol, Gheorghe Moldovan a făcut cercetări minuțioase atât în sursele tipărite în limbile română, maghiară, germană sau engleză, dar mai ales în sursele netipărite, păstrate în arhivele Parohiei Romano-Catolice a armenilor din Dumbrăveni, arhivele Arhidiecezei Romano-Catolice din Alba Iulia, a Mitropoliei Greco-Catolice române din Blaj și în Arhivele Naționale a Ungariei din Budapesta. Aceste cercetări erau necesare pentru a lămuri cât mai bine rolul, destul de controversat al învățătorului Ioan Băcilă (Joannes Bacsilla) în activitatea de educare a surzilor la Dumbrăveni între anii 1827-1846.

Chiar dacă întâietatea Școlii de Surdomuți din Dumbrăveni este de

necontestat, lărgirea acestui domeniu era strâns legată de activitatea regimentelor grănicerești din Ardeal și Banat. În cazul Banatului, un rol important l-a avut Regimentul de Graniță Germano-Bănățean înființat în 1775 și Regimentul de Graniță românesc din Caransebeş. După 1838 cele două regimente s-au redenumit în Regimentul de Graniță sârbesc Nr. 14 cu sediul la Pancevo și Regimentul de Graniță românesc Nr. 13 cu sediul la Caransebeş. Până la desființarea regimentelor bănățene, în anul 1872, în cele 193 de așezări grănicerești trăiau 307.537 locuitori.

În ceea ce privește învățământul copiilor surzi, cele două școli s-au înființat aproape simultan, în anul 1836. La Biserica Albă învățători au fost Waszner și Stitz, iar la Bozovici, Michael Hoffmann și Thomas Staschek. Copiii surzi proveniți din zone mai îndepărtate primeau ajutor financiar din partea regimentelor pentru a se putea întreține în localitățile unde urmau școala. În a doua jumătate a secolului XIX, aceste școli au fost înlocuite de activitatea lui Karl Schäffer la Timișoara.

Deosebit de interesante sunt relatările autorului privind inițiativele Curții dela Viena, din 1846, referitoare la instituirea unui învățământ al orbilor pe lângă Școlile Triviale din Bozovici și Orșova Veche.

Chiar dacă nu era legată de istoria învățământului special din Banat, deosebit de interesantă este prezentarea încercărilor legate de învățământul surdomuților de pe teritoriul Regimentului de Graniță din Năsăud din 1838.

Cartea prezentată, alături de celelalte studii ale inginerului Gheorghe Moldovan, sunt lucrări deosebit de valoroase ale cercetării legate de un capitol mai neglijat, referitor la învățământul special din România și a legăturilor sale cu tradițiile din Europa Apuseană.

Lajos Kakucs

Doctor în istorie

*

Reunind o serie de informații inedite, culese cu o acerbă acribitate și cu o pasiune ce învinge piedicile ridicate de umbra timpului scurs, de limbile diferite în care documentele au fost formulate, de dificultățile descifrării lor fiind deseori scrise de mână, de divagațiile ce au rezultat în urma studiului comparativ între sursele anterioare și cele prezentate acum, noul volum a lui Gheorghe Moldovan, **ÎNVĂȚĂMÂNTUL DEFICIENȚILOR ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX, ÎN ARDEAL ȘI BANAT**, cucerește prin prezentarea rezultată din actele și

scrisoriile descoperite de cercetător. Faptul că le putem citi în paginile cărții, atât în original cât și în traducere, conferă cărții, cititorului ei, autenticitatea participării la procesul de cercetare istorică. Ne întrebăm cu emoție și surprindere, și noi împreună cu scriitorul, ce fel de om a fost husarul Băcilă care întorcându-se acasă a preluat copii surzi să-i școlarizeze ? Ce l-a îndemnat la Paris să se adâncească în metoda abatelui De l`Épée ? Suntem și noi curioși, incitați de evenimentele ce urmează, să vedem ce se întâmplă la Dumbrăveni, cine sunt elevii școlii de surzi, cine-i susțin ? Dramatismul evocării nefaste din viața lui Băcilă ne atinge emoțional. Scrisoarea plină de rugăminți a mamei sale este o pagină în care istoria se împletește cu psihologia. Dar unde rămâne în această carte istoria rece ? Cum ar putea fi emoția înnăbușită când citim despre începuturile promițătoare și apoi despre declinul dascălului din Dumbrăveni, despre cererea de căsătorie a profesorului Michael Hoffmann din Bozovici, cerere ce trebuia aprobată de Viena după cercetarea condiției morale a domnișoarei ? Cum să nu tresari de uimire răsfoind manualul *„Versinnlichte Denk- und Sprachlehre, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben”* (Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață), o metodică de predare a copilului surd, scrisă de Franz Herrmann Czech și care a fost editată în 1836 la Viena ?

Ineditul, noutatea descoperirilor făcute în legătură cu învățământul pentru copiii orbi îmbogățesc lectura.

Cui i se adresează cartea ? În aceeași măsură istoricilor, specialiștilor din învățământul special, celor interesați de modul în care iluminismul a schimbat optica asupra valorii umane și nu în ultimul rând, celor iubitori de munca – concentrată pe detalii – a detectivilor. Gheorghe Moldovan amintește pe parcursul analizei datelor prezentate și coincidențele care l-au determinat să se ocupe de istoria școlarizării copiilor surzi în aceste ținuturi. Nu doresc să le divulg acum. Cititorul are dreptul să-și facă descoperirile de la pagină, la pagină. Amintesc însă cea mai mare coincidență din viața sa. Căsătorit cu o specialistă psihopedagog special, având un socru activ în cadrul Asociației Surzilor din Timișoara, autorul s-a apropiat afectiv de problematica pregătirii pentru viață a copilului deficient, a adolescentului surd.

Munca cu deficienții nu este o simplă meserie. Ea este o menire.

Julia Henriette Kakucs

Specialist Psihopedagogie Specială.

CUVÂNT ÎNAINTE

Deși relatări despre existența și realizările unor surdomuți s-au transmis încă din antichitate, pe plan mondial, un învățământ special destinat lor a început târziu și timid, fiind practicat individual de către anumiți entuziaști ce au avut contact cu această categorie de deficienți.

Cea mai veche relatare, ajunsă până în zilele noastre, despre educarea unui surdomut, provine din Anglia secolelor VII-VIII și este legată de activitatea episcopului romano-catolic **John of Beverley** (641-721), canonizat în anul 1037. Acesta, aproximativ în anul 685 s-a ocupat cu educarea unui surdomut pe care l-a învățat să scrie și să pronunțe cuvinte simple în limba saxonă. Mult mai târziu, tot în Anglia, medicul **John Bulwer** (1606-1656) a studiat psihologia surzilor și a educat pe frații Gastevorke. În activitatea sa surdologică, John Bulwer a inițiat o metodă mimică și dactilă care, a fost perfecționată de **John Wallis** (1616-1703), profesor la Oxford, în timp ce educa pe surdomuții Daniel Whaley și Alexandre Pophas. [Crăiniceanu-1925], [Pretorian-1934].

Și în alte țări au existat preocupări similare. **Rudolf Agricola** din Heidelberg (1443-1485) a învățat un surdomut să scrie și să înțeleagă textele scrise. Filozoful **Jerome Cardau** (n.1501) din Pavia și preotul **Lana Terzi** (1631-1687) din Brescia, au descoperit unele elemente ale metodei orale. La Bruxelles, **Mercure van Helmont** (1618-1659) a îmbunătățit metoda citirii de pe buze, iar la Amsterdam, **Jean Conrad Amman** (1669-1724) a stabilit principiile metodei orale pe care le-a publicat în cartea ***„Surdus lagueris”,*** apărută în 1692. Metoda lui Amman este preluată și perfecționată în țările de limbă germană de **Raphel** (1673-1740), preotul **Arnoldi** (1735-1783) și **Losins.** [Atanasiu-1933], [Pretorian-1934].

O contribuție deosebit de importantă a avut-o călugărul spaniol **Pedro de Ponce y León** (1520-1584) care a învățat mai mulți surdomuți, din familii ilustre, să scrie, să citească și să vorbească în limbile spaniolă, greacă, latină și italiană. De asemenea, i-a învățat filozofia și astrologia. Munca sa a fost continuată de **Juan Pablo Bonet** (1573-1633) din Aragon care, în 1620, publică o carte referitoare la metoda de educare a surdomuților. Metoda lui Bonet a fost preluată de **Iacob Rodrigues Pereire**

(1715-1790) și utilizată de el în Franța. Unul din elevii săi surzi a fost Georges Philipe Saboureux de Fontenay (1742-1806), care a ajuns un distins scriitor și General de Brigadă în timpul Revoluției Franceze. Alături de Pereire, metoda este preluată de **Ernaud** și **Deschamps**, care inițiază mici grupuri de elevi surdomuți. Însă, cel care va reuși să se impună a fost **Abatele Charles-Michel de l'Épée** (1712-1789), a cărui mare realizare a fost înființarea la Paris, în anul 1770 (1760), a primului institut din lume destinat educării surdomuților. Din punct de vedere metodic, el nu a continuat munca înaintașilor Ponce-Bonet-Pereire-Ernaud-Descamps, ci s-a axat doar pe metoda gestuală și cea dactilă, ignorând principiile metodei orale. A fost momentul în care, pe plan mondial, referitor la modalitățile de educare a surzilor, metoda gestuală s-a impus inițiind formarea unei „concepții gestualiste". În 1785, Abatele de l'Épée și-a popularizat metoda de educare prin publicarea cărții ***„Adevărata artă de a instrui pe surdo-muți".*** Institutul înfințat de el există și azi, iar activitatea sa didactică a fost continuată de **Abatele Roch-Ambroise Sicard** (1742-1822) și apoi de **J. J. Valade-Gabel** (1801-1879). [Crăiniceanu-1925], [Atanasiu-1933].

În acest timp, în țările germane pătrunsese metoda orală transmisă pe linia Amman-Raphel-Arnoldi-Losins și în anul 1778, la Leipzig, **Samuel Heinicke** (1727-1790) înființează un institut pentru surdomuți folosind demutizarea și citirea de pe buze. Se cristalizează astfel cel de al doilea curent de opinie, cel oralist. Din acel moment, surdologii s-au împărțit în două grupe, care există și azi, oraliști și gestualiști. Între acestea s-au purtat, și se poartă, discuții contradictorii referitoare la metodele de predare. Institutele din Paris și Leipzig au perfecționat profesori care, întorși în localitățile și țările lor au înființat institute noi pentru surdomuți. În felul acesta, deferitele institute răspândite pe toate meridianele purtau amprenta gestualistă sau oralistă, funcție de locul în care s-a specializat respectivul profesor care le-a înființat. Abia spre sfârșitul secolului XIX, în urma congreselor ținute la Milano (1880), Bordeaux (1882) și Brüxelles (1883) s-a luat hotărârea de a se renunța la metoda gestuală și educarea surzilor să se facă doar după metoda orală. [Crăiniceanu-1925], [Pretorian-1934].

*

Referitor la educarea copiilor orbi, pe plan mondial primul institut dedicat educării copiilor orbi s-a înființat la Paris în anul 1786, de către Valentin Haüy care, a inventat și un sistem de imprimare, în relief, a literelor alfabetului, sistem care urma să fie „demolat" de „alfabetul cu puncte în relief" inventat de Louis Braille. Pedagogia orbilor a atras interesul oamenilor și, în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea, institutele

pentru educarea copiilor orbi s-au înmulțit. Încet, încet, ele se apropiau și de teritoriile românești. În țările care urmau să alcătuiască viitorul Reich German, au apărut institute pentru orbi la Berlin (1806), Königsberg (1815), Dresda (1817), Breslau (1818), Weimar (1825), München (1826) și Halle (1827). În Austria, primul institut pentru copiii orbi a fost înființat la Viena (1805) fiind urmat de Linz (1824) dar, în celelalte țări componente ale Imperiului Habsburgic situația s-a desfășurat în modul următor : Praga – Cehia (1825), Bratislava – Slovacia (1825) și Budapesta – Ungaria (1825). [Crăiniceanu-1925] și [J.W.Klein-1837].

Putem sesiza existența unui „val educațional” care, atât din punctul de vedere al educării surzilor cât și al orbilor, a pornit dela Paris și, în timp, s-a propagat în toate direcțiile. După înființarea acestor institute în orașele mari ale Europei, era normal să apară ideea înființării lor și în localități mai mici. Ardealul și Banatul, fiind componente ale Imperiului Habsburgic, erau în vizorul unor organisme centrale de dirijare a învățământului și acestea au impus și dezvoltarea învățământului atât pentru surdomuți cât și pentru orbi. Era evoluția aceluiași „val educațional” care avansând spre est urma să se oprească doar la linia Carpaților.

Pentru educarea surzilor din Ardeal și Banat, o importanță majoră a avut înfințarea, la 1779, a Institutului pentru Surdomuți din Viena. Aflat la Paris, în vizită la sora sa Maria Antoaneta, împăratul Iosif al II-lea a vizitat Institutul de Surdomuți al Abatelui de l'Épée. Încântat de ceea ce a găsit acolo, l-a însărcinat pe preotul Frederic Storch să plece la Paris și să se specializeze în educarea surdomuților. Frederic Storch s-a instruit opt luni la institutul Abatelui de l'Épée și, reîntors la Viena, a înființat un Institut de Surdomuți care există și azi. Inițial, metodele folosite la Viena erau identice cu cele dela Paris, adică metoda gestuală dar, începând cu anul 1833 a preluat metoda orală perfecționată de urmașii lui Heinicke. Chiar dela înființare, institutul vienez pentru surdomuți a avut o politică militantă luptând cu prejudecățile vremii și răspândind această nouă formă de învățământ special prin pregătirea de noi specialiști. De-a lungul timpului profesorii pregătiți la Viena au înființat școli pentru surdomuți în orașele importante ale tuturor provinciilor imperiului (Austria, Cehia, Ungaria, Slovacia, Croația, Slovenia, Galiția, Transilvania, Banat, Bucovina), dar și în afara acestuia ca în Bavaria sau Imperiul Țarist. [Crăiniceanu-1925], [Atanasiu-1933].

Asemănător s-au petrecut lucrurile și în cazul educării orbilor. Până de curând, se credea că primele institute dedicate educării orbilor, de pe actualul teritoriu al României, s-au înființat la Cluj (1900) și la Focșani

(1901) – mutat ulterior la București în Cartierul Vatra Luminoasă. În cuprinsul cărții vom vedea că lucrurile stau total diferit și că, la inițiativa Vienei, la jumătatea secolului XIX a existat un învățământ pentru orbi în Banat.

Încet, încet, ideile pornite din capitala imperiului se răspândeau în toate zonele, schimbând concepții și mentalități, creind noi atitudini și stabilind noi priorități.

Pentru propagarea culturală, politica Vienei s-a folosit de anumite pârghii care îi erau la îndemână. Una din ele a fost utilizarea Regimentelor Grănicerești. Cu ajutorul lor, s-a impus un învățământ primar obligatoriu și s-a instituit un sistem prin care fii țăranilor-grăniceri puteau să acceadă spre alte forme de învățământ, fără să-și pună problema taxelor. Un alt mijloc utilizat a fost Biserica Greco-Catolică. Ea avea pe teritoriul Transilvaniei o importantă rețea de școli de diferite grade și absolvenții acestora își puteau continua studiile la universități din restul imperiului. În scurt timp, roadele acestei politici culturale au început să se vadă. A apărut o intelectualitate românească ce succeda unei generații de țărani și care a avut un rol determinant în trezirea conștiinței naționale a românilor.

Învățământul pentru deficienți din provinciile românești aflate la vest de Carpați a fost influențat de politica culturală a Vienei. În cele ce urmează, vom trata doar acele forme ale învățământului pentru deficienți care s-au desfășurat în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Referitor la această perioadă, în literatura română se amintește doar de Școala de Surdomuți dela Dumbrăveni, jud. Sibiu. Vom vedea că ea nu a fost singura formă de educare a copiilor cu deficiențe din Ardeal și Banat, dar despre ea au început să se susțină multe legende fanteziste care, cu timpul, au fost considerate „adevăruri absolute”. Intenția mea a fost de a prezenta un tablou cât mai veridic al acelei perioade, din punctul de vedere al educării deficienților. Nu pot spune că am epuizat toate sursele și că prezentarea mea ar fi completă. Oricând pot să apară noi informații care să modifice concluziile la care am ajuns sau să le completeze cu altele noi.

Cartea de față nu este o povestire istorică ușor de parcurs. Este un studiu critic în care informațiile descoperite au fost așezate alăturat și au fost supuse unor analize minuțioase în vederea descoperirii adevărului. Concluziile formulate au avut rolul de a stabili modul real de desfășurare a învățământului pentru deficienți din Ardeal și Banat din perioada respectivă, concluzii care, în general, au contrazis părerile și teoriile existente până în

prezent. În special, datorită faptului că actuala carte aduce la lumină teorii noi ce le contrazice pe cele existente, am considerat necesar să demonstrez valabilitatea acestora, iar demonstrarea nu putea avea loc fără prezentarea documentelor de arhivă. Cei interesați vor trebui să parcurgă acest studiu cu răbdare, să urmărească firul raționamentului propus de autor și, natural, sunt liberi să-și formuleze propriile lor concluzii.

BIBLIOGRAFIE

1. ATANASIU GHEORGHE : *„Învățământul surdo-muților. Studiu surdo-pedagogic și social”.* Tipografia „Unirea Română”-Timișoara. 1933. **[Atanasiu-1933].**

2. CRĂINICEANU GHEORGHE Dr. : *„Istoricul instrucțiunei, literaturei și legislațiunei copiilor anormali”.* Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Regiunea I. a Ocrotirilor Sociale Cluj. Litografia Baga Cluj. 1925. **[Crăiniceanu-1925].**

3. KLEIN JOHANN WILHELM : *„Geschichte des Blinden-Unterrichtes und der Blinden-Anstalten”* (Istoria educării orbilor și a institutelor pentru orbi). Druck und Verlag von A. Pilkler's fel. Witwe.Wien, 1837. **[J.W.Klein-1837].**

4. PRETORIAN C. : *„Istoricul școalei surdomuților”.* Din revista „Răsăritul nostru” [nr.32/sept.1934-p.1-2], [nr.33/1934-p.1-2], [nr.34/nov. 1934-p.1-2], [nr.35/dec.1934-p.1-2] și [nr.42/iul. 1935-p.1]. **[Pretorian-1934].**

Autorul.

Partea I-a

ŞCOALA DE SURDOMUŢI DE LA DUMBRĂVENI (1827-1831) + (1831-1846)

Capitolul 1.
LOCALITATEA DUMBRĂVENI.

Din [Ávedik-1896], [http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumbrăveni], [Nedelcu-2016] și [Gazdovits-1996]

Localitatea Dumbrăveni se află în Transilvania pe malul Târnavei Mari, la jumătatea distanţei dintre Mediaş şi Sighişoara, pe artera comercială ce leagă Alba Iulia şi Blajul de Braşov. Legături bune există şi cu oraşele Sibiu, Târgu Mureş şi Cluj.

Cea mai veche atestare documentară datează din anul 1332, când avea deja rangul de „târg”. De-a lungul timpului, denumirea localităţii a diferit în funcţie de perioada istorică în care s-a aflat şi de limba care se folosea. Prima denumire ne-ar îndemna să o traducem greșit ca *„satul lui Ebeş sau Epeş”,* însă denumirea maghiară ***Ebesfalva*** se traduce prin ***„satul câinilor”*** sau ***„satul cu câini”*** și desemna locul în care erau crescuți câinii folosiți la vânătorile grofului. De fapt, Ebesfalva nu era exact localitatea Dumbrăveni de azi, ci reprezenta un sat așezat la est de Pârâul Câinilor (Ebespaták) și care formează azi cartierul „La sat”. Din această denumire au derivat celelalte variante : ***Epeschdorf*** sau ***Äpeschdorf*** (germană), ***Eppeschdorf*** (dialectul săsesc), ***Ibaşfalău, Ibişfalău*** sau ***Băşcăleţ*** (română). În partea vestică a Pârâului Câinilor, s-a construit cetatea și mai târziu orașul, care pe la începutul secolului al XVIII-lea a adoptat denumirea de „***oraşul Elisabeta”***, în onoarea ficei regelui maghiar Endre al II-lea, Elisabeta. Din această denumire au derivat : ***Erzsébetváros*** (maghiară), ***Elisabethstadt*** (germană) şi ***Elisabetopole*** sau ***Elisabetopolis*** (latină). Denumirea de ***Dumbrăveni*** a fost stabilită după terminarea Primului Război Mondial [Potoroacă], [Gazdovits-1996].

În anul 1552 familia Apafi a rămas singura proprietară a domeniului. În 1661 Mihai Apafi I este ales principe al Transilvaniei şi din acest moment, Castelul Apafi din Ibaşfalău devine reşedinţă domnească şi locul de desfăşurare a tratativelor cu trimişii împăratului Habsburgic, cu cei ai Porţii Otomane, sau ai domnitorului Constantin Brâncoveanu.

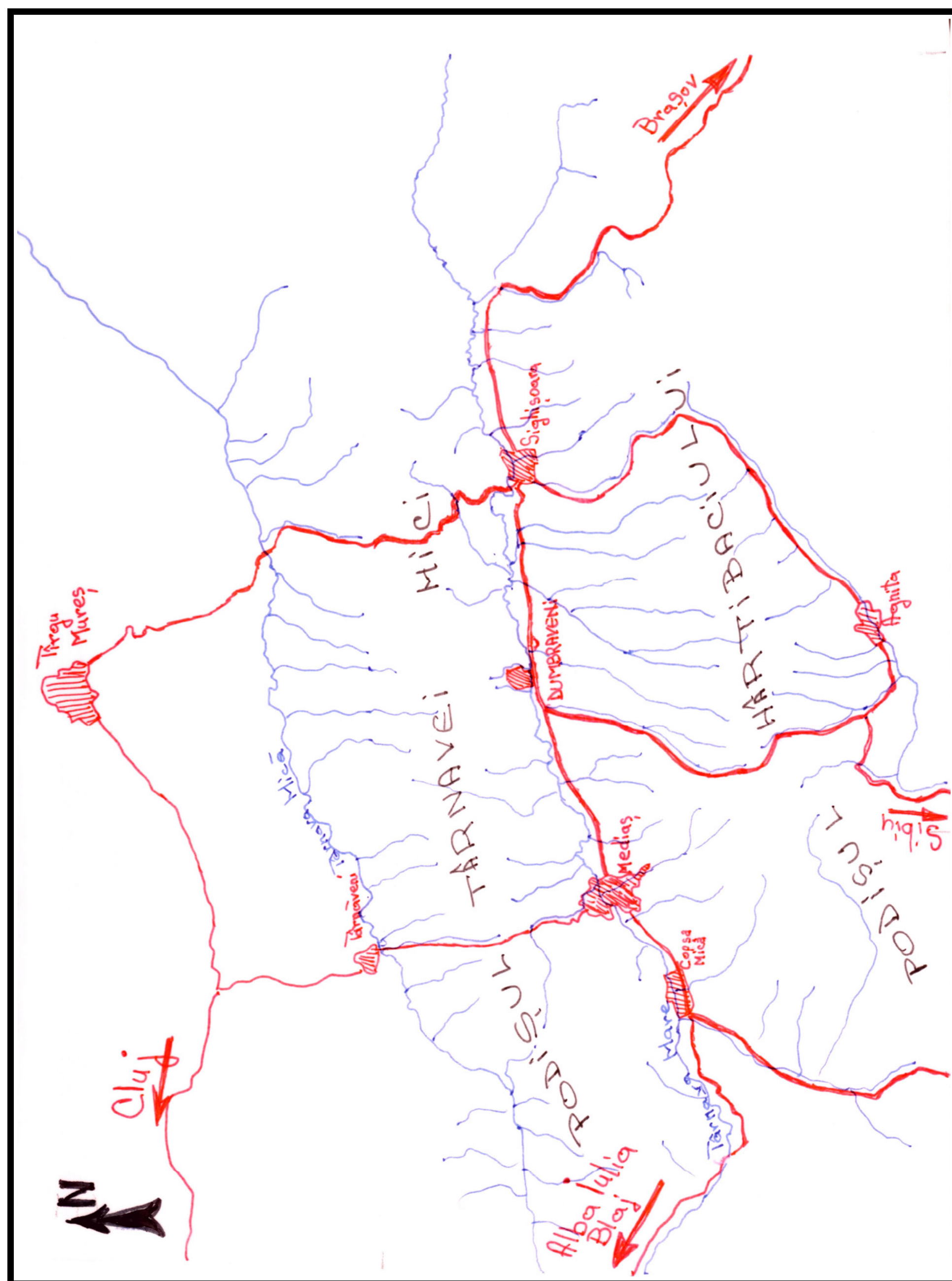

Fig. 1. <u>Așezarea orașului DUMBRĂVENI în podișul Transilvaniei.</u>

[Hartă desenată de autor]

Reşedinţa domnească de la Ibaşfalău s-a menţinut timp de 36 de ani, timp în care Mihai Apafi I şi fiul său Mihai Apafi II au condus destinele Transilvaniei în calitate de principi. În timpul domniei împărătesei Maria Tereza, localitatea Elisabetopolis era unul dintre cele zece *oraşe libere regeşti* din Transilvania. După anul 1870, a devenit sediu de pretură şi avea jurisdicţie peste opt localităţi mari (Mediaş, Sighişoara, Rupea, Cincu Mare, Agnita, Valea Lungă, Târnăveni) şi a 234 de comune.

O importanţă deosebită, pentru dezvoltarea oraşului, a avut-o privilegiul din 1671 dat armenilor de către principele Transilvaniei, Mihai Apafi I. Prin acest act, întărit ulterior şi de Mihai Apafi II, armenii erau colonizaţi în localităţile transilvănene Gherla (magh. Szamosujvár) şi Ibaşfalău [vezi [Ávedk-1896], [Gaydovits-1996], [Potoroacă] și internetul]. Popor aflat într-o continuă diaspora, datorită căderii ţării lor sub stăpânire străină, armenii au fost obligaţi să-şi formeze comunităţi etnice prin care să se susţină reciproc. Iniţial, prima lor formă de supravieţuire printre străini a fost cea a practicării diferitelor meserii. Cu timpul au deprins şi s-au specializat în comerţ şi cămătărie.

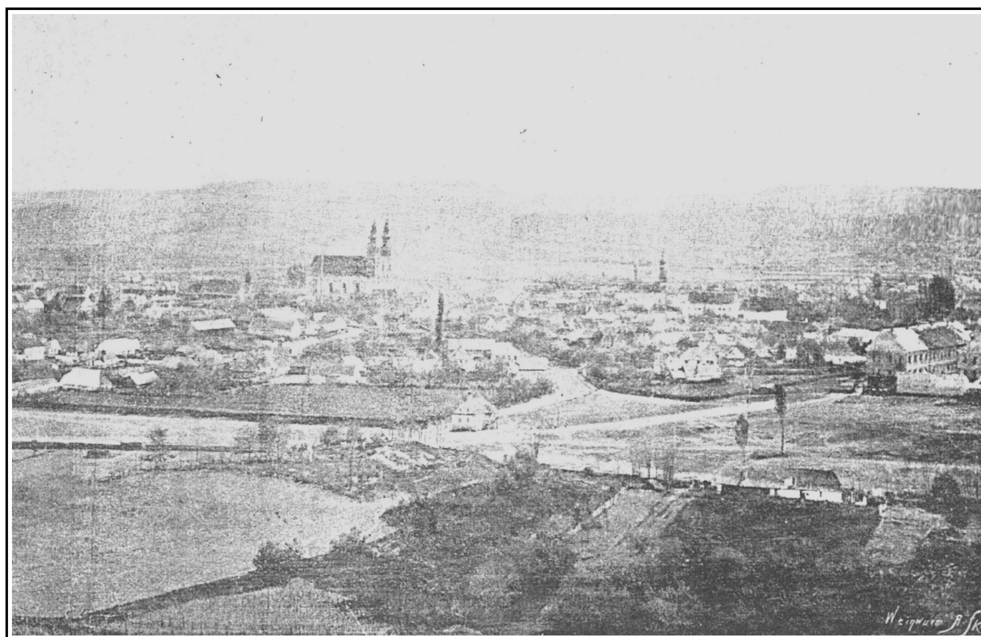

Fig. 2. <u>ELISABETOPOLIS (DUMBRĂVENI)</u>

- sfârşitul secolului al XIX-lea -

din [Ávedik-1896]

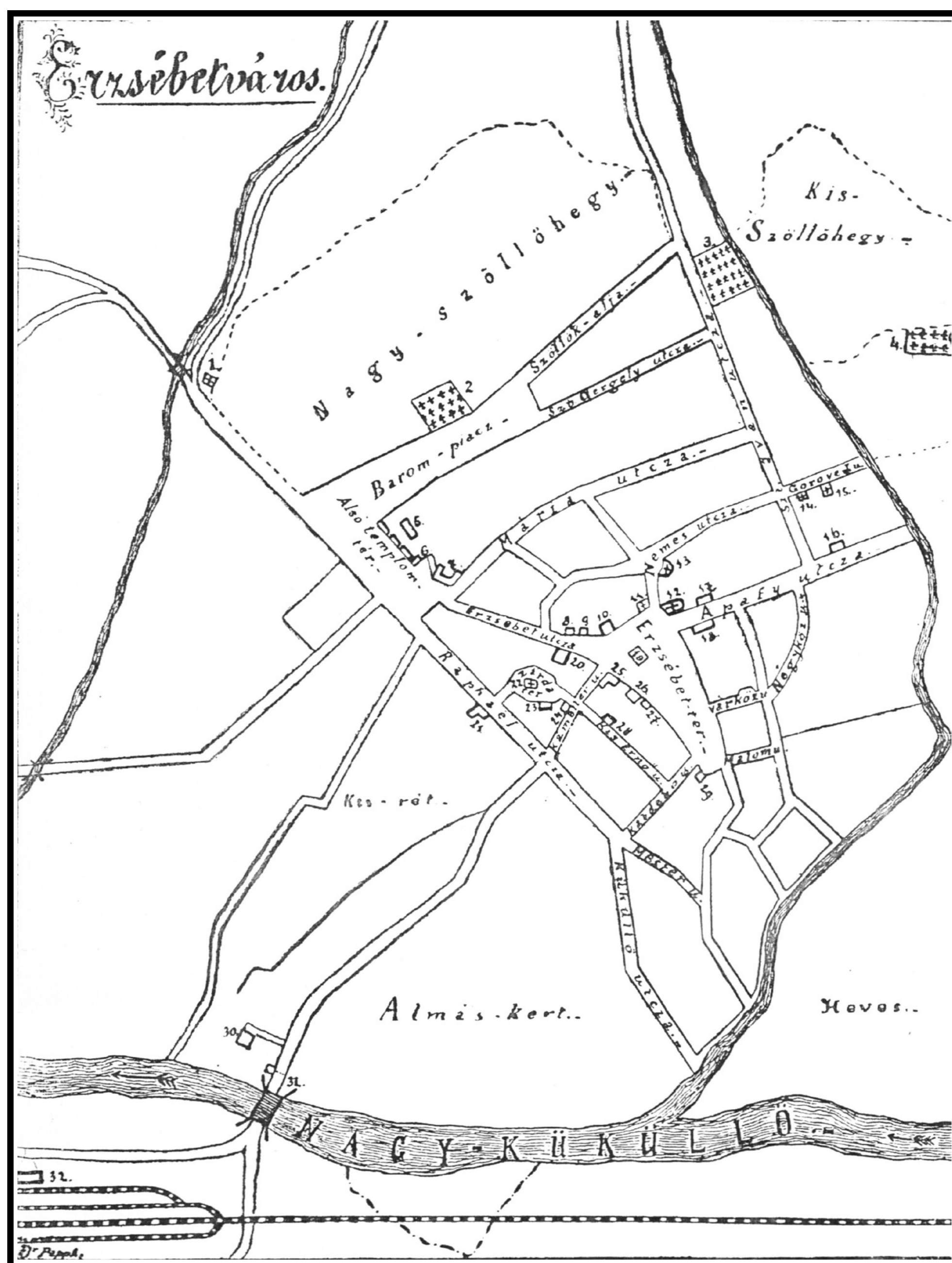

Fig. 3. ELISABETOPOLIS (DUMBRĂVENI)

- Harta localităţii la sârşitul secolului al XIX-lea -

din [Ávedik-1896]

Aşa se face că în Europa evului mediu, pe lângă bancherii evrei şi cei lombarzi, armenii au ocupat un loc important şi respectat. Provinciile în care s-au aşezat au avut ocazia să beneficieze de un progres economic şi social ce se baza pe capitalul financiar pus în circulaţie de armeni. Nu au fost puţine situaţiile când regi sau împăraţi au făcut împrumuturi importante la băncile armeneşti.

Stabiliţi la Ibaşfalău, prima acţiune concretă a noilor colonişti armeni a fost înfinţarea unei companii comerciale. Oraşul s-a dezvoltat şi armenii au primit drepturi autonome de a-şi alege preoţii, primarii, magistraţii, etc. La 1714, împăratul Carol al V-lea declară localitatea *„oraş privilegiat”*. În anul 1727 se face o inventariere a bunurilor şi se constată că aici trăiesc 77 de familii de iobagi. Dintre acestea, 69 de familii erau de naţionalitate română şi 8 familii de naţionalitate maghiară. Oraşul dispunea de dreptul de a organiza un târg săptămânal şi anual trei „târguri de ţară”.

Prima şcoală primară din Elisabetopolis s-a înfiinţat în anul 1744. Limbile de predare erau armeana, maghiara şi germana. Treizeci de ani mai târziu, când Maria Tereza dă edictul „Ratio educationis”, oraşul dispunea de un învăţământ stabil care cuprindea toate păturile sociale şi toate grupurile etnice din localitate. Învăţământul a primit un puternic avânt după anul 1815 când, preotul armean Kábdebó János devine parohul oraşului şi totodată conducător al învăţământului. Persoană cu calităţi deosebite, a ridicat şcolile orăşeneşti la un înalt nivel de prestigiu încât, erau frecventate de tineri armeni proveniţi din localităţi îndepărtate ale Transilvaniei.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, **la Elisabetopolis** (Dumbrăveni) s-a petrecut un eveniment cultural de o mare importanţă. **Între anii 1827-1846**, aici **a funcţionat cea mai veche formă a unui învățământ pentru surdomuţi de pe actualul teritoriu al României.**

În paginile care urmează voi încerca să prezint informaţiile care s-au păstrat, referitoare la acest eveniment.

Capitolul 2.

ISTORIOGRAFIA REFERITOARE LA ȘCOALA DE SURZI DIN DUMBRĂVENI

2.1. ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ.

În acest capitol, voi căuta să prezint majoritatea informaţiilor apărute în scrierile româneşti, referitoare la existenţa şi funcţionarea acestei prime şcoli de surdomuţi.

Cronologic, prima menţionare românească o găsim în revista „Învățătorul” din Cluj, din anul 1920. Articolul a fost scris de către Constantin Iencica, secretarul general al Asociației Învățătorilor Români din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș :

Constantin Iencica : „Clujul cultural – 4. Institutul de surdo-muți -”

Revista „Învățătorul” din Cluj. Nr.7/martie 1920.

În acest articol aflăm :

-pag. 12 : *„În anul 1913* [Institutul de surdomuți din Cluj] *și-a serbat jubileul de 25 de ani de existență. Actualul director, domnul Petru Nagy, a publicat cu acest prilej un almanach* [!?] *al institutului, de unde am aflat și știrea interesantă, că în Ardeal, primul care s'a ocupat cu instrucția surdo-muților, a fost un român, numit Băcilă pe care episcopul Ion Bob l-a recomandat - în 1828 – guvernului din Transilvania spre a fi ajutat să deschidă o școală de surdo-muți în Ibașfalău”.*

Cinci ani mai târziu, o a doua informație, referitoare la această școală, apărea într-un curs universitar scris de Dr. Gheorghe Crăiniceanu :

<u>Dr. Gheorghe Crăiniceanu : „Istoricul instrucţiunei, literaturei şi legislaţiunei copiilor anormali”</u>.

Carte litografiată la Litografia Basa din Cluj . 1925.

Această carte conţine un curs destinat studenţilor de la Institutul de Formare al Specialiştilor Medico-Pedagogi de pe lângă Universitatea din Cluj. În cadrul cărţii găsim două referiri la şcoala din Dumbrăveni :

- pag. 20 : *„La Ibaşfalău, era la 1831-1846, <u>o şcoală particulară de surdo-muţi</u>, condusă de Băcilă, <u>husar concediat din armata franceză</u>, unde la Paris a fost în serviciul institutului de surdo-muţi, profitând de instruirea surdo-muţilor”.*
- pag. 39 : *„În Transilvania am putea zice că primul <u>institut particular</u> a fost înfiinţat de un Băcilă la Elisabetopol, la 1831 şi a dăinuit până la 1846. Băcilă fusese <u>husar în armata lui Napoleon</u> şi de la Şcoala de surdo-muţi din Paris, unde a servit, a cunoscut metoda de a instrui pe surdo-muţi”.*

În acest moment, Dr. Gheorghe Crăiniceanu a introdus, posibil fără să vrea, câteva elemente inexacte, referitoare la *„armata lui Napoleon”* și *„învățământul privat”*. Acestea au contaminat gândirea autorilor români care au urmat și care nu au mai verificat informațiile. S-a declanșat astfel un fenomen ce poate fi numit ***„<u>Virusul Crăiniceanu</u>”.***

În anii interbelici trei autori au mai tratat problema institutelor de surdomuți din România, dar nu au amintit nimic despre școala de surdomuți de la Dumbrăveni. Ei erau : Dimitrie Rusceac (1927) : „Instituțiunile de orbi și surdo-muți din România” [Rusceac-1927]; Gheorghe Atanasiu (1933) : „Învățământul surdo-muților” [Atanasiu-1933] și Timofte C. P. (1942) : „Problema surdomuțeniei în România” [Timofte-1942].

Dacă în [Rusceac-1927] și [Atanasiu-1933], autorii fac doar o prezentare a institutelor de surdomuţi care funcţionau la acea dată și nu se ocupă cu evoluția învățământului pentru surdomuți în România, cel de al treilea autor, [Timofte-1942], la paginile 19-20 face următoarea remarcă : *„La noi, nu se cunosc date și nici nu posedăm mărturii că s-ar fi ocupat cineva de această problemă* [educația surdomuților] – *chiar în mod*

sporadic și particular – înainte de 1860”.

Dilema care se naște, referitoare la acest citat din lucrarea lui C. P. Timofte, este următoarea : sau autorul nu avea cunoştinţă despre școala de la Dumbrăveni sau, pentru Timofte, expresia *„la noi”* se referă doar la Vechiul Regat al României și nu la România Mare. Uimirea noastră este cu atât mai mare cu cât știm că C. P. Timofte era profesor la Institutul de Surdomuți din Iași, iar directorul acestui institut, Calistrat M. Jemna, publicase în anul 1934 (deci cu opt ani înainte) un articol în care amintea despre Băcilă și educarea surzilor la Dumbrăveni. Iată un citat din acest articol :

Calistrat M. Jemna : „Programă și Regulament ce întârzie ...”.

În „Revista Asociației Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România”, Anul IV. Nr. 9 – 10 (nov. - dec.) 1934.

Tipografia Institutului de Orbi și Surdo-Muți „Regina Maria” din Cernăuți.

Din acest articol extragem următorul pasaj :

-pag. 160. : *„Băcilă Transilvăneanul, fost huzar* [!] *în armata lui Napoleon, servind și la școala de surdo-muți din Paris, unde a deprins metoda de a instrui pe surdo-muți, întors în țară, a deschis primul institut particular la Elisabetopol (Transilvania) la 1831, care a dăinuit până la 1846.”*

După această dată, timp de peste trei decenii niciun autor român nu s-a mai referit la școala din Dumbrăveni. Așa se explică faptul că următoarea menţionare a avut loc abia în anul 1968 când a apărut cartea :

„Contribuţii la istoria învăţământului special din România”

Editura Didactică şi Pedagogică Bucureşti. 1968.

pag. 7-24 - **Stanciu Stoian : „Introducere”**

În cadrul „Introducerii” Stanciu Stoian menţionează:

-pag. 15 : *„O astfel de instituţie a funcţionat, de pildă, pentru surdomuţi, cu caracter particular, între 1831-1846, la Dumbrăveni, în preajma Braşovului”.*

Patru ani mai târziu, găsim mai multe informaţii într-o lucrare a unuia dintre cei mai mari surdologi români de după cel de Al Doilea Război Mondial :

Constantin Pufan : „Probleme de surdo-psihologie” -vol. I. Editura Didactică şi Pedagogică Bucureşti. 1972.

-pag. 29 : *„Din unele documente rezultă că în anul 1828(1831) s-a deschis la Dumbrăveni un institut particular pentru surdomuţi, din iniţiativa unui localnic, fost husar în armata lui Napoleon. Ajungând la Paris, el a vizitat Institutul surdomuţilor şi a fost impresionat de cele văzute. De aceea, când a revenit la Dumbrăveni s-a străduit să realizeze ceva asemănător. Neavând însă suficiente mijloace materiale, şcoala înfiinţată de el şi-a încetat activitatea în anul 1846”.*

Observăm că, influențat de povestea falsă referitoare la „școala privată a lui Băcilă”, Constantin Pufan consideră că închiderea acestei școli în 1846 nu putea fi decât din cauza lipsei de fonduri. Este o consecință a aceluiași „virus Crăiniceanu”, despre care am vorbit.

După 1972 autorii de literatură surdologică s-au ocupat mai mult de problemele pur tehnice ale educaţiei surzilor şi mai puţin de trecutul istoric al acestui tip de învăţământ. Din această cauză s-a mai scurs un sfert de secol până când cineva să ia în discuție acest aspect :

Aurelia Racu : „Istoria psihopedagogiei speciale” Editura Lumina, Chișinău. 1997.

-pag. 145-146 : *„Pentru prima oară în România se vorbește despre educația specială în 1831, când a fost deschisă la Dumbrăveni o școală pentru elevii surzi”.*

Nouă ani mai târziu, apare cartea :

Barbu Florea : „Surditate şi comunicare” Asociaţia Acusticienilor Audioprotezaţi. 2006.

-pag. 28 : *„Prima încercare de educaţie organizată a surzilor pe*

teritoriul ţării noastre este atribuită lui Băcilă, un fost husar în armata lui Napoleon, care a înfiinţat şi condus un institut particular pentru surdomuţi la Dumbrăveni (Elisabetopol), în Transilvania, între anii 1827/1831 şi 1846. Acesta, trecând prin Paris, a vizitat Institutul Naţional pentru Tinerii Surzi înfiinţat de Abatele de L'Épée în 1770, rămânând impresionat de cele văzute. Când a revenit la Dumbrăveni, a încercat să realizeze ceva similar însă, neavând mijloace financiare, a fost nevoit să închidă această primă şcoală în anul 1846. Ca şi la Institutul din Paris, s-a folosit metoda mimico-gestuală în procesul de instruire a elevilor surzi".

Adăug acum şi remarcile făcute de mine, dar precizez că, la acea dată eram, și eu, totalmente contaminat de „Virusul Crăiniceanu" :

Gheorghe Moldovan : „Istoria învăţământului bănăţean pentru surdomuţi.

Editura Eurostampa Timişoara. 2010.

Pag. 10-11 : *„În 1831 s-a deschis primul institut privat pentru surdomuţi din teritoriile româneşti. Acest eveniment a avut loc în estul Transilvaniei la Dumbrăveni (magh. Ibasfalu; germ. Elisabethstadt) în apropiere de Sighişoara. Iniţiatorul a fost un fost husar pe nume Băcilă, care în timpul războaielor napoleoniene, a ajuns la Paris şi a vizitat Institutul pentru surdomuţi al Abatelui de l'Épée. Impresiile produse de ce-a văzut acolo au fost atât de puternice încât la întoarcerea sa acasă a încercat să realizeze ceva asemănător. Presupunem că sub influenţa franceză, şi la Dumbrăveni se utiliza metoda gestuală. Informaţii concrete despre funcţionarea acestui institut, nu s-au păstrat. Cert este faptul că la 1846, s-a desfinţat din lipsa mijloacelor financiare".*

Așa cum se vede, am respins doar ideea „armatei lui Napoleon" și am înlocuit-o cu expresia „în timpul războaielor napoleoniene".

În anul 2016, istoricul Nicolae N. Nedelcu din Dumbrăveni a publicat o monografie a localității sale în care face referiri și la învățământul pentru surdomuți, referiri care se delimitează parțial de legendele obișnuite :

Nicolae N. Nedelcu : „Istorie dumbrăveneană”.

Sighișoara. 2016.

Pag. 202 : *„**În ciclul de învățământ 1828 – 1831 parohul Kábdebó a înființat o clasă separată pentru copiii armeni surdo-muți, prima formă de instruire cu specific de școală pentru surzi din țara noastră,** al căror învățător a fost renumitul dascăl **Baxila (Băcilă) Ianoș,** fost husar în armata lui **Napoleon,** renumit pentru metodele sale în toată Europa. Fostul husar s-a retras la Dumbrăveni și s-a dedicat acestei activități nobile. În urma vizitei la Institutul Național pentru Tineri*[i] *Surzi din Franța al **Abatelui de L'Épée,** fiind impresionat de rezultatele acestuia, a învățat metoda mimico-gestuală folosită de abatele francez și a aplicat-o cu succes la Dumbrăveni. **„Pentru reușitele din activitate a fost propus înaltului guvernământ spre a-l gratifica la plată, de însuși episcopul Ardealului Miklós (Nicolae) Kovács.***

După o existență de aproape 20 de ani, această clasă a fost desființată în anul 1846, din lipsa mijloacelor financiare, dar peste ani în clădirea fostei cazărmi de husari și honvezi a funcționat o altă instituție similară”.

Pag. 221 : (În cadrul „Anexei 2 – Orașul Dumbrăveni <Câteva date>”; În perioada sec. XIX) *„Anii 1828 – 1831 : Ia ființă prima clasă pentru copiii surdo-muți pe pământ românesc”.*

Deși, referitor la acest paragraf, autorul menționează ca surse bibliografice doar pe [Moldovan-2010] și [Ávedik-1896], informațiile utilizate provin și din [Gazdovits-1996] și [Potoroacă], ba chiar și din alte surse ce nu au fost menționate în bibliografia cărții respective. Faptul că textul oferit este rezultatul unei analize a informațiilor găsite la mai mulți autori, îl face să se delimiteze de modul simplist în care majoritatea autorilor români au tratat acest aspect și să se apropie de adevărul istoric.

*

În ultimul timp, pe internet, o serie de site-uri au prezentat materiale în care se fac referiri la istoria învățământului special. Toate sunt inspirate din materialele pe care le-am prezentat în paginile de mai sus.

2.2. <u>ISTORIOGRAFIA ARMEANĂ</u>.

Aşa cum am arătat, oraşul Dumbrăveni era unul din fiefurile comunităţii armenești din Transilvania. Etnie iubitoare de progres, nu putea să fie străină de o unitate de învăţământ înfiinţată pe teritoriul administrat de ea. Scrierile acestei comunităţi transilvănene au fost, în funcţie de anul apariţiei, în limbile maghiară sau română. Cea mai veche lucrare tipărită, ce provine din partea comunității armenești și în care se fac referiri la Școala de Surdomuți din Dumbrăveni, este :

<u>Ávedik Lukács : „Erzsébetváros monográfiája”</u>
(Monografia Dumbrăveniului)
Todorán Endre >>Aurora<< könyvnyomdája.
Szamosujvártt (Gherla). 1896.

Ávedik Lukács a fost preot armean ce a slujit la Dumbrăveni, iar monografia sa este scrisă în limba maghiară, limbă oficială la acea dată în Transilvania. Menţiunile legate despre şcoala de surdomuţi, le găsim în cadrul capitolului XVI întitulat „Scurtă istorie a şcolii elementare de stat pentru băieţi, a grădiniţei şi a şcolii de meserii” (pag.160-169) :

pag. 162 : *„...Kábdebó kanonok......1832-ben 52 éves korában meghalt. .... Az 1832-ik évtől Pópoi József akkori örmény plébános vette kezébe az iskola igazgatását;.................................. Ugyanezen időben, mint az adotokból kitűnik, a süket-némák oktatására külön tanitó volt alkalmazva Bacsila János személyében „a kit Kovács Miklós erdélyi püspök sikeres működéseért a magas kormánynak fizetés adományozás végett figyelmébe ajánlott.”*

<u>Traducere</u> *: „Preotul Kábdebó a murit în 1832, la 52 de ani... În anul 1832 îi urmează parohul armean Pópoi József care a luat iniţiativa de a conduce şcoala;...................... În vremea aceasta, cum reiese din documente, pentru instruirea surdomuţilor a fost numit un învăţător special, în persoana lui Bacsila János. În urma activităţii sale deosebite, episcopul Ardealului Kovács Miklós a intervenit la guvern pentru a i se mării salarul.”*

Din păcate, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, comunitatea armenilor din Dumbrăveni a început să se diminueze. Încet, încet, vechile privilegii primite de-a lungul secolelor au fost retrase și localnicii au simțit aceasta prin diminuarea câștigurilor personale. Rând pe rând, familiile armenești și-au vândut proprietățile și s-au mutat în alte provincii. Acesta este motivul pentru care următoarea lucrare armenească ce a făcut referiri la școala de surdomuți a apărut abia peste un secol. Ea nu a fost scrisă de un localnic ci de un istoric ce s-a ocupat de toți armenii transilvăneni :

Nicolae Gazdovits : „Istoria armenilor din Transilvania, de la începuturi până la 1900”

Editura Ararat Bucureşti, 1996.

În această istorie, referindu-se la realizările parohului armean din Dumbrăveni, Kábdebó János, un adevărat reformator al învățământului din localitate, se precizează :

pag. 352 : *„În al treilea rând, renumitul paroh, al cărui nume este înscris cu litere de aur pe firmamentul învăţământului şi culturii armene din Dumbrăveni, începând din anul 1832, înfiinţează o clasă separată pentru copiii armeni surdomuţi, accesibilă tinerilor armeni din întreaga Transilvanie. Dascălul acestor copii a fost faimosul învăţător Bacsila János, renumit pentru metodele şi eficienţa sa în toată Europa.”*

Despre același subiect, am mai găsit pe internet o relatare asemănătoare, scrisă de o cercetătoare dela muzeul din Sibiu :

Potoroacă Elena Ramona : „Comunitatea armenilor din Dumbrăveni. Istorie și Cultură”. În :

http://www.unspe.com/Unspe/articole/comunitatea-armenilor-din-Dumbraveni-istorie-si-cultura

„În anul 1815, parohul oraşului armean, Kábdebó János aduce importante modificări în funcţionarea şcolii elementare..
În anul 1832 parohul înfiinţează o clasă separată pentru copiii armeni surdomuţi, al căror învăţător a fost faimosul dascăl Baxila [!?] *János renumit pentru*

metodele sale în toată Europa.”

Cele relatate în aceste două documente, deşi aparent identice, aruncă o lumină cu totul nouă asupra modului de înfiinţare şi a caracterului şcolii pentru surdomuţi din Dumbrăveni.

2.3. ISTORIOGRAFIA MAGHIARĂ.

Într-o cercetare de acest tip, istoriografia maghiară nu poate fi ocolită. Înaintea Primului Război Mondial, în Transilvania, maghiara şi germana erau limbi oficiale. Deci multe scrieri ale acelei perioade foloseau una din aceste două limbi. Cea mai veche lucrare maghiară care ne-a oferit informații despre Școala de Surdomuți de la Dumbrăveni este :

Klis Lajos : „A siketnémák oktatásának és irodalmának története hazánkban és a külföldön”

(Istoria învăţământului pentru surdomuţi şi a literaturii la noi acasă şi în lume)

Vácz. 1903-1904.

Autorul lucrării, Klis Lajos, era la acea dată directorul adjunct al Institutului de Formare a Specialiştilor în Domeniul Învăţământului pentru Surdomuţi din Vác (Vácz) – se citește Vaț - și era originar din Transilvania [Moldovan-2010-pag. 78-81]. Se născuse la Aiud la 5 aprilie 1864 și cum localitatea sa natală se afla la distanțe aproximativ egale față de cele două mari centre armeneşti ale Transilvaniei, Dumbrăveni și Gherla, este posibil să fi deţinut, încă din tinerețe, unele informaţii referitoare la Şcoala de Surdomuţi de la Dumbrăveni. Şi într-adevăr, în cartea sa găsim date despre școlile de surdomuți care au funcționat în Ungaria anilor 1830-1840. Printre acestea se amintește că una dintre ele a fost în localitatea :

-pag.100 : *„Erzsébetvárosban 1831-1846 egy Bacsilla nevü szabadságolt huszár volt a tanitó, a ki a párisi iskola szolgájavolt egykoron.”*

Traducere : *„La Erzsébetváros* (Dumbrăveni)*, între anii 1831-1846, un învăţător numit Bacsilla* (Băcilă)*, fost husar eliberat, care a fost slugă la şcoala din Paris.”*

Pe lângă această informaţie, autorul a mai înscris pe coperta interioară şi sursele bibliografice care i-au stat la dispoziţie, fiind una din

puținele lucrări care ne oferă o scurtă bibliografie : 1. Walther Ede (Eduard) : „Geschichte des Taubstummen-Bildungs-wesens” (Istoria învăţământului pentru Surdomuţi). 2. Scherer István : „Kalauz” (revistă destinată învăţământului pentru deficienţi, care a apărut la Budapesta începând cu anul 1887). Cele două surse au fost utilizate pentru întreaga lucrare a lui Klis Lajos, nu special pentru informaţia referitoare la şcoala din Dumbrăveni. Totuşi merită ca ele să fie analizate pentru a vedea dacă conţin alte date suplimentare.

Prima din cele două lucrări nu conține nici o informație care să ne intereseze [Walther-1882]. Walther Eduard a prezentat momentele principale ale dezvoltării învățământului pentru surdomuți din fiecare țară. Despre Ungaria nu a scris în mod explicit. Datele respective le-a introdus la capitolul „Austria”, iar informațiile prezentate nu erau actualizate anului 1882. În anul 1878 se înființase la Budapesta o școală israelită de surdomuți care funcționa în momentul apariției cărții. Walther Eduard nu pomenește nimic despre aceasta și, referitor la teritoriul de atunci al Ungariei, amintește doar de institutul din Vác. Deci, dacă nu a amintit toate institutele existente la data apariției cărții, cum putem avea pretenția să scrie despre o școală care a funcționat doar 15 ani și se desfințase cu 36 de ani înainte.

Nu este singura omisiune făcută de Walther Eduard în istoria sa, referitor la Ungaria. În afara școlii de surzi din Dumbrăveni (Erzsébetváros), în anii 1830 – 1840 pe teritoriul, de atunci, al Ungariei au mai funcționat școli asemănătoare în localitățile Bratislava (Pozsony), Liptó-szt.-Miklós și Budapesta [Klis-1904-pag.100]; Fehértemplom (Biserica Albă) și Új-Futtakon [Kőrösi-Szabó-1915]. Niciuna din acestea nu este amintită de Walther Eduard. Deci, deși avem de a face cu o carte monumentală, referitor la dezvoltarea învățământului pentru surdomuți în Ungaria secolului al XIX-lea lucrarea autorului german este destul de superficială.

În preajma Primului Război Mondial, mai exact în anul 1913, apărea la Cluj următoarea carte :

Nagy Péter : „Emlékkönyv a siketnémák államilag segélyezett Kolozsvári országos intézete 25 éves fennállásának ünnepére”
(Carte de amintire în cinstea sărbătoririi a 25 de ani de la înfiinţarea Institutului Naţional de Surdomuţi Subvenţionat de Stat din Cluj)
Nyomatott Stief Jenő és társa künyvnyomdai műintézetében,
Kolozsvárt, az 1913-ik évben.

Este acel „almanach” (!) despre care amintește C-tin. Iencica în articolul său, publicat în martie 1920 în revista Învățătorul din Cluj și despre care am amintit când studiam documentele românești. Cartea ne oferă o expunere surprinzătoare a evenimentelor pe care le studiem.

-pag. 38 : *„Hogy az erdélyi részekben a siketnémák oktatása érdekében valaha komolyabb lépések történtek volna, nem igen maradt feljegyzés. Néhai Babb János, erdélyi gör. kath. Püspök 1828-ban az erdélyi főkormányzószék-nek küldött jelentésében azt irja, hogy van Erzsébetváro-son egy Bacsilla nevű szabadságra hazabocsátott huszár, aki a siketnémák oktatásához is ért. Ebbeli jártasságát egy odavaló polgárnak, Moldován Jánosnak két siketné-ma gyermekén mutatta be, akiket rövid idő alatt irni és olvasni megtanitott.*

Bacsilla, kit a püspök kérelmére s a főkormányszék előterjesztésére a katonaságtól végleg elbocsátottak, Erzsébetvároson telepedett le. Itt kezdetben a maga emberségéből tartotta fenn magát, később azonban a főkormányzószékhez fizetésért folyamodott. A főkormá-nyószék a hatóságok útján kivánta Bacsilla és iskolájá-nak jövőjét biztositani s azért adakozásra szólitotta fel őket. A felhivás azonban kevés eredménnyel járt, amennyiben alig 867 pfrt. gyűlt egybe. Ennek 42 pfrtnyi évi kamatát kapta Bacsilla fizetésül. A későbbi adakozások után Bacsilla nemsokára rendetlen életmódra adta magát s az iskolája lassanként feloszlott, mire a fizetését is beszüntették 1846-ban.”

Traducere : *„În părţile Ardealului, în domeniul învăţământului pentru surdomuţi, s-au făcut câţiva paşi importanţi însă, nu au rămas dovezi scrise. Episcopul greco-catolic al Ardealului, Babb János* (Bob Ioan)*, în raportul trimis scaunului guvernamental, în 1828, scrie despre un husar trimis în permisie, pe nume Bacsilla* (Băcilă)*, la Erzsébetváros* (Dumbrăveni)*, care s-ar pricepe la instruirea surdomuţilor. Aptitudinile sale le-a demonstrat pe cei doi copii surdomuţi ai lui Moldován János* (Moldovan Ioan)*, care în scurt timp au învăţat să scrie şi să citească.*

Bacsilla a fost lăsat la vatră la intervenţia

episcopului şi la propunerea scaunului guvernamental. Bacsilla s-a stabilit definitiv la Erzsébetváros, unde la început s-a întreţinut singur. După un timp s-a adresat scaunului guvernamental pentru leafă (salariu). *Scaunul guvernamental a vrut să asigure viitorul lui Bacsilla şi al şcolii cu ajutorul organelor guvernamentale, rugându-i să iniţieze o acţiune de colectare de bani în acest scop. Iniţiativa nu a avut succesul scontat, adunându-se doar 867 pft. Leafa lui Bacsilla a fost minimală, constând din dobânda anuală a sumei colectate, adică 42 pft. pe an. În anii următori sumele colectate au crescut şi salarul lui Bacsilla a ajuns la 80 pft. pe an. Peste scurt timp Bacsilla a început să ducă o viaţă dezordonată, care a dus la desfinţarea treptată a şcolii şi la anularea salarului lui Bacsilla în 1846."*

Până acum, am fost obişnuiţi să obţinem informaţii scurte, de câteva rânduri. Iată că în cartea lui Nagy Péter găsim o relatare amplă şi relativ completă despre evoluţia evenimentelor care au dus la apariţia învăţământului pentru surdomuţi la Dumbrăveni în prima jumătate a secolului al XIX-lea. De asemenea, ni se prezintă modul în care a evoluat acest tip de învăţământ, cine l-a sprijinit, modul de finanțare, cum a fost el desfiinţat şi pe ce motive. În final, vom avea şansa ca, după ce vom analiza şi compara diferitele informaţii găsite, să putem întocmi un scenariu al acestor evenimente cât mai aproape de cel real.

Există și alte cărți care promit a deține informații, însă, nu le-am găsit. Iată două example :

- Taritzky Ferencz : „A siketnémák Kolozsvári intézete 1831-től 1895-ig". (Institutul de surdomuţi din Cluj între 1831 şi 1895).
- Scherer István : „A siketnéma-oktatás és nevelés kézikönyve". (Învățământul surdomuților și manual pentru educare)

Ultima este scrisă de același autor semnalat, ca sursă bibliografică, de [Klis-1904]. Nu am reușit să găsesc decât cuprinsul acestei cărți, postat pe internet. Din acesta rezultă că partea a II-a a cărții, intitulată „Istoria învățământului de surdomuți", cuprinde și un capitol despre Ungaria (pag. 44) unde s-ar putea face referiri la școala dela Dumbrăveni. Am oferit aceste informații bibliografice în speranța că poate, în viitor, vor exista persoane

care vor dori să cerceteze în continuare.

După terminarea Primului Război Mondial, a apărut :

<u>Borbély Sándor : „Bibliográfiája és adatgyüjteménye 1920 végéig”</u>.

<u>I. kötet</u>

(Bibliografie și culegere de date până la sfârșitul lui 1920. Vol. I.)

Kiadja a magyar siketnéma-oktatás című szaklap 25 éves fennállásának évfordulóján a fentnevezett egyesület á vellás-és közoktatásügyi minisztérium támogatásával.

Vácz, 1924.

Autorul ne oferă informații bibliografice despre tot ce s-a făcut și s-a tipărit în Ungaria referitor la învățământul surzilor, până la sfârșitul anului 1920. Informațiile sunt ordonate alfabetic și scrise într-un stil telegrafic. Despre Școala dela Dumbrăveni s-a referit în două rânduri : la litera „B” (Bacsilla) și la litera „E” (Erzsébtváros).

-old. 1 : *„**Bacsilla I.** Erzsébetváros”.*
-old. 23 : *„**Erzsébtváros.** Az – i siketnéma-iskolára vonatkozó adatok (1831-1846.) az orsz. levéltárban egy csomagban együtt.”*
(Traducere) :
-pag. 1 : *„**Băcilă I.** Dumbrăveni”*
-pag. 23 : *„**Dumbrăveni.** Datele referitoare la școala de surdomuți (1831-1846) se găsesc la arhivele naționale într-un pachet.”*

După cel de Al Doilea Război Mondial, informații despre școala din Dumbrăveni au mai apărut în :

<u>Gordosné Dr. Szabó Anna : „Gyógypedagógia történet II”</u>.

(Istoria învățământului special, vol. II)

Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképzö Föiskola. Magyar Gyógypedagógia Történet a XX. századig.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.

https://www.scribd.com/.../Gordosne-Dr-Szabo-Anna-Gyogyped-tortenet-II

- pag. 71 : *„Az 1830-as, 40-es években létesült három <u>magániskola</u> vezetői közül a Budapesten működó <u>Köszeghy Bálint</u>*

orvos munkássaga emeledik ki. Az emlitettek közül a második Pozsonyban nyit magániskolát, aki állitólag a bécsi intézetben mint gyermekfelügyelő ment nyugdijba. ***A harmadik, Bacsilla, 15 évig Erzsébetvárosban tévekenykedik, akit csupán az érdekesség kedvéért emlitünk meg, hogy leszerelt huszár, korábban a párizsi intézetben szolgaként dolgozott. E két magániskola – valószinüleg a vezetők szakértelem hiánya miatt – nem válik közismertté.****”*

(Traducere) : *„Dintre cele trei școli private înființate între anii 1830 și 1840 se remarcă școala condusă de medicul Köszeghy Bálint la Budapesta. A doua se înființează la Bratislava și se presupune că educatorul a ieșit la pensie dintr-un institut vienez.* ***Al treilea este Băcilă, care activează 15 ani la Dumbrăveni, și pe care îl amintim din curiozitate, a fost husar eliberat, și mai devreme a lucrat ca și slugă la un institut din Paris. Aceste două școli private nu au devenit cunoscute din cauza lipsei de profesionalism a educatorilor”.***

Așa cum putem vedea din textul anterior, autorii maghiari postbelici s-au lăsat antrenați de ideea comodă a *„școlii private”* pe care au folosit-o fără a ne semnala sursa documentară utilizată și fără a consulta lucrări mai vechi, documentate, ca [Nagy-1913]. Din această cauză credibilitatea lucrărilor din ultimele decenii trebuie pusă la îndoială. O altă particularitate a scrierilor lui Klis Lajos și Gordosné Dr. Szabó Anna este aceea de a susține faptul că, înainte de a fi husar, Băcilă ar fi fost angajat ca „slugă” (om pentru întreținere) la școala din Paris. Cuvântul maghiar *„szolgája”* (folosit de autori) se traduce prin „sluga cuiva” și este diferit de verbul *„szolgálni”* care înseamnă „a sluji (în armată, la biserică, etc)”.

O lucrare interesantă este cea a lui Józsa Lajos, cercetător din Sfântu Gheorghe, județul Covasna, care în anul 2012 a publicat următoarele:

Józsa Lajos : „Süketek és némák tanítója”

(Învățător pentru surzi și muți)

În publicația electronică „Háromszék” (Trei scaune) din 30 mai 2012, la rubrica „Magazin”. În :

http://www.3szek.ro/load/cikk/49699/suketek_es_nemak_tanitoja

(în original) : ***Egész Erdélyben híre ment, hogy Erzsébetvárosban Batsilla János öreg katona – aki valószínűleg Bécsben is katonáskodott, és ott megtanulta a süketnémáknak kidolgozott írás és olvasás módszerét – süketnéma gyermekeket tanított meg írni és olvasni.***

Az Erdélyi Gubernium levélben értesítette a királybírókat, tegyék közzé, hogy Batsilla János szívesen segít a hátrányos helyzetben levőkön:

„Erzsébetvárosban az Ertz Herceg regimentjében szolgált, de most végképp elbocsájtatott Batsilla János nevezetű katona a sűketnémák tanitása módját oly tökéletesre vitte, hogy két erzsébetvárosi és két szamosujvári gyermeket irni és olvasni szerencsésen megtanitott. Mivel ezen hazában sűketnémák intézete nincs, ezen körűlállás oly rendeléssel adatik tudukra kegyelmeteknek, hogy a neveyett Batsilla Jánosnak a sűketnémák tanitásában megmutatott ezen szerencsés jártasságát, és hogy ö más sűketnémákat is irni és olvasni megtanitani magát ajálja mindenkinek azon végre hirdetessék ki, hogy akik sűketnémákat akarnak tanitani keressék meg Erzsébetvárosban lako Batsilla Jánost.

Az Erdélyi Gubernium, 7 dec. 1829”

(Sepsiszentgyörgyi Levéltár, fond 8, dos. 5439, fil. 7) Háromszéken a gubernium rendelését 1830. január 12-én hirdették ki. Batsilla János tanításáért pénzt kapott, ezért csak a vagyonosabbak engedhették meg maguknak, hogy gyermekeiket az oktatás ideje alatt Erzsébetvárosban tartsák.

(traducere) : ***În tot Ardealul s-a răspândit zvonul că la Elisabethopolis soldatul veteran Băcilă Ioan, care probabil în timp ce-și făcea stagiul militar ajunsese și la Viena unde a învățat metodologia de educare a surzilor, i-a învățat pe aceștia să scrie și să citească.***

Guvernul Ardealului a înștiințat în scris autoritățile administrative ale regatului să comunice că Băcilă Ioan ajută cu plăcere pe cei năpăstuiți :

„Băcilă Ioan din Elisabethopolis, soldat care și-a îndeplinit sarcinile militare în Regimentul Arhiducelui

Ertz (în actul original e specificat „Arhiducele Joseph”-vezi Fig. 25)***, a fost eliberat definitiv pentru că și-a însușit metodele de educare a surzilor și pe doi copii din Elisabethopolis și doi din Gherla i-a învățat să scrie și să citească. Deoarece în această țară*** (provincie) ***nu există institut pentru surdomuți, este necesar să vă înștiințăm că numitul Băcilă Ioan, care și-a dovedit capacitatea de a-i învăța pe cei patru copii, este dispus să învețe pe orice surdomut să scrie și să citească. Ce-i interesați pot să-l caute pe Băcilă Ioan la locuința sa din Elisabethopolis.***

Guvernul Ardealului la 7 decembrie 1829”.

(Arhivele Sfântu Gheorghe, fond 8, dosar 5439, fila 7)

În Județul Trei Scaune, comunicarea Guvernului a sosit în 12 ianuarie 1830. Deoarece Băcilă Ioan percepea o taxă pentru educare, doar cei înstăriți puteau să-și permită educarea copiilor lor la Elisabethopolis.

Deoarece textul original (vezi Fig. 25) este doar cel cuprins între ghilimele, presupunerea că Băcilă s-ar fi specializat la Viena provine din logica cercetătorului și nu din documentul de arhivă amintit. Totuși ideea merită atenție fiind unica menționare a unei presupuse specializări în altă parte decât la Paris.

2.4. ISTORIOGRAFIA GERMANĂ.

Când am deschis capitolul referitor la istoriografia germană m-am așteptat la anumite istorii sau monografii provenite din rândul populației săsești, care era majoritară în multe localități aflate în jurul Dumbrăveniului. Din păcate, nu am reușit să găsesc decât o singură lucrare de acest fel. Este vorba despre monografia :

G. A. Schuller : „Elisabethstadt”

Cartea a fost editată la Hermannstadt (Sibiu) în anul 1906 [Schuller-1906]. Din păcate, este o lucrare deosebit de subțire, ea cuprinde doar ... 16 pagini. În cuprinsul monografiei se tratează superficial istoricul localități Elisabethstadt (Dumbrăveni), iar despre învățământul surzilor nu găsim niciun cuvânt.

Din această cauză, a trebuit să ne mulțumim cu istorii editate în

Germania unde, există un interes mult mai mare pentru studierea modului în care s-a dezvoltat, în diferite țări, învățământul special. În mod periodic, sau cu ocazia unor anumite comemorări, anumite foruri din Germania editează istorii ale învățământului pentru deficienți care conțin capitole separate destinate fiecărei țări. Pentru aceasta, sunt atrase persoane din țările respective pentru a completa istoria învățământului special din țara lor. Unele dintre acestea ajung să vadă lumina tiparului, iar altele sunt postate pe internet.

Prima lucrare găsită datează din anul 1980. Ea a fost postată pe internet cu ocazia comemorării marelui logoped german, Hermann Gutzmann.

Constantin Bogdan ; Dorin. Hociotă :

„Romania”

Taken from Gutzmann-Festschrift (1980)

www.phoniatrics-uep.org/dowloads/h_romania.pdf

Capitolul destinat României are 7 pagini și chiar la început găsim o relatare scurtă, cu puține informații exacte :

-pag.1 : *„Die Ursprünge des speziellen Unterrichts für taube Kinder in Rumänien lassen sich auf private Stiftungen mit wohltätigen Zwecken zurückführen. In der Periode 1831-1846 arbeitete in Dumbraveni bei Kronstadt eine Schule für taubstumme Kinder.”*

Traducere : *„Începuturile școlilor speciale pentru surzi din România au la bază fundații private de binefacere. În perioada 1831-1846 a funcționat la Dumbrăveni, lângă Brașov, o școală pentru copiii surdomuți.”*

Cea de a doua lucrare, mai recentă, este :

Hrsg. Von Klauer, J. Ditter, Carl Marhold :

„Vergleichende Sonderpedagogik“

(Pedagogia specială comparată)

Verlagsbuchhondlung West Berlin 1987.

pag. 392-409 - **Radulian N. Virgiliu : „Rumänien“**

Și aceasta, la fel ca lucrarea anterioară, conţine un capitol referitor la România scris de un român. Informațiile referitoare la şcoala de la Dumbrăveni le găsim la :

pag. 396 : *„In den gleichen Jahren, in denen im übrigen Europa allerlei Anstalten für Behinderte gegründet wurden, entstanden auch in Rumänien und in Transsylvanien neue medizinisch-pädagogische Anstalten, wie das private Institut für gehörlose Mädchen in Dumbraveni bei Brasov (Kronstadt) (1831-1841),....“*

Traducere : *„În aceiaşi perioadă în care şi în Europa s-au înfiinţat diferite instituţii pentru handicapaţi, s-au înfiinţat şi în România şi în Transilvania, noi institute medico-pedagogice ca Institutul privat pentru fete surdomute din Dumbrăveni lângă Braşov (1831-1841)..”*

Suntem convinși că, la fel ca cele două exemple, în Germania s-au publicat și alte istorii asemănătoare. Autorii români la care s-a apelat pentru a scrie capitolele despre țara noastră au, despre școala de surzi dela Dumbrăveni, aceleași cunoștințe prezentate la „istoriografia română” și contaminate de „Virusul Crăiniceanu” care susțin existența învățământului privat. Pe lângă aceasta, mai apar încă două informații discutabile : plasarea Dumbrăveniului lângă Brașov și faptul că școala ar fi fost pentru fete surdomute. Nu considerăm că ar fi productiv căutarea altor surse publicate în Germania, deoarece au aceiași concepție ca și istoriografia română.

2.5. ISTORIOGRAFIA ENGLEZĂ.

Dacă istoriografiile anterioare aparţineau unor etnii conlocuitoare în provincia Transilvania, despre englezi nu putem spune același lucru. Cum, însă, limba engleză este actualmente limba universală a științei, multe lucrări din cele mai diferite domenii se publică în această limbă. Așa stau lucrurile și cu lucrarea ce urmează. Ea a apărut, inițial, pe internet și are titlul şi site-ul menţionate mai jos :

Henk Betten : „The earliest history of deaf education in Europe”

(Istoria timpurie a educației școlare a surdomuților în Europa)

www.taubenschlag.de

Henk Betten este un surd din Olanda, născut în anul 1938. În anii 1990 a venit în România și a cerut informații referitoare la învățământul surzilor și istoria acestuia în țara noastră. După apariția lucrării pe internet în anul 2010, în 2013 a fost tipărită. Lucrarea face o istorie a apariţiei învăţământului pentru surdomuţi în toate ţările europene. României îi sunt rezervate paginile 79 – 81. Se susține că informaţiile au fost obţinute de la doamna Dumitrana Magdalena prin scrisoarea din 7 iulie 1995, destinată autorului. Referitor la școala dela Dumbrăveni, aflăm că :

pag. 79 : *„The oldest Romanian school for the deaf can be found in the small town of Dumbraveni near Brasov, which was founded by the Romanian national Ioan C. Bacila, a hussar from Napoleon's army. He is said to have had an opportunity to visit the institute for the blind and deaf in Paris. The method he was therefore the French model : gestures and finger spelling. The school ran from 1831 to 1846. Unfortunately, no further information is available about this school".*

Traducere : *„Cea mai veche şcoală românească pentru surzi poate fi găsită în micul oraş Dumbrăveni de lângă Braşov, care a fost fondată de o persoană de naţionalitate română, Ioan C. Băcilă, un husar din armata lui Napoleon. Se spune că acesta ar fi avut ocazia să viziteze Institutul de Orbi şi Surzi din Paris. Metoda pe care a aplicat-o a fost, ca atare, modelul francez : metoda gestuală şi alfabetul degetelor. Şcoala a funcţionat din 1831 până în 1846. Din nefericire, despre această şcoală nu se mai găsesc informaţii."*

Așa cum am specificat la finalul „istoriografiei germane", și în cazul acesta, pentru întocmirea unor istorii universale ale evoluției învățământului pentru surdomuți, se apelează la persoane din fiecare țară care să ofere date specifice țării respective. Pentru completarea capitolului „România" s-a apelat și, în viitor, se va apela tot la români, iar aceștia contaminați de „Virusul Crăiniceanu" vor susține în continuare elemente ale teoriei susținute de acesta în 1925, informații care vor fi folosite în respectivele istorii. În cazul de față s-a susținut doar teoria îndoielnică cum că Băcilă era „ un husar din armata lui Napoleon".

Singura informație interesantă oferită de Henk Betten este inițiala „C" pentru prenumele tatălui lui Băcilă. În dorința de a clarifica informația, am luat legătura cu doamna Dumitrana Magdalena, actualmente cadru

universitar în București. Într-un schimb de mesaje pe Facebook (în data de 18 ianuarie 2018) Domnia Sa mi-a comunicat faptul că singurele informații oferite domnului Henk Betten au fost cele referitoare la Școala de Surdomuți înființată la Azilul „Elena Doamna” din București în 1863, completate cu date despre activitatea lui Dimitrie Rusceac și a lui Ion Ciorănescu. Despre şcoala din Dumbrăveni nu a oferit nicio informație [Dumitrana-2018]. Aflând aceasta ne întrebăm : „de unde a primit Henk Betten informația despre inițiala tatălui lui Băcilă?”

Deoarece nu ne putem aștepta la alte lucrări, care să fie mult mai documentate, considerăm că nu mai este cazul să căutăm și alte exemple de lucrări în limba engleză.

Capitolul 3.
GLASUL ARHIVELOR

Toate informațiile prezentate în capitolele anterioare proveneau din cărți tipărite sau lucrări postate pe internet de diferiți autori. În marea majoritate a cazurilor, nu ni se specifică sursele de informare. Puținele excepții apar doar în lucrările [Klis-1904], [Iencica-1920] și [Henk-2010] care ne trimit la alte cărți sau scrisori primite dela diferite persoane și nu la documente certe.

Dar oare mai există documente care să se refere la școala de la Dumbrăveni? Constantin Pufan își începe informarea despre această instituție cu cuvintele : *„din unele documente rezultă că...”.* Aceiași atitudine o are și Ávedik Lukács care susține : *„... cum reiese din documente...”.* Contrar acestora Henk Betten pretinde că : *„despre această școală nu se mai găsesc informații”,* iar Nagy Péter afirmă că : *„... nu au rămas dovezi scrise”.* Între cele două grupuri cu păreri opuse se interpune Borbély Sándor care în lucrarea sa [Borbély-1924] scrie deosebit de clar că : *„datele referitoare la școala de surdomuți (1831-1846) se găsesc la arhivele naționale într-un pachet”.*

Iată deci că sunt speranțe de a confrunta informațiile de până acum cu documente certe, de arhivă. Întrebarea este : unde, în ce arhive ar trebui să căutăm ?

În primul rând am putea spera în găsirea unor informații despre viața personală a lui Băcilă : naștere, botez, căsătorie, copii, deces. Acestea ar trebui căutate în registrele rămase dela parohia greco-catolică din Dumbrăveni. Arhivele Primăriei din Elisabetopolis ar putea păstra unele referiri la existența școlii. Înrolarea lui Băcilă ca husar s-ar putea găsi în arhivele militare. Este posibil ca prezența sa la Institutul de Surzi din Paris să fi lăsat unele urme scrise. De asemenea, la Episcopia Greco-Catolică din Blaj, la Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia și Guvernul Provincial din Cluj s-ar putea descoperii unele referiri. Oare câte din aceste speranțe se vor transforma în reușite?

3.1. INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU TINERII SURZI DIN PARIS.

Majoritatea autorilor susțin că instruirea lui Băcilă în domeniul educării surdomuților s-ar fi făcut la Paris, la institutul fondat de Abatele de l'Épée în anul 1770 (1760). Am adresat institutului o scrisoare electronică (E-mail), iar doamna Ribout Corinne, responsabilă cu comunicarea, și domnul Michelle Balle-Stinckwich, responsabilul Bibliotecii Istorice din Institut, mi-au răspuns la 3 octombrie 2012 cu următorul e-mail :

> *„Monsieur, Suite a votre mail, nous n'avons pas dans nos archives de dossier au nom de Bacsilla”* [Balle-Stinckwich-2012].
>
> Traducere : *„Domnule, Referitor la mail-ul dumneavoastră, în dosarele arhivei noastre nu apare numele Bacsilla”.*

Analizând răspunsul primit mi-am pus următoarele întrebări :

a. Oare trecerea lui Băcilă pe la institutul parizian este doar o legendă? Personal nu cred acest lucru. Faptul că el s-a dovedit pregătit în acest domeniu ne dă certitudinea că s-a instruit undeva, iar dacă unii autori au precizat institutul parizian înseamnă că s-au bazat pe anumite realități.

b. Oare prezența lui Băcilă la Paris a fost de așa natură încât nu a necesitat o menționare în documentele institutului? Este posibil ca Băcilă să fi fost prezent în cartierul Institutului de Surdomuți în timpul ocupării Parisului de către trupele antinapoleoniene. Tot posibil este ca, aflând despre acest institut inițial să-l fi privit ca pe o ciudățenie, iar apoi să fi fost interesat de metodele utilizate în educarea surdomuților. Băcilă chiar dacă nu a fost angajat/înscris, ar fi putut deprinde unele tehnici surdopedagogice prin simpla sa prezență în incinta institutului, în compania elevilor sau prin prietenia cu unii profesori. Putea asista la lecții sau la unele activități extrașcolare și, cu timpul, putea deprinde limbajul mimico-gesticular, limbajul dactil și modalități de învățare a scris-cititului. Toate acestea se puteau petrece fără a fi înregistrat oficial.

c. Oare la institutul parizian s-au păstrat toate documentele? Este o suspiciune care nu ne permitem să o discutăm decât dacă am cerceta personal arhiva institutului.

Deocamdată trebuie să ne mulțumim cu răspunsul oficial primit de la acest institut, chiar dacă el nu aduce lumină și ne lasă, pe mai departe, în zona presupunerilor.

3.2. ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROMANO-CATOLICE ALBA IULIA .

(Gyulafehérvári Föegyházmegyei Levéltar)

Dacă școala de surdomuți a fost o secție a școlii confesionale de pe lângă Parohia Romano-Catolică a armenilor din Dumbrăveni, trebuia ținută o legătură permanentă cu Episcopia Catolică din Alba Iulia. Și întradevăr, după o căutare destul de sumară, am descoperit un număr de 56 de înscrisuri (!!!) ce jalonează activitatea acestei școli de surdomuți. Unele sunt de mai mică importanță, ca înscrierea pe coperta unui dosar a faptului că în conținutul lui se află documente referitoare la „Institutul de Surdomuți". Altele sunt notări în registrul de evidență al actelor, dar sunt și referate, procese verbale sau informări, care se întind pe una, două sau chiar trei pagini. O mică parte dintre ele (mai exact 5 acte) sunt în limba maghiară, dar cea mai mare parte (adică 51 de acte) folosesc limba latină, limba oficială a cancelariilor Habsburgice din acei ani. Chiar dacă originalele unor acte oficiale s-au pierdut, arhivele menționate păstrează „registrele de intrare/ieșire" și în ele găsim un scurt rezumat al actului respectiv, plus hotărârea luată de Episcopie. Nu voi prezenta aici toate documentele găsite. Multe repetă aceiași informație și prezentarea lor în amănunt ar avea darul să plictisească. Pentru a răspunde scopului acestei cărți, voi face o selecție și voi aduce în atenția cititorului doar documentele care vor ilustra cel mai bine momentele esențiale ale istoriei școlii de surdomuți.

a) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 777/23 iunie 1831].

Înregistrat la Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia în 23 iunie 1831, actul a fost scris la Dumbrăveni cu trei zile mai repede (20 iunie 1831) de către preotul armean Kábdebó János, cel care a înființat secția de surdomuți. Este în limba maghiară și îl putem considera **cel mai vechi document, găsit până în acest moment, referitor la Școala oficială de Surdomuți din Elisabethopolis (Dumbrăveni)**. Primul paragraf, mai lung, amintește o donație de 10.250 Rft. pentru înfințarea unei școli de fete. În al doilea paragraf (Fig. 4.b.), preotul Kábdebó János solicită aprobarea pentru înființarea unei școli pentru surdomuți condusă de profesorul pe care Excelența Sa Episcopul Catolic al Ardealului l-a cunoscut și i-a apreciat sârguința și silința. Apoi, preotul mai adresează încă o solicitare interesantă : *„Aș îndrăzni să recomand încă un tânăr, care prin noile metode folosite de el să contribuie la răspândirea și aplicarea lor pe un plan mai larg."*

Fig. 4.a.

Kegyelmes Uram! Leg-kegyelmesebb Fő Pásztorom!

Bátor vagyok a Ns. Tanátsnak az oskolák tárgyában Excellentziádhoz bé nyuj-
tandó alázatos kérését ide rekeszteni, hozzá tsatolván érdemetlen kön-
gésemet is, azzal az esedezéssel, hogy Barátomnak Ráphaelnek hagyo:
Ségéről, 10250 Rft által küldésével állított leány gyermekek oskolájában
kegyelmessen el ne felejtkezni méltoztasson. — Ma vevém levelét London:
ból, melyben el mult Május Havának 27kén jelenti, hogy ötet szívessen el fo:
gadó válaszomat vévén, induland azonnal látogatásomra. Ma feleltem
levelére, még írván nagy szerentsének, hogy Kegyelmes Fő Pásztorunk
az uj Raphaelinumot személyes látogatásával meg tisztelni, s az épület-
tet meg is szeretni méltoztatván, lelki leánykáit kegyelmesen ki kérdezni
nem terheltetett, áldván Istenes bő kezűségét a Jóltevőnek. ismervén -
barátomnak keresztényi erköltsét, tudom: hogy nagy ösztön az néki, azok:
ra, a mikit még tölle birodalmason várok szegényeinkre nézve.
A süket némák Tanítónak igyekezete Excellentziád által kegyelmessen támogattat-
ván, mellette egy alkalmas ifjat örömmel ki instálnék, hogy tanítása
módjával meg ismerkedve, azt tökélletesítteni, s e szerint a haszonnal
többekre terjedni lehessen. mindenekbe akaratjától függek.
Leg kegyelmesebb Uramnak, Fő Pásztoromnak, kinek

leg méltatlanabb szolgája
Kabdebo János
Fő Esperese. sk

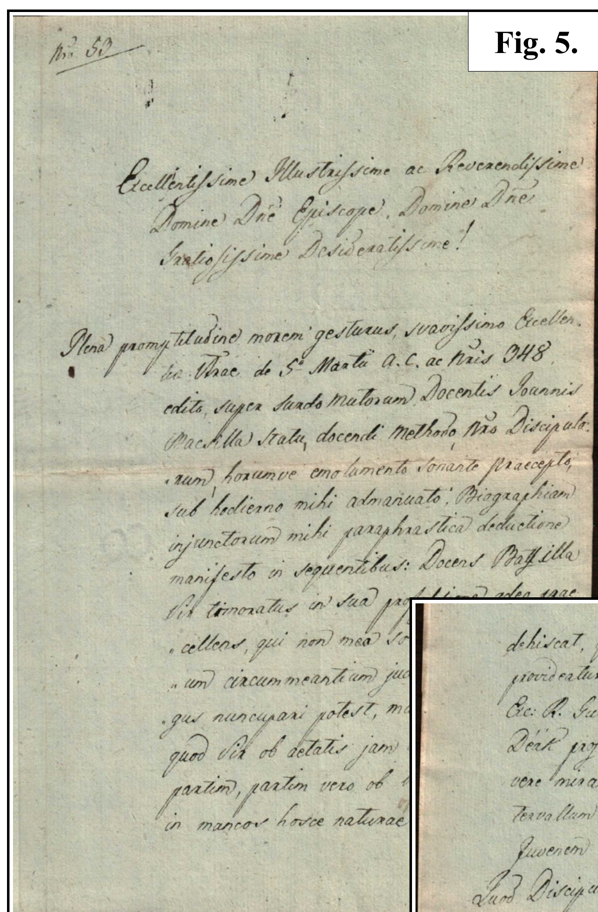
Erzsébeth Városában 20a Junii 831.

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

ra, a mikit még tölle birodalmason várok szegényeinkre nézve.
A süket némák Tanítónak igyekezete Excellentziád által kegyelmessen támogattat-
ván, mellette egy alkalmas ifjat örömmel ki instálnék, hogy tanítása
módjával meg ismerkedve, azt tökélletesítteni, s e szerint a haszonnal
többekre terjedni lehessen. mindenekbe akaratjától függek.

Fig. 4.b.

b) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 388/8 martie 1839].

Nro 50

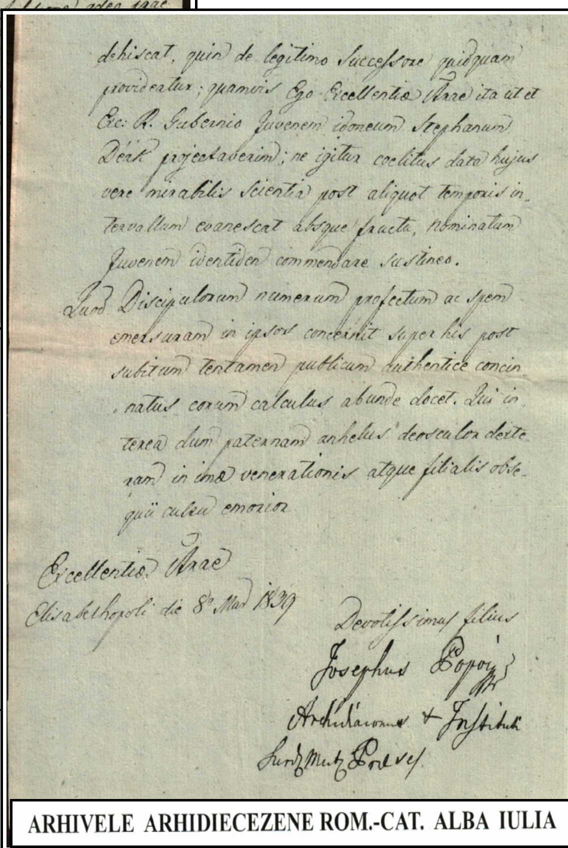
Excellentissime Illustrissime ac Reverendissime Domine Dne Episcope, Domine Dne Gratiosissime Desideratissime!

Plena promptitudine morem gesturus, suavissimo Excellentiae Vrae de 5o Martii a. c. ac Nris 348 edito, super Surdo Mutorum Docentis Joannis Bacsilla statu, docendi methodo Nro Discipulorum horumve emolumento sonante praecepto, sub hodierno mihi admanuato; Biographiam injunctorum mihi paraphrastica deductione manifesto in sequentibus: Docens Baczilla vir timoratus in sua pro... celleas, qui non mea ... um circummeantium ... qus nuncupari potest, m... quod vir ob aetatis jam ... partim, partim vero ob ... in mancas horce naturae ...

Fig. 5.

Referatul preotului Popoi Jozsef, scris în limba latină pe două pagini.

Acest învățământ pentru surdomuți a „avut „rezultate ridicate și răsunătoare” *(emolumento sonante praecepto)* și a avut un număr ridicat de elevi *(numero discipulorum horumve)*, iar ***„super Surdo Mutorum Docentis Ioannes Bacsilla”* este devotat profesiei sale *(„vir timoratus in sua profesione”)***.

debiscat, quin de legitimo Successore quidquam provideatur; quamvis Ego Excellentiae Vrae ita ut et Ex: R. Gubernio Juvenem idoneum Stephanum Deák projectaverim; ne igitur coelitus datae hujus vere mirabilis scientiae post aliquot temporis intervallum evanescat absque fructu, nominatum Juvenem identidem commendare sustineo.

Quod Discipulorum numerum profectum ac spem emersuram in ipsos concernit super his post subitum tentamen publicum authentice concinnatus eorum calculus abunde docet. Qui in tenerea dum paternam anhelus deosculor dexteram in ima venerationis atque filialis obsequii cultu emorior

Excellentiae Vrae

Elisabethopoli die 8o Mar 1839

Devotissimus filius

Josephus Popoj

Archidiaconus + Instituti Surdo Mut. Praeses

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

Dar, poate din cauza vârstei *(„quod vir ob aetatis”)*, are acțiuni brutale *(„vero ob brutale quod impendi”)*. (!!!).

Din aceste motive ar trebui numit un succesor tânăr potrivit *(„juvenem idoneum”)* în persoana lui **Sthephanum Deák**, pentru ca **această minunată știință *(„miriabilis scientia”)* să poată fi continuată.** În caz contrar, după o perioadă de timp aceasta va dispare fără a lăsa urme *(post*

aliquot temporis intervallum evanescat absque fructu). Atenție la semnătura preotului. Pe lângă funcția de „Arhidiacon” și-a înscris și pe cea de „<u>șef sau conducător al Institutului de Surdomuți</u>”.

c) <u>[Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 117/19 ian. 1843]</u>.

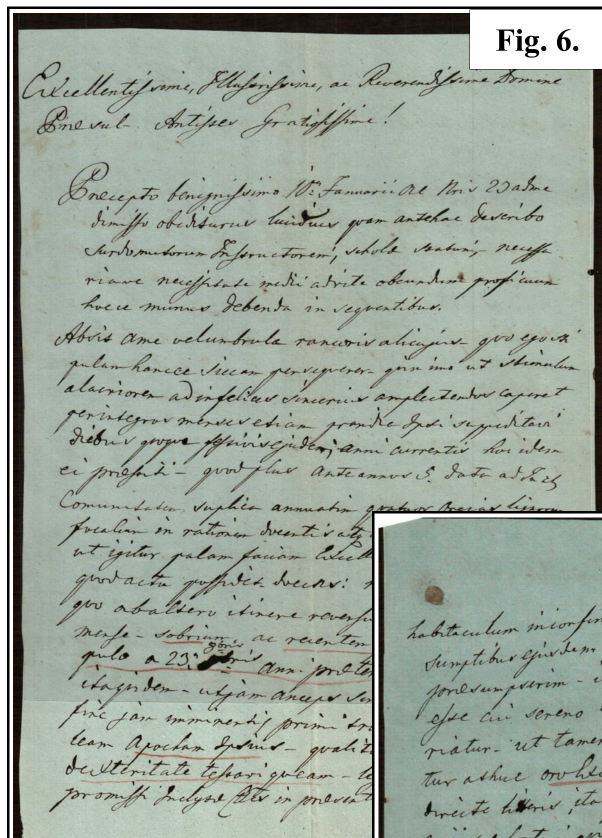
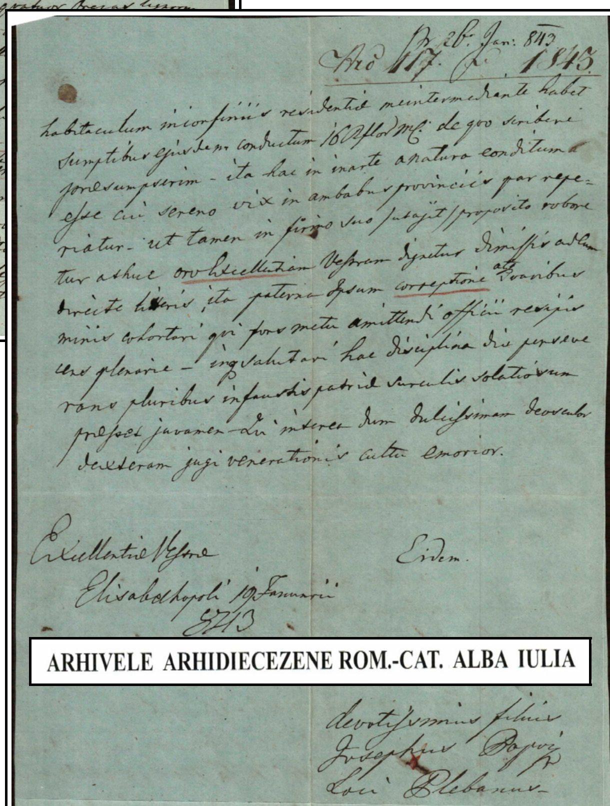

Fig. 6.

Excellentissime, Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul Antistes Gratiosissime!

Scrisoarea oficială, în limba latină, compusă din două pagini, scrisă de Josephus Popoi la Elisabethopolis în 19 ianuarie 1843 și înregistrată la Episcopia din Alba Carolina la 26 ianuarie 1843, cu Nr. 117.

Se recunoaște necesitatea educării surdomuților *(surdomutorum instructorem ... schola statum necessariane)*. (!)

Excellentiae Vestrae

Eidem.

Elisabethopoli 19 Januarii 843

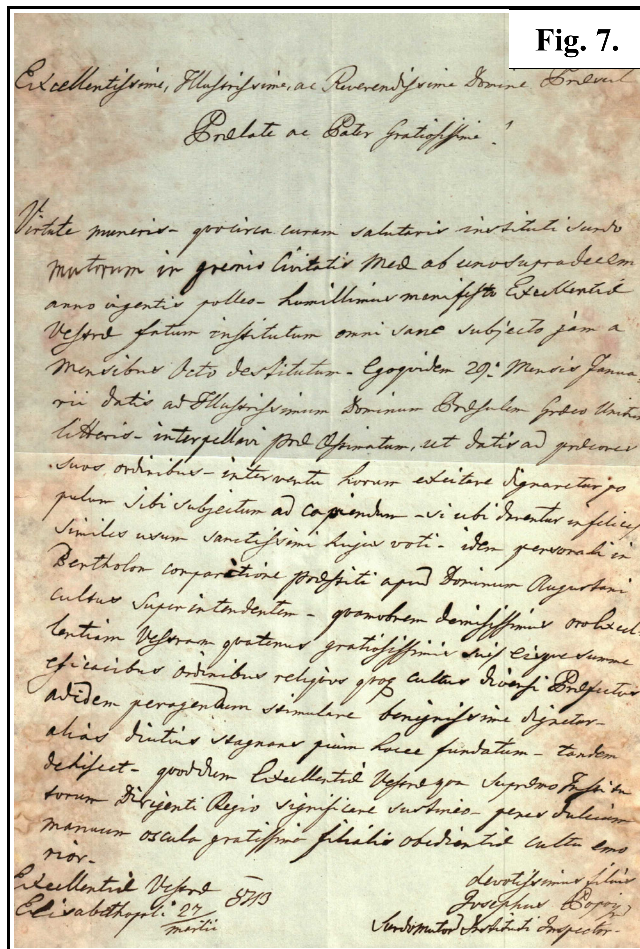
devotissimus filius Josephus Popoi Loci Plebanus

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

Ea necesită o dotare corespunzătoare *(necessitate medii ad rite)*. De asemenea, acești copii nefericiți *(infelices)* trebuiesc stimulați spre învățătură. Episcopia este informată despre eforturile comunității locale care, în ultimii ani a avut o contribuție de patru ori mai mare decât în

anii precedenți. Numai cheltuielile cu asigurarea localului, a lemnelor de foc și a iluminatului se ridicau anual la „16 Rfor. m.c.” (Rajnai forinți. Moneta conventionalis). Despre comportamentul lui Băcilă aflăm că, în ultima lună a fost mereu „treaz și proaspăt” *(sobrium ac recentem fuisse semper).* Cu toate acestea, preotul Popoi se îndoiește că el s-ar fi corijat definitiv deși, „s-au trimis scrisori directe către tatăl său” *(directe litteris ita paterna ipsum)* (probabil tată vitreg) avertizându-l că poate pierde serviciul.

d) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 505/27 martie 1843].

Excellentissime, Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul
Praelate ac Pater Gratiosissime!

Virtute muneris quo circa curam salutaris instituti surdo
mutorum in gremio Civitatis Meae ab uno supra decem
anno vigentis polleo humillime manifesto Excellentiae
Vestrae futurum institutum omni sane subjecto jam a
mensibus octo destitutum. Ego quidem 29. Mensis Janua-
rii datis ad Illustrissimum Dominum Praesulem Graeco Unitorum
litteris interpellavi [illegible], ut datis ad [illegible]
suos ordinibus interventu horum excitare dignaretur po-
pulum sibi subjectum ad capiendum [illegible] infelices
similes usum sanctissimi hujus voti. Idem personaliter in
[illegible] comparatione praestiti apud Dominum Augustanae
cultus Superintendentem. Quamobrem demississime Excel-
lentiam Vestram quatenus gratiosissime suis [illegible] summe
efficacibus ordinibus religionis quoque cultus diversi Praefectos
ad idem peragendum stimulare benignissime dignetur
alias diutius stagnans pium hocce fundatum tandem
deficeret. Quod dum Excellentiae Vestrae [illegible] Surdomuti[illegible]
torum Dirigenti Regio significare sustineo [illegible]
manuum oscula gratissimo filialis obedientiae cultu emo-
rior.

Excellentiae Vestrae
Elisabethopoli 27 martii 843

devotissimus filius
Josephus Popoj
Surdomutorum Instituti Inspector

Fig. 7.

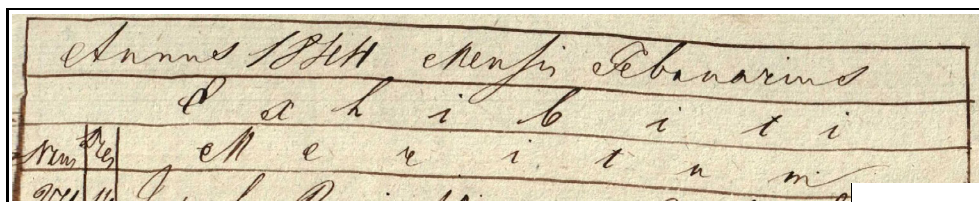
ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

Scrisoarea preotului Popoi din Elisabethopolis către Episcopia din Alba Iulia (limba latină). Se solicită susținere pentru Institutul de Surdo-muți care avea deja peste zece ani vechime *(supra decem anno).* Susține că soarta institutului depinde de acum doar de episcopie, deoarece printr-o scrisoare din 29 ianuarie 1843 (negăsită) Episcopia Greco-Unită (Greco-Catolică) a întrerupt susținerea financiară. Este primul document din care aflăm că, în primii ani ai existenței sale, Institutul de Surdomuți din Elisabethopolis a fost susținut financiar și de către Episcopia Greco-Catolică din Blaj.

Se exprimă rugămintea de a colabora cu celelalte culte religioase în vederea susținerii acestui institut care, în perioada în care a funcționat și-a câștigat o bună popularitate, fiind unicul din Transilvania. Alături de semnătură, preotul Popoi s-a intitulat *„Surdomutor Instituti Inspector”*.

e) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 272/13 feb. 1844].

Deși actul original nu s-a găsit, oferim înregistrarea lui (în limba latină) la Episcopia Catolică din Alba Iulia, cu **Nr. 272/13 februarie 1844.** Este o informare făcută de preotul Popoi, care ne lămurește despre modul în care erau cazați elevii surdomuți înscriși la școală.

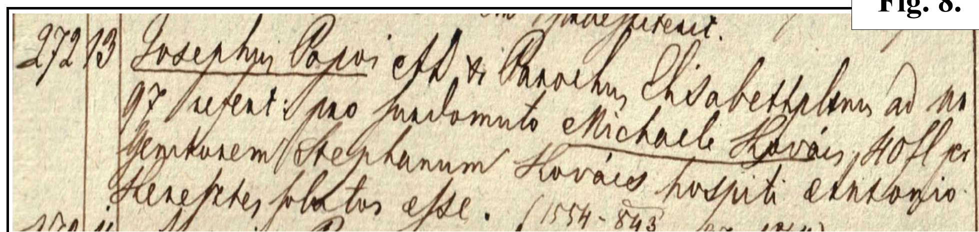

Annus 1844 mensis Februarius

Exhibiti

Num. | Reg. | Meritum

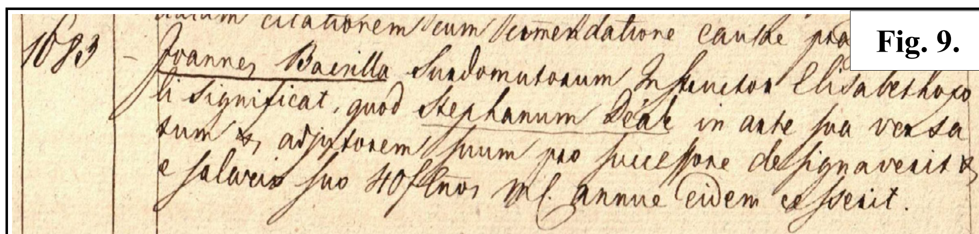
Fig. 8.

272 | 13 | Josephus Popoi A.A.L. Parochus Elisabethpolensis ad nr 97 refert: pro surdomuto Michaele Kovács 40 fl. per genitorem Stephanum Kovács hospiti Antonio Keresztes solutos esse. (1554-843

Aflăm că Stephanum Kovács și-a cazat în gazdă fiul surdomut, Michael, la domnul Antonio Keresztes și pentru aceasta a plătit 40 de florini. În registru este notat că respectiva adresă are legătură cu altele anterioare (Nr. 1554/1843 și Nr. 97/1844).

f) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 1683/1844].

1683 | – ... curatorem cum recommendatione ... Joannes Bacsilla Surdomutorum Instructor Elisabethopoli significat, quod Stephanum Deák in arte sua versatum et adjutorem suum pro successore designaverit et e salario suo 40 flnos m.c. annue eidem cesserit.

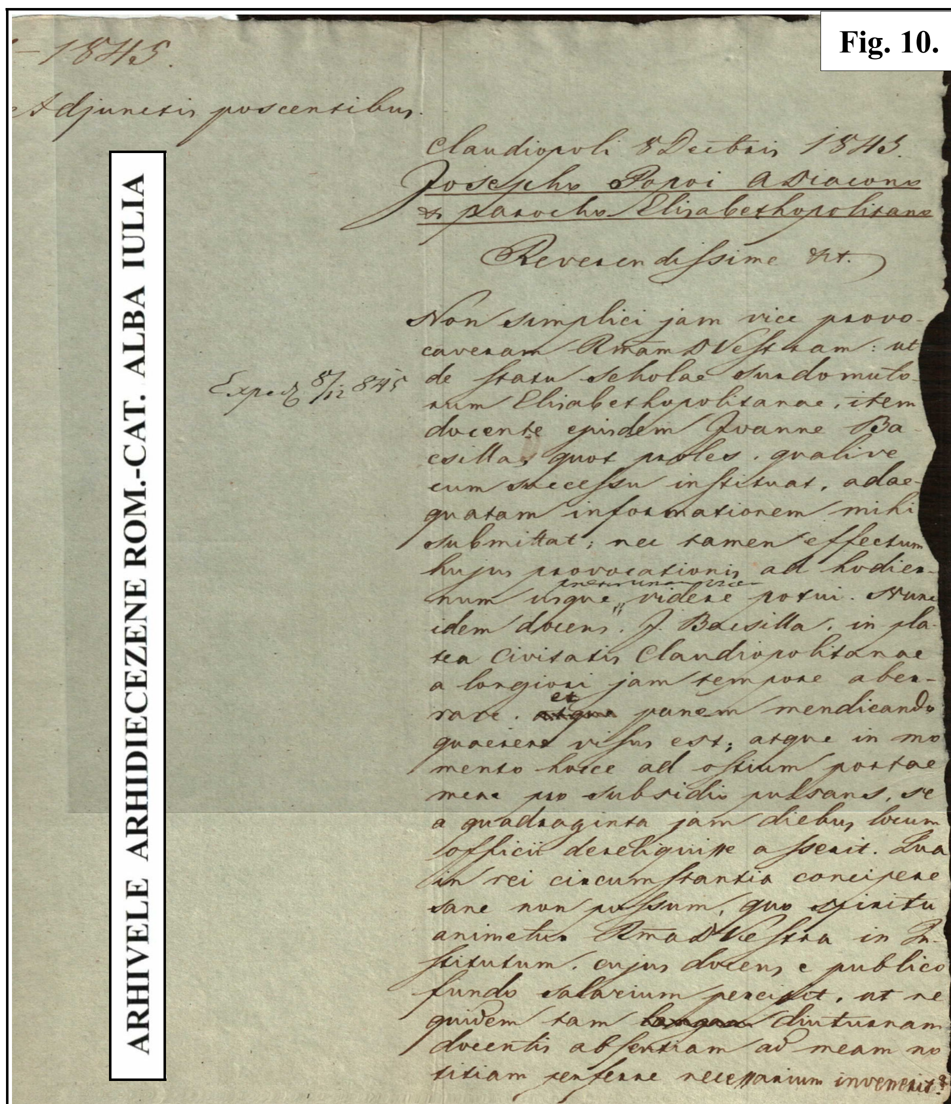
Fig. 9.

Înregistrarea în limba latină, cu **Nr. 1683/1844** a unei scrisori scrise de Josephus Popoi (originalul nu a fost găsit), prin care se specifică faptul că alături de *„Joannes Bacsilla Surdomutorum Instructor Elisabethopoli”* a fost angajat (ca succesor) Stephanum Deák, cu un salariu anual de 40 de florini *(quod Stephanum Deák in arte sua versatum et adjutorem suum pro successore de segnaverit et e salario suo 40 flnos. m.c.* (moneta conventionalis) *annue eidem cesserit).*

Hotărârea este repetată și într-un alt document (Nr. 137/7 feb. 1845) care avertizează că Băcilă Ioan este obligat (!) de a lucra cu Stephanum Deák. Se pare că acesta refuza să admită un ajutor.

g) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 1625/8 dec. 1845].

Este un act întocmit (în limba latină) de Înaltul Guvern Provincial *(Excelsio Regio Gubernium)* din Cluj către Josephus Popoi, Arhidiacon și Paroh în Elisabethopolis. Textul este realmente șocant și demonstrează faptul că actele de indisciplină și comportamentul detestabil al lui Băcilă începuseră să scandalizeze pe mulți. Informații despre comportamentul necorespunzător a lui Băcilă au mai apărut în Arhiva Episcopiei. În [Nr. 388/8.03.1839] se amintea doar că uneori este brutal cu elevii, dar în [Nr. 117/19.01.1843] sunt amintite stările de ebrietate, datoriile bănești și faptul că s-a făcut de râs în fața elevilor. De data aceasta lucrurile s-au agravat.

Fig. 10.

-1845.

et Adjunctis poscentibus.

Claudiopoli 8 Decbris 1845.

Josepho Popoi Archidiacono et parocho Elisabethopolitano

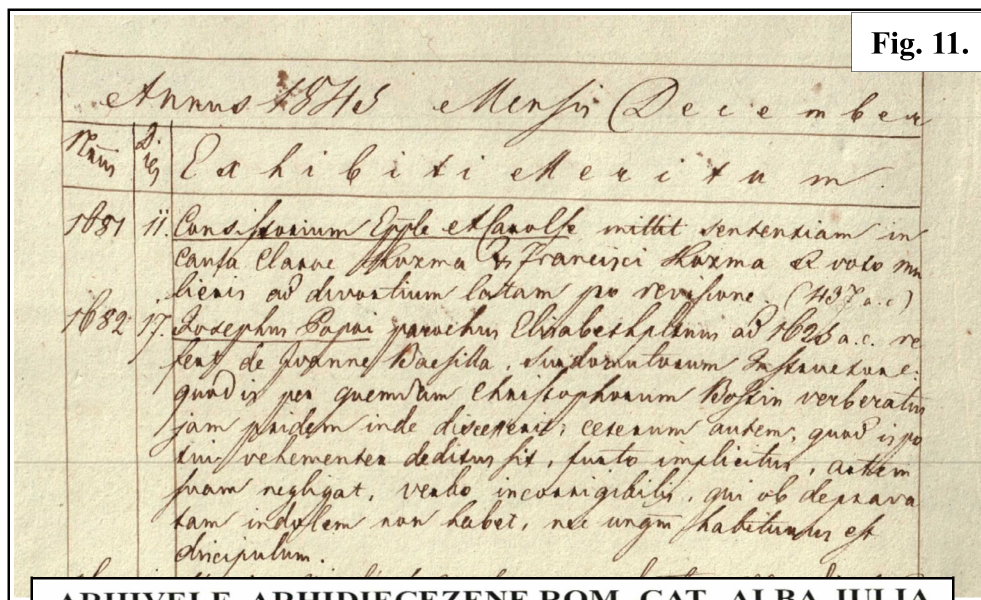
Reverendissime D[omi]ne.

Exped. 8/12 845

Non simplici jam vice provocaveram Amam Vestram: ut de statu scholae Armenorum Elisabethopolitanae, item docente ejusdem Joanne Bacsilla, quot moles, qualive cum successu instituat, adaequatam informationem mihi submittat; nec tamen effectum hujus provocationis ad hodiernum usque videre potui. Nunc idem docens J. Bacsilla, in platea Civitatis Claudiopolitanae a longiori jam tempore aberrare, et panem mendicando quaerere visus est; atque in momento hocce ad ostium portae meae pro subsidio pulsans, se a quadraginta jam diebus locum officii dereliquisse asserit. Qua in rei circumstantia concipere sane non possum, quo spiritu animetur Amplitudo Vestra in Institutum, cujus docens e publico fundo salarium percipit, ut ne quidem tam diuturnam docentis absentiam ad meam notitiam perferre necessarium invenerit?

Se cer informații despre situația Școlii de Surdomuți *(ut de statu scholae surdomutorum Elisabethopolitanae)*, despre „docentul” Băcilă Ioan *(item docente Joanne Bacsilla)*, ce succese a avut *(cum successu instituat)* și alte informații revelatoare *(adaequatam informationem mihi submitat).* Situația șocantă apare în fraza următoare prin care aflăm că **Băcilă Ioan ar fi cerșit mâncare pe străzile Clujului *(Joannes Bacsilla Surdomutorum docens Elisabetopolitanus per plateas civitatis Claudiopolitanae panem mendicando quaerere visus est)*.** Această situație jenantă nu s-ar fi petrecut întâmplător ci, un timp mai îndelungat *(a longiori jam tempore aberare)* și a bătut la uși pentru a cere ajutor *(ad ostium portae pro subsidio pulsans).* Se cere o analiză serioasă deoarece **salariul lui Băcilă este plătit din bani publici** *(e publico fundo salarium percipit)*.

h) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 1682/17 dec. 1845].

Fig. 11.

Annus 1845 Mensis December

Num.	D.	Exhibiti Meritum
1681	11.	Consistorium Eppale [illegible] mittit sententiam in Causa Clarae [illegible] et Francisci [illegible] de vola mulieris ad divortium latam pro revisione. (437 a.c.)
1682	17.	Josephus Popai parochus Elisabethopolitanus ad 1625 a.c. refert de Joanne Bacsilla, Surdomutorum Informatore: quod is per quemdam Christophorum Bostin verberatus jam pridem inde discesserit; ceterum autem, quod ipse [illegible] vehementer deditus sit, furto implicitus, artem suam negligat, verbo incorrigibilis, qui ob depravatam indolem non habet, nec unquam habiturus est discipulum.

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

Înregistrarea (în limba latină) cu **Nr. 1682/17 decembrie 1845** a unui act întocmit de preotul Josephus Popoi din Elisabethopolis (actul original nu s-a găsit), ca răspuns la adresa Nr. 1625/1845. Sunt expuse o serie de acte imorale săvârșite de Băcilă Ioan : s-a certat și s-a bătut cu un oarecare Christophorum Bostin *(quod is per quemdam Christophorum Bostin verberatus jam pridem inde discep erit)*, implicat în furturi *(furto implicitus)*, își neglijază meseria (arta sa) *(artem suam negligat)*, adresează cuvinte urâte *(verbo incorrigibilis),* caracterul său s-a depravat *(depravatam indolem non habet).* De multe ori astfel de manifestări au loc de față cu discipolii (elevii) săi. Hotărârea este clară, lui Băcilă Ioan i se suspendă

salariul *(ut Joannis Bacsilla salarium suspendi faciat)* până când nu se îndreaptă.

i) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 118/26 ian. 1846].

La **Nr. 118/26 ian. 1846** se află un răspuns al Guvernului Provincial prin care respinge „recursul" lui Băcilă, care a cerut să fie iertat de suspendarea salariului pe motivul că **„are de întreținut o mamă octogenară"** *(quod secus cum matre octuagenaria fame paine debeat)*. Alături de actul guvernamental se află declarația lui Kereszes Antal din Dumbrăveni, cel care ținea în gazdă pe elevul surdomut Kovács Mihály. Declarația este datată la 17 ianuarie 1846, și are următorul conținut :

(traducere din limba maghiară) *„Prin aceasta dau în scris, că Bacsilla János* (Băcilă Ioan)*, profesor la Școala de Surdomuți, a plecat pentru câteva săptămâni fără să se știe unde. Fiul domnului Kovács István, Mihály, care este elevul lui Bacsilla* (Băcilă)*, locuiește la mine în gazdă. Bacsilla* (Băcilă) *a apărut în 4 ianuarie și din data de 5 ianuarie 1846 a început să se ocupe de copil cu sârguință. Dau această declarație cu semnătură, în cazul în care va fi necesară orașului liber regesc Erzsébethváros* (Dumbrăveni)*. 1846, ianuarie 17. Keresztes Antal."*.

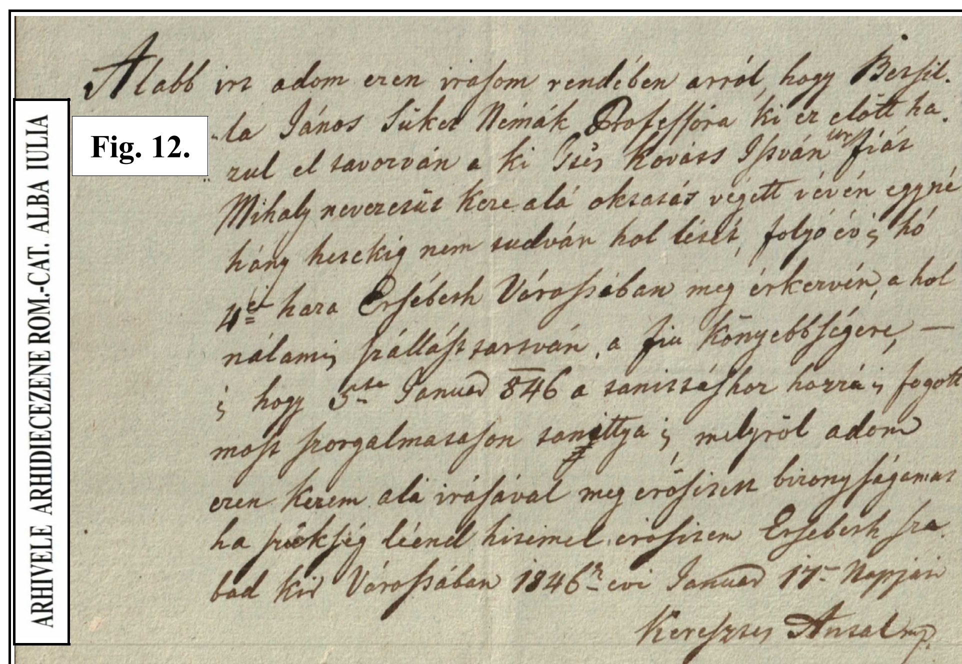

Fig. 12.

Această declarație demonstrează încă o abatere de care se făcea vinovat Băcilă, aceea că își neglija elevii și dispărea din localitate, pentru mult timp, fără a anunța pe nimeni.

j) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 197/22 feb. 1846].

Fig. 13.a.

622 – 846.

Excellentissime, ac Reverendissime Domine Episcope Nobis Colendissime!

Nagy Méltóságod Mult December 31-én kelt feliratában Nyilvánított Azon Kivánatához képest – Mellynél fogva Erzsébeth Városi Sikes Német volt Oltárosa Bacsilla Jánosnak, Szerfeletti iszákossága, hibás tettekre Vezeredése, hivatala hellyéröli eltávozása, s további Oltárossá Alkalmatlan volta tekintetéböl fizetése ki adását bétiltatni kérte – Meg hagyatott a Kormányi Föbiztosságnak: Mi szerint említett Bacsilla János fizetésének ki adását Maga utján, és hellyén tiltsa bé;

Mi is Nagy Méltóságodnak fennebbi feliratára szükséges tudásul ezennel vissza iratik. – In reliquo solita Veneratione Manentes

Excellentiae Vestrae

C.R.M. Principatus Transilvaniae Gubernio.
Claudiopoli die 22a Januarii 846.

Obligatissimi
Comes Josephus Teleki

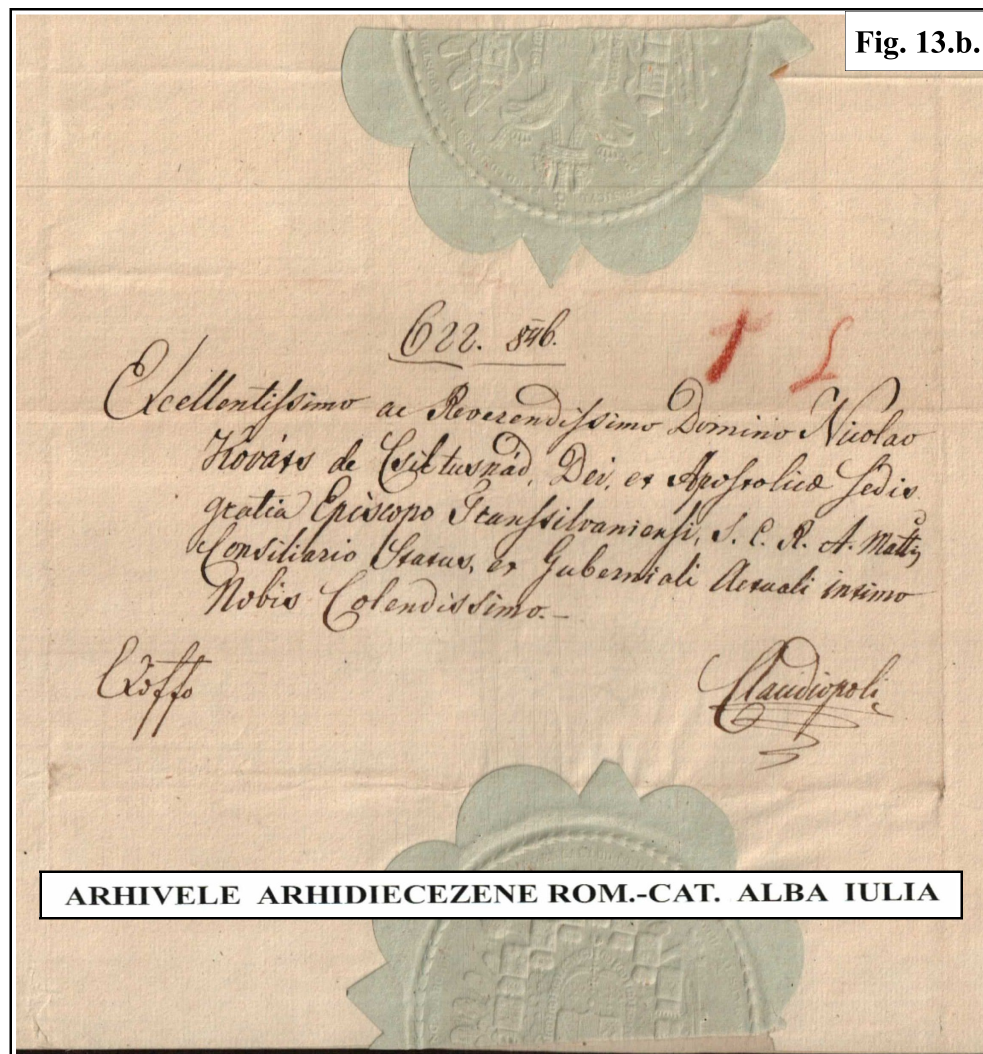
Lad Lázár

Eppo Transilvaniae.

Franc Salmen

Procesul Verbal (limba maghiară) întocmit de Comisariatul Provincial Suprem, compus din șapte persoane și condus de Josephus Teleki, numit de către Guvernul Provincial din Cluj la cererea Episcopului Catolic al Ardealului, Nicolaus Kovács, la 31 decembrie 1845.

Procesul Verbal a primit la Guvenul Provincial din Cluj Nr. 622/22 februarie 1846 și Nr. 197 în „Protocolum Diocesanum de Anno 1846”.

622. 846

Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Nicolao Kovács de Csiktusnád, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopo Transsilvaniensi, S. C. R. A. Matti Consiliario Status, et Gubernali Actuali intimo Nobis Colendissimo. –

Exoffo

Claudiopoli

Fig. 13.b.

Obiectul cercetării făcute de respectiva comisie a fost comportamentul detestabil al profesorului Băcilă Ioan, acuzat de „beții excesive”, „acțiuni greșite” și „absențe nemotivate pe perioade lungi”. Comisia a constatat realitatea acestor acuzații și a propus **„suspendarea salariului profesorului Băcilă Ioan”.**

k) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 278/14 feb. 1846].

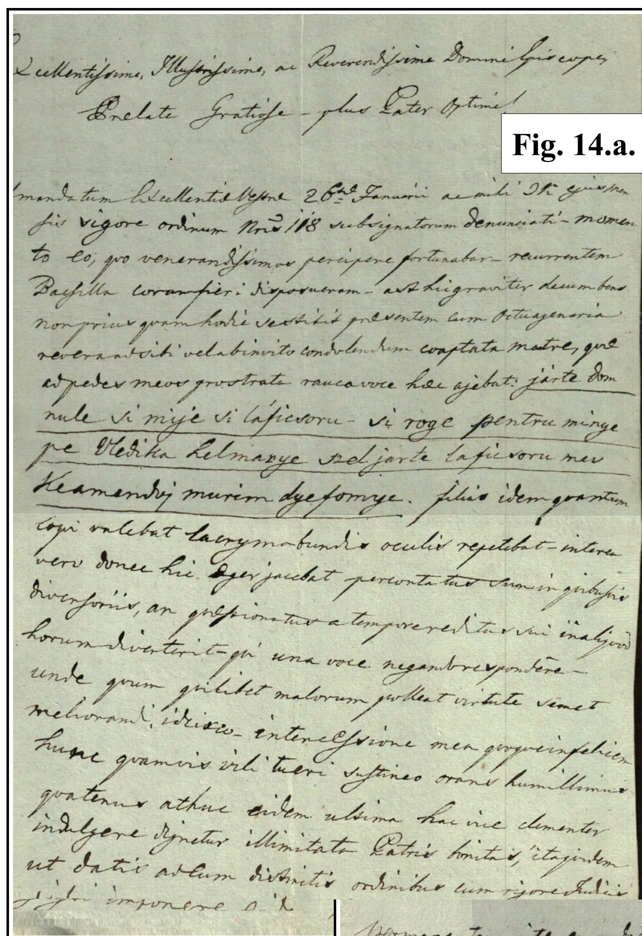

Fig. 14.a.

Scrisoarea originală scrisă de parohul Josephus Popoi la rugămințile „octogenarei mame a lui Băcilă”.

Scrisoarea începe prin asigurarea Execenței Sale Episcopul, că și-a însușit Ordinul Nr. 118/26 ian. 1846 prin care s-a hotărât suspendarea salariului lui Băcilă dar, se simte dator să înștințeze despre **intervenția mamei lui Băcilă, o femeie octogenară, privită cu multă simpatie, care i-a căzut la picioare și cu o voce răgușită s-a rugat pentru fiul său** ***(ad pedes meos prostrata rauca voce ajebat)***.

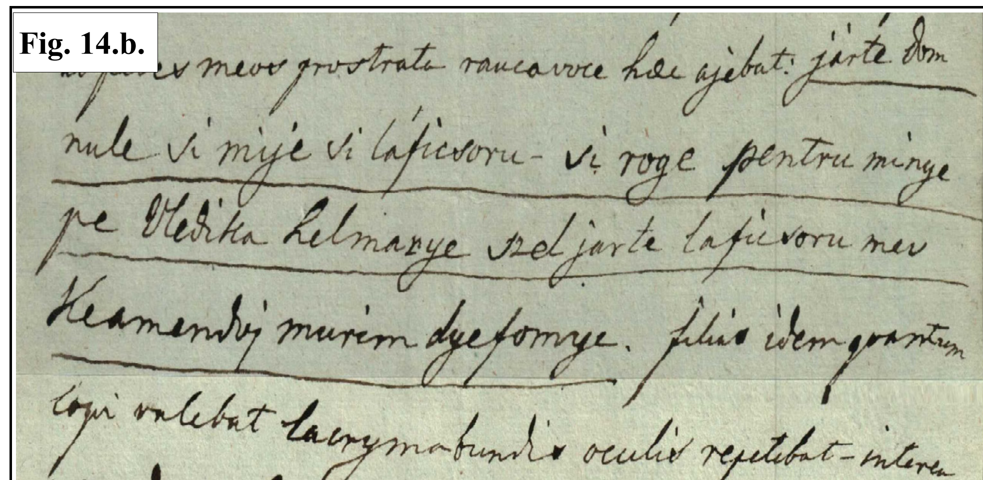
Următoarele trei rânduri ale scrisorii originale au o importanță deosebită deoarece sunt **în limba română**, limba ei proprie și deci, limba maternă a lui Băcilă. Scrise într-o română arhaică, dela 1846, și cu ortografie maghiară, aceste trei rânduri (subliniate de însuși preotul

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

Josephus Popoi în scrisoarea originală) reprezintă **un document cert care atestă faptul că Băcilă era român.**

În facsimilul următor se pot vedea cele trei rânduri subliniate despre care am vorbit :

Fig. 14.b.

...meos prostrata rauca voce hæc ajebat: járte dom
nule si mije si láficsoru – si roge pentru minye
pe Vledika kelmarye szel jarte laficsoru meu
Keamendoj murim dyefomye. filius idem quantum
loqui valebat lacrymabundis oculis repetebat – interea

La început, voi transcrie textul așa cum este el în scrisoare, cu ortografia maghiară :

> ***„járte domnule si mije si láficsoru – si roge pentru minye pe Vledika kelmarye szel jarte laficsoru meu keamendoj murim dyefomye"***

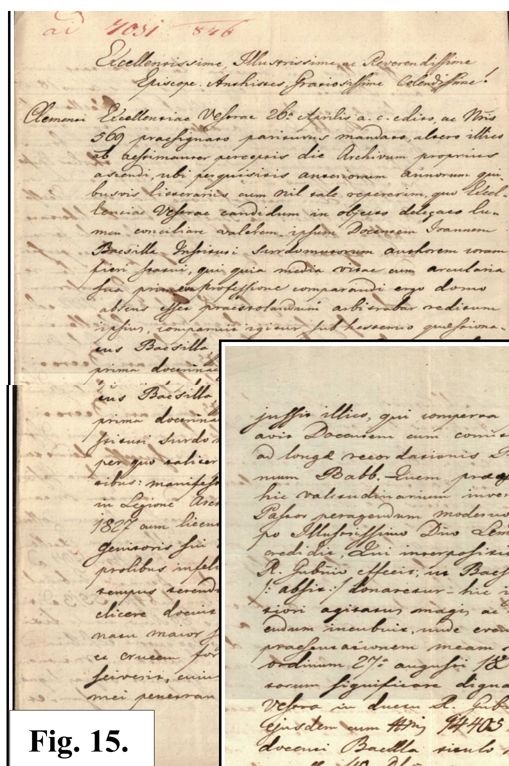
Păstrând modul de pronunțare din acei ani, dar transpunând totul în ortografia română, acest text se citește :

> ***„iarte domnule și miie și la ficioru – și roghe pentru minie pe Vledica chel marie se-l iarte la ficioru meu che amendoi murim die fomie"***

În continuare, scrisoarea revine la limba latină și explică atitudinea fiului (Băcilă Ioan) care, cu lacrimi în ochi a repetat aceleași rugăminți și promisiuni. Preotul J. Popoi, convins că fiecare din noi își poate îmbunătăți comportamentul *(unde qum quilibet malorum polleat virtute semet meliorandi),* i-a pus lui Băcilă unele întrebări referitoare la o eventuală întoarcere a sa, dar acesta a evitat să răspundă *(qui una voce negando respondere).* A recunoscut că, de multe ori a fost nechibzuit și a fost de acord că trebuie să se pună la dispoziția Înaltului Forum *(facto postmodum ad altissimum forum declaraţione)* și să accepte ordinele pe care le va lua acesta *(ordinibus cum rogore Judicis imponere).*

l) **[Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 777/24 mai 1846]**.

Este referatul (în limba latină) întocmit de preotul Josephus Popoi referitor la originea și evoluția Institutului de Surdomuți din Elisabethopolis și care a fost înregistrat la Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia cu **Nr. 777/24 mai 1846**.

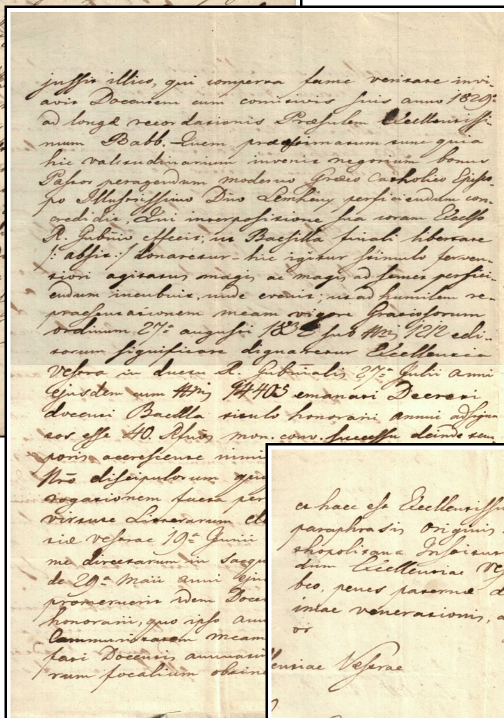

ad 4051 846

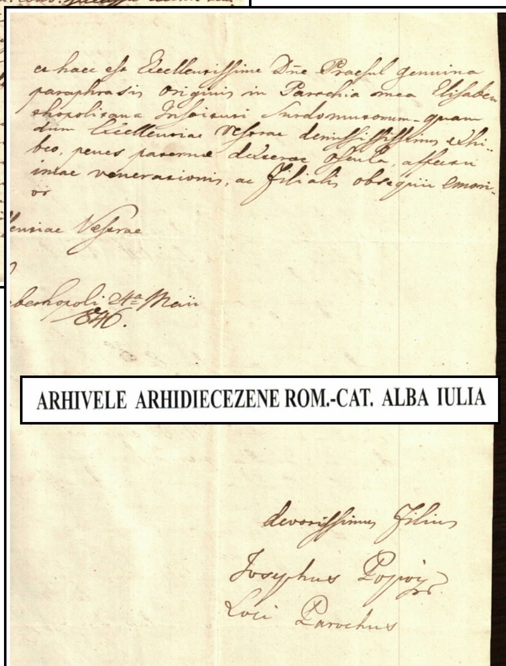
Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime
Episcope [illegible], Gratiosissime Colendissime!

Clementi Excellentiae Vestrae 26o Aprilis a. c. edito, ac Nro 569 praesignato [illegible] mandato, [illegible] percepto die Archivum proprium ascendi, ubi perquisitis anteriorum annorum quibus vis literariis cum nil [illegible] reperirem, quo Excellentiae Vestrae candidum in objecto delegato lumen conciliare valerem ipsum Docentem Joannem Bacsilla Instituti Surdomutorum auctorem coram fieri feci, [illegible]

Fig. 15.

jussu illius, qui [illegible] avit Docentem cum conjuge sua anno 1829: ad longae recordationis Praesulem Excellentissimum Babb. [illegible]

ex hac esse Excellentissime Dne Praesul genuina paraphrasis Originis in Parochia mea Elisabethopolitana Instituti Surdomutorum [illegible] quam dum Excellentiae Vestrae demississime exhibeo, [illegible] intae venerationis, ac filialis obsequii [illegible]

[illegible]entiae Vestrae

[illegible]bethopoli 24a Maii 846.

devotissimus Filius
Josephus Popoi
Loci Parochus

După formulele reverențioase de introducere, adresate Episcopului Catolic, preotul Josephus Popoi arată că, urmare a dispoziției episcopale Nr. 569/26 aprilie 1846, a consultat în propriile arhive *(perceptis die Archivum proprius ascendi)* datele referitoare la ultimii ani, dorite de Episcop *(ubi perquisitis anteriorum annorum qui bus vis)*. Obiectivul urmărit a fost de a face lumină și să împace comportamentul „docentului Joannis Bacsilla” cu calitățile sale de predare *(qui Excelentiae Vestrae candidum in objecto delegato lumen conciliare valorem ipsum docentem Joannis Bacsilla Instituti Surdomutorum au-*

thorem coram fieri statui). Arată că în prima parte a vieții Băcilă „și-a folosit” prima sa profesie, aceea a armelor. Este posibil ca meseria de dascăl să o suporte greu și asta ar răspunde la multele întrebări despre disparițiile sale de acasă *(ergo domo absens esses)* și poate s-a gândit la o întoarcere *(arbitrabar reditum ipsius)* în armată. Din această cauză, „chestionatul Băcilă” a dispărut ieri *(comparuit igitur sub hesterno questionatus Bacsilla).* Pentru mine (parohul Popoi) a fost momentul potrivit să reabordez doctrina sa, care a dus la înființarea Institutului de Surdomuți *(quo ipso momento ad me accessito prima doctrinae suae incunabula seu originem Instituti Surdomutorum)*. Soluția la aceste probleme se va găsi în analizarea datelor următoare :

Și-a petrecut viața în armată, în anul 1819 fiind în Legiunea Arhiducelui Joseph *(manifesta vit nimirum se anno 1819 militid in Legione Archiducis Josephi nomen dedisse).* În anul 1827 a primit permisiunea să revină *(unde 1827 cum licentia ad suos reversus)* la casa părinților săi *(domus genitoris sui),* ocazie cu care și-a luat trei nefericiți surdomuți și s-a purtat cu ei ca un tată *(genitorem tribus surdomutis prolibus infelicitatum).* **Al doilea succes al său a fost că dela început, încet și cu răbdare, pe aceștia i-a învățat să scrie literele și silabele *(quas ille primum quidem tempus serendi ergo litteras tardius syllabas elicere docuit eo cum secundo successu)*. (document de arhivă care face referire la metodele folosite de Băcilă.** - N.A.) Vestea a ajuns la urechile predecesorului meu *(cuius rumor ad aures pradecessoris mei)* prin diferite femei vârstnice care frecventau biserica. Episcopul Bob a văzut că, după anul 1829, în rândurile celor din țară, s-a răspândit o adevărată „foame pentru învățătură” *(qui comperta fame veritate docentem cum).* „Bunul Păstor, ilustrul Episcop Lemeny al modernei Biserici Greco-Catolice a lui Dumnezeu” *(bonus Pastor ... moderno Greco Catholico Episscopo Illustrissimo Dio Lemheny)*, a estimat că pentru tratarea aceastei „boli” (deficiențe – N.A.) *(quem pro estimatum tune quia hic valitu)* trebuie să i se încredințeze complet răspunderea *(perficiendum concredidis)* celui care stăpânește modul de tratare (în textul original „descoperirea afacerii” - *invenit negotium* -). Cum, la acea dată, Băcilă era complet eliberat din armată *(ut Bacsilla finali libertate),* Înaltul Guvern Provincial *(Excelso Regio Gubernio)* a stabilit să-i acorde lui această sarcină *(donaretur ... ad semet in cubuit).* Pentru aceasta i s-au acordat drepturile unui funcționar obișnuit *(ut ad humilem repraesent at conem).* Excelența Voastră (Episcopul – N.A.) ați emis Ordinul Nr. 1212/27 august 1832 *(Gratiosorum ordinum 27 augusti 1832 sub Nr. 1212 editorum significare dignaretur Excellentia Verstra),* dat în baza Decretului Nr. 14.405/27 iulie (1832 – N.A.) emis de conducerea Guvernului

Provincial *(in ductu R. Gubernialis 27 julii anni ejus dem cum Nr. 14.405 emanati Decreti)* prin care Băcilă este onorat cu titlul de Docent și urma să primească anual 40 Rft. *(Docenti Bacsilla titulo honorari annui adsignatos esse 40 Rft.)*. În sezonul următor a avut succes *(successu deinde temporis)* și numărul „studenților” a crescut *(ipsius Nro. Discipulorum quoque)*. La repetatele mele rugăminți *(ad iteratam meam rogationem)* s-a făcut o colectă publică în întreg regatul *(fucta per universum Regnum Collecta)*. Prin puterea actului emis de Excelența Voastră milostivă în data de 19 iunie 1835 cu Nr. 794 și îndreptat spre mine *(virtute litterarum clementissimarum Excellentie Vestre 19 Junii anii '835 Nris. 794 ad me directorum)* scris în baza Decretului Gubernial Nr. 5513 din 29 mai al aceluiași an *(Decreti Guberniali de 29 Maii anni ejus dem sub Nris. 5513)*, aceluiași docent i s-a fixat „onorariul” de 80 Rft. *(promerueris idem Docens 80 Rft. Titulo fixi honorarii)*. De asemenea, „comunitatea mea” (Elisabethopolis – N.A.) a oferit anual docentului patru legături de lemne de foc, pe care le-am procurat cu bucurie *(quo ipso anno ego quoque exhibita ad Communitatem meam Supplica in rationem fari Docentis annuatim quatuor orgias linguorum focalium obtinere fortunatus sum)*.

Urmează finalul cu formulele reverențioase de salut.

m) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 777/4 iunie 1846].

Este vorba de referatul întocmit de Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia, în zilele de 3 și 4 iunie 1846, către Înaltul Guvern Provincial din Cluj, ca urmare a referatului primit dela parohul J. Popoi din Elisabethopolis la 24 mai 1846. Referatul episcopiei are același **Nr. 777** ca și cel trimis de J. Popoi, dar este din data de **4 iunie 1846** și tratează înființarea și evoluția institutului din punctul de vedere al Episcopiei. Se specifică faptul că referatul are legătură cu Nr. 569/1846, Nr. 1209/12 martie 1846 (negăsite) și cu Decretele guvernamentale Nr. 1212/1832 și Nr. 794/1835.

Referitor la modul în care s-a „născut” Institutul de Surdomuți din Elisabethopolis, sunt remarcate meritele Arhidiaconului și Parohului local, Josephus Popoi, cât și atenția acordată de Înaltul Guvern Provincial, prin circularele din 27 octombrie 1831, 7 aprilie 1843 și 31 decembrie 1845 i-a urmărit activitatea și prin decretele din 27 iulie 1832, Nr. 14.435/1831, Nr. 5513/29 mai 1835 și Nr. 622/22 ianuarie1846.

Originea Institutului de Surdomuți din Elisabethopolis începe din momentul în care, fostul soldat Băcilă Ioan s-a întors la Elisabethopolis având o „licență de eliberare”. A ales trei copii surdomuți și i-a îngrijit ca un tată *(ajute am genitoris tres proles surdo mutas)*.

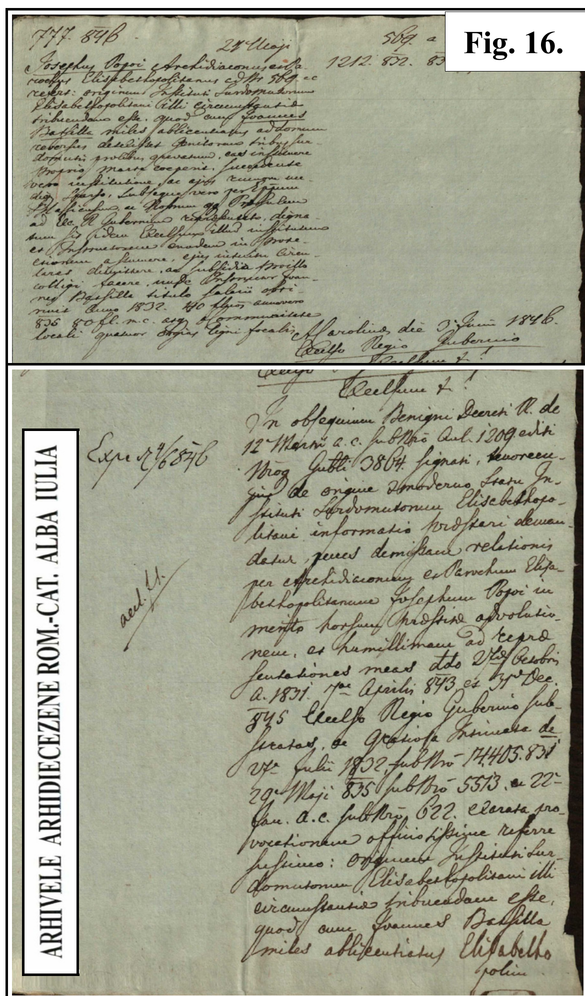
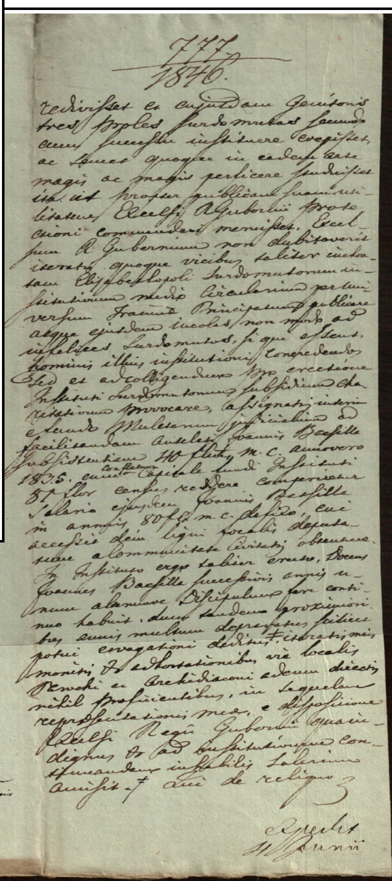

Fig. 16.

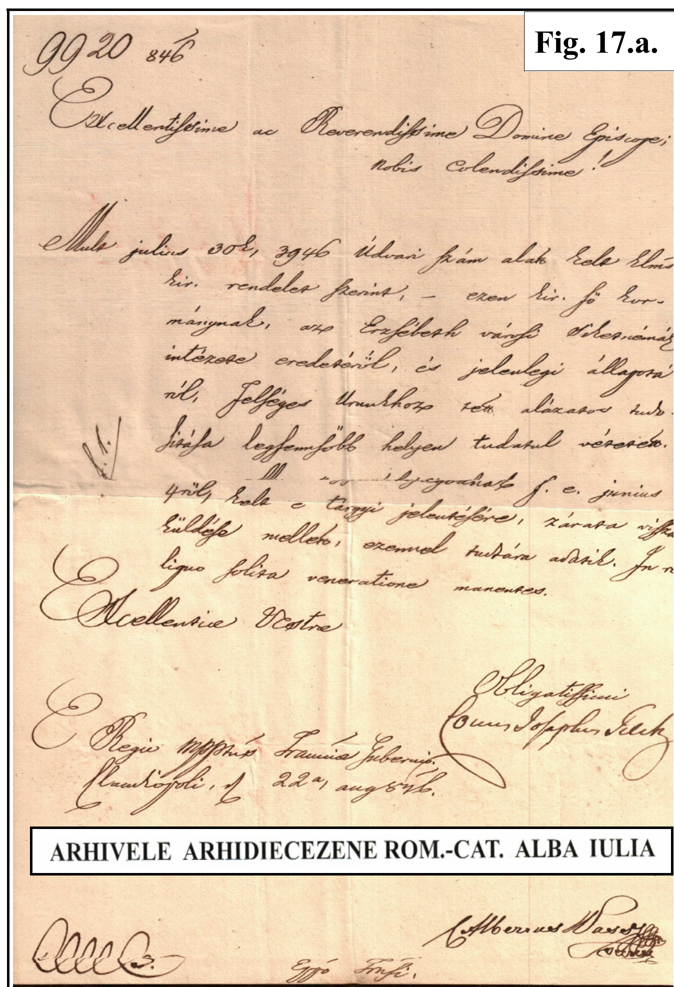
A urmat succesul institutului *(successu instituere).* Datorită utilității sale pentru public *(ut propter publicum suam utilitatem)*, profesorul trebuia să-și completeze tot mai mult studiile din domeniu *(in eadem arte magis perficere studiis tet ita).* Guvernul Provincial a promis să protejeze institutul *(protectioni commendari mer cisset)*

și, prin diferite circulare, nu a încetat să recomande aceste cursuri *(non dubitaverit iterati quoque vicibus)*, în scopul de a face institutul să avanseze; i-a ajutat pe elevi, care nu sunt bolnavi, ci sunt nefericiți surdomuți *(non morb ad infelices surdomutos)* și erau încredințați instituției pentru pregătire *(hominis illius institutioni concredendo).* Institutul a avut un rol caritabil *(subsidium charitationum provocare)*. Pentru a se asigura educarea copiilor surzi în mod legal, lui Băcilă Ioan i s-a dat inițial un salariu anual de 40 de

florini, dar în anul 1835 capitalul institutului permitea acordarea de 81 florini/an și a dus la stabilirea unui salariu de 80 de florini/an, plus patru legături de lemne de foc oferite de comunitatea locală. În aceste condiții, institutul a avut imediat suficienți elevi *(discipulum continuo habuit)*. În ultimii ani Băcilă a avut un comportament depravat și a părăsit repetat școala. Asta a dus la pierderea elevilor *(ideo ac nullum discipulum habens)*. Nu a ascultat repetatele avertismente care i s-au făcut *(dum tandem proximioribus annis multum depravatus scilim potui et vagationi deditus iteratis meis monitis in cohortationibus via localis)*. În final, Înaltul Guvern Provincial a hotărât că este nepotrivit a se continua astfel și a suspendat salarul profesorului *(e dispositione Excelsi Regii Gubernii qua indignus ad institutionem continuandem inhabilis salarium a misit)*.

n) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 1261/22 aug. 1846].

9920 846

Excellentissime ac Reverendissime Domine Episcope, nobis Colendissime!

[illegible]

Excellentiae Vestrae

Obligatissimi Comes Josephus Teleki

E Regio Transsilvanico Gubernio Claudiopoli die 22a augusti 846.

Fig. 17.a.

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

Actul cu **Nr. 1261/ 22 august 1846** este ultimul care se referă la Institutul (Școala) de Surdomuți din Elisabethopolis (Dumbrăveni) (la Cancelaria Gubernială Nr. 9920/22 august 1846) și reprezintă hotărârea Comisariatului Provincial Suprem, care făcuse controlul asupra comportamentului lui Băcilă (vezi Nr. 197/22 feb. 1846). (Limba maghiară).

„Excelenței sale Domnului Episcop. Cu Nr. 3945 din 30 iulie, prin Ordin Regal s-a transmis guvernului situația despre originea și starea actuală a Institutului de Surdomuți din

Dumbrăveni (Erzsébeth városi Siketnémák Intézete), prin care Majestatea Sa a fost informată de forurile superioare. Prin raportul din 4 iunie s-a încheiat și retransmis pentru luare la cunostință.”.

Fig. 17.b.

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

o) [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot.Scholasticum-nr. 149/3 feb. 1837].

Fig. 18.

ARHIVELE ARHIDIECEZENE ROM.-CAT. ALBA IULIA

Notație în registru, pag. 52. Înregistrarea actului **nr. 149/3 feb. 1837.** Actul original lipsește. Este înregistrarea Decretului Guvernământului Provincial (Regio Gubernium) Nr. 1245/28 dec. 1836, cu Nr. 5882 al Cancelariei Aulice. Actul se referă la bugetul aflat în „jurisdicția" Institutului de Surdomuți din Elisabethopolis" *(„circa peculium Instituti Surdomutorum Elisabethopolitani")* privind unele obligații legale *(„prioatorum obligationibus")* ce-i revin. Este vorba despre suma de 703 Rf. 44 1/2 (Rainai forinți) calculați în „moneta conventionalis" (m.c.). Bugetul era sub direcția administrativă *(„sub Prosulis directione administrandum")* a Comisariatului Provincial, căruia i s-a comunicat în scris *(„emanati apographum ea significata communicat, quod Commissariatui Provinciali intimatum habeatur")* și are obligația, ca în acest sens, să respecte utilizarea distinctă a sumelor *(„ut fundum hunc in sensu provenerati intimatum distinctim administrat").*

* * *

Documentele găsite în Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia reușesc să lămurească o serie de aspecte ale evoluției Școlii de Surdomuți din Dumbrăveni, totuși, au rămas fără răspuns multe întrebări. Nu se cunosc numărul elevilor surdomuți care au frecventat această școală. Nu s-a găsit niciun document care să aibă o listă a elevilor, nici măcar în perioada de glorie a școlii. Singurul nume menționat este cel al ultimului elev, Mihály Kovács, înscris în anul 1844 când școala începuse să se depopuleze din cauza comportamentului lui Băcilă.

De asemenea, există perioade îndelungate (20 iunie 1831 – 5 martie 1839) în care nu am găsit documente. Perioada cea mai „bogată" în documente este cea din anii 1843-46.

Ca de obicei, în astfel de situații, fiecare informație găsită clarifică o anumită problemă ce anterior nu avea răspuns. Pe de altă parte, aceeași informație are darul să creeze alte întrebări și alte probleme la care inițial nu ne-am gândit. Astfel, acum știm că la 1843 Băcilă avea un tată ce nu putea fi decât vitreg, iar mama sa era octogenară în 1846, informație care ne ajută să aproximăm vârsta lui Băcilă, dar ne provoacă întrebarea despre o eventuală soție sau eventuali copii pe care să-i fi pierdut între timp, motiv pentru declanșarea depresiei sale și a comportamentului detestabil. De asemenea, informația că în 1819 era înrolat deja în Legiunea Arhiducelui Josef ne obligă să ne întrebăm dacă înrolarea lui Băcilă nu a avut loc mai repede, în 1815, când ar fi putut ajunge la Paris cu forța de ocupație. Toate acestea și multe altele sperăm să le descoperim din alte documente.

3.3. ÎNALTUL GUVERN PROVINCIAL DIN CLUJ.

(Magyar Nemzeti Levéltár Budapest) și

(Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Alba)

Așa cum am observat, Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia raporta periodic Înaltului Guvern Provincial din Cluj modul în care se desfășura procesul de învățământ. Acestui înalt for de conducere i s-a cerut aprobarea pentru înființarea școlii de surdomuți, el a stabilit și emis decretele de salarizare din 1832 și 1835, în subordinea sa se afla Comisariatul Provincial Suprem care a cercetat comportamentul lui Băcilă și același Guvern Provincial a hotărât sistarea salariului și închiderea școlii. Era normal să ne așteptăm că în arhivele Înaltului Guvern Provincial din Cluj ar trebui să se găsească documente importante care să ne clarifice anumite aspecte controversate sau necunoscute despre funcționarea Școlii de Surdomuți din Dumbrăveni.

Documentele respective trebuiau să fie la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj, însă, ele au ajuns la Budapesta și orice cercetare a lor va trebui să includă o deplasare în capitala maghiară. În urma unui schimb de mesaje desfășurat pe internet (E-mail) între 23. 03. 2018 și 03. 05. 2018, am obținut fotocopiile unor documente din anul 1828. Sunt convins că o cercetare minuțioasă a acestor arhive va scoate la iveală mult mai multe documente și va reuși să răspundă la mai multe întrebări care azi ne preocupă.

a) [Ex.Regio Gubernium Nr. 9661/13.08.1828]

Acest document original, scris în limba latină și emis de Excelsio Regio Gubernium (Înaltul Guvern Provincial) din Cluj către Episcopul Greco-Catolic al Ardealului, Bob Ioan, a fost descoperit printre actele Episcopiei Greco-Catolice, păstrate actualmente la Arhivele Naționale a Județului Alba.

Documentul a fost emis în data de 13 august 1828, i s-a dat numărul 9661 și confirmă faptul că memoriul Episcopului Bob Ioan, prezentat anterior, a fost înregistrat la Cancelaria Aulică a Guvernului Provincial din Cluj și i s-a dat numărul 8070/12 august 1828.

Episcopul Bob Ioan, numit *„Excellentissime ac Reverendissime Domine Episcope, nobis observandissime”* este înștiințat că memoriul trimis a fost analizat și i se oferă un răspuns.

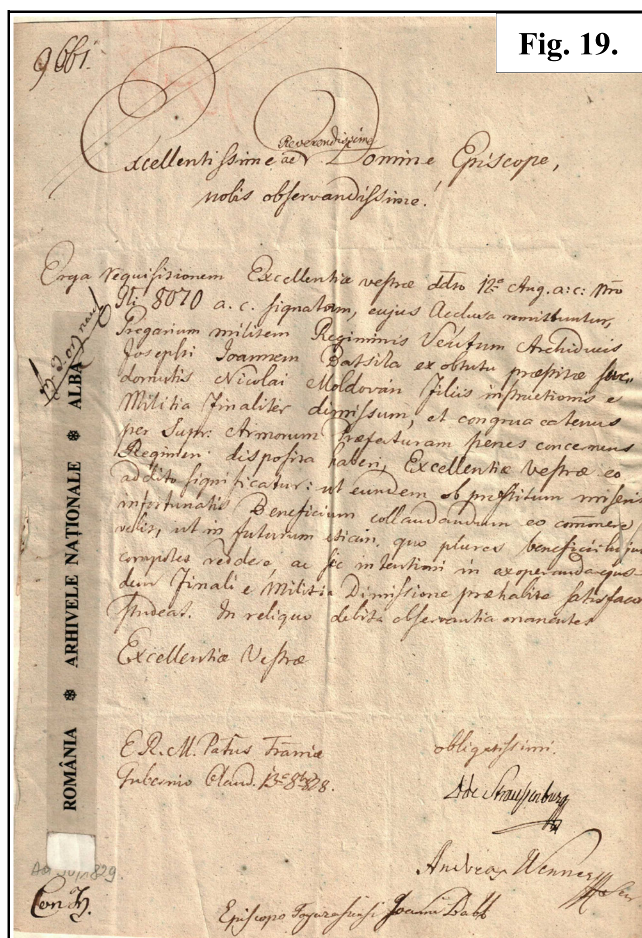

Fig. 19.

9661.

Excellentissime ac Reverendissime Domine Episcope, nobis observandissime!

Erga requisitionem Excellentiae vestrae ddto 12a Aug. a. c. Nro 8070 a. c. signatam, cujus aeclusa remittuntur, Gregarium militem Regiminis Ventum Archiducis Josephi Joannem Batsila ex obtentu propriae fuc. domestici Nicolai Moldovan filiis instructionis e Militia finaliter dimissum, et congrua catenus per Supr. Armorum Praefecturam penes concernens Regimen disposita haberi, Excellentiae vestrae eo addito significatur: ut eundem ob praestitum miseris infortunatis beneficium collaudandum eo commonere velit, ut in futurum etiam quo plures beneficii hujus compotes reddere, ac se intentioni in exoperandam ejusdem finali e Militia Dimissione praehabitae satisfacere studeat. In reliquo debita observantia manentes

Excellentiae Vestrae

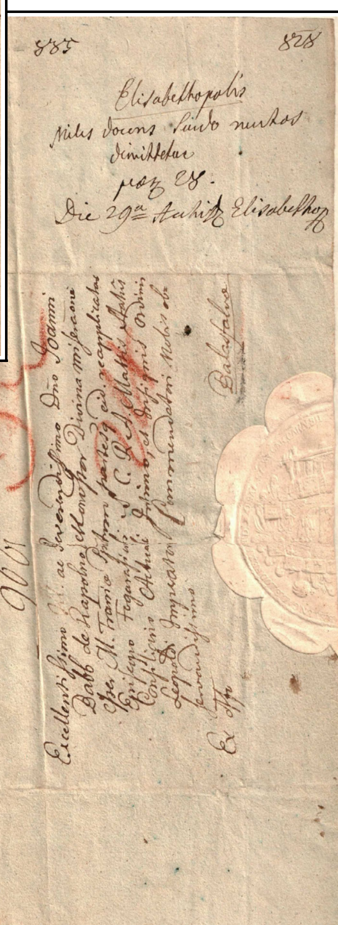
obligatissimi

E R. M. Patus Transiae Gubernio Claud. 13a 8bris 828.

Andreas Wenner

Episcopo Fogarasiensi Joanni Bobb

În legătură cu cererea Excelenței Voastre *(Erga requisisionem Excellentia vestre)* referitoare la militarul Băcilă Ioan din Regimentul Arhiducelui Joseph *(militem Regimimis Ventum Arhiducis Josephi Joannem Batsila)* reîntors la casa sa *(ejus aedusa remittuntur),* care i-a instruit pe fii surdomuți ai lui Moldovan Nicolae *(surdomutis Nicolai Moldovan filiis instructionis)* și care a demisionat definitiv din armată *(e Militia finaliter dimissum),* vă comunicăm următoarele : singura autoritate abilitată să ia astfel de hotărâri este Prefectura Supremă a Armatei *(Supr. Armorum Prefecturam).* O precizare suplimentară pentru Excelența voastră *(Excellentia vestra ea addito significatur)* : pentru a avea foloasele *(beneficium)* aș-

885 828

Elisabethopolis

Miles docens surdo mutos dimittetur

pro 28.

Die 29a ... Elisabethop.

teptate este necesar să se asigure nenorociților săraci *(ob prostitum miseris infortunatis)* învățătura; în viitor *(in futurum)* să beneficieze cât mai mulți *(plurex beneficii hujus)*; se speră ca după ce e studiată, demisia din armată să fie aprobată *(dum finali e Militia Dimissione satisfacer studeat).*

Pe pagina a doua se află două sigilii seci și două adrese de expediere : 1. către Episcopul Bob Ioan la Blaj *(Balasfalva)* și 2. către Dumbrăveni *(Elisabethopolis)* militarului *„surdomutos docens”.*

b) [Ex.Regio Gubernium Nr. 9661/20.09.1828].

(Document aflat la Magyar Nemzeti Levéltár Budapest)

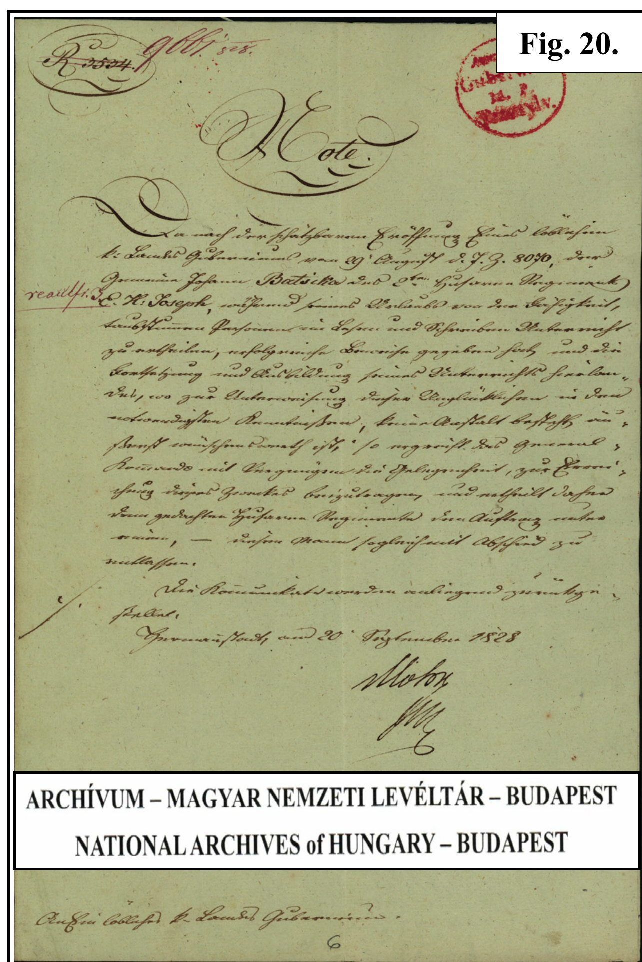

Fig. 20.

Scrisoarea, întitulată „Note” (notă, însemnare) este scrisă în limba germană, cu caractere gotice. A fost expediată din Sibiu (Hermanstadt) la 20.09.1828 și reprezintă răspunsul dat de Prefectura Supremă a Armatei la memoriul primit în data de 29 aug. 1828 dela Guvernul Transilvaniei. Din ea aflăm :

„În conformitate cu apreciabila comunicare *(Danach der schätzbaren Eröffnung)* a Unicului Guvern Regal Provincial *(Einer löblichen k*[öniglich]. *Landes Gubernium)*, transmis cu nr. 8070 din 29 aug. [1828], aflăm că Băcilă Ioan *(Johann Batsika-!-)* soldat obișnuit *(gemeine)* în Regimentul 2 de Husari „Arhiducele Josef” *(das 2ten Husaren Regiment E*[rst]. *H*[erzeg]. *Joseph),* în timp ce era în concediu *(Urlaubs),* a oferit unor persoane surdomute lecții de scriere și citire *(dem taubstummen Personnen zum Lesen und Schreiben*

Unterricht zu ertheilen). Aceasta a dat un rezultat bun (de succes), creând o valoare (bogăție) și cultivare în cadrul învățământului secundar de aici, din țară *(erfolgreiche Beweis gegeben hat und die Horth tzeung und Ausbildung secund Unterrichts hierlandes),* unde se pot transmite acestor nefericiți cele mai importante cunoștințe *(wo zur Unterweisung diesen Unglücklichen in den notwendigsten Kenntnisee).* Fiind cel mai îndepărtat institut special care s-a durat (înființat) *(kenner Anstalt besteht äußerst),* ni-l dorim ca pe ceva valoros *(wünschens werth ist).* Comanda Generală [a Armatei] este plăcut impresionată *(so ergreift das General Komando mit Vergnügen den Gelegenheit)* și pentru această înființare *(zur Erreichung dieser)* are intenția de a da o contribuție anuală *(Zweckes beizutragen und ertheilt Jahres).* Se exprimă speranța că Regimentul de Husari sub care slujește *(gedachten Husaren Regimente den Auftrag unter)* să-i acorde imediat demisia *(sogleich mit Abschied zu entlassen).* Hermanstadt 20 septembrie 1828.*"*

c) [Ex.Regio Gubernium Nr. 9661/13.10.1828].

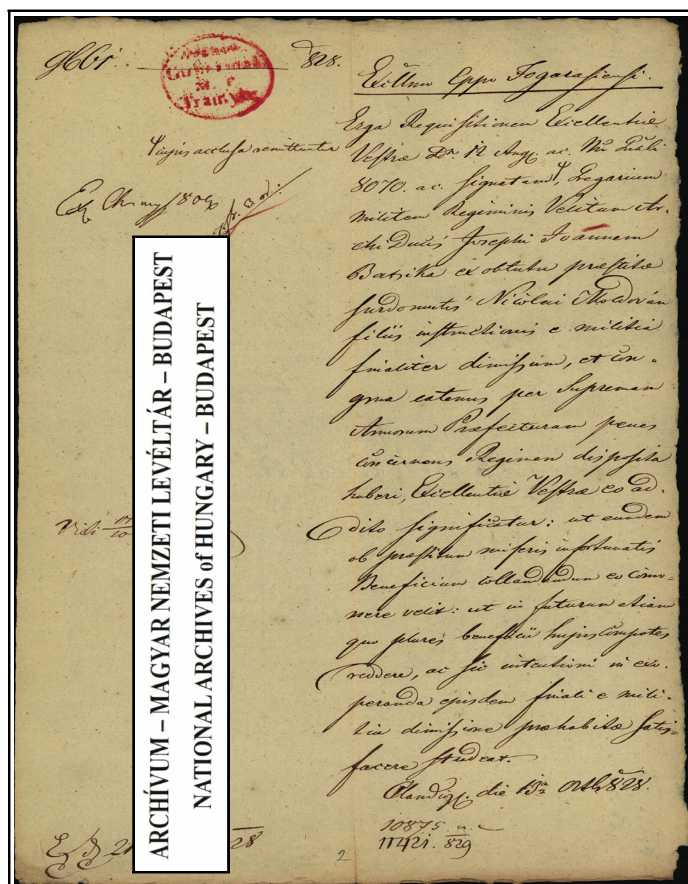
(Document aflat la Magyar Nemzeti Levéltár Budapest)

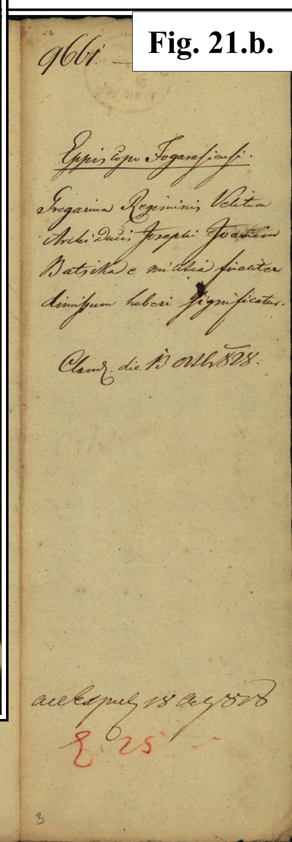
Fig. 21.a.

ARCHÍVUM – MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR – BUDAPEST
NATIONAL ARCHIVES of HUNGARY – BUDAPEST

Documentul, scris în limba latină, poartă același număr ca și cele două documente precedente dar, este datat în 13 oct. 1828.

Pag. 1. (Fig. 21.a.) Aflăm că, scrisoarea trimisă de Prefectura Supremă a Armatei *(Suprema Armorum Prefectura)* la 20 sept. 1828 (Fig. 20) a ajuns la sediul Guvernului din Cluj la 4 oct. 1828 și în 13 oct. 1828 s-a întocmit actuala scrisoare, de informare, către Episcopia Greco-Catolică de Făgăraș (din Blaj), către Moldovan Nicolae (negăsită) și, ca răspuns, conducerii armatei (documentul următor - Fig. 22). Tema este eliberarea din armată a lui Băcilă Ioan, soldat ușor înarmat *(velitem).*

<u>Pag. 2.</u> (Fig. 21.b.) Scrisoare adresată către Episcopul Greco-Catolic Bob Ioan, prin care este informat asupra răspunsului primit dela Prefectura Supremă a Armatei din Sibiu :

„Referitor la cererea Excelenței Voastre *(Ergo Requisitionem Excellntie Vestra)* din 12 august a.c. (1828) cu nr. 8070, vă răspundem *(remittuntur)* următoarele : Soldatul de rând *(Gregarium Militem)* din Regimentul Ușor Înarmat (cavalerie ușoară = husar) Arhiducele Josef *(Regiminis Velitum Archiducis Josephi),* Băcilă Ioan *(Jhoannem Batsika)* care a pregătit „la vedere" pe fii surdomuți ai lui Moldovan Nicolae *(ex obtutu prostito surdomutis Nicolai Moldovan filiis instrucționis)* pentru a fi eliberat definitiv din armată *(e militia finaliter dimissum)*, Prefectura Supremă a Armatei ne înștiințează că puterea de a dispune o are Regimentul *(penes Regimen dispozita haberi),* de la care Excelența Voastră poate primi lămuriri mai cuprinzătoare *(Excellentie Vestra eo ad dito significatur)* : cum înainte soarta acestor nefericiți era una nenorocită *(ut evadem ob prostitum*

miseris infortunatis), acolo pot beneficia de *(beneficium collandandum eo)* cunoștințele acestui soldat *(velit)*, iar în viitor va putea avea chiar mai mulți beneficiari *(ut in futurum etiam quo plures beneficii hujus).* Pentru aceasta va trebui să se finalizeze eliberarea sa definitivă din armată *(intenționi in exoperanda episdem finali e militia dimissione prohabita satisfacere studeat).* Cluj *(Claudiopolis)* în ziua de *(die)* 13 octombrie 1828."

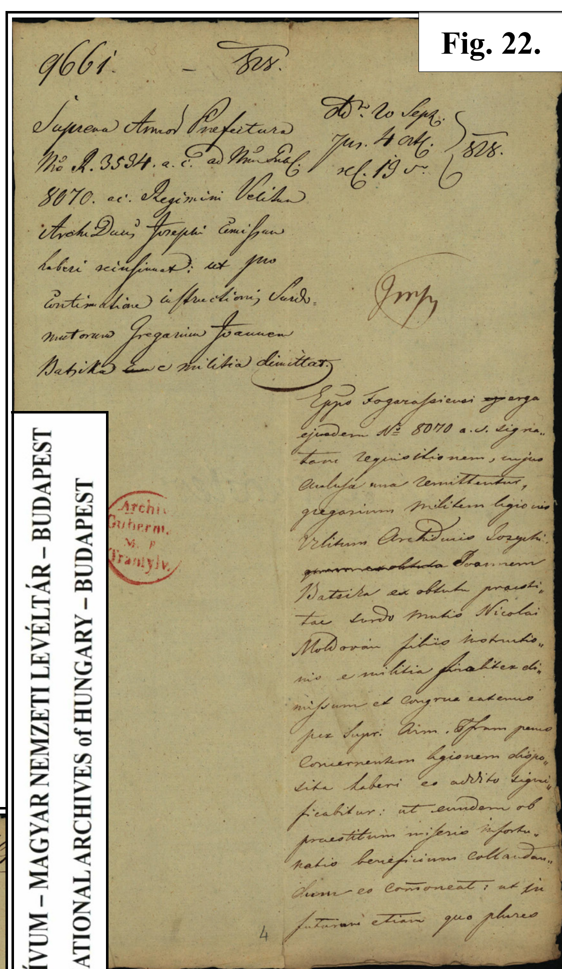
Pag. 3. (Fig. 21.b.) Precizează, încă odată, faptul că scrisoarea este destinată Episcopului Greco-Catolic de Făgăraș.

c)[Ex.Regio Gubernium Nr. 9661/19.10.1828].

(Document aflat la Magyar Nemzeti Levéltár Budapest)

Textul scrisorii este aproape identic cu cel din scrisoarea anterioară (Fig. 21), dar lipsește indicația prin care se preciza destinatarul scrisorii. Logic, el nu poate fi decât una din cele două persoane interesate direct în eliberarea definitivă din armată a lui Băcilă, persoane care au fost menționate în documentul din Fig. 21.a. : Băcilă Ioan și Moldovan Nicolae.

Analizând textul actualei scrisori, observăm că atunci când se referă la Băcilă se folosește persoana a III-a, deci nu i se adresează lui. Concluzionăm că destinatarul este Moldovan Nicolae, tatăl celor doi copii surdomuți educați de Băcilă la Dumbrăveni.

9661 - Br.

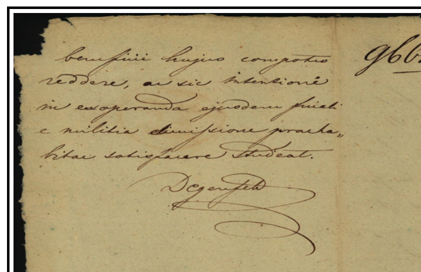
Supremae Armor. Praefecturae No A. 3534 a.c. ad Mum 8070 a.c. Regiminis Velitum Archi-Ducis Josephi emissum haberi sciscinat: ut pro continuatione instructionis surdo-mutorum Gregarium Joannem Batika e militia dimittat.

Dto 20 Sept. Pr. 4 oct. 1828

Eppo Fogarasiensi erga ejusdem No 8070 a.c. signatam repraesentationem, cujus acclusa una remittentur, gregarium militem legionis Velitum Archiducis Josephi Joannem Bateika ex obtentu praestitae surdo mutis Nicolai Moldovan filiis instructionis e militia finaliter dimissum et congrue eatenus per Supr: Arm: Praefecturam concernentem legionem disposita haberi eo addito significatur: ut eundem ob praestitum miseris infortunatis beneficium collandandum eo commoneat: ut in futurum etiam quo plures

4

Fig. 22.

9661

beneficii hujus compotes reddere, ac sic intentioni in exoperanda ejusdem finali e militia dimissione prachabitae satisfacere studeat.

3.4. <u>MITROPOLIA GRECO-CATOLICĂ ROMÂNĂ DIN BLAJ</u>.

(Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Alba)

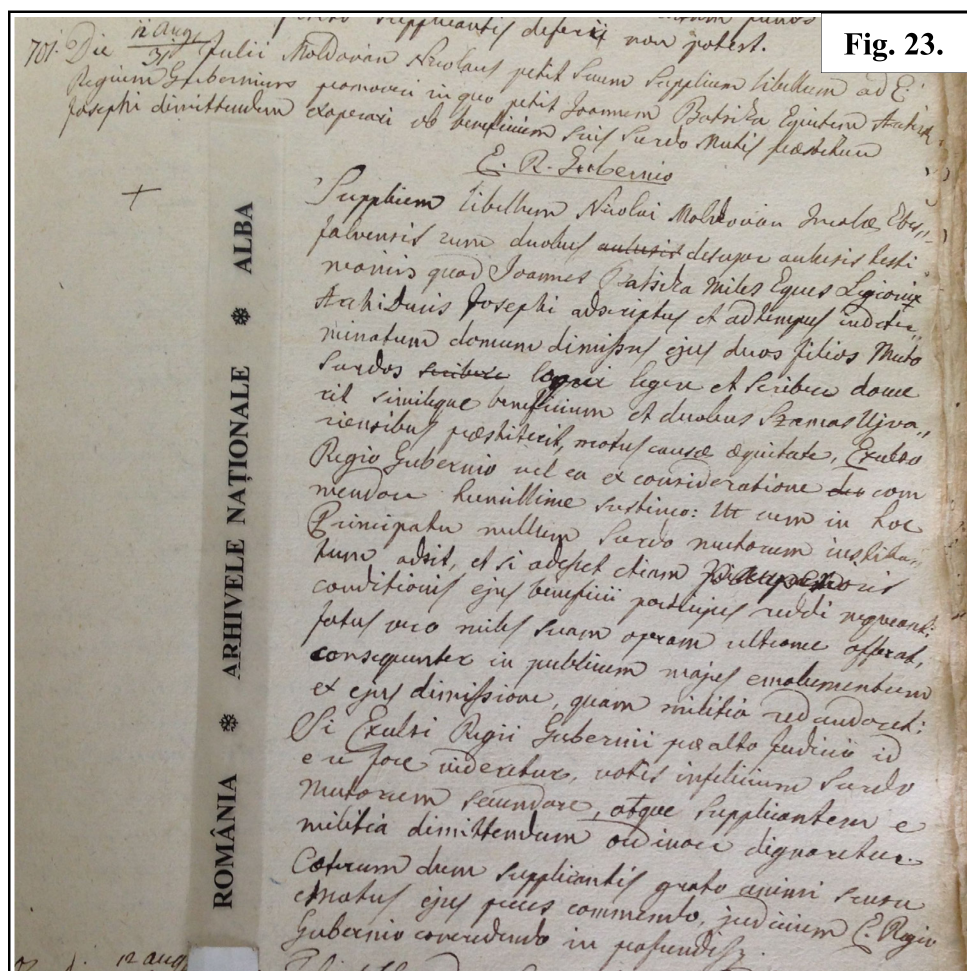
Aportul Episcopilor Greco-Catolici ai Ardealului, Bob Ioan și Ioan Lemeni, a fost prezentat în paginile anterioare. De asemenea, am aflat că această episcopie a subvenționat Școala de Surdomuți din Dumbrăveni până în ianuarie 1843 și că ar fi emis unele acte ce se refereau la funcționarea școlii dar, din păcate, această biserică românească, care a avut un rol major în procesul de emancipare politică și culturală a românilor transilvăneni, a trebuit să suporte intervenția brutală a autorităților comuniste. În anul 1948 Biserica Greco-Catolică a fost interzisă și întregul său patrimoniu a fost confiscat. Arhivele au avut aceiași soartă și, deși cultul s-a reînființat în anul 1990, nici până în ziua de azi ele nu fost retrocedate. Multe au fost distruse și doar o parte se găsesc răzlețite prin diferite sedii județene ale Arhivelor Naționale.

În cadrul secției județului Cluj a Arhivelor Naționale se află „Domeniul Capitlului Metropolitan Blaj”, „Consistoriul Metropolitan Blaj” și „Fundația Bobiană”. Niciun document aparținând acestor fonduri arhivistice nu se referă la Școala de Surdomuți din Dumbrăveni.

O grupare mai mare de acte se găsesc la **Arhivele Naționale din Alba Iulia**. Cercetarea acestor documente necesită multă răbdare și multe cunoștințe. Astfel, în registrele de intrări-ieșiri **(*„Protocollum Episcopale Dioceseos Fogarasiensis sub Regimisse Excellentissimi Domini Episcopi Ioannis Babb pro anno 1828 et 1829”*)** dela un paragraf la altul întâlnim texte în altă limbă și folosind alt alfabet. Limbile latină și maghiară utilizau alfabetul latin, limba română alfabetul chirilic, iar limba germană alfabetul gotic. Toate au fost scrise de diverse persoane cu o caligrafie, mai mult sau mai puțin lizibilă și au utilizat atât Calendarul Gregorian, cât și cel Iulian.

a) <u>[Ep.Grec.-Cat. Nr. 701/12.08. (31.07.) 1828]</u>.

Actul original nu s-a păstrat. Ceea ce prezentăm este notarea din „registrul de intrări-ieșiri” [Nr. 701/12 aug. (31 iulie – stil vechi) 1828] a informației făcute de Moldovan Nicolae, domiciliat în Ebesfalva – Dumbrăveni *(Incola Ebesfalvensis),* referitor la educarea celor doi copii ai săi, surdomuți *(dimittendum ex operari ob beneficium suis Surdo Mutis fio actum),* de către Băcilă Ioan *(Ioannes Batsila)* militar călare – husar – în Legiunea Arhiducelui Joseph *(Miles Eques Legionis Archiducis Josephi).*

701. Die 12 aug / 31 Julii Moldovan Nicolaus petit suum Supplicem libellum ad E. Regium Gubernium promoveri [illegible]

E. R. Gubernio

Supplicem libellum Nicolai Moldovan Incolae Ebe-
falvensis cum duobus ~~authenticis~~ desuper authenticis testi-
moniis quod Joannes Batiza Miles Eques Legionis
Stachidanis Josephi adscriptus et ad tempus indeter-
minatum domum dimissus ejus duos filios Muto
Surdos ~~scribere~~ loqui legere et scribere docue-
rit similique beneficium et duobus Szamos Ujva-
riensibus praestiterit, motus causa equitatis, Excelso
Regio Gubernio vel ea ex consideratione ~~[illegible]~~ com-
mendare humillime sustineo: Ut cum in hoc
Principatu nullum Surdo mutorum institu-
tum adsit, et si adesset etiam [illegible]
conditionis ejus beneficii participes reddi nequeant:
[illegible] vero nihil suam operam ultro offerat,
consequenter in publicum majus emolumentum
ex ejus dimissione, quam militia redundaret:
Si Excelsi Regii Gubernii per alto judicio id
e re fore videretur, votis infelicium Surdo
Mutorum secundare, atque Supplicantem e
militia dimittendum ordinare dignaretur.
Ceterum dum Supplicantis grato animi sensu
[illegible] ejus [illegible] commendo, judicium E. Regio
Gubernio [illegible]

Fig. 23.

De aemenea, tot în limba latină, registrul mai consemnează și rezumatul memoriului trimis Înaltului Guvern Provincial de către Episcopul Greco-Catolic din Blaj, Bob Ioan. În memoriu se susține cererea ca Băcilă Ioan să fie eliberat din armată pe timp nedeterminat *(ad tempus indeterminatum domum dimissus)*. Aflăm că la el acasă a luat pe cei doi fii surdomuți ai lui Moldovan Nicolae *(ejus duos filios muto surdos)* și i-a învățat să citească și să scrie *(loqui legere et scribere)*. În mod similar, de aceasta beneficiau și doi nefericiți din Szamos Ujvar (Gherla) *(simile que beneficium et duo lues Szamos Ujvariensibus)*. Se recomanda, cu umilință, ca Înaltul Guvern Provincial să ia în considerare această activitate și să o susțină *(Excelsio Regio Gubernio vel ea ex consideratione commendare humillime sustineo),* să fie alături de acei mulți surdomuți ce se găseau în Principat *(ut cum in hoc Principatu multum surdo mutorum institutum adsit)*. De acest învățământ trebuie să beneficieze *(ejus beneficii)* și cei care

nu aveau o situație materială satisfăcătoare *(etiam pauperionis conditionis).* Pentru a-și putea desfășura munca *(suam operam)* soldatul *(miles)* și-a prezentat public *(offerat consequentex in publicum)* propria demisie din serviciul militar *(ejus dimissione quam militia)*. Dacă, după ce va analiza *(pro alto iudicii)* solicitarea *(supplicantem),* Înaltul Guvern Provincial va socoti că este necesar ca și alți nefericiți *(infelicium surdo mutorum secundare)* să beneficieze de aceasta (de învățătură), este rugat să aprobe demisia din armată *(e militia dimittendum).* În final, Înaltul Guvern Provincial este rugat să anunțe hotărârea pe care o va lua.

b) [Ep.Grec.-Cat. Nr. 90-a/9.02. (21.02.) 1829].

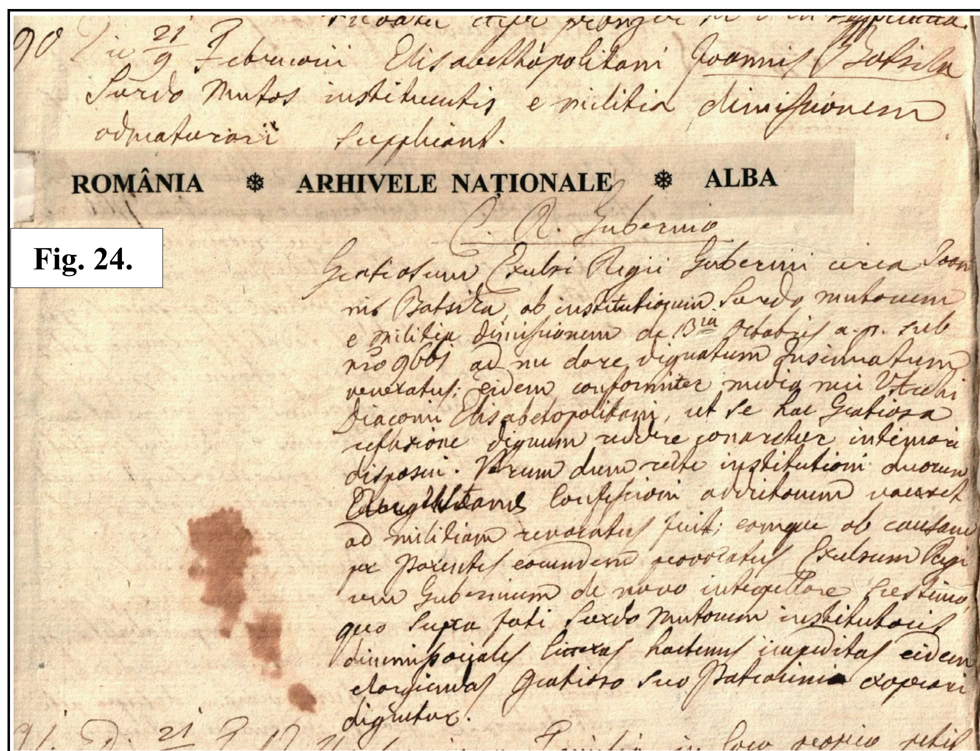

Fig. 24.

Este notarea în registrul de intrări-ieșiri cu Nr. 90/9feb. - stil vechi (21 feb. - stil nou) 1829. Episcopia Greco-Catolică revine la solicitarea de demisie din armată *(e militia dimissionem ad maturiori suppliant)* depusă de institutorul pentru surdomuți, Băcilă Ioan din Elisabethopolis *(Elisabethopolitani Joannis Batsila surdo mutos institutori).* Se oferă rezumatul scrisorii episcopale către Guvernul Provincial din Cluj (originalul scrisorii s-a pierdut), scrisă în urma primirii a două scrisori (prezentate în continuare) dela Moldovan Nicolae și dela mama lui Băcilă Ioan.

Grațios Guvern Provincial *(Gratiosum Excelsi Regii Gubernii),*

referitor la demisia din armată a institutorului pentru surdomuți Băcilă Ioan *(circa Ioannis Batsila ob institutionim Surdo mutorum e militia dimisionem)* depusă sub nr. 9661 din 13 octombrie (?- în realitate august) anul precedent *(a. pr.),* cu stimă aducem următoarele precizări *(ad un clare dignatum insinuatm veneratus)*; el se află sub medierea (supravegherea) Înaltului Arhidiacon din Elisebethopolis *(eidem conformiter medianui V. Archi Diaconi Elisabetopolitani).* Acest lucru a dus la colaborări ce-și doreau sporirea randamentului *(ut se hoc gratiosa reflexione dignum cedere conaretur intimori disposui).* Activitatea lui Băcilă este în folosul celor două „auguste confesiuni" *(institutioni duorum augustans confesioni).* Părinții copiilor se tem ca *(conque ob causam per parentes)* Guvernul Provincial să nu-l recheme pe Băcilă din nou în armată *(ad militiam revocatus fuit)* și susțin pe institutorul de surdomuți *(sustino quo supra fati surdo mutorum institutoris)* care a trimis o scrisoare de demisie *(dimmissionatus literas),* actualmente obstrucționată *(hactenus impeditas).*

c) [Ep.Grec.-Cat. Nr. 90-b/9.02. (21.02.) 1829].

Scrisoare în limba maghiară scrisă de Moldovan Nicolae, tatăl celor doi copii surdomuți din Elisabethopolis, la 17 februarie 1829 (stil nou), către Episcopul Greco-Catolic al Ardealului Bob Ioan. A fost înregistrată cu același nr. 90, ca și adresa prezentată anterior, scrisă de episcop către guvern. Textul, tradus în limba română are următorul conținut :

(pag. 1) ***„Milostivului domn, supremului nostru păstor sufletesc.***

Îngenunchem în fața mâinilor și picioarelor dumneavoastră, sărutându-le, împreună cu copilașii mei, pentru grația cu care v-ați interesat de soarta noastră vitregă, privind-o cu ochi de părinte, și ați favorizat cererea mea din anul care a trecut, 1828, pentru ca celor trei **(?)** *copii ai mei, muți și surzi, să le fie învățător Băcilă Ioan, husar, unul din vitejii Regimentului Arhiducelui Iosef, în dorința de a i se aproba acestuia eliberarea definitivă din armată pentru ca să se poată dedica sus numiților copii neajutorați și pentru oricare alți copii aflați în aceiași situație.*

Am așteptat, urmare a intervenției Excelenței Voastre, ca Guvernul Regal să aprobe cererea de eliberare, înaintată conform Decretului, și înregistrată sub numărul 9661 din data de 13 octombrie (greșală – corect este luna august), *pentru care vă mulțumim.*

Ce durere! Nici până în prezent scrisoarea de eliberare nu a ajuns. Între timp alți copii surzi au fost chemați, din localitățile apropiate și nu numai.

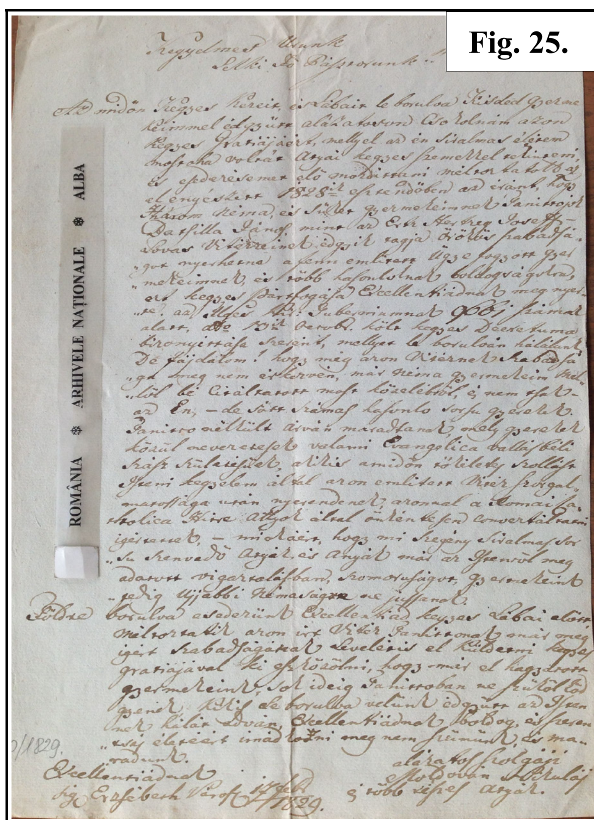
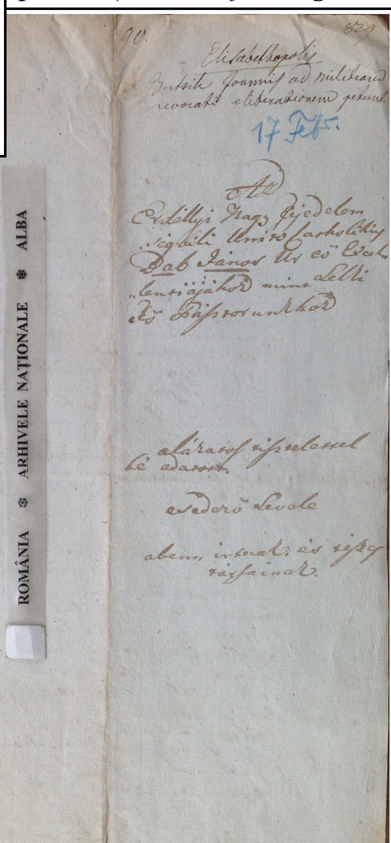

Fig. 25.

Eu, - și mulți alții ca mine, a căror copii sunt surzi, ne temem că vom rămâne fără învățător; unii dintre aceștia sunt de confesiune Evanghelică, fiind de naționalitate sași și care prin milostenia lui Dumnezeu au reușit cu sârguință să progreseze, motiv pentru care părinții lor ar fi de acord să se convertească benevol la religia Romano-Catolică – și alături de mine toți ceilalți părinți, tații și mamele, având soarta de plâns și de suferit, găsim alinare doar în Dumnezeu, dorind ca ai noștrii copii să nu ajungă din nou muți.

Prosternându-ne în fața Excelenței Voastre, vă rugăm să binevoiți a mijloci emiterea scrisorii de eliberare promisă învățătorului nostru, astfel încât copiii noștri vitregiți să nu sufere de lipsa învățătorului. Copiii, împreună cu noi, mulțumim lui Dumnezeu, iar pentru Excelența Voastră ne vom ruga să aveți o viață fericită și norocoasă. Rămânem ai dumneavoastră prea plecați slujitori.

Al dumneavoastră, subsemnatul Moldovan Niculai și mai mulți părinți aflați în aceiași situație.

Excelenței Voastre din Erzsébethváros la 17 feb. 1829.”

(pag. 2) *„S-a înaintat această scrisoare, cu respect și considerație : 1. Militarului Băcilă Ioan la Elisabethopolis. 2. Excelenței sale domnului Bob Ioan, Păstor Sufletesc Suprem* (Episcop) *al Principatului Ardeal.”*

d) [Ep.Gr.-Cat. Nr. 90-c/9.02. (21.02.) 1829].

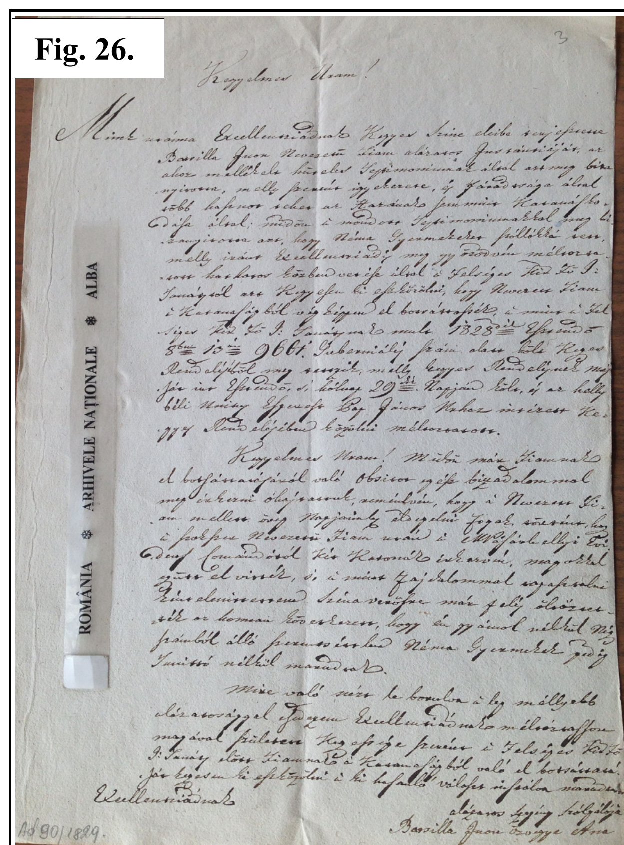
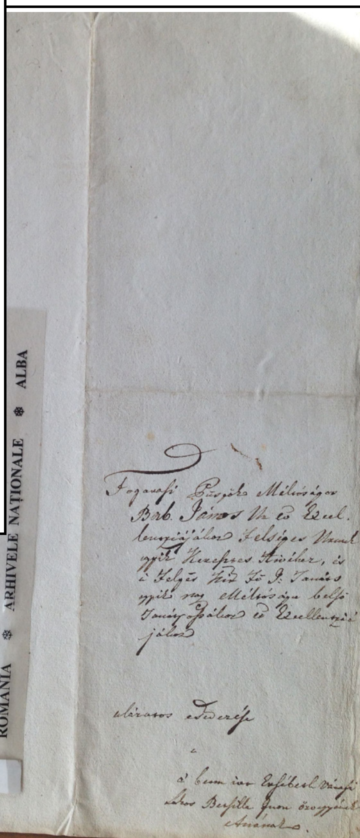

Fig. 26.

Este o scrisoare scrisă (în limba maghiară) la inițiativa mamei lui Băcilă, către Episcopul Greco-Catolic, Bob Ioan. Nu este menționată data la care a fost scrisă dar, cercetând textul, este anterioară momentului în care au fost scrise scrisorile prezentate la Nr. 90 din 17. 02., respectiv 21. 02. 1829 (vezi Fig. 24 și 25). Se pare că această scrisoare, însoțită de precedenta, scrisă de Moldovan Nicolae, au constituit suportul pe care s-a bazat

Episcopul Bob Ioan în intervenția sa din februarie 1829. Bănuim că mama lui Băcilă nu a scris ea singură această scrisoare ci s-a folosit de o terță persoană. Textul, tradus în limba română are următorul conținut :

(pag. 1) ***„Milostivule domn !***

După ce s-a înaintat Excelenței Voastre petiția (cererea) prin care Băcilă Juon (!!!), *fiul meu* (nevezetü fiam)*, a alăturat testimoniu (actul) prin care dovedește, încercând să convingă pe Excelența Voastră că, prin sârguință și efort a obținut capacitatea de a fi mai folositor țării făcând pe copiii muți să vorbească* (hogy néma gyermekeket szóllókká tett) *decât să fie soldat, rugăm pe Excelența Voastră să mijlocească eliberarea lui definitivă din armată și pentru aceasta, fiul meu a depus o cerere înregistrată cu Nr. 9661 din 13 august 1828. O copie a acestei scrisori a ajuns și la preotul unit din Elisabetopolis, Pop Ioan, în data de 29, prin care s-a binevoit a i se comunica această situație.*

Milostivule domn! În tot acest timp am sperat ca scrisoarea de eliberare definitivă din armată a fiului meu va ajunge la noi și că eu îmi voi petrece zilele de bătrânețe alături de el. Între timp au sosit la noi niște soldați dela Evidența Comenduirii din Târgu Mureș și au pretins ca fiul meu să se reîntoarcă în armată. În acest fel eu voi rămâne fără sprijinul lui, iar cei patru copii nenorociți, surzi, fără învățătorul lor.

În genunchi și cu cea mai mare supunere, cad în fața Excelenței Voastre și vă rog, încă odată, să mijlociți pe lângă superiori să-l elibereze definitiv pe fiul meu din armată. Rămân supusa dumneavoastră slugă,

Băcilă Juon și văduva Ana”.

(pag. 2) – este pagina în care se precizează destinatarul scrisorii : Episcopului Greco-Catolic de Făgăraș, Bob Ioan.

e) [Ep.Grec.-Cat. Nr. 563/27.07. (15.07.) 1829].

Este notarea (în limba latină) din registrul de intrări-ieșiri cu Nr. 653/27 iul. (15 iul. - stil vechi) 1829 a adresei trimisă de Episcopia Greco-Catolică din Blaj către preotul paroh din Elisabethopolis, Pop Ioan *(Joannes Papp),* referitoare la Băcilă Ioan fost angajat *(ex operari)* în armată și care este lăudat de guvern *(per Gubernium laudans)* pentru munca sa de educare atentă a surdomuților *(quod ille Surdo Mutos docens peratus)* la Elisabethopolis.

Adresa originală nu s-a păstrat, dar în rezumatul existent în același registru de intrări-ieșiri, preotul paroh greco-catolic Pop Ioan este informat că militarul Băcilă Ioan a fost eliberat *(Ioannes Batsila e militia eu*

Fig. 27.

dimissus) pentru a sta la dispoziția surdomuților săi și a-i instrui *(ut Surdo Mutos sujus patio instruo);* că în petiția înaintată, Băcilă a solicitat *(supplicis libelli)* ca locul său de muncă *(ex operari)* să fie în curtea *(aulu)* sa, pentru ca pe cei care au nevoie de ajutor *(scilicet ejus dem opis indigui)* să-i aibă în preajmă *(circuletur)* și să se ocupe de ei cu hotărâre *(valeant)*.

Drept urmare, învățătorului i se încredințează a se ocupa *(magistretui commendare studeat)* de aceștia, de surdomuți, de la început *(ut per ortis)* și până la sfârșit *(ad finem)*, iar preotul paroh, Pop Ioan, în numele nostru *(noster nomine exponet)* și cu aprobarea Guvernului Provincial, va trebui să-l supravegheze *(dem dignum censuerit)* și să-l îndrume pe Băcilă, pentru ca munca sa să fie de folos *(nos ingerea prosuemus)* binelui public *(pro suo bonum publicum)*.

3.5. DIRECȚIA JUDEȚEANĂ COVASNA A ARHIVELOR NAȚIONALE

a) [Arh.Naț.Covasna-fond 8, dosar 5439, fila 7]

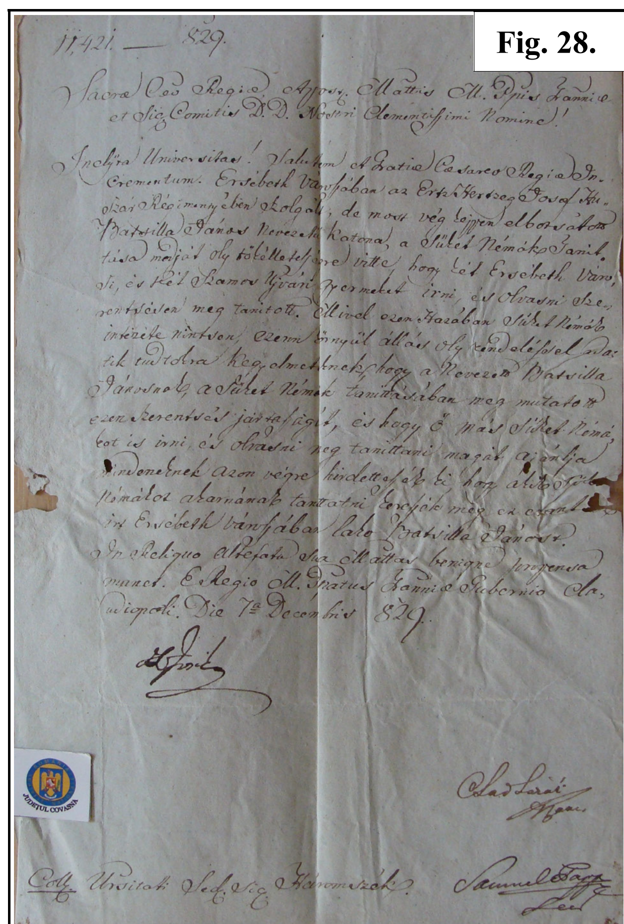
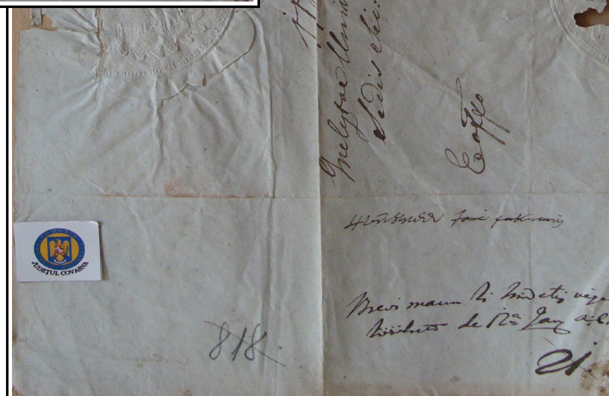

Fig. 28.

Este adresa nr. 11.421/7 dec. 1829 trimisă de Guvernul Ardealului către oficialitățile județului Trei Scaune și care a ajuns la acestea în data de 12 ian. 1830. Conținutul adresei a fost analizat de [Józsa-2012] în publicația electronică „Háromszek” (vezi „Istoriografia maghiară”).

Această scrisoare ne demonstrează implicarea Guvernului Provincial din Transilvania pentru popularizarea învățământului de surdomuți în toate județele provinciei.

Capitolul 4.

ANALIZAREA CRITICĂ A INFORMAȚIILOR.

Prima remarcă critică pe care o aduc tuturor citatelor din cărțile prezentate este aceea că, în general, autorii nu precizează sursa bibliografică din care s-au documentat în privința școlii de la Dumbrăveni. Foarte puțini autori au făcut excepție dela această practică. După anul 1925, când a apărut cartea lui Gheorghe Crăiniceanu, informaţiile oferite de el au fost preluate fără a fi analizate, ca adevăruri absolute, şi de multe ori ele au fost îmbogăţite cu elemente fictive noi fără a se preciza de unde provin. S-a creat chiar un fel de **„Virus Crăiniceanu”** care a dus la susținerea unor fapte imaginare ca „armata lui Napoleon”, „școala privată” și „închiderea școlii din cauză că autoritățile nu s-au implicat”, fapte totalmente eronate.

Dar, să revenim asupra textelor şi să discutăm fiecare element informaţional care ni se oferă.

4.1. REFERITOARE LA ÎNVĂȚĂTOR.

a) Numele și prenumele.

În diferitele cărți, funcție de limba folosită, numele învățătorului a apărut ca Băcilă Ioan (în română) sau Bacsilla János (în maghiară). Lucrările scrise în limba germană au folosit forma românească. Gazdovits N., deși utilizează limba română, folosește forma „Bacsila János” (cu un singur „l”) deoarece s-a inspirat din documente maghiare, iar în textul lui Henk Betten numele învăţătorului este „Ioan **C.** Bacila”, fără a preciza sursa care a oferit inițiala tatălui. De asemenea, Potoroacă E. R. folosește „Baxila János”, o transcriere greșită a textelor armene sau maghiare.

Diferitele documente de arhivă, majoritatea în limbile latină, germană sau maghiară, ne oferă, și ele, câteva variante diferite, cauzate de faptul că, în acei ani, limba română folosea alfabetul chirilic și utilizarea alfabetului latin se făcea fără respectarea unor reguli stabilite oficial.

a.

b.

c.

d.

e.

f.

Fig. 29. ***DIFERITELE VARIANTE DE SCRIERE A NUMELUI LUI BĂCILĂ IOAN (I).***

[Facsimile din documentele de arhivă]

Dificultatea provenea, în primul rând, din scrierea silabei românești ***„ci”*** și pentru aceasta, recurgând la ortografia maghiară, uneori s-a folosit grupul ***„cs”*** (Fig. 29 a și b), iar în alte situații grupul ***„ts”*** (Fig. 29 c, d, e și f)**.** O altă particularitate apare din scrierea literei ***„s”*****.** Angajații diferitelor cancelarii transilvănene aveau, în secolul XIX, o cultură germană, iar această limbă folosea atât varianta ***„s”*** (Fig. 29 a, c, e și f), cât și varianta ***„ß”*** care se scria asemănător cu litera „f” (Fig. 29 b și d). Se mai observă o inconsegvență la scrierea literei ***„l”*** care uneori este scrisă simplu (Fig. 29 c și e), iar alteori dublu (Fig. 29 a, b, d și f). De asemenea, vocala românească ***„ă”*** , neavând corespondent în limbile latină, maghiară sau germană, a fost înlocuită cu „a”.

Imaginea din Fig. 29 e, provine din cancelaria Episcopiei Greco-Catolice din Blaj, deci a fost scrisă de români. Este de remarcat că, în acest caz, pentru prenume nu s-a folosit nici forma latinească *„Joannes”* și nici cea maghiară *„János”,* ci românescul ***„Joan”*** (Ioan). Cea mai interesantă situație apare în Fig. 29 f. în care prenumele lui Băcilă este scris în cel mai autentic dialect al românilor ardeleni : ***„Juon”*** (Iuon).

Fig. 30. DIFERITELE VARIANTE DE SCRIERE A NUMELUI LUI BĂCILĂ IOAN (II).

[Facsimile din documentele de arhivă]

În corespondența purtată între Înaltul Guvern Provincial din Cluj și Prefectura Supremă a Armatei din Sibiu, numele lui Băcilă apare caligrafiat ***„Batsika”*** - se citește „Bacica”- (Fig. 30)**.** Este o situație curioasă deoarece, în alte situații, același Guvern Provincial în corespondența purtată cu

Episcopiile Greco- și Romano-Catolice folosea numele de Bacsilla/Batsilla. Într-o perioadă în care nu existau documente personale de identitate, astfel de variante ciudate ale aceluiași nume nu erau excluse.

b) <u>Ocupaţia iniţială a lui Băcilă : „Husar”</u>.

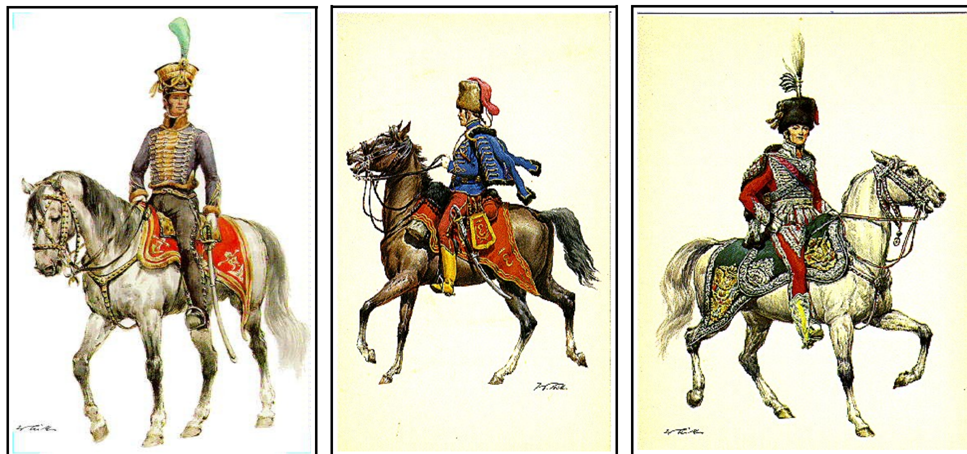

Fig. 31. <u>HUSARII SECOLELOR XVIII -XIX.</u>

[Imagini de pe internet]

Că Băcilă a fost husar este susținut de istoriografiile română și maghiară. Chiar dacă autorii armeni și cei „germani” nu specifică acest lucru, faptul este dovedit de diversele documente de arhivă.

Husarii au apărut în secolul XV ca o alternativă la cavaleria grea, purtătoare de armuri complete. De-a lungul întregii Europe, escadroanele de husari au constituit speranţa de câştig a clasei de mijloc ce nu dispunea de venituri deosebit de mari. Singurele cheltuieli erau cumpărarea unui cal şi a echipamentului necesar. În acest fel, treptat, cavaleria s-a transformat dintr-o armă rezervată nobililor, în una pentru cei cu venituri medii. În toate țările ce aveau dorințe dominatoare, această evoluție a stategiei militare a creat o adevărată *instituție a husarilor* care s-a dezvoltat continuu, fiind îmbrățișată de mulți bărbați. La fel ca și în alte țări, husarii transilvăneni au format corpuri de cavalerie deosebit de apreciate şi temute. Angajarea se făcea pe baza unei înţelegeri, scrise sau verbale, de pe urma căreia primeau leafă. În plus, aveau acces şi la o parte a prăzii de război. Dacă am folosi un limbaj al zilelor noastre, am spune că erau mercenari. Fiind în căutare de angajamente, husarii se puteau angaja şi în slujba unor alte armate din ţările învecinate. Asupra acestei libertăţi urmează a mai comenta, în continuare.

c) <u>Legenda românească a „Armatei lui Napoleon”</u> (!?!).

(primul simptom provocat de „Virusul Crăiniceanu”)

Majoritatea autorilor români au susținut faptul că Băcilă ar fi fost în armata lui Napoleon. Este posibil ca, pornind de la convingerile că : *„Băcilă s-a specializat în instruirea surzilor, la Paris”*, că *„a fost husar”* şi că *„avea dreptul de a se angaja şi în alte armate, nu numai cea a ţării sale”,* Gheorghe Crăiniceanu, primul autor care a făcut această precizare, să fi tras singur concluzia că : *„nu putea fi decât în armata marelui Napoleon”.* Ceilalţi autori au preluat-o ca pe un adevăr infailibil fără a face nici cea mai mică analiză sau verificare. Istoriografiile armeană și maghiară nu susțin ideea „armatei lui Napoleon”, iar istoriografiile germană și engleză au avut informațiile contaminate de autorii români. Este afirmaţia care m-a şocat cel mai tare şi care m-a făcut ca, în cartea mea, pe care am citat-o mai sus, să scriu cu prudenţă : *„în timpul războaielor napoleoniene”.* Iată motivele :

Într-adevăr, husarii transilvăneni se puteau angaja în toată Europa dar, exista o regulă de bază de care se ţinea cont : ***„nu se puteau angaja în armatele țărilor cu care Austria se afla în conflict”***. Cu alte cuvinte, ***<u>nu puteai lupta contra ţării tale</u>***. Şi dacă aruncăm o scurtă privire asupra istoriei, vom vedea că, după terminarea Războiului de o sută de ani, între Franţa şi Austria a existat o permanentă stare conflictuală care, nu a fost întreruptă decât pentru perioade scurte, prin căsătoria lui Ludovic al XVI-lea cu Maria Antoaneta, sau a lui Napoleon cu Maria Luiza. Oricât de doritori de câştig ar fi fost husarii, nu ar fi riscat un angajament cu armata franceză deoarece aceasta le-ar fi putut aduce şi verdictul de trădător al propriei ţări.

Dacă există persoane care se îndoiesc de această logică, le voi oferi un argument din literatură, dar care tratează foarte clar şi exact asemenea realităţi. Este vorba de romanul lui Stendhal, „Mănăstirea din Parma”, apărut în anul 1839 când husarul Băcilă trăia și-i educa pe copiii surdomuți din Dumbrăveni. *„Tânărul aristocrat Fabricio del Dongo era originar dintr-o localitate situată lângă lacul Como. Localitatea, ca de altfel o mare parte a nordului Italiei, era sub stăpânire austriacă. Mânat de avânturile tinereţii sale, în anul 1815 Fabricio trece clandestin graniţa şi ajunge în Franţa, cu scopul de a se alătura lui Napoleon în lupta de la Waterloo. Aventura lui nu rămâne necunoscută. Autorităţile austriece sunt informate şi îl acuză de trădare, urmând a fi arestat în momentul întoarcerii. Avertizat de prieteni şi de familie, Fabricio este nevoit să se mulţumească, în continuare, cu o viaţă de fugar prin statele libere ale Italiei”.*

În mod cert, aceste realități s-ar fi apricat cu străşnicie și husarilor.

Fig. 32. CAZARMA din DUMBRĂVENI

din [Postăvaru-2009]

Fig. 33. CAZARMA HUSARILOR GRĂNICERI DIN SFANTU GHEORGHE - COVASNA

din [http://www.hereditatum.ro/muemlekek/adatok.html?muemlek=25]

Fig. 34. CETATEA MIKÓ - CAZARMA GRĂNICERILOR DIN MIERCUREA CIUC

din [https://www1.agerpres.ro/cultura/2015/05/31/reportaj]

Fig. 35. CAZARMA HUSARILOR DIN MEDIAȘ

din [https://d4ninho.wordpress.com/category/cazarma-husarilor-medias/]

Husarul Băcilă după ce ar fi luptat „în armata lui Napoleon” nu s-ar fi putut întoarce liniştit în Transilvania sa natală şi să-şi continue liniştit viaţa. Această regulă a fost încălcată o singură dată. În anul 1812 Austria și alte țări europene erau într-o totală stare de vasalitate față de Napoleon. Pregătindu-se pentru campania din Rusia, Napoleon a cerut celorlalte țări să contribuie cu trupe, iar Austriei i-a revenit o cotă de 30.000 de soldați care au participat la campania din Rusia. Chiar dacă Băcilă ar fi fost printre ei, el nu putea vizita Parisul în același timp. În afara acestui eveniment istoric Austria nu și-a mai unit forțele cu cele franceze. Ea își echipa o armată puternică, dominatoare. Din această cauză, husarii transilvăneni își găseau angajament în armata țării lor și nu erau nevoiți să cauteangajament prin țările vecine. Cea mai logică variantă este aceea că și **Băcilă s-a angajat în armata austriacă**.

La aceasta adăugam şi faptul că episcopul Bob Ioan nu se putea adresa autorităţilor unei ţări străine, față de care nu avea nicio autoritate, ci putea interveni doar la autorităţile aflate în cadrul Imperiului Habsburgic.

Se cuvine ca la toate aceste concluzii provenite din analize logice, să adăugăm și precizările făcute de documentele de arhivă. Din arhivele Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia doar documentul cu nr. 777/24 mai 1846 (Fig. 15) susține că *„în anul 1819* ***făcea parte din Legiunea Arhiducelui Josef*** *”* (originalul în limba latină), deci în armata austriacă (vezi facsimilul din Fig. 36).

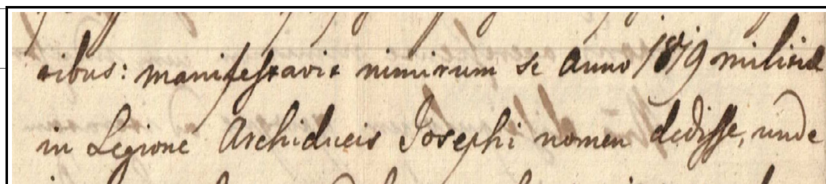

...ribus: manifestavit nimirum se Anno 1819 militiae
in Legione Archiducis Josephi nomen dedisse, unde

Fig. 36.

Toate documentele provenite dela Înaltul Guvern Provincial din Cluj (vezi Fig. 19, 20, 21 și 22) demonstrează categoric faptul că husarul Băcilă a fost în armata austriacă. Vom prezenta un facsimil (vezi Fig. 37) al scrisorii provenite dela Prefectura Supremă a Armatei din Sibiu (Fig. 20) în care se precizează că *„Johann Batsika din Regimentul al 2-lea de husari E*[rste]. *H*[erzeg]. (Întâiul Principe = Arhiduce) *Joseph”* (originalul în limba germană cu caractere gotice).

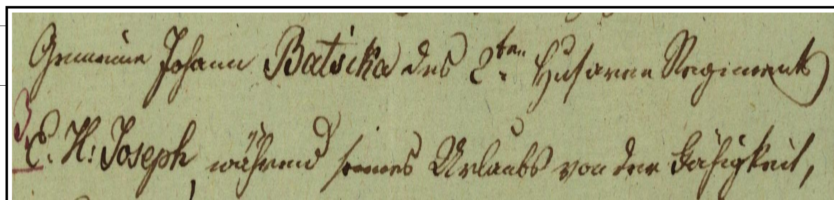
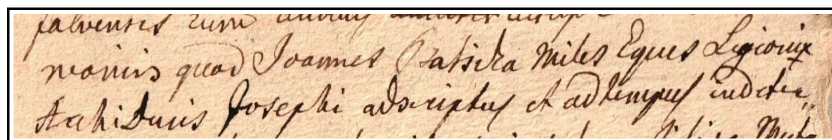

Gemeinen Johann Batsika des 2ten Husaren Regiments
E: H: Joseph

Fig. 37.

Acelaşi lucru este suţinut de mai multe documente provenind dela Episcopia Greco-Catolică din Blaj (Fig. 23, 24, 25, 26 şi 27). Iată un facsimil (vezi Fig. 38) al documentului din Fig. 23 în care se precizează că *„Joannes Batsila militar călare în Legiunea Arhiducelui Joseph”* (originalul în limba latină).

Fig. 38.

nonis quod Joannes Batsila Miles Eques Legionis
Archiducis Josephi adscriptus et ad tempus

Întrebarea care se pune este : Unde îşi avea sediul Legiunea (regimentul) Arhiducelui Josef ? Din documentele cercetate rezultă că, Regimentul Nr. 2 de Husari „Kálnoky”, înfiinţat în anul 1742, a purtat numele de „Arhiducele Josef” între anii 1795 şi 1847 [Boer-2017], [http://www.kuk-wehrmacht.de/regiment/husaren/h02.html]. Înfiinţat în zonele secuieşti, acest regiment a folosit, în special, cazărmile din Sfântu Gheorghe şi Miercurea Ciuc, dar şi altele din cadrul imperiului. Este posibil ca, la un moment dat, acest regiment să fi utilizat temporar şi cazarma din Dumbrăveni sau pe cea din Mediaş, ocazie ce a putut să fie folosită de unii localnici pentru a se înrola în cadrul regimentului (Fig. 32, 33, 34, 35).

d) <u>Locul presupus de specializare a lui Băcilă : „Institutul de surzi din Paris” înfiinţat de Abatele De l'Épée în anul 1770 (1760)</u>.

Autorii români, exceptând pe C-tin Iencica, Stanciu Stoian, Aurelia Racu şi N. N. Nedelcu, susţin că Băcilă s-a specializat în educarea surzilor la Paris. Gh. Crăiniceanu şi C. M. Jemna susţin că *„a fost <u>în serviciul institutului de surdo-muţi</u>, profitând de instruirea surdo-muţilor”* (prima menţionare) şi că *„de <u>la Şcoala de surdo-muţi din Paris, unde a servit</u>, a cunoscut metoda de a instrui pe surdo-muţi”* (a doua menţionare). C-tin. Pufan, Barbu Florea şi Henk Betten scriu că *„ajungând <u>la Paris, el a vizitat Institutul surdomuţilor</u> şi a fost impresionat de cele văzute”.*

Autorii armeni şi cei „germani” nu tratează problema, dar Gazdovits N. şi Potoroacă E. R. precizează că era *„renumit pentru metodele şi eficienţa sa în toată Europa.”.*

Dintre autorii maghiari, Nagy Peter nu face nicio precizare, iar Klis Lajos şi Gordosné Dr. Szabó Anna menţionează că Băcilă *„<u>a slujit la şcoala din Paris</u>”*. Asupra acestui aspect se cuvine să facem următoarele precizări : expresia maghiară *„szolgája”* (folosită de cei doi autori maghiari) se traduce prin *„sluga cuiva”* şi diferă de verbul *„szolgálni”* (nefolosit în texte) care înseamnă *„a sluji* (în armată, în biserică, etc.)”. Din acest punct de vedere Klis Lajos şi Gordosné Dr. Szabó Anna oferă o informaţie

identică cu Gh. Crăiniceanu și C. M. Jemna anume că ar fi fost angajatul institutului parizian. În plus, [Gordosné-1983] mai precizează că Băcilă ar fi avut acest serviciu înainte de a fi fost husar.

Am stabilit că Băcilă nu putea face parte din armata lui Napoleon. Pornind dela această constatare observăm că se concretizează două posibilități ale eventualei sale calificări pariziene : 1. cea prin care se susține că, anterior înrolării sale ca husar, ar fi fost angajatul institutului din Paris; și 2. Băcilă a slujit în armata habsburgică și, într-un fel sau altul, ar fi reușit să viziteze institutul de surdomuți (situație transmisă în mod deformat și neintenționat către autorii menționați mai sus).

Fig. 39. ***<u>INSTITUTUL DE SURDOMUŢI DIN PARIS</u>.***

Abatele de l'Épée în mijlocul copiilor surdomuți făcând o demonstrație pentru Împăratul Iosif al II-lea și suita sa.

din [Henk-2010].

e) <u>Dacă varianta oferită de Gh. Crăiniceanu şi urmaşii săi, despre serviciul în armata lui Napoleon nu este valabilă, cum ar fi putut ajunge Băcilă la Paris şi la Institutul de Surzi de acolo</u>?

O angajare a lui Băcilă la Institutul de Surzi din Paris, anterioară

înrolării sale în Armata Habsburgică, ar fi posibilă. Un serviciu nemilitar a unei persoane care-și căuta norocul în lumea largă nu ar fi deranjat pe nimeni. Nu era considerată o „trădare de țară”. Ulterior, peste ani, Băcilă s-ar fi putut specializa și la un alt institut din cadrul Imperiului Habsburgic.

Cu toate acestea, va trebui să analizăm și varianta prin care Băcilă ar fi ajuns la Paris cu escadronul său de husari. Despre modul în care o astfel de eventualitate s-ar fi putut produce putem emite unele ipoteze care sunt mai logice decât varianta lui Gheorghe Crăiniceanu. Puteau exista următoarele posibilități :

- Să fi căzut prizonier în timpul unor lupte cu armata lui Napoleon și în timpul prizonieratului să fi fost obligat să stea la Paris. Este o variantă puțin probabilă. În acea perioadă războaiele aveau o durată limitată și armistițiul se încheia după o singură luptă și mai rar după o campanie de câteva săptămâni sau luni, apoi prizonierii erau eliberați.

- O posibilitate este legată de cele două abdicări ale lui Napoleon. La 30 martie 1814 armatele Rusiei, Prusiei și Austriei ocupau Parisul și reinstaurau Dinastia Bourbonilor. La 1 martie 1815 când Napoleon pășea, din nou, pe pământul Franței nu mai existau decât soldați francezi. De asemenea, după bătălia dela Waterloo (18 iunie 1815) în Franța au pătruns 230.000 de austrieci, 250.000 de ruși, 310.000 de prusieni și 100.000 de englezi. Istoricii perioadei napoleoniene nu sunt tentați să ne ofere detalii despre perioada ocupației străine, dar este posibil ca Băcilă să fi făcut parte din această armată și, tot întâmplarea să fi făcut ca, unitatea sa să fie cantonată exact în cartierul în care se afla Institutul de Surdomuți din Paris.

Faptul că nu suntem departe de adevăr și că una din aceste variante ar putea fi reală, ne-o dovedește un citat din [Bartolomeiu-1892-pag.5]. Acest fost grănicer român, ce făcuse parte din Regimentul Grăniceresc Româno-Bănățean Nr. 13 din Caransebeș, ne-a lăsat ca dovadă scrierile sale ce tratează activitatea regimentului respectiv, între anii 1866-1872. Referindu-se la pregătirile de luptă ce au avut loc cu ocazia războiului ce urma să se desfășoare în 1866, autorul notează : *„ostașii veterani, între care unii – dar deja puțini – văzuseră chiar Parisul în resboaiele cu Napoleon cel mare, ...”*. Iată deci, o dovadă clară a faptului că, cel puțin o parte a armatei habsburgice a ajuns la Paris în perioada lui Napoleon. Așa cum au ajuns grănicerii bănățeni, puteau ajunge și husarii transilvăneni.

În acea perioadă specializarea în surdologie se făcea în perioade mai scurte. Preotul Frederic Storck, cel care a înființat institutul vienez de surdomuți în 1779, s-a specialezat doar 8 (opt) luni alături de Abatele De

l'Épée [Crăiniceanu-1925]. Deci, o specializare surdologică mulțumitoare se putea obține într-un timp de şapte-opt luni.

Și totuși, ar mai exista o variantă. Este posibil ca Băcilă să fi vizitat institutul parizian într-o perioadă a tinereții sale, când a ajuns aici cu armata din care făcea parte sau să fi fost angajatul institutului. Anii au trecut și, târziu, când campaniile militare au început să-l obosească, să fi avut un nou contact cu un astfel de institut, de data aceasta în cadrul Imperiului Habsburgic. Amintirile dela institutul parizian au fost astfel reîmprospătate și cum, la fel ca toți ceilalți colegi, după o anumită vârstă dorea să stăpânească o ocupație sigură pentru când nu va mai fi husar, s-a hotărât să-și însușească această meserie. În acea vreme, în Imperiul Habsburgic existau astfel de institute la Viena (din 1779) și Linz (din 1812) - în Austria -; la Vác (din 1802) - în Ungaria -; și la Praga (din 1786) - în Boemia -. Armata austriacă încuraja astfel de calificări, utilizabile mai târziu, în viața civilă. Cercetătorul Józsa Lajos, în lucrarea sa [Józsa-2012], susține (fără a se baza pe documente) că specializarea lui Băcilă ar fi avut loc la Institutul de Surzi din Viena (Fig. 40), ceea ce nu este exclus.

Fig. 40. <u>INSTITUTUL DE SURDOMUŢI DIN VIENA</u>.

din [https://www.wien.gv.at/wiki/index.php/Taubstummeninstitut]

Răspândirea variantei calificării pariziene o putem explica prin faptul că Băcilă, ca orice om, își făcea reclamă, iar o calificare din interiorul imperiului era mult prea banală și nu impresiona atât de mult ca una obținută la Paris. Aceasta îi dădea o aură intangibilă cu efecte vizibile față de interlocutori (vezi autorii armeni care susțin că Băcilă era *„renumit pentru metodele și eficiența sa în toată Europa”*). Dacă am folosi o expresie actuală, am putea spune că Băcilă a folosit *„o bună strategie de marketing”*. Și susținând aceasta Băcilă nu făcea decât să influențeze ușor adevărul. Doar în tinerețe vizitase sau lucrase la institutul parizian. Că în final s-a calificat la un institut din țară, era pentru el un amănunt nesemnificativ. În acest fel, cu timpul, memoria colectivă nu a mai reținut decât varianta calificării pariziene, care a fost tipărită și a ajuns astfel până în zilele noastre.

Din păcate, în actuala fază a cercetărilor nu putem oferi certitudini referitor la specializarea surdologică a lui Băcilă. Bănuim că anumite documente conțin și precizări în acest sens, însă, actualmente ele nu au fost găsite. Mă refer la cererea sa de demisie din armată, înregistrată la Guvernul Provincial cu Nr. 9661/13 aug. 1828, cerere despre care mama sa Ana spunea în scrisoarea [Ep.Gr.-Cat. Nr. 90-b/9.02. (21.02.) 1829] (vezi Fig. 26) că *„a alăturat testimoniu* (actul) *prin care-și dovedește calificarea”*.

În lipsa unor dovezi certe care să ne precizeze locul în care s-a specializat Băcilă, **suntem nevoiți să rămânem la varianta pariziană,** care a fost susținută de mai mulți autori.

f) <u>Naționalitatea lui Băcilă</u>.

Istoriografia română l-a catalogat pe Băcilă ca român. Istoriografiile armeană și maghiară au utilizat doar forma maghiarizată a numelui său. Numele de Băcilă este foarte răspândit în Transilvania dar, tot așa de răspândit este și numele maghiar de Bacsilla. Prin urmare, el putea fi purtat și de un maghiar sau un armean transilvănean maghiarizat. Ce a fost de fapt acel prim dascăl al surdomuţilor? Român? Maghiar? Armean? Am încercat să fac un raționament logic, nesubiectiv. În 1828 Băcilă educase copiii surzi a lui Moldován Nikolaj (Moldovan Nicolae) din Dumbrăveni, moment în care l-a cunoscut Episcopul Greco-Catolic, Bob Ioan [Nagy Péter], [documentele Episcopiei Greco-Catolice]. Deci, episcopul român Bob Ioan cunoștea familia de români greco-catolici Moldovan, iar Băcilă frecventa cercurile româneşti. Cu alte cuvinte, episcopul a intervenit pentru un reprezentant al cultului său, pentru românul Băcilă.

Presupunerea a fost confirmată de documentul [Arh.Episc. Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 278/14 feb. 1846], o scrisoare a preotului Popoi

J. scrisă la rugămintea „octogenarei mame” a lui Băcilă, care spera o iertare pentru comportamentul fiului său. La jumătatea scrisorii, preotul a intercalat exact cuvintele rostite de respectiva mamă, în limba română și deci, limba maternă a lui Băcilă. Scrise într-o română arhaică, dela 1846, cu ortografie maghiară, aceste trei rânduri (subliniate în scrisoarea originală de însuși preotul Josephus Popoi) reprezintă **un document cert care atestă faptul că Băcilă era român.** (vezi Fig. 14 a și b). Iată textul :

„iarte domnule și mie și la ficioru – și roghe pentru mine pe Vledica chel marie se-l iarte la ficioru meu che amendoi murim die fomie”

La această analiză mai putem adăuga semnătura lui Băcilă pe scrisoarea mamei sale [Ep.Gr.-Cat. Nr. 90-b/9.02. (21.02.) 1829], în care prenumele este scris în cel mai autentic dialect al românilor ardeleni : ***Juon*** (Iuon) – nu „Ion” sau „Ioan” (vezi Fig. 29 f și Fig. 26).

g) Familia lui Băcilă.

Singurul lucru pe care îl cunoaștem cu certitudine este faptul că, la Dumbrăveni Băcilă avea o mamă cu numele Ana și care în 1846 era octogenară. Faptul apare în mai multe documente de arhivă, provenite atât dela Episcopia Greco-Catolică din Blaj, cât și dela Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia. Această mamă, Ana, în scrisoarea din 1829 (vezi Fig. 26) se declară văduvă.

Referitor la existența unui tată (vitreg), care trăia în perioada 1827-46, lucrurile sunt discutabile, iar documentele se contrazic. Preotul Pópoi József, în adresa din 24 mai 1846 (vezi Fig. 15) scrie că în 1827 Băcilă s-a instalat într-o casă aflată în vecinătatea părinților săi *(in viciniis domus genitoris sui),* deci a ambilor părinți. Consider că dacă mama sa ar fi fost o văduvă singură s-ar fi mutat în aceiași casă cu ea și nu separat. În plus, în anul 1843 (vezi Fig. 6 – adresa Nr. 117/19 ian. 1843), când comportamentul lui Băcilă a început să creeze probleme, autoritățile au trimis tatălui său o scrisoare de avertizare *(directe litteris ita paterna ipsum).* Oare mama lui Băcilă se recăsătorise între timp? Nu știm, dar este posibil. Ceea ce știm este că în 1846 nu mai erau decât Băcilă și mama sa (vezi scrisoarea din Fig. 14) deoarece, aceasta din urmă se plângea că, dacă Băcilă rămâne fără servici *„amândoi murim de foame”.* Să fi murit, între timp, presupusul tată vitreg ?

Despre tatăl natural a lui Băcilă, care murise înainte de 1827, singura informație (neverificată) ne este oferită de Henk Betten, care plasează la numele lui Băcilă și inițiala tatălui : „C”.

4.2. EDUCAREA PRIVATĂ A SURZILOR (1827-1831)

(Patronajul Episcopiei Greco-Catolice din Blaj)

a) Începerea educării surzilor în anul 1827.

Unii autori au susținut ca posibiă începerea educării surzilor în 1828 (Pufan C-tin.) sau 1827 (Florea Barbu), iar Nagy Péter și Constantin Iencica povestesc că în anul 1828 Băcilă terminase un stagiu de educare a fraților surdomuți Moldovan.

Conform documentului [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot.Diocesanum-nr.777/24 mai 1846] (Fig. 15), în anul 1827 Băcilă a primit permisiunea să revină ***(unde 1827 cum licentia ad suos reversus)*** la casa părinților săi ***(domus genitoris sui),*** ocazie cu care și-a luat trei nefericiți surdomuți și s-a purtat cu ei ca un tată ***(genitorem tribus surdomutis prolibus infelicitatum)***. Este actul care demonstrează fără urmă de îndoială că educarea surzilor a început, la Dumbrăveni, în anul 1827.

De asemenea, documentul [Ep.Grec.-Cat. Nr. 701/12.08. (31.07.) 1828] (Fig. 23) susține că la el acasă a luat pe cei doi fii surdomuți ai lui Moldovan Nicolae *(ejus duos filios muto surdos)* și i-a învățat să citească și să scrie *(loqui legere et scribere)*. Deși emis cu un an mai târziu, în 1828, în document se precizează că elevii surzi ai lui Băcilă încheiaseră deja un ciclu de pregătire, deci activitatea de învățare începuse în anul precedent.

b) Intervențiile Episcopului Greco-Catolic Bob Ioan.

Din autorii ce au publicat anumite lucrări, Constantin Iencica și Nagy Péter au amintit despre intervenția făcută de Episcopul Greco-Catolic al Adealului, Bob Ioan, pe lângă autoritățile guvernamentale, de a-l elibera definitiv din armată pe Băcilă. În afara acestor lucrări scrise, mai multe documente de arhivă vin să completeze informațiile.

Dintre documentele deținute de Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia doar în [Arh.Episc.Alba Iulia-Pr. Dioces.-nr. 777/24 mai 1846] (Fig. 15) se amintește vag despre implicarea Episcopilor Greco-Catolici Bob Ioan și Ioan Lemeni. Cele mai multe informații le găsim în documentele Înaltului Guvern Provincial din Cluj și a Episcopiei Greco-Catolice din Blaj. Din analizarea lor distingem următoarea desfășurare a evenimentelor :

Între primii trei elevi surdomuți cu care Băcilă a început activitatea de educare, doi erau frați, fii lui Moldovan Nicolae, român greco-catolic din

Dumbrăveni. Acesta, și probabil împreună cu preotul greco-catolic din Dumbrăveni, Pop Ioan, l-au informat pe Episcopul Bob Ioan, care a fost deosebit de încântat de activitatea de educare a surdomuților. Totul s-a concretizat printr-o scrisoare de informare scrisă de Moldovan Nicolae către episcop în urma căreia Episcopul Bob Ioan a înaintat un memoriu către guvern cerând eliberarea definitivă din armată a lui Băcilă [Ep.Gr.-Cat. Nr. 701/12.08. (31.07.) 1828] (Fig. 23). Acest memoriu a fost însoțit de o scrisoare de demisie din armată, scrisă de Băcilă, și înregistrată la sediul Guvernului Provincial cu Nr. 9661/13 aug. 1828 (negăsită). Guvernul provincial din Cluj a transmis memoriul episcopului și demisia lui Băcilă la autoritățile militare, singurele în măsură să hotărască eliberarea solicitată și ele au răspuns prin [Ex.Reg.Gub.Nr.9661/20.09.1828] (Fig. 20). La finalul acestui răspuns, Prefectura Supremă a Armatei preciza că hotărârea finală trebuia luată de Conducerea Regimentului de Husari din care făcea parte Băcilă. În baza acestui răspuns, Guvernul Provincial a înaintat informările [Ex.Reg.Gub.Nr.9661/13.10.1828] (Fig.21) și [Ex.Reg.Gub.Nr.9661/19.10. 1828] (Fig. 22). Se pare că aparatul birocratic din armată a întârziat mult luarea unei decizii și în iarna următoare Băcilă a fost solicitat să revină la regimentul său. Asta a declanșat o nouă acțiune, desfășurată în februarie 1829, a celor interesați de învățământul surdomuților. Mama lui Băcilă, văduva Ana, [Ep.Gr.-Cat. Nr.90-c/9.02.(21.02.) 1829] (Fig. 26) și Moldovan Nicolae [Ep.Gr.-Cat. Nr. 90-b/9.02.(21.02.) 1829] (Fig. 25) înaintează noi memorii către episcopie. În baza acestora Episcopul Bob Ioan întocmește, și el, un nou memoriu către guvern prin care susține eliberarea definitivă din armată a lui Băcilă [Ep.Gr.-Cat. Nr. 90-a/9.02. (21.02.) 1829] (Fig. 24).

c) **<u>Eliberarea lui Băcilă din armată</u>**.

Dintre autorii români, doar Gheorghe Crăiniceanu susține că ar fi fost *„concediat din armată”* (un alt produs discutabil al imaginației sale, neluat în seamă de alți autori care nu tratează deloc această problemă). Nici autorii armeni, germani sau englezi nu ne oferă nicio informație referitoare la modul în care a părăsit Băcilă armata. Doar autorii maghiari sunt mai interesați de acest aspect. Nagy Peter precizează că ar fi fost *„lăsat la vatră”*, iar Klis Lajos și Gordosné Dr. Szabó Anna susțin că ar fi fost *„eliberat”*, ceea ce este același lucru. Ultimul autor maghiar, Józsa Lajos, prezintă situația în care Băcilă fusese *„eliberat definitiv”*. Informația dată de autorii maghiari este întărită de documentul [Arh.Ep.Alba Iulia-Prot. Dioces.-nr. 777/24 mai 1846] (Fig. 15), care certifică intervenția Episcopului Greco-Catolic Bob Ioan în eliberarea lui Băcilă din armată, dar și din documentul [Ep.Gr.-Cat. Nr. 563/27.07. (15.07.) 1829] (Fig. 27) emis de Episcopia Greco-Catolică în care Băcilă era deja eliberat.

d) <u>Atitudinea Comenduirii Generale a Armatei</u>.

În documentul [Ex. Reg. Gub. Nr. 9661/20.09.1828] (Fig.20) conducerea armatei se arată entuziasmată de activitatea didactică a lui Băcilă. Laudele exprimate cu această ocazie pot fi urmărite în traducerea făcută documentului respectiv (vezi cap. 3.3.) și, nu este puțin lucru, se oferea să asigure o contribuție anuală. Iată, deci, că deși Băcilă efectua în acea perioadă un învățământ privat, anumite instituții ale statului își exprimau dorința de a se înființa un institut *(Anstalt),* cel mai îndepărtat din țară (referitor la distanța față de capitala imperiului) și precizau, cu această ocazie, beneficiile ce le-ar aduce pentru acei „nefericiți" *(Unglücklichen)*.

e) <u>Caracterul privat al perioadei 1827-1831</u>.

Documentele de arhivă susțin că în această perioadă învățământul copiilor surzi s-a desfășurat privat. Din documentele Episcopiei Romano-Catolice menționăm [Arh.Ep.Alba Iulia-Prot.Dioces.-nr. 777/24 mai 1846] (Fig. 15) și [Arh.Ep.Alba Iulia-Prot.Dioces.-nr. 777/4 iun. 1846] (Fig. 16).

Toate documentele Episcopiei Greco-Catolice din perioada 1828-1831 (Fig. 23, 24, 25, 26 și 27), documentele din Fig. 19, 20, 21 și 22 ale Guvernului Provincial și documentul [Arh.Naț.Covasna-fond 8, dosar 5439, fila 7] (Fig. 28) se referă la activitatea privată desfășurată de Băcilă cu copiii surdomuți, ***„<u>la el acasă</u>"***.

f) <u>Elevii surdomuți</u>.

Din cartea lui Nagy Péter aflăm că la Dumbrăveni Băcilă i-a educat *„pe cei <u>doi copii surdomuţi ai lui Moldován János</u>* (greșit - în realitate Moldovan Nicolae)*, care în scurt timp au învăţat să scrie şi să citească".*

Conform documentului [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot.Dioces.-nr.777/ 24 mai 1846] (Fig. 15) în anul 1827, în apropiere de casa părinților săi, Băcilă *„a luat <u>trei copii surdomuți</u> și i-a îngrijit ca un tată" (ajute am genitoris tres proles surdo mutas).*

Diferitele documente provenite dela Episcopia Greco-Catolică ne demonstrează că <u>tatăl celor doi copii surdomuți din Dumbrăveni, se numea Moldovan Nicolae</u> (vezi Fig. 23, 24, 25, 26 și 27) și nu Moldovan Ioan. Referitor la numărul copiilor surdomuți educați înainte de 1831, documentele acestei episcopii ne oferă următoarele informații :

- [Ep.Gr.-Cat.Nr.701/12.08.(31.07.)1828] (Fig. 23) : „la el acasă a luat pe cei <u>doi fii surdomuți ai lui Moldovan Nicolae</u> *(ejus duos filios muto surdos)* și i-a învățat să citească și să scrie *(loqui legere et scribere).* <u>În mod similar, de aceasta beneficiau și doi nefericiți din Szamos Ujvar</u> (Gherla)

(simile que beneficium et duo lues Szamos Ujvariensibus)".

- [Ep.Gr.-Cat.Nr.90-b/9.02.(21.02.)1829] (Fig. 25) : Moldovan Nicolae dorește ca *„celor trei copii ai mei* **(?!)**, *muți și surzi, să le fie învățător Băcilă Ioan"* și *„Eu, - și mulți alții ca mine, a căror copii sunt surzi, ne temem că vom rămâne fără învățător; unii dintre aceștia sunt de confesiune Evanghelică, fiind de naționalitate sași și care prin milostenia lui Dumnezeu au reușit cu sârguință să progreseze, motiv pentru care părinții lor ar fi de acord să se converteasca benevol la religia Romano-Catolică –".*

- [Ep.Gr.-Cat. Nr.90-b/9.02.(21.02.)1829] (Fig. 25) : mama lui Băcilă avertizează că dacă fiul ei este rechemat în armată *„cei patru copii nenorociți, surzi,* [vor rămâne] *fără învățătorul lor".*

În documentul provenit dela D.J.A.N. Covasna (Fig. 28) se precizează că *„pe doi copii din Elisabethopolis și doi din Gherla i-a învățat să scrie și să citească".*

În concluzie, inițial Băcilă a educat pe cei doi copii surdomuți a lui Moldovan Nicolae (români greco-catolici) și pe un al treilea copil din Gherla (posibil să fi fost tot român greco-catolic, deoarece doar așa s-ar explica faptul că Moldovan Nicolae susține că sunt cei *„trei copii ai mei";* posibil să fi fost chiar rude). La scurt timp, din Gherla a mai primit încă un copil surdomut, totalizând la patru elevii pe care i-a avut. Acest ultim copil era sigur romano-catolic, posibil de naționalitate armeană. Susțin această ipoteză deoarece Episcopul Bob Ioan scria în memoriul său din 9 feb. 1829 (Fig. 24) că *„activitatea lui Băcilă este în folosul celor două auguste confesiuni (institutioni duorum augustans confesioni)".* Cel puțin până la finele anului 1829, oficial au existat doar acești patru elevi. Concluzia noastră se bazează pe documentul găsit la Arhivele Județului Covasna (Fig. 28) care, fiind datat la 7 dec. 1829, îi citează doar pe acești patru elevi. Demnă de remarcat este și informația că părinții mai multor copii surdomuți de naționalitate săsească ar fi fost de acord să renunțe la confesiunea evanghelico-luterană în favoarea celei romano-catolice, dacă asta ar fi fost condiția ca fii lor să poată beneficia de învățătură la Dumbrăveni. Este o dovadă a impactului pe care l-a avut printre locuitori acțiunea educativă a lui Băcilă. Memoriul scris de Moldovan Nicolae (Fig. 25) ne face să bănuim că Băcilă s-ar fi ocupat puțin (probabil neoficial ca să nu supere episcopiile greco- și romano-catolice) și de copiii surdomuți de etnie săsească. Doar așa s-ar înțelege că aceștia *„au reușit cu sârguință să progreseze".* O astfel de intervenție a avut ca efect dorința părinților de a continua educarea copiilor, chiar cu prețul renunțării la cultul evanghelico-luteran.

g) <u>Supravegherea preotului greco-catolic, Pop Ioan</u>.

Din anumite documente de arhivă aflăm că, începând din anul 1828 și până în 1831 rolul de supraveghetor și îndrumător al învățământului de surdomuți a fost atribuit preotului român, greco-catolic, din Dumbrăveni, Ioan Pop. Este menționat că acesta ar fi supravegheat cu succes activitatea didactică a lui Băcilă.

Primul act care menționează această activitate a preotului este [Ep.Gr.-Cat.Nr.90-a/9.02.(21.02.)1829] (Fig. 24) din care aflăm că Băcilă <u>se află sub medierea</u> (supravegherea) <u>Înaltului Arhidiacon din Elisebethopolis</u> *(eidem conformiter medianui V. Archi Diaconi Elisabetopolitani)* fapt ce a dus la colaborări ce-și doreau sporirea randamentului *(ut se hoc gratiosa reflexione dignum cedere conaretur intimori disposui).*

Al doilea document este [Ep.Gr.-Cat.Nr.90-b/9.02.(21.02.)1829] (Fig. 25) în care Ana, mama lui Băcilă, confirmă că o copie a scrisorii de demisie din armată a fost trimisă de autorități preotului Pop Ioan.

În al treilea document [Ep.Gr.-Cat.Nr.563/27.07.(15.07.)1829] (Fig. 27) preotul Ioan Pop este îndrumat să-l supravegheze – să-l supună „cenzurii" - *(dem dignum censuerit)* și să-l îndrume pe Băcilă, pentru ca munca sa să fie de folos *(nos ingerea prosuemus)* binelui public *(pro suo bonum publicum).*

h) <u>Intervenția autorităților pentru generalizarea cursurilor</u>.

Încă din documentul [Ex.Reg.Gub.Nr.9661/13.08.1828] (Fig. 19) Guvernul Provincial din Cluj susținea că „pentru a avea foloasele *(beneficium)* așteptate este necesar să se asigure și celor săraci *(ob prostitum miseris infortunatis)* învățătura, iar în viitor *(in futurum)* să beneficieze cât mai mulți *(plurex beneficii hujus)".*

De asemenea, in documentul găsit la D.J.A.N. Covasna (Fig. 28) se observă preocuparea autorităților provinciale de a populariza învățământul copiilor surdomuți. Bănuim că adrese similare au fost trimise în toate județele provinciei Transilvania și nu numai în județul Covasna.

i) <u>Încheierea perioadei învățământului privat</u>.

Învățământul privat a lui Băcilă nu a durat mult. Localitatea era mică și nu putea avea decât 1-2 copii surdomuți. Cei aduși din altă parte trebuiau cazați, hrăniți și supravegheați. Avea Băcilă aceste posibilități? În plus, în acea perioadă informațiile circulau greu. O scrisoare a autorităților, ca cea prezentată în Fig. 28, nu ajungea la urechile tuturor celor interesați și după o perioadă relativ scurtă ar fi fost uitată. Chiar și preotul armean

Kábdebó János din Dumbrăveni a aflat despre activitatea lui Băcilă totalmente întâmplător *„dela câteva femei bătrâne care frecventau biserica sa”*. Toate acestea conduc spre necesitatea înființării unei școli aflate sub conducerea oficialităților. Din păcate, la acea dată Biserica Greco-Catolică din Dumbrăveni nu dispunea de o școală proprie, fapt ce a dus la înființarea unei clase speciale la școala patronată de Biserica Romano-Catolică.

4.3. ȘCOALA DE SURDOMUȚI (1831-1846) (Patronajul Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia)

a) Anul înființării școlii.

Autorii români susțin înființarea școlii în anul 1831. Doar, C-tin. Pufan, pe lângă 1831 adaugă în paranteză anul 1828, iar Barbu Florea menţionează, tot în paranteză, anul 1827. C-tin. Iencica se referă doar la anul 1828 când episcopul Ioan Bob a intervenit pentru eliberarea lui Băcilă din armată. Dintre autorii maghiari, Klis L. și Borbély Sándor susțin că școala a funcționat între anii 1831-1846. Nagy Péter nu precizează anul înființării școlii, iar Gordosné Dr. Szabó Anna ne spune doar că școala a funcționat timp de 15 ani în perioada anilor 1830 ... 1840. Documentele armenești se pot împărți în două grupe. Gazdovits N. și Potoroacă R. susțin clar anul 1832 și că inițiativa a aparțiut parohului armean Kábdebó János, marele reformator al învăţământului armenesc din Dumbrăveni dela începutul secolului al XIX-lea, iar Avedik L. nu precizează anul înființării, ci doar faptul că școala a existat.

Documentele de arhivă nu lămuresc, nici ele, total această problemă. În primul rând documentul [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Dioces.-nr. 777/23 iunie 1831] (Fig.4) susține că preotul paroh Kábdebó János a cerut, în vara anului 1831, aprobarea pentru înființarea școlii de surdomuți dar, documentul [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Dioces.-nr. 777/24 mai 1846] (Fig.15) precizează că Înaltul Guvern Provincial a stabilit salarul lui Băcilă prin Decretul nr. 14.405/27 iulie 1832. Ce a fost între 1831 și 1832? Un alt document de arhivă, [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Dioces.-nr. 505/27 martie 1843] (Fig.7), ne induce aceiași dilemă. În textul documentului școala era salutată pentru că avea *„supra decem anno”* (peste zece ani). „Peste” este un termen destul de vag. În baza lui, în anul 1843 se încheiau doisprezece ani școlari (dacă ar fi fost înființată în 1831), sau unsprezece ani școlari

(dacă ar fi fost înfiinţată în 1832). Personal, consider că şcoala a început în anul 1831, dar decretul „gubernial" de stabilire a salariului s-a făcut în 1832, după încheierea colectei publice care a creat un stoc financiar tampon.

b) <u>Ce etnie aveau elevii surdomuţi</u>?

Cele două lucrări armeneşti recente susţin că şcoala din Dumbrăveni era destinată *„copiilor surdomuţi armeni proveniţi din întreaga Transilvanie"*. Precizarea aceasta nu a fost susţinută la 1896 de Avedik L. Dacă luăm în considerare faptul că şcoala era în subordinea a două episcopii şi a Guvernului Provincial, care o finanţau, ajungem la concluzia că nu se putea refuza înscrierea unor copii surdomuţi, pe motivul neapartenenţei la o anumită etnie. Înclinăm să credem că şcoala era deschisă tuturor celor ce-şi puteau permite cheltuielile ce le impuneau cazarea şi masa.

c) <u>Limba de predare</u>.

Şcoala Elementară din Dumbrăveni a utilizat limba armeană, până la jumătatea secolului XIX când a trecut la folosirea limbii maghiare [Gazdovits-1996]. Totuşi, datorită faptului că elevii surdomuţi nu erau toţi armeni, era necesară folosirea unei limbi oficiale, unanim acceptate de familii şi de autorităţi. Am văzut că, încă din perioada învăţământului privat, pe lângă fraţii Moldovan (români), Băcilă a mai avut încă, cel puţin, un copil de altă etnie, plus solicitări dela unele familii de saşi. Lecţiile nu puteau fi făcute decât într-o singură limbă, acceptată de toţi. Este posibil ca această limbă să fi fost germana sau maghiara. Suntem convinşi că, fiind născut în Dumbrăveni, Băcilă trebuie să fi cunoscut încă din copilărie, româna (ca limbă maternă) şi armeana (fiind oraş armenesc). De asemenea, cunoştea germana şi maghiara, fără de care nu s-ar fi descurcat în armată. Deci era capabil să predea în oricare din aceste patru limbi.

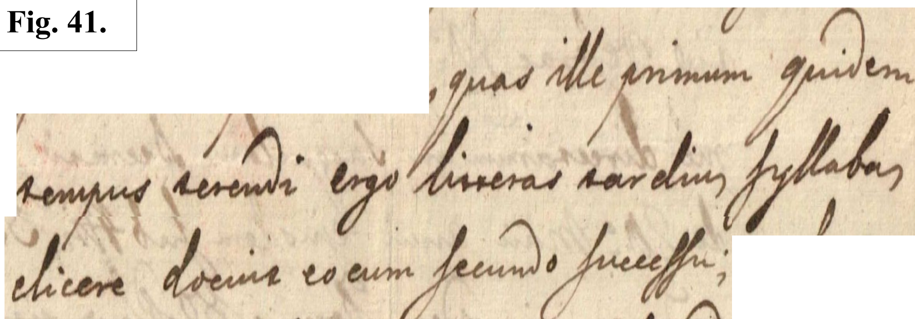
d) <u>Metoda didactică folosită</u>.

Oficial, în Imperiul Habsburgic, înainte de anul 1833, pentru instruirea surzilor s-a folosit metoda gestuală de tip francez. Singurul loc în care, în acei ani, se utiliza metoda orală era Prusia. Ne vine greu să credem că Băcilă ar fi căutat un alt loc de formare surdologică decât unul ce-i era la îndemână. Dacă s-a specializat la Paris sau în interiorul Imperiului Habsburgic, în 1827 Băcilă era instruit în metoda gestuală. Iată, însă, că documentele de arhivă descoperite tind să susţină o realitate uşor diferită.

În Arhivele Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia, referitor la metoda didactică folosită, documentul [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Dioces.-nr. 777/24 mai 1846] (Fig. 15) precizează că <u>Băcilă combina metoda gestuală cu metoda grafică</u> (o practică utilizată curent de „gestualişti") : „la

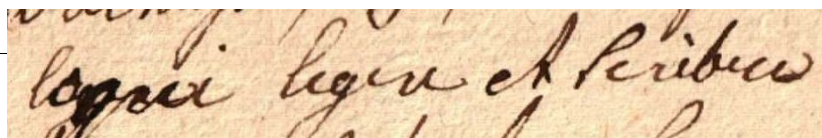
început, încet și cu răbdare, pe aceștia i-a învățat să scrie literele și silabele, ceea ce a constituit cel de al doilea succes al său” *(quas ille primum quidem tempus serendi ergo literas tardius syllabas elicere docilis eo cum secundo successu).* (vezi Fig.41)

Fig. 41.

quas ille primum quidem
tempus serendi ergo literas tardius syllabas
elicere docilis eo cum secundo successu;

Precizări suplimentare găsim în documentele provenite dela Episcopia Greco-Catolică din Blaj. Astfel în [Ep.Gr.-Cat.Nr. 701/12 aug. (31 iulie – stil vechi) 1828] (Fig.23) Episcopul Bob Ioan susține că, pe copiii surzi *„i-a învățat să citească și să scrie (loqui legere et scribere)”.* „Să citească” este o informație destul de ambiguă, deoarece un text poate fi citit fără a se apela la pronunțarea sa fonică (cu voce tare sau în gând). Imaginea grafică a unui cuvânt sau a unei propoziții, proiectată spre creier, poate induce în conștiința cititorului înțelesul noțiunii pe care o reprezintă. Cu alte cuvinte, citatul de mai sus nu poate fi considerat o dovadă certă a utilizării metodei orale. (vezi Fig.42)

Fig. 42.

loqui legere et scribere

Însă, alte două documente, provenite din aceiași sursă, ne oferă informații suplimentare. În [Ep.Grec.-Cat. Nr. 90-b/9.02. (21.02.) 1829] (Fig. 25) Moldovan Nicolae, tatăl primilor doi copii surdomuți, se teme că *„ai noștrii copii să nu ajungă din nou muți* (némaságra ne jussanak)*”,* iar în [Ep.Gr.-Cat. Nr. 90-c/9.02. (21.02.) 1829] (Fig. 26) se precizează că *„prin sârguință și efort a obținut capacitatea de a fi mai folositor țării făcând pe copiii muți să vorbească* (hogy néma gyermekeket szóllókká tett)”. (vezi Fig. 43) De data aceasta ne aflăm în fața unor precizări clare, deosebit de importante, care ne îndeamnă să concluzionăm că ***„metoda gestuală utilizată de Băcilă era îmbinată, pe lângă scris, și cu unele***

<u>elemente ale metodei orale</u>” (!!!).

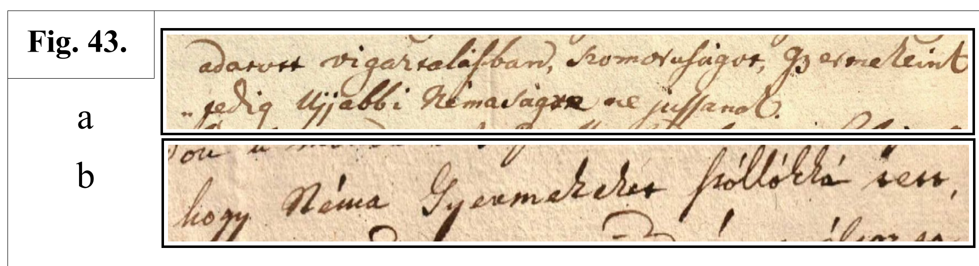

Fig. 43. a b

Cum a fost posibil acest lucru? Nu putem formula decât ipoteza că metoda gestuală nu a fost înlocuită spontan de metoda orală, ci școlile care foloseau gestualismul (de exemplu școala din Paris, cea din Viena sau oricare școală din Imperiul Habsburgic) să fi adoptat treptat elemente ale oralismului. Inițial, acestea au „migrat” din Prusia spre alte școli similare. Aici, la început au fost considerate ca ciudățenii sau curiozități. Apoi, anumiți profesori au încercat să le experimenteze și încet, încet, noile metode și-au câștigat un loc stabil în practica surdopedagogică. În felul acesta, momentul trecerii definitive la utilizarea metodei orale (în Imperiul Habsburgic la 1833) ar fi fost doar finalul unui proces îndelungat în care proferorii s-au convins treptat de avantajele metodei orale. Dacă admitem acest lucru putem considera că, indiferent dacă s-a specializat la Paris sau Viena, Băcilă Ioan ar fi fost instruit, pe lângă metoda gestuală, și cu unele elemente ale oralismului, iar pe acestea le-a utilizat și la Dumbrăveni.

e) <u>Legenda românească a „Școlii particulare”</u>.

(al doilea simptom provocat de „Virusul Crăiniceanu”)

După anul 1925 <u>majoritatea autorilor români</u> au susținut teoria „școlii particulare” desfășurată pe întreaga perioadă a Școlii de Surdomuți din Dumbrăveni, până în 1846. Inițial și eu am utilizat-o în [Moldovan-2010-pag.10-11]. Totuși, consideram că întreţinerea unei şcoli private nu este simplă şi cere cheltuirea unor sume importante de bani. Achiziționarea unui sediu, plata chiriei, întreţinerea, igienizarea și încălzirea, cereau în permanenţă bani. Dumbrăveniul nu putea avea mai mult de una sau două persoane surde de vârstă școlară, iar copiii surdomuţi din afara localităţii trebuiau cazați, hrăniți și supravegheați. Trebuia angajat personal suplimentar, care necesita plătirea unui salariu. Cum putea un singur om să susţină o astfel de investiţie când, mulţi surdomuţi proveneau din medii sărace şi familiile lor erau în imposibilitatea de a acoperii cheltuielile de şcolarizare? Influențat de acest raționament, în aceeași carte am pus la îndoială chiar faptul că la Dumbrăveni ar fi fost o școală de surdomuți și

înclinam spre o unitate lucrativă [Moldovan-2010-pag.16]. Astăzi, după ce m-am documentat sunt convins că la Dumbrăveni a existat o şcoală de surdomuți. Ea nu a fost particulară, însă, a urmat după o perioadă (1827-1831) în care Băcilă a educat copii surzi la el acasă, în mod particular.

Perioada 1827-31, în care Băcilă a educat privat copiii surdomuți a declanșat legenda școlii particulare și pentru perioada de după 1831, până în anul 1846. Legenda aparține doar istoriografiei române de după anul 1925, cea infestată de „Virusul Crăiniceanu".

Autorii armeni susțin că începând din anul 1832 *„în cadrul şcolii elementare din Dumbrăveni a fost înfiinţată o clasă pentru surdomuţi",* iar învăţătorul Băcilă Ioan a fost angajat și primea salariu. Faptul că episcopul romano-catolic al Ardealului, Kovács Miklós, a făcut intervenţii scrise către autorităţi, pentru a mări salariul oferit inițial lui Băcilă Ioan, este o dovadă suficient de sigură că şcoala de surdomuţi se afla în subordinea statului. [Ávedik-1896].

Autorii maghiari sunt împărțiți. Klis Lajos și Borbély Sándor nu ating acest subiect, dar Nagy Peter susține calitatea de angajat a lui Băcilă, la școala din oraș. Gordosné Dr. Szabó Anna este singura autoare străină care susține că școala ar fi fost privată în toți cei 15 ani de existență (1831-46), dar părerea ei este discutabilă fiind dintr-o perioadă târzie și poate fi bănuită că s-a „documentat" din anumite istorioare transmise pe cale orală.

Istoriografia germană și cea engleză, are informații provenite din România contaminate de „legenda școlii private" inventată de Crăiniceanu și nu le putem utiliza într-o analiză obiectivă.

Documentele de arhivă precizează clar că „Institutul de Surdomuți din Elisabethopolis" era în subordinea Guvernului Provincial. Despre aceasta povestesc majoritatea documentelor provenite dela Episcopia Romano-Catolică; cele două decrete de stabilire a salariului lui Băcilă, din 1832 și 1835; scrisorile de felicitare adresate școlii; adresele de susținere a angajării unui profesor-ajutor; stabilirea unei comisii de control; etc.

f) În ce clădire a funcționat Școala de Surdomuți?

Documentele referitoare la școala de surdomuți nu fac nicio precizare despre localul folosit la Dumbrăveni în acest scop. Știind că școala de surdomuți a funcționat în cadrul Școlii Elementare de Băieți, este necesar să ne întrebăm unde a funcționat aceasta din urmă și aflăm că începând din anul 1744 ea a avut ca sediu o clădire cu etaj, lăsată prin testament de către localnicul armean Kopacz Peter [Gazdovits-1996-pag.351]; [Nedelcu-2016-pag. 199]. Clădirea există și azi, situată în partea de sud a actualei Piețe

Timotei Cipariu (Fig.44). În perioada existenței școlii de surdomuți, școala elementară utiliza, și ea, această clădire.

Fig. 44. ***<u>Clădirea ȘCOLII ELEMENTARE de BĂIEȚI și sediu a Școlii de Surdomuți din Dumbrăveni</u>.***

din [Nedelcu-2016-pag. 199]

g) <u>După un timp, Băcilă s-a adresat scaunului guvernamental pentru leafă (salariu)</u>.

Este o informație laconică, dar precisă, oferită de Nagy Péter. Ea demonstrează clar că era angajat și primea salariu. Documentele găsite ne lămuresc că în 1832 Guvernul Provincial i-a stabilit un salariu de 40 Rft./an, care a fost majorat în 1835 la 80 Rft./an [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot.Dioces.-nr. 777/4 iunie 1846] (Fig.15). Pe lângă cererea lui Băcilă de mărire a salarului [Nagy Péter], Avedik L. susține că, pentru același lucru, ar fi intervenit Episcopul Kovács Miklós, iar preotul Popoi J. susține că aceasta s-a făcut *„la repetatele mele rugăminți” (ad iteratam meam rogationem)* [Arh.Episc. Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 777/24 mai 1846] (Fig.15). Se pare că, în 1835 când școala de surdomuți avea un succes deosebit, mai multe persoane au susținut că „docentul Băcilă” merită un salariu mai mare.

h) <u>Proveniența salariului lui Băcilă și finanțarea școlii</u>.

Citatul prezentat de Nagy Péter susține faptul că, pentru a asigura salariul lui Băcilă s-au strâns bani dintr-o colectă publică. Suma strânsă a fost depusă la bancă și dobânda acesteia constituia salariul anual ce putea fi plătit. În prima fază s-au strâns doar 867 pft. (sau Rft. după alte surse), iar lui Băcilă i se plăteau anual 42 pft. - după alte surse 40 pft. - (5% pe an ar fi rezultat 43,25 pft.). Ulterior depozitul bancar s-a mărit și Băcilă a reușit să primească anual 80 pft. Nu știm ce salariu avea un învățător obișnuit în acea perioadă, însă, autorul cărții precizează faptul că 42 pft. (sau Rft.) reprezentau „un salariu minimal”. Informația este susținută de [Arh.Episc. Alba Iulia-Prot. Dioces.- nr. 777/4 iunie 1846] (Fig. 16) și [Arh.Episc. Alba Iulia-Prot. Dioces.-nr. 777/24 mai 1846] (Fig. 15), care ne informează că din 1832 Băcilă a primit un salariu de 40 de Rft.(Rajnai forinți – posibil identici cu „pft”)/an, iar din 1835, după „o colectă publică în întreg regatul” *(fucta per universum Regnum Collecta),* capitalul institutului permitea oferirea unui salariu de 81 Rft./an (la o dobândă de 5% pe an înseamnă că depozitul bancar ajunsese la 1620 Rft. sau pft.). Decretul Gubernial Nr. 5513/29 mai 1835 i-a stabilit un salariu de 80 Rft./an. Acesta era sistemul de acoperire a cheltuielilor din învățământ practicat în Imperiul Habsburgic. Banii colectați nu puteau fi retrași din bănci. Ei constituiau depozite bancare ce puteau fi doar completate. Anual se hotăra asupra utilizării dobânzilor, singurele sume ce puteau fi retrase din bancă.

Finanțarea unei școli nu consta doar din plata salariului către învățător. Existau și alte cheltuieli, dar cum documentele găsite sunt sporadice și insuficiente nu putem decât să facem presupuneri. Nu știm dacă elevii trebuiau să achite o anumită „taxă de școlarizare”, nu știm cine suporta cheltuielile pentru rechizite, pentru întreținerea localului, pentru curățenia lui și pentru plata chiriei. Singurul lucru pe care l-am aflat este acela că cele două episcopii ardelene, romano- și greco-catolică, au avansat anual anumite sume de bani școlii de surdomuți. Conform [Ex.Reg.Gub. Nr. 9661/20.09.1828] (Fig.20), este posibil ca școala să fi beneficiat și de o subvenție anuală din partea armatei. De asemenea, unul din documentele găsite ne informează că, urmare a unei situații rușinoase (în drumul spre Cluj, Băcilă s-ar fi oprit la Blaj unde a bătut în poarta episcopului greco-catolic cerșind mâncare), și completată cu informațiile despre acțiunile lui Băcilă care a cerșit mult timp pe străzile Clujului, Episcopia Greco-Catolică din Blaj a considerat că este un comportament inadecvat unui profesor și a sistat ajutorul financiar, începând cu data de 29 ianuarie 1843. Tot dintr-un document de arhivă aflăm că localitatea Elisabethopolis (Dumbrăveni) contribuia anual cu 16 Rft., plus patru legături de lemne de foc.

i) <u>Erau şcolarizaţi doar băieţi sau şi fete</u>?

În [Radulian-1987] se susține că la Dumbrăveni erau școlarizate fete surdomute (de băieți nu amintește). Informația ne pune pe gânduri. Nu cred că într-o clasa de băieți surdomuți s-ar fi admis şi fete. În acea perioadă se păstra cu sfinţenie separarea elevilor pe criterii sexuale. Școlile mixte erau extrem de rare și în mod cert Dumbrăveniul nu dispunea de una dintre ele. În acei ani, la Dumbrăveni exista, separat, și o școală elementară de fete. Să fi existat două secții de surdomuți, una de băieți și alta de fete? Dar, cu excepția lui Radulian, nu avem nicio informație care să ne îndreptățească să afirmăm acest lucru.

j) <u>Unde au fost cazați elevii surdomuți</u> ?

Întrebarea nu și-a pus-o niciunul din autorii citați anterior. Indiferent de ce etnie sau confesiune erau, elevii au venit dela anumite distanțe. Chiar dacă domiciliau la 20-30 km. nu puteau face naveta căci, la acea dată nu exista cale ferată. Internat nu exista și singura soluție era găzduirea și hrănirea elevilor surdomuți la anumite persoane din localitate.

Clarificarea acestei situații ne este oferită de două documente provenite din Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia. În primul document [Nr. 272/13 feb. 1844] (Fig.8) ni se precizează că Stephanum Kovács și-a cazat în gazdă fiul surdomut, Michael (Mihály), la domnul Keresztes și pentru aceasta a plătit 40 de forinți. Comparând cei 40 de forinți plătiți pentru găzduire cu primul salar anual al lui Băcilă vom ajunge la concluzia că școlarizarea copiilor surdomuți nu era la îndemâna oricărui părinte. În cel de al doilea document [Nr. 391/9 apr. 1844] (act neprezentat în text) se specifică faptul că Ioan Karácsony a cumpărat „casa Kábdebó” unde înainte fusese „încartiruit” (cazat) nefericitul surdomut Michael Kovács. Deci, fostul preot paroh, Kábdebó János, s-a gândit și la cazarea elevilor punând la dispoziția acestora o casă a cărei proprietar era.

k) <u>Anul închiderii școlii</u>.

Este o problemă unanim acceptată de majoritatea autorilor români, de autorii maghiari dar și de mai multe documente de arhivă. Toate susțin că școala s-a închis în anul 1846.

l) <u>Motivul închiderii şcolii</u>.

(al treilea simptom provocat de „Virusul Crăiniceanu” - completat de Constantin Pufan în 1972 -)

Erorile introduse de Gh. Crăiniceanu l-au făcut pe C-tin. Pufan și apoi pe Barbu Florea și Gheorghe Moldovan (în 2010) să susțină că motivul

închiderii școlii ar fi fost ***„lipsa fondurilor”.*** Ceilalți autori români nu s-au exprimat referitor la această problemă. Nici autorii armeni nu au susținut acest lucru, iar dintre maghiari, doar Nagy Peter a precizat că desfințarea școlii s-ar fi datorat ***„vieții dezordonate duse de Băcilă”.***

Documentele de arhivă, în special cele provenite din Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia, demonstrează faptul că, din cauza degradării comportamentului lui Băcilă, Guvernul Provincial a sistat finanțarea școlii.

m) O încercare de a explica „viața dezordonată” a lui Băcilă, motiv pentru desființarea școlii de surdomuți.

Dintre autorii citați, doar Nagy Péter a amintit despre viața dezordonată dusă de Băcilă, care a periclitat existența școlii. Pentru a înțelege ce s-a întâmplat, va trebui să analizăm cu atenție fiecare aspect și documentele de arhivă găsite ne oferă o succesiune de evenimente.

La început Băcilă a fost deosebit de apreciat și școala a avut succes. Din documentele înregistrate la Episcopia Catolică din Alba Iulia aflăm că : „Episcopul Catolic i-a apreciat sârguința și silința” [Nr. 777/23.06.1831] (Fig.4); este numit *„docent”* al învățământului de surdomuți [Nr. 1212/27.08.1832]; este gratulat ca *„super Surdomutorum docentis”* și se susține că este devotat profesiei sale [Nr. 388/8.03.1839] (Fig.5). Se amintea doar că vârsta lui ar fi înnaintată, i se imputau atitudini brutale și era de dorit să aibă un ajutor care să-i succeadă [Nr. 777/23.06. 1831] (Fig.4). Însă impunera ca ajutor a lui Stephanum Deák, [Nr. 388/8.03.1839] (Fig.5), [Nr. 1683/1844] (Fig.9) și [Nr. 137/7.02.1845] (act neprezentat în text), o percepe ca pe o jignire și refuză să colaboreze cu acesta.

Degradarea comportamentului său ne este semnalată începând cu [Nr. 117/19.01.1843] (Fig.6), când i se impută beții, contactarea de datorii și faptul că proprii elevi îl batjocoreau. În [Nr. 1625/8.12.1845] (Fig.10) reprezentanții guvernamentali anunțau că a vagabondat mult timp pe străzile Clujului cerșind mâncare (!!!) și a lipsit dela școală, fără învoire, timp de 40 de zile (!!!). Actul [Nr. 1682/17.12.1845] (Fig.11) face un bilanț al actelor reprobabile ale lui Băcilă : certuri; absențe nemotivate pe perioade lungi; implicat în furturi (!?!); vagabondaj și cerșit; s-a bătut în public cu un oarecare Christophorum Bostin; utilizează vorbe urâte, jignitoare; și faptul că și-a degradat caracterul. După această dată documentele îl caracterizează ca *„vagabundi, incorrigibilis et ad docentum inepti”* [Nr. 1729/26.12.1845] (act neprezentat în text) și [Nr. 118/26.01.1846] (Fig.12) sau *„depravati surdomutorum docentis”* [Nr. 197/22.02.1846] (Fig.13). În final,

Comisariatul Provincial Suprem îi suspendă salariul până la înlocuirea sa [Nr.920/07.1846] (act neprezentat în text) și [Nr. 1261/22.08.1846] (Fig.17).

Cum s-a ajuns la această situație? Să încercăm să-i analizăm activitatea. Știm că viața lui Băcilă a fost compusă din două perioade distincte. O perioadă a fost husar, iar apoi învățător. Sunt două stiluri de viață complet diferite, care necesită atitudini psihice diferite, eforturi fizice diferite, câștiguri diferite și satisfacții diferite.

Pentru ca analiza noastră să fie mai aproape de adevăr, ar trebui să facem <u>o aproximare a vârstei lui Băcilă</u>, deoarece știm că la vârste fragede oamenii își schimbă mai ușor stilul de viață decât mai târziu. Din documentele cercetate am aflat : **1.** În 1846 mama sa era octogenară; **2.** Pe toată perioada existenței Școlii de Surdomuți, preotul paroh Pópoi J. menționa că sunt probleme din cauza vârstei *(„aetatis gravitatem”)* lui Băcilă; și **3.** În 1819 era deja în Legiunea Arhiducelui Ioseph. Deși termenul de „octogenar” (pentru mama sa) este destul de vag, putem aproxima că în 1846 Băcilă ar fi avut 50-60 de ani. Asta înseamnă că, în 1831, la înființarea școlii avea 35-45 de ani. O altă analiză se bazează pe momentul în care putea ajunge la Paris și anterior am presupus că cel mai propice moment era anul 1815, cu forța de ocupație care a supravegheat Franța. Anul 1815 este apropiat de 1819, când ne este semnalată prezența sa certă în armată. <u>**Să presupunem că în anul 1815 Băcilă avea aproximativ 20-25 de ani. Deci în 1831 avea 36-41 de ani și în 1846, 51-56 de ani**</u> (o concluzie comparabilă, cu vârsta presupusă în analiza anterioară).

Timpul în care a fost husar (dela 20-25 de ani, în 1815, și până la 33-38 de ani, în 1828) este exact perioada ce lasă amprente definitive în caracterul și personalitatea unui om. Cum era viața de husar? Ca militari angajați, husarii primeau regulat leafă. Nu erau preocupați de grija zilei de mâine. Atât în perioadele de pace, cât și în cele de război, aveau asigurate cazarea și masa. Gânduri de genul : „unde voi locui?”, „cu ce îmi plătesc chiria?”, sau „ce bucate pun pe masa familiei?”, erau complet inexistente. Erau oameni liberi, predispuși diferitelor distracții. Câștigurile salariale erau adesea completate de prăzile ocazionale de război și mulți dintre ei aruncau sume mari de bani pe distracții facile. Nu erau un grup de indivizi, ci un colectiv compact care acționa din instinct când era necesar să-și apere un camarad. Erau o adevărată familie. În special în perioadele de pace, husarii aveau o viață relativ veselă și fără griji. Este de la sine înțeles că unui individ care s-a obișnuit doisprezece ani (1815-1827) cu viața de husar îi va fi greu să se acomodeze cu un alt mod de viață.

În contrast cu aceștia, învățătorii și profesorii aveau o viață liniștită,

lipsită de tumultul și trepidația existentă în cazărmi sau pe câmpul de luptă. Preocupările lor erau monotone și se repetau zilnic în fața clasei de elevi. Aveau câștiguri modeste, însă, regulate. Erau, în general, familiști care își planificau continu fiecare pas pe care urmau să îl facă. Trebuiau să fie persoane respectate, exemple de comportament și de conduită. Petrecerile zgomotoase, bețiile sau încăierările erau acțiuni total incompatibile cu statutul de învățător. Aceasta era noua viață pe care Băcilă a încercat să o trăiască începând cu 36-41 de ani și până la 51-56 de ani. Sunt două lumi complet diferite și Băcilă nu a reușit să se acomodeze cu cea de a doua.

Suntem convinși că în 1828 propunerea Episcpului Bob Ioan l-a flatat. O personalitate ilustră, un episcop, îl omagiază pentru rezultatele obținute de el în timpul unei permisii când a educat la Dumbrăveni copii surdomuți. Pentru prima dată în viața sa, Băcilă nu a mai fost mândru de succesul obținut printr-o șarjă de cavalerie executată de întregul escadron. Era realizarea sa personală. Nu mai era un anonim din marea masă a husarilor, ci o personalitate care stăpânea o specializare rară, admirată și lăudată de cei din jur. Poate, în acel moment Băcilă era obosit de atâtea campanii militare și posibilitatea unei vieți liniștite, să-i fi surâs. Știm că nu s-a opus propunerii Episcopului Bob Ioan, de a interveni pentru eliberarea sa din armată, ba a susținut-o înaintând propria sa demisie. Ce a urmat apoi, am aflat din documente. Întrebarea este **<u>DE CE S-A ÎNTÂMPLAT ASTFEL</u> ?** Nu poate fi decât o stare depresivă. La un moment dat își vedea viața ca pe un eșec. De ce?

Un răspuns logic ar fi : <u>imposibilitatea de a se acomoda noii vieți</u>. Ne imaginăm că era obligat să trăiască în locuințe prăfuite, cu unghere și camere ascunse, întunecoase, care îl obsedau prin singurătatea și tristețea lor, generând un germene al răului ce nu putea duce decât la pierzanie. Pe măsura trecerii timpului, se cufunda cu desăvârșire în lumea umbrelor, încurajate de gândurile sale, amintirile sale și regretele sale. Curajul și energia i se topeau treptat secătuindu-i sufletul, lipsindu-l de pofta de viață și producându-i o repulsie față de tot ce făcea. Întreaga activitate i se părea zadarnică și istovitoare, iar din gloria inițială nu au rămas decât firele slabe ale unor amintiri trecute. Nu se putea obișnui cu o viață liniștită și îi lipsea viața tumultoasă pe care o trăise în armată. Rutina zilnică îl exaspera. La aceleași ore parcurgea spre școală același drum, întâlnea aceleași persoane, în aceleași locuri. Le oferea aceleași saluturi, primea aceleași răspunsuri și schimbau aceleași amabilități. Copiilor surdomuți le preda aceleași lecții, cu aceleași exerciții. Era prizonierul unei monotonii exasperante, total diferită de viața din cazarmă, de dinamismul șarjelor de cavalerie, de chefurile cu prietenii. Era totalmente infectat de principiile războiului și ale camaraderiei

care, îi creau un sentiment distrugător de nostalgie pentru falsa libertate avută în trecut. Ducea o viață singulară, total diferită de cea colectivă cu care se obișnuise. Spiritul lui se atrofia și îmbătrânea. În jurul său erau cunoștințe, dar nu prieteni sau camarazi cum a avut printre husarii din escadron. Întreaga structură a caracterului său, consolidată în perioada militară, se răzvrătea împotriva acestei monotonii chinuitoare și îl făcea să-și piardă controlul. Încerca să-și recupereze camaraderia cazonă și nu o putea face decât la cârciumă, alături de bețivii localității, iar unele confruntări personale (vezi conflictul cu Christophorum Bostin) încercau să-i atenueze nostalgia episoadelor de dinamism din timpul diverselor bătălii. Însingurarea îl cuprindea tot mai mult și pe măsură ce timpul trecea îl exaspera tot mai mult. Din acest impas nu vedea nicio ieșire. Nici vârsta nu-i mai permitea. Tot ce îi amintea de armată, îi apărea ca o realitate exactă, palpabilă, de o precizie deosebită și cu realizări lăudabile, iar aceste amintiri se cufundau într-o realitate zilnică anostă, întunecată și fără nicio soluție salvatoare. Regretul că a părăsit armata devenea tot mai chinuitor și cu timpul caracterul său s-a degradat. La început când a fost un profesor lăudat, s-a străduit să se comporte conform regulilor impuse de noul său statut, dar l-a un moment dat amintirile l-au copleșit și nu a mai putut să suporte efortul psihic depus. Nu ar fi primul caz al unui astfel de eșec.

Raționamentul expus ar avea șansa de a fi acceptat dacă i s-ar mai adăuga o explicație : **care a fost *„elementul declanșator”* în evoluția psihicului său?** În 1843, când autoritățile s-au confruntat prima dată cu degradarea caracterului lui Băcilă, au apelat la tatăl lui (posibil tatăl vitreg). În 1846 nu mai trăia decât mama sa. Nu putem bănui că pierderea acestui ipotetic tată vitreg i-ar fi declanșat derapajul comportamental. Dar, **oare în acestă perioadă familia lui Băcilă s-a compus doar din el și unu sau doi părinți? Nu a avut și o soție sau poate chiar și copii, pe care la un moment dat, din anumite motive, să-i fi pierdut?** Faima de care s-a bucurat în prima parte a activității sale didactice l-au transformat într-o personalitate locală dorită și chiar invidiată. Ajunsese un burlac râvnit, cu o meserie nobilă, total diferită de cea a unui simplu meseriaș. Suntem convinși că au existat pretendente și nu putem exclude o eventuală căsătorie. Chiar dacă o astfel de relație a durat puțini ani, destrămarea ei putea fi în măsură să declanșeze în sufletul lui Băcilă o bulversare totală. Așa s-ar putea explica mult mai clar brusca schimbare a comportamentului său. Sunt întrebări la care, în acest stadiu al cercetărilor nu putem răspunde fără a dispune de dovezi certe, suplimentare. Suntem deci nevoiți să ne oprim.

<u>Capitolul 5</u>.

<u>SUSȚINĂTORI AI ȘCOLII DE SURDOMUȚI</u>

Istoriografiile armeană și maghiară au scos în evidență implicarea unor personalătăți, locale sau zonale, în susținerea Școlii de Surdomuți din Dumbrăveni. În cadrul istoriografiei române doar Constantin Iencica a amintit despre rolul Episcopului Greco-Catolic al Ardealului, Bob Ioan. Cum, însă, informația sa era în cadrul unui articol din revista clujană „Învățătorul”, peste ea s-a așternut uitarea și nu a avut același impact ca Gheorghe Crăiniceanu, care a dispus de o carte citită de studenții Academiei Medico-Pedagogice din Cluj. Citatele prezentate în capitolele 2 și 3, ne arată ce rol au avut fiecare din aceste personalități. Să vedem cine au fost ele și ce alte realizări au mai avut în timpul vieții.

a) <u>Episcopul român greco-catolic al Ardealului, BOB IOAN</u>.

Din [http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Bob] .

S-a născut în anul 1739 în localitatea Orman, din actualul judeţ Cluj, şi a murit în anul 1830 la Blaj. Cu alte cuvinte, a trăit 91 de ani. Între 1782-1830 (48 de ani !) a fost Episcopul greco-catolic al Ardealului, având sediul la Blaj. În această calitate, a dus o activitate de culturalizare a românilor din Ardeal, încurajând editarea unor manuale didactice (ca cele scrise de Gheorghe Şincai), a unor cărţi teologice (ca cele scrise de Samuil Micu), dar şi traduceri a unor autori străini (Thomas a Kempis). El însuşi, a scris şi publicat un dicţionar româno-maghiaro-latin. În timpul episcopatului său, Biserica greco-catolică a fost dotată cu toate cărţile de cult necesare însă, cea mai mare realizare culturală a sa o constituie tipărirea celei de a doua traduceri româneşti a Bibliei, cunoscută ca „Biblia de la Blaj” (1795), în traducerea lui Samuil Micu-Klein.

Pe plan politico-social, cea mai mare realizare a episcopului Bob Ioan o constituie iniţierea, scrierea şi depunerea la curtea împăratului Leopold al II-lea (30 martie 1792) a documentului <u>Supplex Libellus</u>

Valachorum Transsilvaniae (Petiţia Valahilor din Transilvania), pe care a conceput-o împreună cu ceilalţi corifei ai „Şcolii Ardelene”.

Şi iată că, din informațiile oferite de C-tin. Iencica și Nagy Péter, aflăm că acest mare patriot şi susţinător al românilor transilvăneni, acest mare om de cultură, ***a fost prima personalitate care s-a implicat şi a sprijinit ideea unui învăţământ pentru surdomuţi în Transilvania***.

Fig.45. Episcopul Greco-Catolic al Ardealului

BOB IOAN

din[http://ro.wikipedia.org]

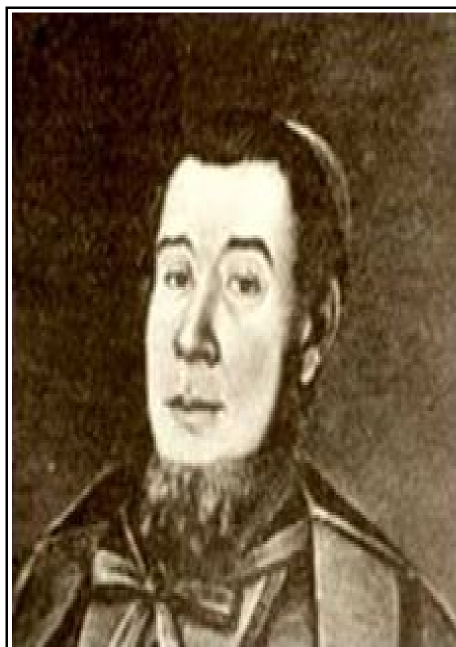

Fig.46. Episcopul Greco-Catolic al Ardealului

IOAN LEMENI

din [https://ro.wikipedia.org]

b) Episcopul român greco-catolic al Ardealului, IOAN LEMENI.

Din [https://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Lemeni]

S-a născut la 22 aprilie 1780 în comuna Dezmir din comitatul Cluj și a decedat la 29 martie 1861 la Viena. Între anii 1833-1853 a fost Episcop Unit al Episcopiei de Făgăraș și Alba Iulia, ce-și avea sediul la Blaj. Împreună cu Episcopul Ortodox Andrei Șaguna a prezidat Adunarea dela Blaj din 15 mai 1848. În timpul Revoluției dela 1848 a avut mari neplăceri datorate generalului austriac Anton Puchner. A demisionat din funcția de

episcop în urma unor scandaluri interne ale Bisericii Unite, culminate cu intentarea unor procese. Împreună cu Episcopul Romano-Catolic, Kovács Miklós, a susținut înfințarea la Dumbrăveni a școlii de surdomuți, iar în perioada 1831-1843, a participat cu o finanțare a Bisericii Unite.

c) <u>Episcopul maghiar romano-catolic al Ardealului, KÓVACS MIKLÓS</u>.

Din [Marton-2007] și [http://hu.wikipedia.org/wiki/Kovács_Miklós(püspök)]

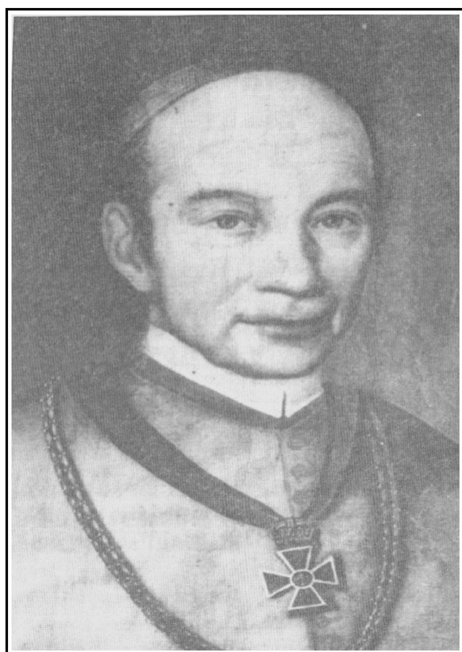

Fig.47. Episcopul Romano-Catolic al Ardealului

<u>KOVÁCS MIKLÓS</u>

din [Marton-2007-pag.66]

S-a născut la Tușnad, în data de 16 ianuarie 1769 și a decedat la Cluj, în data de 15 octombrie 1852. Și-a exercitat meseria de preot catolic în localitățile Oradea, Bratislava și Debrețin. În data de 24 mai 1827, împăratul austriac Francisc I îl numește Episcop al Ardealului, funcție pe care o păstrează până la decesul său din 1852.

Pe tot parcursul vieții, episcopul Kovács Miklós a dat dovadă de o mare mărinimie și de o puternică dragoste față de oameni, fiind considerat o persoană foarte darnică. A fost un mare împăciuitor, caracter ce s-a remarcat, în special, în timpul evenimentelor revoluționare din anii 1848-9, când a dus o politică echilibrată atât față de imperiu cât și în relațiile cu comunitatea românească. În scrisoarea sa, adresată tuturor eparhiilor din subordine, sublinia: *„Țelul nostru este de a nu știrbi drepturile nimănui, iar în același timp, să ni le apărăm pe ale noastre. Păstrați-vă credința și exercitați-vă iubirea în toate direcțiile”.*

După terminarea revoluției, s-a dedicat restaurării și refacerii tuturor distrugerilor provocate de lupte. Atât înainte, cât și după evenimentele revoluționare, episcopul Kovács Miklós s-a preocupat de dezvoltarea instituțiilor aflate în proprietatea bisericii catolice, a înființat fundații filantropice, a subvenționat instituții culturale și a inițiat acțiuni cu caracter social, de ajutorare a persoanelor sărace.

d) Preotul armean romano-catolic, KÁBDEBÓ JÁNOS din Dumbrăveni.

Din [Ávedik-1896-pag. 109-110], [Gazdovits-1996- pag. 352], [Potoroacă] și [http://www.banaterra.eu/magyar/H/heraldika/roman/nobili.htm].

Fig. 48. Preotul armean ***KÁBDEBÓ JÁNOS***

din [Postăvaru-2012] și [Biserica Dumbrăveni]

Născut în 1780. În 1809 devine protopop, în 1815 paroh și în 1819 canonic titular al armenilor din Dumbrăveni. Venirea sa la Dumbrăveni s-a suprapus peste o perioadă de neînțelegeri și discordii între membrii comunității, dar a reușit să restabilească pacea și înțelegerea. A pregătit diverșii capelani, care s-au succedat. A restaurat sanctuarul bisericii, a adus clopotul de 2700 kg. Familia sa a donat bisericii Altarul Părinților Ioachim și Ana. A înființat „fondul bisericesc pentru săraci” și „casa săracilor”. În 1809 a obținut dela oraș 200 Rft. pentru școala de fete. A lăsat șapte volume de predici, tipărite în limbile armeană și maghiară. Restul familiei, domiciliate în localitatea Baráczháza (Bărăteaz, în Banat), înnobilată în anul 1802 de împăratul Francisc I, a donat bisericii din Dumbrăveni o pășune întinsă.

A reorganizat învățământul, instituind grupe de începători și avansați, pe trei clase diferite și de-a lungul a trei ani de studiu, cu planuri tematice proprii. A asigurat clădiri separate pentru învățământul băieților (în clădirea inițială) și cel al fetelor (într-o clădire nouă). Din 1831, a introdus doi ani suplimentari de învățământ gramatical benevol, pentru copiii doritori să-și continue studiile gimnaziale. A susținut înființarea clasei de surdomuți și angajarea lui Băcilă ca învățător al acestora. A lăsat o locuință proprie (Casa Kábdebó) pentru cazarea copiilor veniți din alte localități.

La decesul său (1832), episcopul romano-catolic al Ardealului a adresat o scrisoare locuitorilor din Dumbrăveni, în care specifica: „în el am pierdut lumina diecezei, podoaba capitului și voi, pe cel mai iubit părinte”.

e) <u>Preotul armean romano-catolic, PÓPOI JÓZSEF din Dumbrăveni</u>.

Din [Ávedik-1896-pag. 111]

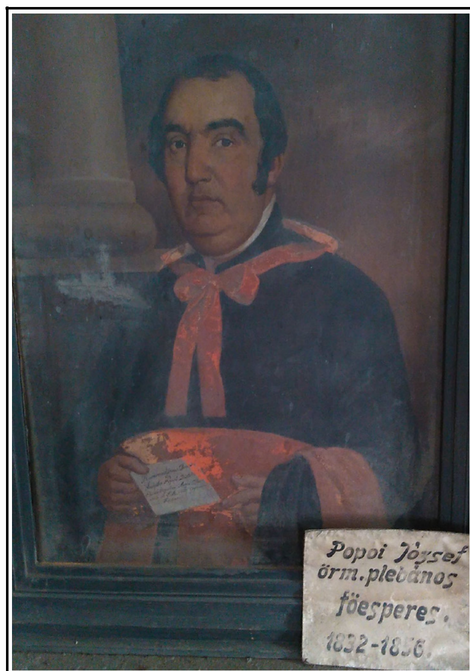

Fig. 49. Preotul armean
<u>PÓPOI JÓZSEF</u>
din [Biserica Dumbrăveni]

A fost un preot popular, întruchiparea bunătății. Inițial a fost capelan la Sfântu Gheorghe (tot un centru al armenilor transilvăneni), iar la Dumbrăveni a funcționat din 1832 până în anul 1856, când a murit. În timpul revoluției de la 1848-49, a fost ca un înger păzitor al orașului, primind trupele rusești cu crucea păcii. Pe cei care s-au refugiat la el, i-a ascuns, punându-și viața în pericol. În 1837 a devenit paroh și arhidiacon. A continuat munca începută de predecesorul său, încurajând și perfecționând școala de băieți și pe cea de fete. La școala de surdomuți, l-a sprijinit pe învățătorul Băcilă și i-a adus elevi surdomuți din toată Transilvania. A murit la 12 aprilie 1856, fiind regretat de tot orașul.

O mostră a semnăturii preotului Popoi József cu specificația „inspector” a Institutului de Surdomuți o găsim în Fig. 50.

Fig. 50. Semnătura preotului armean
<u>PÓPOI JÓZSEF</u>
din [Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. 505/1843]

f) <u>Preotul român greco-catolic, IOAN POP din Dumbrăveni</u>.

Nu deținem date biografice referitoare la preotul greco-catolic al parohiei din Dumbrăveni. Singurul lucru pe care în cunoaștem cu certitudine este faptul că în anii 1828, 1829 era preot paroh și avea titlul ecleziastic de „Arhidiacon”. În monografia [Nedelcu-2016-p.183] ne este prezentată lista „slujitorilor Bisericii Unite cu Roma”, care se cunosc. Aceasta începe cu un preot „Iosif Pop (? - 1872)”. Cum între 1828 și 1872 este o distanță de 44 de ani, iar cele două prenume diferite fiind incontestabile, considerăm că Ioan Pop ar trebui să fie tatăl sau bunicul lui Iosif Pop. În acei ani au existat anumite „dinastii” de preoți.

Rolul de susținător al învățământului de surdomuți, din perioada anterioară anului 1831, este atribuit de anumite documente de arhivă lui Ioan Pop care, este menționat că ar fi supravegheat și dirijat activitatea didactică a lui Băcilă începând din anul 1828. Implicarea sa a fost analizată pe larg în actuala lucrare, la Cap. 4.2., punctul „g”, unde sunt prezentate citate din documentele [Ep.Gr.-Cat.Nr.90-a/9.02.(21.02.)1829] (Fig.24), [Ep.Gr.-Cat.Nr. 90-b/9.02.(21.02.)1829] (Fig.25) și [Ep.Gr.-Cat.Nr.563/27. 07.(15.07.) 1829] (Fig.27).

g) <u>Susținători anonimi</u>.

Exceptând cele șase personalități ecleziastice, care au susținut Școala de Surdomuți din Dumbrăveni, o serie de alți susținători au rămas anonimi, numele lor pierzându-se de-a lungul timpului. Documentele studiate ne dau posibilitatea să bănuim implicarea unor persoane cu funcții administrative. Astfel, în cadrul Înaltului Guvern Provincial din Cluj au existau unii funcționari care s-au entuziasmat la ideea înființării unei astfel de instituții speciale, au organizat cele două colecte pentru strângerea fondurilor și s-au ocupat cu propaganda necesară popularizării școlii în tot Ardealul. De asemenea, persoane din Prefectura Supremă a Armatei din Sibiu au fost entuziasmate la vestea existenței unui învățământ destinat copiilor surzi și s-au oferit să-i acorde tot sprijinul. Nu putem ocoli Administraia Locală care finanța întreținerea clădirii.

Numele unora dintre aceste persoane anonime stă ascuns în spatele unor semnături indescifrabile de pe documentele existente, iar a altora nu a fost înscris deloc. Toți aceștia sunt anonimi fără de care Școala de Surdomuți din Dumbrăveni nu ar fi existat.

Capitolul 6.

CONCLUZII FINALE

(Partea I-a)

După ce am comparat informațiile oferite de istoriografiile română, armeană, maghiară, germană și engleză, cu cele descoperite în diferite arhive, suntem în măsură să formulăm o variantă a desfășurării evenimentelor, mult mai apropiată de adevăr decât cea cunoscută anterior. Ea ar suna astfel :

BĂCILĂ IOAN* (Bacsilla, Batsilla, Batsika – János, Joannes, Joan, Juon) a fost un român transilvănean, original din localitatea Dumbrăveni (Ibașfalău, Ebesfalva, Erzsébethváros, Elisabethstadt, Elisabethopolis), aflată între Sighișoara și Mediaș. Îndată ce vârsta i-a permis, s-a înrolat ca husar în Legiunea (regimentul) Arhiducelui Josef din armata habsburgică. Cu această unitate, este posibil ca, în timpul războaielor napoleoniene, să fi ajuns la Paris și întâmplător să fi vizitat Institutul de Surdomuți ce fusese înființat de Abatele de l'Épée în anul 1770 (1760). O altă variantă plauzibilă este aceea că s-ar fi angajat la Institutul de Surdomuți din Paris într-o perioadă anterioară înrolării sale în armată. Nu știm dacă specializarea sa în educarea surzilor s-a făcut atunci sau mai târziu, la un alt institut similar. Cert este că, spre sfârșitul anilor 1820, în perioadele de pace când era în permisie, Băcilă se ocupa deja cu educarea privată a copiilor surdomuți.

<u>DESCOPERIREA și ELIBERAREA DIN ARMATĂ</u> : În anul 1827 Băcilă a primit învoirea de a se întoarce acasă în permisie. Cu această ocazie, într-o casă aflată în vecinătatea părinților săi a luat trei copii surdomuți de care s-a ocupat ca un tată. În 1828 el încheiase un stagiu de instruire a celor doi copii surdomuți ai lui „Moldován Nicolaj” (Moldovan Nicolae) din Dumbrăveni (posibil parte din cei trei copii preluați cu un an înainte). Familia Moldovan era de etnie românească și de confesiune greco-catolică, doar așa se explică faptul că Episcopul Greco-Catolic al Ardealului, Bob Ioan, a aflat despre educarea lor și a fost impresionat. Cu acordul lui Băcilă, Episcopul Bob Ioan a înaintat un memoriu către autoritățile guvernamentale prin care cerea eliberarea acestuia din armată, pentru a se putea ocupa doar de educarea surdomuților. Memoriul a fost însoțit de o demisie a lui Băcilă, înregistrată la Guvernul Provincial din Cluj cu Nr. 9661 / 13 aug. 1828. Deoarece conducerea armatei nu a rezolvat eliberarea lui Băcilă, Episcopul Bob Ioan a repetat memoriu în 9 feb. 1829. Grație acestor intervenții, Băcilă Ioan a fost eliberat definitiv din armată în vara anului 1829 și s-a stabilit în Dumbrăveni, unde era mama sa.

<u>PERIOADA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIVAT</u> : Inițial a continuat să exercite instruirea privată începută în anul 1827. În anul următor, 1828, odată cu implicarea în eliberarea din armată a lui Băcilă, Episcopul Greco-Catolic Bob Ioan l-a insărcinat pe preotul paroh din Dumbrăveni, Pop Ioan, cu supravegherea și îndrumarea pedagogică a lui Băcilă. Inițiativa a avut aprobarea Guvernului Provincial și a fost valabilă până în anul 1831. Documentele de arhivă demonstrează că, în această perioadă Băcilă a avut patru elevi, doi din Dumbrăveni (frații Moldovan) și doi din Gherla. Au mai existat

solicitări din partea unor părinți de naționalitate săsească dar acestea nu s-au finalizat înaintea anului 1831. Motivul a fost situația nesigură a lui Băcilă, care a fost eliberat târziu din armată, dar și faptul că familiile sașilor erau de altă religie (Evanghelică-Luterană) și așteptau o aprobare pentru a urma un învățământ înființat de greco-catolici. Aceste solicitări, cât și faptul că de la cei patru elevi Băcilă nu obținea un venit satisfăcător traiului zilnic, au făcut ca din 1831 să se opteze pentru înființarea unei școli oficiale, susținută și finanțată de stat. Din păcate, în acea perioadă cultul greco-catolic nu dispunea de o școală în Dumbrăveni.

<u>ÎNFIINȚAREA ȘCOLII</u> : Situația a fost salvată de preotul romano-catolic al parohiei armene din Dumbrăveni, Kábdebó János, care conducea și Școlile Confesionale Elementare de Băieți și pe cea de Fete din Dumbrăveni. Propunerea preotului era ca Băcilă să se angajeze la școala din Dumbrăveni unde se va înființa o secție pentru copiii surdomuți din toată Transilvania. Băcilă a fost de acord și la data de 20 iunie 1831 preotul Kábdebó János, printr-o scrisoare către guvern, cerea aprobarea pentru înființarea Școlii de Surdomuți. Cererea a fost susținută și de Episcopii Ardealului Ioan Lemeni – urmașul lui Bob Ioan - (greco-catolic) și Kovács Miklós (romano-catolic).

<u>SALARIZAREA</u> : În anul 1832, prin două decrete, unul guvernamental și unul episcopal, lui Băcilă i s-a stabilit un salariu anual de 40 Rft. (Rajnai forinți). Datorită succesului deosebit pe care l-a avut școala în anii care au urmat și a faptului că munca lui Băcilă era foarte apreciată, în anul 1835, prin alte două decrete similare, salariul anual a lui Băcilă s-a majorat la 80 Rft.

<u>FINANȚAREA ȘCOLII</u> : Banii s-au procurat din mai multe surse. Parțial a fost constituit un fond tampon,

obținut prin două colecte publice, una în 1832 (867 Rft.) și a doua în 1835 (care a completat fondul ajungând la 1620 Rft.). Dobânda anuală a acestor sume (~ 5%) constituia salariul învățătorului Băcilă. Pe lângă acesta, anual, Guvernul Provincial și cele două episcopii au contribuit cu anumite sume de bani (Episcopia Greco-Catolică până în 29 ianuarie 1843, când a sistat finanțarea datorită comportamentului degradant a lui Băcilă). Este posibil ca o subvenție anuală să fi venit și din partea Comenduirii Generale a Armatei. Separat, localitatea Dumbrăveni cheltuia anual 16 Rft. cu întreținerea localului școlii, a lemnelor de foc și a iluminatului.

ELEVII ȘCOLII : Deși intenția inițială a perotului Kábdebó János era ca școala să fie destinată doar copiilor surdomuți armeni, din moment ce era patronată de Guvernul Provincial al Transilvaniei și Episcopiile Romano-Catolică și Greco-Catolică, suntem convinși că înscrierea nu putea fi condiționată pe criterii etnice sau confesionale. Orice copil surdomut, a căror părinți își permiteau cheltuielile legate de cazarea și masa lui la anumite gazde private din Dumbrăveni, putea fi înscris în această școală. Unele documente de arhivă precizează școlarizarea unor copii români, maghiari, armeni și sași, fiecare aparținând altui cult religioas.

SUPREVEGHEREA ȘCOLII : Preotul Kábdebó János, inițiatorul acestei școli, a decedat la începutul anului 1832. După această dată activitatea de protejare, dirijare și menținere a secției de surdomuți a fost continuată de urmașul său, preotul armean Pópoi József, care a fost numit de Guvern „Surdomutorum Instituti Inspector”.

NECESITATEA UNUI SUCCESOR / AJUTOR : Datorită vârstei lui Băcilă (în 1831 – posibil – 36...41 de ani, deci în 1846 – 51...56 de ani), încă dela înființarea

școlii s-a propus angajarea unui tânăr ajutor care să-i succeadă. Inițial lucrurile au stagnat, dar în 1839 ideea a fost reluată, propunându-se tânărul Stephanum Deák. Nici de data aceasta propunerea nu s-a finalizat. Este posibil ca motivul să fi fost opoziția lui Băcilă, care își dorea păstrarea unui monopol asupra metodelor sale de predare. În anul 1844, când comportamentul lui Băcilă începuse să pericliteze existența școlii, autoritățile, în dorința de-a o salva, au impus angajarea lui Stephanum Deák stabilindu-i și un salar de 40 Rft./an. Băcilă s-a considerat jignit și a refuzat să colaboreze cu el, fapt ce a obligat autoritățile să-l avertizeze, în 1845, că este obligat să-l accepte. După această dată nu se mai știe nimic despre respectivul succesor.

<u>DEGRADAREA CARACTERULUI LUI BĂCILĂ</u> : Începând cu anul 1843, tot mai des au început să apară dovezi despre degradarea caracterului său. Autoritățile au făcut eforturi pentru îndreptarea sa, solicitând chiar ajutorul tatălui lui Băcilă (posibil tată vitreg), care în 1843 se pare că mai trăia. Situația nu s-a ameliorat. Din contră, s-a înrăutățit. Documentele vremii semnalează : părăsirea școlii pe perioade lungi fără să anunțe, neglijarea obligațiilor didactice, beții, certuri, utilizarea unor expresii incalificabile, bătăi cu diferiți indivizi, vagabondaj, cerșetorie (!!!), implicarea în furturi (!!!) și faptul că s-a făcut de râs în fața elevilor. Școala de Surdomuți a avut de suferit. Părinții elevilor au început să-și retragă treptat copiii. În anii 1845-46 nu se mai amintește decât de un singur elev, Mihály Kovács.

<u>DESFIINȚAREA ȘCOLII</u> : Cum nu a existat speranța ca lucrurile să se îndrepte, în anul 1846, după o lungă și minuțioasă anchetă, Comisariatul Provincial Suprem a suspendat salariul lui Băcilă și Școala de Surdomuți din Dumbrăveni s-a închis definitiv.

ÎN FINAL* putem spune că învățământul pentru surdomuți din Dimbrăveni a durat timp de nouăsprezece ani. Primii patru ani (1827-1831) a avut un caracter privat fiind susținut și supravegheat de Episcopia Greco-Catolică din Blaj prin intermediul preotului paroh de origine română, Pop Ioan. În următorii cincisprezece ani (1831-1846) educarea surzilor s-a desfășurat într-o școală aflată în subordinea Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia, fiind supravegheată de preotul paroh de origine armeană, Pópoi József. În ambele perioade această activitate educativă a fost aprobată și susținută de Înaltului Guvern Provincial din Cluj. Apreciem faptul că fără intervenția și susținerea celor doi preoți armeni, Kábdebó János și Pópoi József, educarea surzilor la Dumbrăveni s-ar fi încheiat în anul 1831 și existau șanse ca informația să nu ajungă până la noi.

„În orice asemănare există un sens : descoperim o altă dimensiune, deschidem o nouă perspectivă, fără de care privirea ar rămâne ațintită în gol”.

Evgheni Vodolazkin

(scriitor rus; n. 1964 - Kiev)

Nu pot încheia capitolul referitor la Școala de Surdomuți din Dumbrăveni fără să semnalez, între întâmplările analizate, câteva similitudini cu propria mea persoană, similitudini care mi-au declanșat anumite sentimente afective.

În primul rând, m-a frapat o coincidență referitoare la cei dintâi elevi surzi ai lui Băcilă, din anul 1827, ***frații Moldovan,*** și care așa cum se vede, aveau același nume de familie ca și mine.

În al doilea rând, am sesizat ***Referatul nr. 777 / 24 mai 1846*** (vezi Fig. 15), prin care preotul armean Pópoi Jóseph făcea o istorie a desfășurării procesului de educare a surzilor la Dumbrăveni, dela început (în 1827) și până în acel moment. Data de ***24 mai 1846***, înscrisă pe referat, coincide cu ziua mea de naștere (24 mai), dar petrecută exact cu o sută de ani mai repede, eu născându-mă în 1946.

Cele două coincidențe, una la începutul educării surzilor și cea de a doua la sfârșit, în momentul în care Comisariatul Provincial Suprem cerceta comportamentul lui Băcilă, m-au făcut să mă simt legat sufletește de acele evenimente petrecute acum 170, 180, 190 de ani.

BIBLIOGRAFIE.

(Partea I-a)

1. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI ROMANO-CATOLICE ALBA IULIA : ***„Protocollum Scholasticum et Revisorale ab anno 1837-1842”.*** **[Arh.Episc.Alba Iulia-Prot.Scholasticum-nr. .../...(an)].**

2. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI ROMANO-CATOLICE ALBA IULIA : ***„Protocollum Diocesanum”.*** **[Arh.Episc.Alba Iulia-Prot. Diocesanum-nr. .../...(an)].**

3. ATANASIU GHEORGHE : ***„Învățământul surdo-muților. Studiu surdo-pedagogic și social”.*** Tipografia „Unirea Română”-Timișoara. 1933. **[Atanasiu-1933].**

4. ÁVEDIK LUKÁCS : ***„Erzsébetváros monográfiája”*** (Monografia Dumbrăveniului) – Szamosuivártt (Gherla). Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája. 1896. **[Ávedik-1896].**

5. BALLE-STINCKWICH MICHELLE -bibliotecar la Institutul Național pentru Tinerii Surzi din Paris și responsabil al Bibliotecii Istorice din Institut (mballe@injs-paris.fr)- Scrisoarea electronică (E-mail) din 3 octombrie 2012, prin care îmi comunică faptul că în arhivele institutului parizian nu există nici o referire la numele lui Băcilă sau Bacsila. **[Balle-Stinckwich-2012].**

6. BARBU FLOREA : ***„Surditate și comunicare”.*** Asociația Acusticienilor Audioprotezați. 2006. **[Barbu-2006].**

7. BARTOLOMEIU IOAN : ***„Schițe istorice și culturale despre teritoriul fostului regiment Ces. Reg. Grăniceresc Nr. 13 Român Bănățean din cei 6 ani din urmă ai existenței lui (1866-1872)”.*** Caransebeș, 1892. În edițiunea autorului. **[Bartolomeiu-1892-p. ...].**

8. BISERICA ARMEANĂ DIN DUMBRĂVENI : Colecția de tablouri reprezentând vechii preoți ai parohiei armene din localitate. **[Biserica Dumbrăveni].**

9. BOER HUNOR : Cercetător-muzeograf la Muzeul Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe. Scrisorile electronice (E-mail) din 21 oct. 2017, cuprinzând date despre regimentele de husari din Ardeal, cu referire specială la Regimentul „Arhiducele Josef”. **[Boer-2017].**

10.BOGDAN CONSTANTIN, DORIN HOCIOTĂ : ***„Romania”.***

www.phoniatrics-uep.org/downloads/h_romania.pdf **[Bogdan-1980]**

11. BORBÉLY SÁNDOR : ***„Bibliográfiája és adatgyüjteménye 1920 végéig” - I. kötet.*** (Bibliografie și culegere de date până la sfârșitul lui 1920. - Vol. I.). Kiadja a magyar siketnéma-oktatás című szaklap 25 éves fennállásának évfordulóján a fentnevezett egyesület á vellás-és közoktatásügyi minisztérium támogatásával. Vácz, 1924. **[Borbély-1924].**

12. CRĂINICEANU GHEORGHE Dr. : ***„Istoricul instrucțiunei, literaturei și legislațiunei copiilor anormali”.*** Litografia Basa Cluj. 1925. **[Crăiniceanu-1925].**

13. DIRECȚIA JUDEȚEANĂ ALBA A ARHIVELOR NAȚIONALE : Fondul : ***„Mitropolia Greco-Catolică Română de Alba Iulia și Făgăraș”.*** Documentul : *„Protocollum Episcopale Dioceseos Fogarasiensis sub Regimisse Excellentissimi Domini Episcopi Ioannis Babb pro anno 1828 et 1829”.* **[Ep.Gr.-Cat. Nr. .../...]** sau **[Ex.Regio Gubernium Nr. .../...].**

14. DIRECȚIA JUDEȚEANĂ CLUJ A ARHIVELOR NAȚIONALE . [Arh.Naț.Cluj].

15. DIRECȚIA JUDEȚEANĂ COVASNA A ARHIVELOR NAȚIONALE. [Arh.Naț.Covasna].

16. DUMITRANA MAGDALENA. Cadru didactic universitar în București. Schimbul de mesaje din 18 ianuarie 2018, pe Facebook, referitor la informațiile oferite lui Henk Betten despre istoria învățământului de surdomuți din România. Domnia Sa mi-a comunicat că, în scrisoarea din 7 iulie 1995, trimisă lui Henk Betten, nu i-a dat acestuia nicio informație despre Școala de Surzi dela Dumbrăveni, ci doar despre școala dela Azilul „Elena Doamna” din București, înființată la 1863. **[Dumitrana-2018].**

17. GAZDOVITS NICOLAE : ***„Istoria armenilor din Transilvania de la începuturi până la 1900”.*** Editura Ararat Bucureşti. 1996. **[Gazdovits-1996].**

18. GORDOSNÉ Dr. SZABÓ ANNA : ***„Gyógypedagógia***

történet II”. (Istoria învățământului special – vol. II). Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképzö Föiskola. Magyar Gyógypedagógia Történet a XX. századig. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983. **[Gordosné-1983].**

https://www.scribd.com/.../Gordosne-Dr-Szabo-Anna-Gyogyped-tortenet-II

19. HENK BETTEN : *„The earliest history of deaf education in Europe”*. (Istoria timpurie a educației școlare a surdomuților în Europa). Articol postat pe internet, în anul 2010, la adresa următoare :

www.taubenschlag.de/csm_pics/THE_EARLIEST_HISTORY_OF_DEAF_EDUCATION_IN_EUROPE,article.pdf. **[Henk-2010].**

20. IENCICA CONSTANTIN : *„Clujul cultural. -4. Institutul de surdo-muți-”*. În revista „Învățătorul” din Cluj, Nr. 7 din luna martie 1920, pag. 12. **[Iencica-1920].**

21. JEMNA CALISTRAT M. : *„Programă și Regulament ce întârzie ...”*. În „Revista Asociației Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România”. Anul IV. Nr. 9-10 (nov. -dec.) 1934. Pag. 160. **[Jemna-1934].**

22. JÓZSA LAJOS : *„Süketek és némák tanítója”* (Învățător pentru surzi și muți). În publicația electronică „Háromszék” (Trei scaune) din 30 mai 2012, rubrica „Magazin”. **[Józsa-2012].**

http://www.3szek.ro/load/cikk/49699/suketek_es_nemak_tanitoja

23. KAKUCS LAJOS : Doctor în istorie. Inițial a fost cercetător în cadrul Muzeului Banatului din Timișoara. În 1985 a emigrat în Germania. Scrisorile electronice (E-mail) din 26 iulie, 10 august și 13 august 2012, prin care îmi comunică rezultatele căutării în cartea [Walther-1882]. **[Kakucs-2012].**

24. KLIS LAJOS : *„A siketnémák oktatásának és irodalmának története hazánkban és külföldön”.* (Istoria învățământului de surdomuți și a literaturii, la noi acasă și în lume). Vácz, 1903-1904. Curs litografiat. **[Klis-1904].**

25. MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR BUDAPEST (Arhivele Naționale ale Ungariei de la Budapesta). Documente ale Guvernului Provincial al Transilvaniei (Excelsio Regio Gubernium) transmise pe cale electronică (E-mail) la data de 3 mai 2018, ca urmare a unui schimb de mesaje început la 23 martie 2018. **[Ex.Reg.Gub. nr..../...].**

26. MARTON JÓZSEF, JAKABFFY TAMÁS : *„Az erdélyi*

katoliciumus századai". (Secolele catolicismului ardelenesc). Ediția a II-a. Editura Verbum. Cluj-Napoca. 2007. **[Marton-2007]**

27. **MOLDOVAN GHEORGHE** : ***„Istoria învățământului bănățean pentru surdomuți"***. Editura Eurostampa. Timișoara.2010. Pag. 10-11. **[Moldovan-2010].**

28. **MOLDOVAN GHEORGHE** : ***„Literatura surdologică în România interbelică".*** Editura Politehnica Timișoara, 2015. Pag. 709-710 și 714. **[Moldovan-2015].**

29. **MOLDOVAN GHEORGHE** : ***„190 de ani dela primele forme de educare a surzilor în Transilvania. Adevăr și legendă despre educarea surzilor la Dumbrăveni, jud. Sibiu, între anii 1827-1846".*** Lucrare susținută la Simpozionul Național „Un pas spre o viață de calitate. Integrarea socioprofesioinală a a elevilor cu cerințe educaționale speciale" organizat de Liceul Tehnologic Special „Gh. Atanasiu" din Timișoara în 7 aprilie 2017. Editat pe C.D. cu ISSN : 2501-3548. Secțiunea A, Poziția 11. De asemenea a mai apărut pe CD-ul editat de Centrul Școlar de Educație Incluzivă Nr. 2 Sibiu ce era întitulat „Creativitate. Abilități de viață. Trecut și prezent", ISBN 978-973-0-24102-0, din 8 aprilie 2017, pag. 130-132. **[Moldovan-2017-a].**

30. **MOLDOVAN GHEORGHE** : ***„Contribuția comunității armenilor din Elisabethopolis (Dumbrăveni) la înființarea și funcționarea primei școli pentru surdomuți din România".*** Supliment, pe luna mai 2017, al revistei „ARARAT" (fondată în 1924), periodic al Uniunii Armenilor din România. **[Moldovan-2017-b].**

31. **NAGY PÉTER** : ***„Emlékkönyv a siketnémák államilag segélyezett Kolozsvári országos intézete 25 éves fennállásának ünnepére".*** (Carte de amintiri în cinstea sărbătoririi a 25 de ani de la înființarea Institutului de Surdomuți Subvenționat de Stat din Cluj). Nyomatott Stief Jenő és társa könyvnyomdai műintézetében, Kolozsvárt, az 1913-ik évben. **[Nagy-1913].**

32. **NEDELCU N. NICOLAE** : ***„Istorie dumbrăveneană".*** Sighișoara, 2016. **[Nedelcu-2016].**

33. **POSTĂVARU IOZEFINA** : ***„Orașul Dumbrăveni, Jud. Sibiu. Un sit urban istoric neprotejat".*** **[Postăvaru-2009]** În :

http://www.monumentul.ro/pdfs/Iozefina%20Postavaru.pdf

34. POSTĂVARU IOZEFINA , istoric de artă, cercetător științific la Institutul Național al Patrimoniului. Scrisoarea electronică (E-mail) din 30 mai 2012, prin care mi-a trimis fotografia parohului armean Kábdebó János, realizată în anul 2007 de către un descendent al familiei, numit tot Kábdebó János, și care locuiește actualmente în Budapesta. Fotografia a fost făcută după o pictură aflată în colecția Bisericii Armene din Dumbrăveni. **[Postăvaru-2012]**

35. POTOROACĂ ELENA RAMONA : ***„Comunitatea armenilor din Dumbrăveni. Istorie și Cultură”.*** În :

http://www.unspe.com/Unspe/articole/comunitatea-armenilor-din-dumbrăveni-istorie-și-cultură [**Potoroacă].**

36. PUFAN CONSTANTIN : ***„Probleme de surdo-psihologie”-*** vol. I. Edidtura Didactică și Pedagogică București. 1972. **[Pufan-1972].**

37. RACU AURELIA : ***„Istoria psihopedagogiei speciale. - manual – crestomație - .*** Editura Lumina. Chișinău. 1997. **[Racu-1997].**

38. RADULIAN N. VIRGILIU : ***„Rumänien”.*** Din lucrarea : *„Vergleichende Sonderpedagogik”* (Pedagogia specială comparativă), coordonată de Hrsg. von Klauer, J. Ditter și Carl Marhold. Editura : Verlagsbuchhondlung West Berlin. 1987. - pag. 392-409. **[Radulian-1987].**

39. RIBOUT CORINNE - responsabilă cu comunicarea la Institutul Național pentru Tinerii Surzi din Paris (cribout@injs-paris.fr)- : Scrisoarea electronică (E-mail) din 20 septembrie 2012, prin care îmi confirmă primirea scrisorii mele referitoare la eventualitatea existenței lui Băcilă în arhivele institutului parizian și mă înștiințează că a remis-o responsabilului Bibliotecii Istorice din Institut. **[Ribout-2012]**.

40. RUSCEAC DIMITRIE : ***„Instituțiunile de orbi și surdo-muți din România”.*** Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”. Cernăuți, 1927. **[Rusceac-1927].**

41. SCHULLER G. A. ***: „Elisabethstadt”*** (Dumbrăveni). Inhaber Peter Drotleff (editura), Hermannstadt (Sibiu), 1906. **[Schuller-1906].**

42. STANCIU STOIAN : ***„Introducere”*** **.** Din lucrarea: *„Contribuții la istoria învățământului special din România”.* Editura Didactică și Pedagogică București. 1968. **[Stanciu-1968].**

43. TIMOFTE C. P. : ***„Problema surdo-muțeniei în România. Aspect medical, social și psiho-pedagogic”.*** Tipografia „Albina

Românească” Prop. Ath. D. Gheorghiu. Iași. 1942. **[Timofte-1942].**

44. WALTHER EDUARD : ***„Geschichte des Taubstummen-Bildungswesens“*** (Istoria învățământului pentru surdomuți). Verlag Bielefeld, Velhagen & Klasing Leipzig 1882. **[Walther-1882].**

45. ZÁDOR ENDRE : ***„A siketnémák temesvári államilag segelyezett intézetének ÉRTESITÖJE – 1906/7” .*** (Institutul de Surdomuți Subvenționat de Stat din Timișoara, ANUAR-1906/7). Csendes Jakab könvnyomdájában. Temesvár. 1907. **[Zádor-1907].**

46. http://hu.wikipedia.org/wiki/Kovács_Miklós(püspök)

47. http://ro.wikipedia.org/wiki/Armenii_din_România

48. http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Bob

49. https://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Lemeni

50. http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumbrăveni

51. http://www.google.ro/search (se solicită : „huszar”)

52. http://www.banaterra.eu/magyar/H/heraldika/roman/nobili.htm

53.http://www.hereditatum.ro/muemlekek/adatok.html?muemlek=25

54. https://www.wien.gv.at/wiki/index.php/Taubstummeninstitut

55. http://www.kuk-wehrmacht.de/regiment/husaren/h02.html

56. https://www1.agerpres.ro/cultura/2015/05/31/reportaj-dincolo-de-istorie-cetatea-mik-fosta-cazarma-in-prezent-cladirea-emblema-a-municipiului-miercurea-ciuc-12-31-54

57. https://d4ninho.wordpress.com/category/cazarma-husarilor-medias/

Partea a II-a

ȘCOLILE PENTRU DEFICIENȚI DIN CADRUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI GRĂNICERESC

Capitolul 1
REGIMENTELE GRĂNICEREȘTI DIN ARDEAL SI BANAT
(sec. XVIII-XIX)

După cele două asedii ale Vienei, din anii 1529 și 1683, puterea armată a Habsburgilor s-a întărit continu, extinzându-și granițele spre răsărit. Rând pe rând, diferite țări și provincii erau smulse Imperiului Otoman și anexate Austriei. Așa se face că, la 1718 Viena controla Ungaria, Transilvania, Banatul, Oltenia, Croația și nordul Serbiei.

Dar Imperiul Otoman refuza să se recunoască învins și la 1739, în urma unui alt război, recucerește Oltenia și nordul Serbiei. Pentru Casa de Habsburg a fost un adevărat „duș rece" și acesta a fost momentul în care și-a dat seama că trebuie să-și regândească modul de apărare a graniței sale răsăritene. Soluția cea mai bună a fost aceea de a înființa o serie de Regimente Grănicerești, compuse din populația locală. Conform acestui plan, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, regimentele planificate și-au făcut apariția și flancau granița austriacă dela Năsăudul transilvănean și până la Marea Adriatică. Existența lor este semnalată până spre sfârșitul secolului XIX (ultimele regimente desființându-se la începutul anilor 1870), când Imperiul Otoman scârțâia din toate încheieturile și nu mai constituia un pericol real.

Ardealul și Banatul au avut împreună un număr de șase Regimente Grănicerești. Dintre acestea, cinci și-au desfășurat activitatea pe

teritoriul de azi al României, iar unul în Banatul Sârbesc. Așa cum sunt notate în Fig. 51, aceste regimente și sediile lor de comandă erau :

1. Regimentul Nr. 2 românesc – la Năsăud.
2. Regimentul Nr. 1 secuiesc – la Miercurea Ciuc.
3. Regimentul Nr. 2 secuiesc – la Târgu Secuiesc.
4. Regimentul Nr. 1 românesc – la Orlat (lângă Sibiu)
5. Reg. Nr. 13 româno-bănățean – la Caransebeș.
6. Regimentul germano-bănățean – la Panciova.

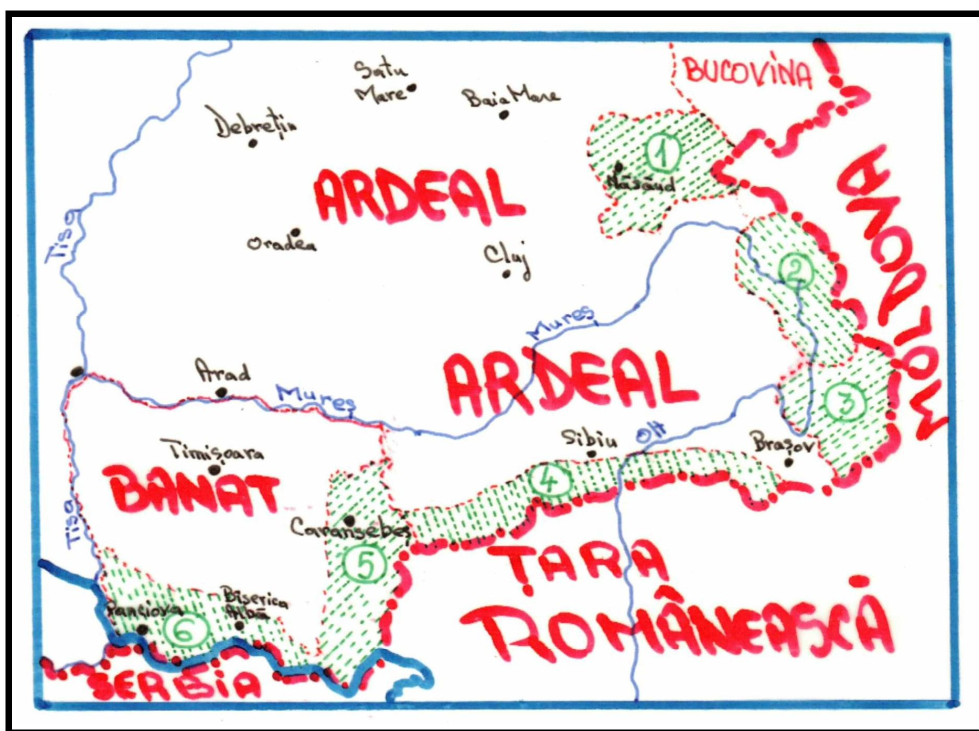

Fig. 51. <u>Regimentele grănicerești din Ardeal și Banat (sec. XVIII-XIX)</u>.

[Hartă desenată de autor]

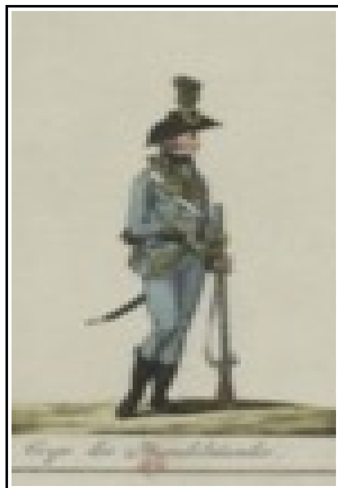
Fiecare regiment avea douăsprezece companii și fiecare companie cuprindea câteva „comune grănicerești”. **Comunele grănicerești** erau conduse de „bătrânii satului”, persoane cu un trecut fără pată, cu știință de carte și cu stagiul militar satisfăcut. Organul superior de control era deținut de „comandandantul pieței”, cu rang de ofițer sau subofițer.

Toate comunele grănicerești aflate în circumscripția unei **companii grănicerești** erau sub directa autoritate a unui ofițer, comandant de companie. **Regimentul grăniceresc** își avea sediul într-o localitate mai importantă și comandantul său avea rangul de colonel. Tinerii recruți făceau un stagiu militar de trei ani în localitatea în care-și avea sediul conducerea regimentului. După terminarea stagiului, deveneau rezerviști și erau obligați să-și continue pregătirea militară periodic prin participarea la exerciții de instrucție și de tragere. În plus, asigurau paza permanentă a graniței.

Din punct de vedere administrativ, zonele regimentelor grănicerești au fost puse sub conducerea totală a autorităților militare, care au dirijat întreaga viață economico-socială și culturală a regiunii. Au efectuat activitățile de cadastrare a terenului, parcelarea lui și împroprietărirea familiilor de grăniceri. Au efectuat planurile de sistematizare a tuturor localităților din raza lor jurisdicțională. Au planificat și încurajat diferitele lucrări agricole, de pomicultură, creșterea vitelor sau culturi cerealiere, pentru care a asigurat și posibilitatea valorificării prin vânzarea surplusurilor de produse agricole. S-au preocupat de promovarea economiei casnice și au încurajat diversificarea acesteia prin instruirea localnicilor în apicultură, pomicultură și creșterea viermilor de mătase.

Au regularizat cursurile de apă, au construit diguri și au imbunătățit starea drumurilor. Au impus respectarea, în toate gospodăriile, a normelor sanitare, efectuând periodic controale igienice. Au organizat serviciul de poștă, prin folosirea călăreților și a poștalioanelor. Se înțelege că toate acestea s-au făcut folosind mâna de lucru a localnicilor, dar fără asigurarea concepției acestor lucrări, ele nu s-ar fi realizat. Serviciul medical nu a fost, nici el, ocolit. Astfel, la sediul comandamentului, exista un spital condus de un medic de regiment și având în subordine doi medici principali, patru medici chirurgi și opt medici secundari. În localitățile reședințe de companii (12 la fiecare regiment), se afla câte un medic și o moașă.

Una din realizările de excepție, din acea perioadă, a fost organizarea învățământului. Bazându-se pe obligativitatea învățământului primar, decretată de guvernul de la Viena *(„Ratio educationis”-1777),* s-a organizat un ***învățământ național-grăniceresc*** în fiecare comună. S-a impus construirea de școli, care să aibă toate dotările necesare, construirea „casei învățătorului” și dotarea acesteia cu toate acareturile unei gospodării și cu grădină de zarzavat. Tot conducerea regimentului s-a preocupat de aducerea unor învățători calificați, buni cunoscători ai limbii populației locale, și de asigurarea remunerării acestora. Singura contribuție materială a localnicilor era aceea că, periodic trebuiau să asigure învățătorului o cotă de alimente și de lemne pentru foc, care completa salariul primit. Învățătorii care predau în zonele grănicerești erau obligați ca, pe lângă predarea materiilor obișnuite, să învețe elevii trei lucruri esențiale : pomicultura, stupăritul și creșterea viermilor de mătase. Erau trei activități care au sporit avutul material al fiecărei familii din zonă.

După absolvirea școlii primare, elevilor merituoși li se propunea să urmeze „Trivial-Schulle”, înființate în baza Decretului *„Regulae directivae”* din anul 1774. Acestea erau școli în limba germană, limbă pe care elevii o învățau din școala primară. Ele erau gratuite, administrația regimentului grăniceresc, prin intermediul comunelor grănicerești, asigurau toate cheltuielile care se impuneau pentru școlarizarea unui copil din fiecare familie. Pe raza fiecărui regiment erau patru sau cinci Trivial-Schulle. Absolvenții acestor școli puteau ocupa funcții în administrația civilă și cea militară dar, aveau dreptul să se înscrie la „Haupt-Schulle” (liceu) și apoi mai departe spre învățământul superior.

Deși vorbim despre sfârșitul secolului al XVIII-lea și apoi, de întreg parcursul secolului al XIX-lea, acest scenariu nu este de loc fantezist, chiar dacă ne referim la copiii unor țărani. Perioada învățământului grăniceresc a dat posibilitatea formării unei elite intelectuale formată din ofițeri de carieră (până la rangul de general), învățători, profesori, medici, avocați sau preoți. Elita despre care vorbim a avut, ulterior, o importanță deosebită în trezirea sentimentului național al poporului nostru.

Nu a fost singurul mod de educare impus și practicat de autorități. Grănicerii care absolveau doar primele patru clase primare erau obligați să se califice într-o meserie. De obicei se alegeau meseriile cerute în armată dar care puteau fi practicate și în viața civilă. Calificarea se făcea la școli de prestigiu și stagiul petrecut cu profesionalizarea era considerat stagiu militar. În baza acestei acțiuni, zonele grănicerești au beneficiat de zidari, dulgheri, fierari, potcovari, rotari, sanitari, etc., cu diplome de calificare obținute în Ungaria, Cehia sau Austria.

Această preocupare de culturalizare a populației nu a ocolit nici persoanele deficiente de auz. Începând cu anul 1779, când la Viena s-a înființat primul Institutul de Surdomuți, acesta și-a asumat o politică de răspândire a metodelor de educare surdologică. O serie de profesori s-au specializat la Viena și, apoi, au înfințat școli de surzi în localitățile lor. Așa au apărut școli speciale de surdomuți în majoritatea provinciilor imperiului, multe din aceste școli existând și azi.

Asemănător s-au petrecut lucrurile și în privința educării copiilor orbi. După înființarea în anul 1805, la Viena, a primului institut destinat persoanelor fără vedere, s-a instituit o politică de răspândire a metodelor tiflopedagogice insistând pe înființarea de noi școli.

În cele ce urmează vom vedea că și învățământul grăniceresc din Ardeal și Banat a beneficiat de aportul Vienei înființând școli de surdomuți și de orbi cu profesori pregătiți în capitala imperiului.

În legătură cu aceste școli speciale, se pune întrebarea : De ce istoriografia maghiară, în general foarte receptivă la modul de răspândire a primelor școli pentru deficienți, nu amintește nimic despre ele? Despre școala dela Dumbrăveni există informații, însă despre școlile aparținând învățământului grăniceresc, nu. Singura explicație logică ar fi aceea că la Budapesta nu s-a auzit de ele. Din ce cauză? Pentru că zonele Regimentelor Grănicerești nu erau subordonate administrativ puterii centrale civile, cu sediul la Budapesta, ci conducerii militare care avea sediul în capitala imperiului, adică direct de la Viena.

BIBLIOGRAFIE

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/Regimente_de_grăniceri_din_Transilvania
2. https://ro.wikipedia.org/wiki/Granița_Militară
3. https://ro.wikipedia.org/wiki/Granița_Militară_Transilvăneană
4. http://www.napoleon-series.org/military/organization/Austria/ArmyStudy/c_AustrianArmyHungary1.html
5. http://www.wikiwand.com/de/Militärgrenze

[Imagini preluate de pe internet reprezentând diverși țărani grăniceri]

Capitolul 2.

ȘCOALA DE SURDOMUȚI DELA BISERICA ALBĂ

1836 – 1853 (?)

2.1. LOCALITAȚEA BISERICA ALBĂ DIN BANATUL ISTORIC.

Când vorbim despre Banat, ne referim la provincia mărginită de Mureș (la nord), Tisa (la vest), Dunăre (la sud) și Carpații Meridionali (la est). Până la terminarea Primului Război Mondial, Banatul a fost întreg în granițele Imperiului Austro-Ungar. Așa cum se vede în Fig. 52, în anul 1919, după desființarea Imperiului Austro-Ungar, Banatul a fost împărțit între România (care a primit aproximativ 2/3 din teritoriu), Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (aproximativ 1/3 din teritoriu) și Ungaria (o mică fâșie în apropiere de localitatea Szeged). Din acel moment, s-au format două provincii, un Banat Românesc și un Banat Sârbesc. Beneficind de o influență central europeană, Banatul a avut realizări economice, sociale și culturale remarcabile care l-au plasat printre provinciile cele mai dezvoltate, atât în România, cât și în Serbia.

„Biserica Albă" este numele românesc al localității bănățene care, în Imperiul Austro-Ungar a purtat numele maghiar de **„Fehértemplom"** sau pe cel german de **„Weißkirchen".** Actualmente, poartă numele sârbesc de **„Bela Crkva".** În traducere, toate cele patru denumiri înseamnă același lucru, Biserica Albă. Azi, Biserica Albă (Bela Crkva, Fehértemplom, Weißkirchen) se află în partea de sud-est a Banatului Sârbesc (vezi Fig. 52 și un detaliu mai explicit se poate urmări în Fig. 53). Putem observa că această localitate este la câțiva kilometri de locul în care Dunărea intră în țara noastră, la o foarte mică distanță de localitățile românești Moldova Nouă și Oravița, dar și de localitatea sârbească Vršec (Vârșeț).

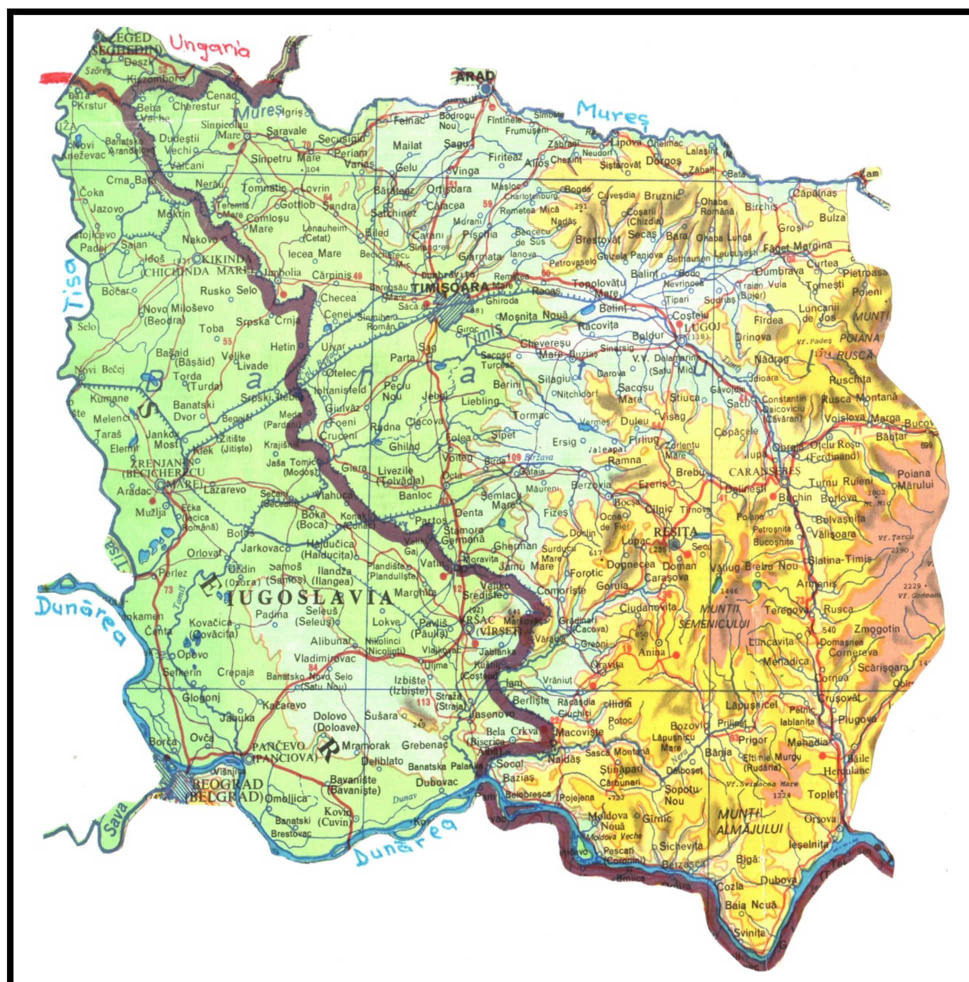

Fig. 52. Împărțirea Banatului

Din [Moldovan-2010-Planșa XVII]

Regiunea aflată în preajma localității a fost locuită încă din neolitic, fiind o zonă cu un bogat potențial agricol, fapt apreciat atât de localnici cât și de diferitele popoare migratoare care s-au perindat. În secolele al XIV-lea și al XV-lea, a făcut parte din salba de fortificații dunărene construită de regatul Ungariei împotriva expansiunii amenințătoare a Imperiului Otoman. După prăbușirea regatului maghiar în 1526, partea de sud a Banatului a fost printre primele zone ocupate de turci și a rămas sub stăpânirea acestora aproape două secole. Actuala localitate Biserica Albă a fost întemeiată abia în anul 1717 odată cu includerea Banatului în cadrul Imperiului Habsburgic.

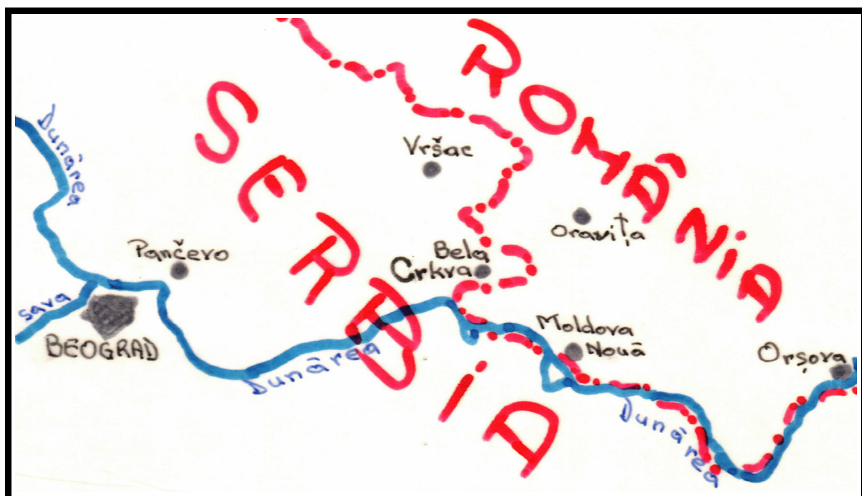

Fig. 53. Amplasarea localității BISERICA ALBĂ

Fig. 54. BELA CRKVA (BISERICA ALBĂ)
- sfârşitul secolului XIX, începutul secolului XX -
din [http://belacrkvato.org/en/belacrkva.html]

Beneficiind de venituri economice importante, Biserica Albă s-a dezvoltat continu și la recensământul din anul 1910 localitatea propriu zisă avea 11.524 de locuitori, din care 6.062 erau germani, 1.994 sârbi, 1.806 români și 1.213 maghiari. Împreună cu localitățile suburbane, Biserica Albă dispunea de 48.355 de locuitori, din care 22.981 sârbi, 10.853 germani, 10.040 români și 2.122 maghiari.

Localitatea Biserica Albă a fost un centru cultural, comercial și meșteșugăresc important, ea dispunând de apropierea importantelor căi comerciale terestre și navale. Începând cu anul 1854 s-a aflat pe traseul căii ferate Oravița – Baziaș, prima cale ferată din Banat. A făcut parte din Regimentul Grăniceresc Germano-Bănățean a cărui centru de comandă s-a aflat în Panciova (sârb : Pančevo).

Fig. 55. BELA CRKVA (BISERICA ALBĂ)

- planul localității între anii 1806-1869 -

din [http://www.belacrkva.eu/nas/]

2.2. INFORMAȚII DESPRE ȘCOALA DE SURDOMUȚI.

Cea mai veche informație despre existența Școlii de Surdomuți dela Biserica Albă provine dintr-o carte editată în anul 1882 :

Berecz Gyula : „Fehértemplom város tanügy története”.

(Istoria învățământului în orașul Biserica Albă).

Fehértemplom. 1882.

-pag.109 : ... *„1836 elején a siketnémák tanitása is az iskolák feladata lett. Felszólittatak a müködö tanitók, hogy ha hajlandóságot éreznek a siketnémák tanitási mödszerének elsajátitására, jelentkezzenek és ez esetben a Bécsben megtartandó tanfolyamra fognak küldetni. A városi tanácsnak pedig feladatává tétetett, hogy a város területén található 7 – 18 éves siketnémákat irja össze.*

Tanitóink dicséretére legyen megemlitve, valamennyien jelentkeztek a tanfolyamra, az összeirás is megtörtent, de csak kettöt lehetett találni és valószinü, hogy ez volt az oka annak, hogy tanitóink közül egyik sem küldetett a bécsi tanfolyama. A két siketnéma azonban Waszner tanitótöl mégis nyert tanitást, még pedig oly eredménynyel, hogy azoknak egyike, Simonovits késöb mint egyik helybeli épitész munka-felügyelöje sikerrel müködhetett. A siketnémák tanitásánál a Zech-féle [corect : „Czech”] *szemléltetési képes és kézikönyv használtatott. („Versinnlichte Denk- und Sprachlehre, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben”, Wien, 1836).*

Stitz (Fehértamplomi főtánitó) főtanitó nem elégedett meg avval, hogy a siketnémák tanitási mődszerét csak a már müködő tanitók hallgassák. Ő azt óhajtotta kimondatni, hogy már a tanitóképző tanfolyamokon adassék elő a nevezett módszer, hogy így azután a tanitói pályára lépő ifjú a siketnémák tanitásában is jártas legyen. Stitznek ezen gyakorlati javaslata felterjesztetett a hadparancsnoksághoz, azonban sorsáról mit sem lehetett megtudni ...”

Traducere : *„ ... la începutul anului 1836 educarea surdomuților a devenit o sarcină a școlilor. Au fost chemați învățătorii care erau dispuși să se ocupe cu educarea copiilor surzi. Aceștia urmau să fie trimiși la Viena pentru a urma un curs special. Între timp, orașul avea obligația de a face un recensământ al tuturor copiilor surzi cu vârsta între 7 și 18 ani.*

Lăudabil este că, pentru aceasta, s-au prezentat toți învățătorii dar, în urma recensământului au fost găsiți numai 2 (doi) copii surzi. Din acest motiv nu s-a trimis la curs niciun învățător. Cei doi copii surzi au fost educați cu succes de învățătorul Waszner. Unul din ei, Simonovits, a devenit mai târziu un bun supraveghetor în construcții. Pentru educarea lor s-a folosit metodica lui Zech [corect : Czech] *care era sugestivă, dispunea de imagini și era o carte de mână. („Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață”, Viena, 1836).*

Stitz (învățător principal la Biserica Albă) nu s-a mulțumit cu faptul că această metodică era utilizată doar de învățătorii activi, ci a propus ca metodica surzilor să fie predată și la institutele pedagogice. El a dorit ca atunci când absolvenții institutelor își încep activitatea didactică să cunoască și metodica de educare a surdomuților. Această propunere a fost înaintată la comenduirea învățământului dar nu se cunoaște rezultatul.”

Douăzeci de ani mai târziu apărea la Budapesta cartea :

Borbély Sándor : „Emlék-könyv a Siketnémák Váczi Országos Királyi Intézete. 100 éves fennállásának ünnepe”.

(Cartea de amintiri a Instituluilui Regal Național de Surdomuți din Vacz. 100 de ani dela înființare).

Nyomtatta Fritz Ármin könyvnyomdája.

Budapest. 1902.

La paginile 357-358 ne este repetat același citat cu cel oferit de Berecz Gyula în lucrarea anterioară.

În anul 1915, școala de surdomuți a mai a fost menționată în cadrul unei enciclopedii maghiare:

Körösi Henrik, Szabó László : „Az elemi népoktatás ENCIKLOPÉDIÁJA". (Harmadik kötet).

(ENCICLOPEDIA învățământului public elementar – Vol. III)

Franklin-Társulat. Magyar irod. Intézet és könyvnyomda.

Budapest. 1915.

- pag. 202 : *„**A siketnémák tankötelezettségét szolgálták s mozdították elö azok a kisebb magán siketnéma iskolák is**, melyek pl. Liptószentmiklóson 1835-1848 (Mauksch Móric), **Fehértemplomban 1830 táján (Waszner és Stitz tanítok),** Új-Futtakon 1886-87-ben (Berencz Mihály nevével összefüggően) állottak fenn."*

  Traducere :*„**Din dorința de a ajuta, anumiți învățători au înființat școli particulare pentru copiii surdomuți**, dintre acestea amintim pe cele dela Liptószentmiklós din anii 1835-1848 (Mauksch Móric), **Biserica Albă în 1830 (învățători Waszner și Stitz),** la Új-Futtakon în anii 1886-87 (legat de numele învățătorului Berencz Mihaly)"*

Următoarea informație legată de această școală de surdomuți apare aproape 70 de ani mai târziu decât precdenta și provine din lucrarea :

Gordosné Dr. Szabó Anna : „Gyógypedagógia történet II".

(Istoria învățământului special, vol. II)

Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképzö Föiskola. Magyar Gyógypedagógia Történet a XX. századig.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.

https://www.scribd.com/.../Gordosne-Dr-Szabo-Anna-Gyogyped-tortenet-II

- pag. 71 : *„**Hangbeszédre tanitanak szintén Fehértemplonban Waszner tanitó az 1830-as években**, Zala megyében Hánfi Lajos, Mendly Lajos és Sáringer Károly, Ujfuttakon Berencz Mihály tanított az 1880-az években."*

(Traducere) : *„**Vorbirea sonoră a fost predată la Biserica Albă de învățătorul Waszner în anii 1830**, în județul Zala de Hánfi Lajos, Mendly Lajos és Sáringer Károly„ și la Ujfuttak de către Berencz Mihály în anii 1880”.*

În anul 2009, un grup de cercetători din Budapesta au postat pe internet o lucrare complexă din care alegem :

Szepessyné Judik Dorottya : „A hallássérült emberek magyarországi mozgalmának története nemzetközi kitekintéssel”

(Istoria educării persoanelor cu deficiențe de auz din Ungaria cu influențe internaționale)

La pag. 3 ...33 din lucrare întâlnim:

Hegedüs Lajos, Ficsorné K. M., Szepessyné J. D., Pajor E., Könczei G. : „A fogyatékosságügy hazai és nemzetközi története”

(Istoria problemei handicapului în țară și în lume)

http://mnl.gov.hu/fogyatekossagugy_hazaiesnemzetkozi_tortenete.pdf

Eötvös loránd tudományegyetem Bárczi Gusztáv gyogypedagógiai kar.

Budapest. 2009.

În cadrul aceastei lucrări au fost incluse și câteva informații legate de școala dela Biserica Albă :

- pag. 11 : *„A Bánát, a Bácska területén élő siket embereket az 1830 körül Vaszner* [Waszner] *és Stitz tanítók által létesített fehértemplomi iskola fogadta be, ennek negszűnését követően a térség tanulóit az 1853-ban Temesváron létrehozott intézmény várta.”*

  Traducere : *„În Banat și Bacica educarea surdomuților s-a făcut începând din anul 1830 când profesorii Vaszner* [Waszner] *și Stitz au înființat o școală la Biserica Albă, școală care a funcționat până în anul 1853 când s-a înființat o astfel de școală la Timișoara.”*

La acestea se adaugă lucrarea doamnei Kovács Ildikó, studentă la istorie în anul V și bibliotecară informaticiană – (nu este specificat anul în care s-a scris lucrarea dar, în funcție de diferitele informații cuprinse în cadrul ei, bănuim a fi aproximativ 2010-2011), care a avut ca și conducător

de lucrare pe Dr. Mazsu János – (docent universitar). Informațiile oferite seamănă cu cele anterioare :

Kovács Ildikó : „Egy sajátos probléma megoldása magyar oktatásügyben a XIX. században : Siketek és vakok intézményes oktatásánakkezdetei"
(Rezolvarea unei probleme specifice în învățământul maghiar din sec. al XIX-lea : începutul instituționalăzării învățământului surzilor și orbilor)
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/
Debreceni Egyetem. Tudomanyegyetemi Karok. Bölcsészetudománi Kar. Történelmi Intézet.

- pag. 24 : *„Több hasonlóan figyelemreméltó tevékenységet végez néhány tanító **az 1830-as években, mint Fehértemplomban Waszner tanító,** Zala megyében Bánfalvi Lajos, 1880-as években Berencz Mihály. Ők is a hangbeszédre módszerét alkalmazzák."*

  Traducere : *„Mai mulți învățători desfășoară activități demne de luat în seamă **în anii 1830, la Biserica Albă învățătorul Waszner,** în județul Zala Bánfalvi Lajos, în anii 1880 Berencz Mihály. Și ei au folosit metoda vorbirii auditive."*

2.3. ANALIZAREA INFORMAȚIILOR.

Comparând cele șase surse bibliografice, toate aparținând istoriografiei maghiare, ne dăm seama că lucrarea [Berecz-1882] a fost sursa principală a informațiilor. Importanța lucrării rezidă din faptul că a apărut la doar la 46 de ani după începerea evenimentului descris. Din această carte desprindem următoarea desfășurare a evenimentelor :

- educarea surzilor la BisericaAlbă a început în anul 1836.
- inițiativa au avut-o organele ierarhice care dirijau învățământul.
- s-a făcut un recensământ al copiilor surzi de vârstă școlară.
- inițial au fost găsiți doi copii surdomuți.
- primul învățător care a educat copiii surzi a fost Waszner.
- s-a utilizat surdometodica lui Czech, editată la Viena la 1836.

- învățătorul Stitz a propus organelor ierarhice ca metodologia educării surzilor să fie predată la „institutele pedagogice” (la școlile normale de învățători).

a) Anul începerii învățământului pentru surdomuți.

Informația oferită de [Berecz-1882], și repetată de [Borbély-1902], că educarea surzilor la Biserica Albă a început în anul 1836 are un grad mare de credibilitate fiind foarte aproape de eveniment. În al doilea rând, anul 1836 corespunde cu începutul educării surzilor la Bozovici (vezi Partea II-a, Cap. 3.4. - punctul „b”). Cum ambele localități se aflau în zona regimentelor grănicerești din Banat, învățământul lor era coordonat de Comanda Generală a Învățământului din Pancevo. Este normal că ambele au primit simultan dispoziția de educare a surzilor, trimisă de Înalta Curte a Consiliului de Război K.u.K. din Viena (vezi cap. 3.4. punctul „a”).

[Kőrösi-Szabó-1915] și [Szepessyné-2009] susțin că educarea surzilor ar fi început în anul 1930, iar [Gordosné-1983] și [Kovács], mai prudenți, notează „anii 1830”.

Pentru argumentele expuse mai sus înclinăm să dăm crezare faptului că ***învățământul surzilor la Biserica Albă a început în anul 1836.***

b) Școală privată sau Școală de stat ?

Ideea școlii private *(magán siketnéma iskolák)* este susținută de [Kőrösi-Szabó-1915]. O idee ușor asemănătoare are [Szepessyné-2009] care susține că Waszner și Stitz *„au înființat o școală de surdomuți”.* [Gordosné-1983] și [Kovács] nu se pronunță. Și în acest caz, [Berecz-1882] și [Borbély-1902] sunt cei care ne ajută să lămurim lucrurile. Este clar că cei doi copii surdomuți trebuiau educați separat, nu împreună cu copiii auzitori dar, inițiativa educării lor au avut-o oficialitățile statului și cu toate că învățătorul lucra individual cu elevii el era angajat al statului. Chiar dela începutul citatului se precizează că *„la începutul anului 1836 educarea surdomuților a devenit o sarcină a școlilor”.*

c) Învățătorii implicați.

[Kőrösi-Szabó-1915] și [Szepessyné-2009] susțin că educarea surzilor a fost făcută de învățătorii Waszner și Stitz. [Gordosné-1983] și [Kovács] îl precizează doar pe Waszner. [Berecz-1882] și [Borbély-1902] prezintă lucrurile diferit și cu o mai mare acuratețe : *învățătorul Waszner a educat cu succes pe cei doi copii surdomuți descoperiți prin recensământul făcut de autorități*, iar învățătorul Stitz doar a propus ca metodologia educării surzilor să fie predată la școlile de formare a învățătorilor.

d) <u>Metoda didactică folosită</u>.

[Kőrösi-Szabó-1915] și [Szepessyné-2009] nu tratează această problemă, iar [Gordosné-1983] și [Kovács] susțin că s-a folosit metoda vorbirii sonore (orală) *(„hangbeszédre”).*

Situația este clarificată tot de [Berecz-1882] și [Borbély-1902] care precizează că s-a utilizat metodica lui Czech, *„Versinnlichte Denk- und Sprachlehre, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben”* (Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață), apărută la Viena în 1836. Această surdometodică îmbină deosebit de corect utilizarea celor patru forme de comunicare utilizate de surzi : limbajele mimico-gesticular, dactil, scris și oral. Vom vedea că aceeași surdometodică a fost utilizată și la școala din Bozovici și este prezentată amănunțit în capitolul 3.7. din partea a II-a.

În concluzie, putem spune fără să greșim că la Biserica Albă s-a utilizat metoda orală, combinată cu mimico-gesticulația, dactilemele și limbajul scris.

e) <u>Proveniența copiilor surdomuți</u>.

Dintre autorii cercetați, singura care tratează această problemă este [Szepessyné-2009] și susține că ei veneau din provinciile Banat și Bacica.

Precizarea făcută de [Szepessyné-2009] este destul de simplistă. În primul rând, autoarea nu cunoștea existența celeilalte școli bănățene pentru surdomuți, cea din Bozovici, care prelua copiii din partea de est a Banatului. În afară de aceasta, este posibil ca la Biserica Albă să fi fost preluați copiii surzi din județele bănățene Timiș și Torontal, plus cei din provincia Bacica.

Pentru cititorii români se cuvine ca să explicăm unde se află provincia Bacica, a doua provincie din care se presupune că proveneau elevii surdomuți ce se școlarizau la Biserica Albă. Bacica (sârb. = Bačka; maghiar. = Bácska) este o provincie vecină cu Banatul. Ea este despărțită de Banat prin râul Tisa (vezi Fig. 56) și are granițele : Tisa (la est), Dunărea (la sud și vest), iar la nord se întinde până la o latitudine comparabilă cu cea a localității maghiare Szeged.

Și pentru că discutăm despre copiii surzi educați la Biserica Albă, se cuvine să menționăm faptul că [Berecz-1882] și [Borbély-1902], sursele noastre cele mai sigure, nu amintesc nimic de alți copii surzi decât cei doi găsiți la recensământul făcut de autorități. Considerăm a fi o scăpare. Este imposibil ca educarea surzilor să se fi terminat doar cu cei doi copii amintiți. Așa cum am văzut la Dumbrăveni și cum vom vedea la Bozovici, educația

nu s-a limitat doar la copii surzi din localitate. Ei au fost descoperiți și aduși dela distanțe pentru a fi educați. Ulterior, este posibil ca ei să fi fost educați la școlile din satele lor.

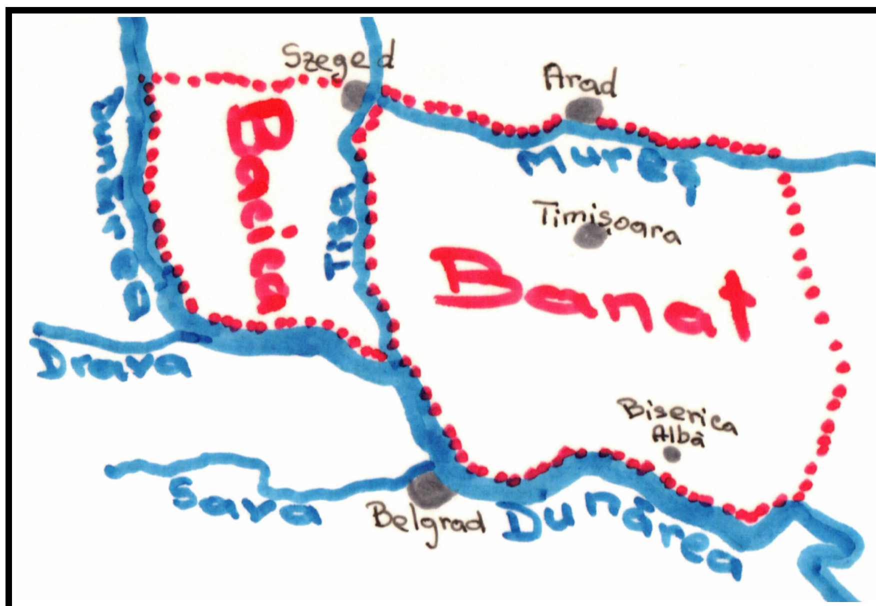

Fig. 56. Provinciile Bacica și Banat.

[Hartă desenată de autor]

f) <u>Închiderea Școlii de Surdomuți dela Biserica Albă</u>.

Și în această situație [Szepessyné-2009] este singura care susține că *„școala a funcționat până în anul 1853, când la Timișoara s-ar fi înființat o școală similară”*.

Referitor la anul închiderii școlii, situația este discutabilă. La Timișoara învățământul privat al surzilor a început în anul 1863 și nu în 1853, cum menționează [Szepessyné-2009]. În plus, la Timișoara între 1863 și 1885, Karl Schäffer a avut destul de puțini copii surdomuți doar din oraș și nu putea înlocui o școală din sudul Banatului. Nu știm dacă, în materialul menționat, anul închiderii școlii dela Biserica Albă a fost scris greșit sau întradevăr a fost 1853. Chiar și așa, o evoluție de 17 de ani, a unei școli pentru surdomuți era, pentru acea perioadă, o performanță.

g) <u>Predarea surdometodicii la Școlile Normale de Învățători</u>.

Propunerea ca la Școlile Normale să se predea viitorilor învățători metodica educării surdomuților a fost semnalată tot de [Berecz-1882] și

[Borbély-1902] și ni se precizează că ea a fost inițiată de învățătorul Stitz, care a făcut un memoriu către instituțiile superioare. Deși [Berecz-1882] și [Borbély-1902] nu știu ce răspuns au primit cei ce susțineau această idee, cititorii vor putea vedea printre documentele de arhivă referitoare la școala din Bozovici (vezi documentele din fig. 73 și 74 cu explicațiile respective) că în toamna anului 1838 Comanda Generală a Învățământului Grăniceresc din Banat stabilise că Școala Normală din Jasenov, lângă Biserica Albă, urma să pregătească viitorii învățători și în metodica educării surzilor.

2.4. CONCLUZII.

Așa cum putem observa în actualul stadiu al cercetării, cea mai veche sursă de informație, [Berecz-1882], a apărut la doar 46 de ani dela apariția învățământului surzilor la Biserica Albă. Celelalte cinci lucrări au fost editate la 66, 79, 147, 173, respectiv 174 de ani distanță și în această situație, autorii lucrărilor respective puteau, foarte ușor, să divagheze folosind relatări transmise pe cale orală, care puteau diferi de adevăr.

După cum putem constata, toate informațiile vin din partea istoriografiei maghiare și nu din documente de arhivă, care să ne ofere date sigure. Acestea pot exista, însă, trebuie cercetate arhivele statului din Serbia. Deocamdată, nu putem fi siguri decât de faptul că :

„În anul 1836, în urma insistenței forurilor centrale care dirijau învățământul grăniceresc, autoritățile locale din Biserica Albă au hotărât să trimită la Viena anumiți învățători pentru a se specializa în educarea surzilor. În final s-a renunțat la acest proiect, deoarece recensământul făcut în oraș a depistat doar 2 (doi) copii surzi de vârstă școlară. Aceștia au fost educați cu succes de învățătorul Waszner, folosind surdometodica editată la Viena de către Franz Herrmann Czech și care susținea utilizarea metodei orale în combinație cu mimico-gesticulația, dactilemele și limbajul scris.

Ulterior, învățătorul Stitz, entuziasmat de rezultatele obținute, a înaintat un memoriu către autoritățile ce dirijau învățământul cu propunerea ca surdometodica să devină obiect de studiu la școlile normale de învățători.”

Celelalte informații oferite de autorii citați și care se referă la „durata școlii până în anul 1853” și „proveniența elevilor din provinciile Banat și Bacica” este posibil să fie adevărate, însă, în lipsa unor certe documente de arhivă sau a unor lucrări contemporane cu respectiva școală nu ne putem hazarda în creionarea unor concluzii suplimentare care să nu aibă un suport documentar serios.

> ***Notă*** *: Dacă vom compara informațiile despre Școala de Surdomuți dela Biserica Albă cu cele din capitolul următor (Cap. 3), referitoare la Școala de Surdomuți dela Bozovici, vom observa o serie de coincidențe :* ***1.*** *La ambele educarea surzilor a fost începută în 1836, ca urmare a unei dispoziții ierarhice superioare primite dela Viena;* ***2.*** *La ambele s-a utilizat surdometodica scrisă de Franz Herrmann Czech, trimisă dela Viena în același timp (1836-37 la Biserica Albă; 1837 la Bozovici);* ***3.*** *La Biserica Albă Stitz a propus ca pregătirea tuturor învățătorilor să cuprindă și specialitatea surdologică; La Bozovici s-a descoperit un document din care reiese că deja în 1838, la Școala Normală din Jassenov se pregăteau învățători pentru educarea surzilor destinați ambelor zone grănicerești;* ***4.*** *Ambele școli erau subordonate Comenduirii Generale a Învățământului Grăniceresc din Pancevo, care a dirijat și finanțat acest proces educativ.*
>
> *Cu alte cuvinte, deși nu dispunem de documente certe referitoare la școala dela Biserica Albă, care probabil există în arhivele sârbești, din această enumerare paralelă a educării surzilor în cele două localități bănățene, putem deduce că ele au avut o concepție unică, o conducere unică și probabil, o soartă unică.*

BIBLIOGRAFIE.

1. BERECZ GYULA : ***„Fehértemplom város tanügy története”.*** (Istoria învățământului în orașul Biserica Albă). Fehértemplom. 1882. **[Berecz-1882].**

2. BORBÉLY SÁNDOR : ***„Emlék-könyv a Siketnémák Váczi Országos Királyi Intézete. 100 éves fennállásának ünnepe. Alkalmára”.*** (Cartea de amintiri a Instituluilui Regal Național de Surdomuți din Vacz.

100 de ani dela înființare). Budapest, 1902, Nyomtatta Fritz Ármin könyvnyomdája. **[Borbély-1902].**

3. GORDOSNÉ Dr. SZABÓ ANNA : *„Gyógypedagógia történet II”.* (Istoria învățământului special– vol. II). Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképzö Föiskola. Magyar Gyógypedagógia Történet a XX. századig. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983. **[Gordosné-1983].**

https://www.scribd.com/.../Gordosne-Dr-Szabo-Anna-Gyogyped-tortenet-II

4. KOVÁCS ILDIKÓ : *„Egy sajátos probléma megoldása magyar oktatásügyben a XIX. században : Siketek és vakok intézményes oktatásánakkezdetei”.* (Rezolvarea unei probleme specifice în învățământul maghiar din sec. al XIX-lea : începutul instituționalăzării învățământului surzilor și orbilor). https://dea.lib.unideb.hu. Debreceni Egyetem. Tudomanyegyetemi Karok. Bölcsészetudománi Kar. Történelmi Intézet. **[Kovács].**

5. KŐRÖSI HENRIK, SZABÓ LÁSZLÓ : *„Az elemi népoktatás ENCIKLOPÉDIÁJA”.* (ENCICLOPEDIA învățământului public, elementar). Harmadik kötet (vol. III). Budapest. Franklin-Társulat. Magyar irod. intézet és könyvnyomda. 1915. **[Kőrösi-Szabó-1915].**

6. SZEPESSYNÉ JUDIK DOROTTYA : *„A hallássérült emberek magyarországi mozgalmának története nemzetközi kitekintéssel”.* (Istoria educării persoanelor cu deficiențe de auz din Ungaria cu influențe internaționale). Aflată la pag. 3 ... 33 din lucrarea : **HEGEDÜS LAJOS, FICSORNÉ K. M., SZEPESSYNÉ J. D., PAJOR E., KÖNCZEI G. : *„A fogyatékosságügy hazai és nemzetközi története”.*** (Istoria problemei handicapului în țară și în lume). http://mnl.gov.hu. Eötvös loránd tudományegyetem Bárczi Gusztáv gyogypedagógiai kar. Budapest, 2009. **[Szepessyné-2009].**

7. https://en.wikipedia.org/wiki/Bela_Crkva,_Banat

8. http://belacrkvato.org/en/belacrkva.html

9. http://www.belacrkva.eu/nas/

Capitolul 3.

ȘCOALA DE SURDOMUȚI DE LA BOZOVICI

1836 – 1842 - ... (?)

3.1. BOZOVICIUL ȘI DEPRESIUNEA ALMĂJULUI.

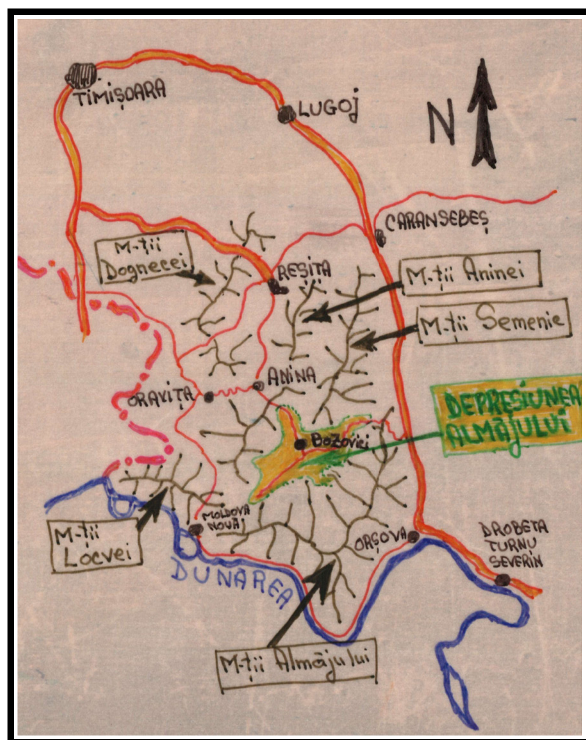

Fig. 57. __Amplasarea Bozoviciului și a Depresiunii Almăjului în mijlocul Munților Banatului__.

Dacă am căuta Bozoviciul, pe principalele artere rutiere sau feroviare ale țării, va trebui să renunțăm, deoarece nu se află de-a lungul lor. Localitatea este în Depresiunea Almăjului, ce este înconjurată de patru diviziuni ale Munților Banatului (fig. 57 și 58) : Munții Semenic, Munții Aninei, Munții Locvei și Munții Almăjului. Legăturile Bozoviciului cu restul țării se fac exclusiv pe cale rutieră. Spre nord, prin Cheile Minișului, se ajunge la Anina și mai departe la Reșița sau Oravița, iar spre nord-est, prin Cheile Globului, se ajunge la șoseaua ce leagă Caransebeșul de Orșova.

Fig. 58. DEPRESIUNEA ALMĂJULUI

Principalul curs de apă, ce parcurge longitudinal Depresiunea Almăjului, este Nera. Acest râu, după ce ajunge în capătul sudic al depresiunii, în satul Șopotul Nou, cotește spre vest și se strecoară cu vitejie printre munții Aninei și Locvei, creind splendidele Chei ale Nerei, cele mai lungi din țară. Principalul afluent al Nerei este Minișul, care curge dinspre vest prin alte chei frumoase și, înainte de vărsare, străbate localitatea Bozovici. Dinspre est, Nera primește pârâul Rudăria, autor al unor chei care, pe lângă valoarea lor peisagistică, au și o valoare etnografică deosebită păstrând de-a lungul lor un grup de interesante mori de apă. În afară de acestea, pe ambele laturi ale sale, Nera primește o mulțime de pâraie și râuri de mai mică importanță. Toate adapă cu dărnicie Depresiunea Almăjului, transformând-o într-o bogată oază agricolă, înconjurată de munți împăduriți.

Fig. 59. Localitatea BOZOVICI, la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Din [www.post-card.hu]

Bozoviciul (magh. - Bozovics; germ. - Bozowitsch; ceh. - Božoviče) este principala localitate din Depresiunea Almăjului. A fost atestată documentar din anul 1484, când regele Matei Corvin îl pomenește pe Lazarus de Bohowitz (Lazăr din Bozovici), ca proprietar al domeniului.

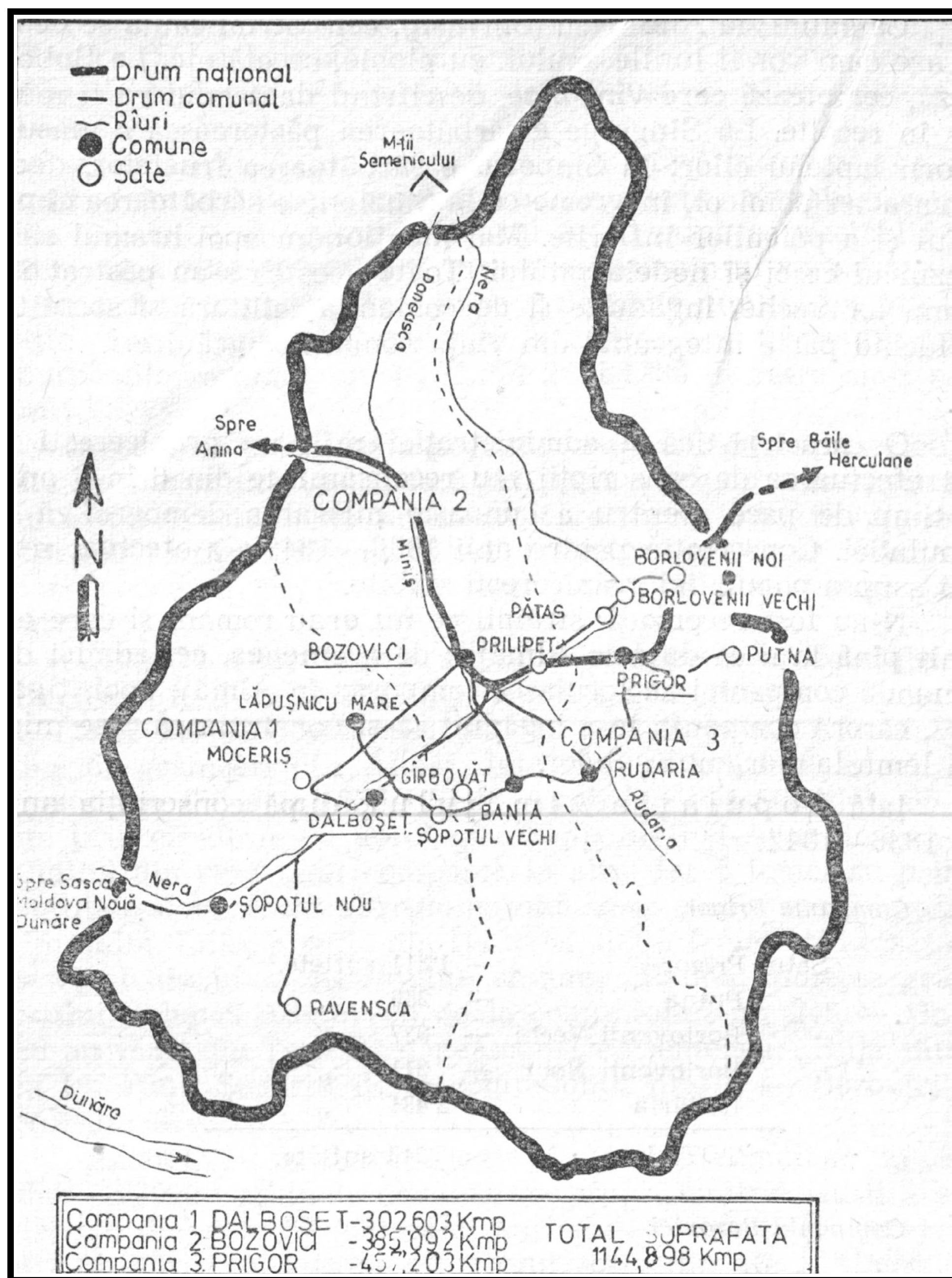

Fig. 60. ***<u>Cele trei companii almăjene a</u>***

<u>Regimentului de graniță româno-bănățean Nr. 13</u>.

din [Smeu-1980-p.80]

O dezvoltare deosebită a întregii zone a început după 1718, anul în care austriecii au cucerit Banatul și i-au alungat pe turci. În acel an, recensământul făcut de noile autorități a inventariat, la Bozovici, 82 de case (familii). Populația a început să crească și maximul demografic a fost atins în anul 1910, când s-au recenzat 6010 locuitori. Pentru studiul pe care îl facem ne interesează perioada anilor 1830-1850, când Bozoviciul avea 2600 de locuitori.

După venirea austriecilor în 1718 noua graniță a fost deseori încălcată de grupuri de turci, mari amatori de câștiguri obținute prin atacuri prădalnice. Tensiunile s-au amplificat și între 1736-39 a avut loc un nou război turco-austriac. De data aceasta turcii s-au organizat mai bine și sorții au fost de partea lor. Granița dintre cele două imperii s-a modificat din nou, austriecii fiind nevoiți să și-o retragă lângă Orșova, părăsind Oltenia. Pentru a stabiliza situația, administrația imperială austriacă a ales să înființeze de-a lungul întregii granițe turco-austriece, regimente grănicerești formate din localnici.

Fig. 61. ***Sediul Regimentului de Greniță Româno-Bănățean Nr. 13 Caransebeș.***

Din [http://www.timisoaraexpress.ro].

Un astfel de regiment grăniceresc a fost înființat la Caransebeș în anul 1767. El s-a numit ***Regimentul de Graniță Româno–Bănățean Nr. 13*** și a fost organizat în 12 companii. Trei companii erau amplasate în Depresiunea Almăjului (fig. 60) și aveau sediile în localitățile :

- Compania nr. 1 – Dalboșeț (deținea șase localități).

- Compania nr. 2 – Bozovici (deținea patru localități).

- Compania nr. 3 – Prigor (deținea șapte localități).

Timp de aproximativ un secol cât a funcționat regimentul grăniceresc, zona a cunoscut un profund avânt material și spiritual a populației locale. Din rândul ei s-au ridicat 25 de generali, peste 200 de ofițeri superiori și un număr mare de ofițeri inferiori și subofițeri. Peste 40 de grăniceri au urmat cursuri superioare.

La aceste performanțe s-a ajuns printr-o organizare amănunțită a învățământului grăniceresc. În fiecare comună grănicerească funcționa o școală național-grănicerească cu limba de predare română (în total, în zona regimentului au fost 82 de școli). La sediul regimentului din Caransebeș funcționa o școală capitală de patru clase cu limba de predare germana; o școală de ofițeri și subofițeri, numită „școala de matematică”; o școală de fete și o grădiniță.

Tot la Caransebeș, în 1830 s-a deschis Cursul Preparandial pentru învățători, iar în 1865 Institutul Teologic Diecezan pentru pregătirea preoților [http://www.gugulani.ro]. Pe teritoriul regimentului au mai funcționat școli triviale divizionare în limba germană înființate în anul 1774 în localitățile Bozovici, Orșova Veche și Mehadia, școli ce aveau rang de gimnaziu. La aceste școli triviale erau admiși doar elevii premianți din școlile naționale grănicerești. În perioada 1774-1872, Școala Trivială din Bozovici a dat peste 2000 de absolvenți [http://www.taraalmajului.ro]. Mulți dintre acești absolvenți au urmat licee și apoi universități. În acest fel, în aproape un secol, cât a funcționat Regimentul Grăniceresc, din foștii fii de țărani s-a născut o intelectualitate care cuprindea, pe lângă cadre militare, mulți preoți, profesori, avocați, medici, etc.

Referitor la învățământul destinat persoanelor deficiente de auz, documentele rămase dela respectivul Regiment de Graniță ne dovedesc că pe lângă Școala Trivială din Bozovici, în anii 1830 și 1840, a funcționat și o Școală de Surdomuți de patru clase.

3.2. INFORMAȚII DESPRE ȘCOALA DE SURDOMUȚI.

Informațiile legate de Școala de Surdomuți dela Bozovici erau „îngropate” în arhivele Regimentului de Graniță Nr. 13 din Caransebeș, sau în arhiva școlii din Bozovici, urmașă a fostei școli triviale. Dacă despre învățământul grăniceresc, în general, s-a mai scris în diferitele istorii, despre școala de surdomuți nimeni nu a considerat necesar să amintească ceva. În acest fel, timpul a trecut și se părea că informațiile respective riscau să se piardă definitiv.

Așa au stat lucrurile până la sfârșitul deceniului opt al secolului XX, când un urmaș al foștilor grăniceri, istoricul local Liviu Smeu, și-a publicat rezultatele lungilor sale cercetări prin arhivele amintite. Este vorba de două cărți, ambele apărute la Editura Litera din București, prima în anul 1977, iar a doua în anul 1980 [Smeu-1977] și [Smeu-1980]. (Fig. 62).

Fig. 62. Cărțile lui Liviu Smeu în care se prezintă informații despre școalade surdomuți dela Bozovici.

În afara celor două cărți, am avut ocazia să consult cele două manuscrise ale autorului, dactilografiate și păstrate într-o bibliotecă privată din localitatea Șopotul Vechi, Jud. Caraș-Severin. Din păcate, manuscrisele respective nu oferă nicio informație suplimentară legată de învățământul pentru surdomuți.

Iată informațiile oferite de cele două cărți :

Liviu Smeu : „Contribuții la istoria Almăjului".
Editura Litera Bucureşti. 1977.

-pag. 183-185 : *„**Școala pentru surdo-muți din Bozovici.** A funcționat pe lângă școala trivială. Cea mai veche mențiune pentru existența acestei școli speciale o avem prin ord. Regim. Grăniceresc româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș, nr. 3842, din 6.VI.1839, către compania din Bozovici (Arhiva liceului din Bozovici).*

În manuscrisul [Smeu-1972], la pagina 220 găsim o informație identică cu cea prezentată mai sus, iar în manuscrisul [Smeu-1968] nu există nicio referire la școala de surdomuți.

Mult mai complete sunt informațiile oferite de cea de a doua carte :

Liviu Smeu : „Almăjul grăniceresc. 1773-1872".
Editura Litera Bucureşti. 1980.

-pag. 124 : ***„Învățământul special pentru surdomuți.***

Un fapt pozitiv pentru cuprinderea copiilor surdo-muți din întregul Almăj l-a constituit deschiderea unor cursuri de 4 ani la Bozovici.

Sarcina didactică a avut-o un învățător de la școala trivială, posedând cunoștințele necesare și metodica de a preda la acești copii.

Cursurile cu surdomuții, după documente, s-au ținut în întreaga perioadă a graniței. Cel dintâi document îl avem din anul 1838, când compania din Dalboșeț trimite

celei din Bozovici adresa nr. 92/12. XI. 1838 prin care îi comunică trimiterea la cursurile cu surdomuții pe elevii Pavel Velcotă - [din] *Șopot și Loghin Mihailo –* [din] *Lăpușnicul Mare. Cel dintâi învățător de la școala trivială din Bozovici, menționat în documente că a predat la școala de surdomuți, a fost Mihai Hofmann, evidențiat de comanda regimentului din Caransebeș prin ord. nr. 3842, din 6. VI. 1839, pentru munca depusă la „școala de surdomuți" din Bozovici. Un alt ordin al regimentului, nr. 7381, din 12. V. 1842 aprobă ca elevul surdomut, Loghin Mihailo din Lăpușnicul Mare „care a terminat cu succes cei 4 ani de la școala de surdomuți din Bozovici, să se întoarcă în gospodăria părinților săi".*

Pentru îndrumarea cadrelor didactice ce predau la cursurile cu surdomuții, comanda regimentului, prin ord. nr. 1075, din 19. XII. 1848, trimite 3 exemplare companiei din Bozovici din ***Metodica pentru învățământul cu surdomuții."***

Din păcate, deși s-a făcut această descoperire, cei ce se ocupau cu învățământul surdomuților nu au aflat nimic despre respectiva școală. Motivul este simplu. Pe de o parte, Liviu Smeu nu cunoștea istoricul învățământului special și deci, nu a înțeles importanța acestor informații. El a scris despre Școala de Surdomuți dela Bozovici cu aceiași nonșalanță cu care ar fi informat că într-o anumită localitate s-ar fi deschis un nou atelier de cismărie. De asemenea, cei care au citit cele două cărți erau diverși localnici care, din patriotism regional, erau interesați de istoria Depresiunii Almăjului. Ei nu erau persoane din interiorul învățământului de surdomuți și erau interesați, în special, de anumite informații colaterale oferite de cele două cărți de istorie. Chiar dacă unii dintre ei au reținut că în Bozovici a existat o școală de surdomuți, memoria lor nu a putut să influențeze pe cei care se ocupau efectiv de problematica surdomuților și, pe mai departe, existența acestei școli a rămas necunoscută.

Timpul a trecut și în anul 1996 informațiile au fost reluate într-un articol apărut în revista „Studii și cercetări" a Asociației Științifice „Timișoara medicală" [Ancușa-1996], intitulat ***„Aspecte istorice privind ocrotirea surdomuților în Banat"***.

Doi ani mai târziu a fost susținută lucrarea de doctorat a doamnei dr. Bobonici-Gavra Adriana [Bobonici-1998], ce avea titlul ***„Aspecte ale***

integrării profesionale a elevilor surdomuți în atelierele Școlii Profesionale Speciale din Timișoara”. În ea se repetau informaţile oferite anterior de Liviu Smeu dar, și de această dată, cei ce consultau aceste lucrări (articolul și teza de doctorat) nu erau interesați de istoricul învățământului pentru surdomuți ci, eventual, despre integrarea lor socio-profesională.

În anul 2008 s-a editat cartea ***„50 de ani de învățământ liceal la Bozovici”.*** Printre materialele publicate cu această ocazie se află și studiul domnilor Magiar Nicolae și Magiar Eduard ***„Bozovici – un loc aparte în Banatul montan”*** [Magiar-2008] care repetă, și ei, informațiile descoperite de Liviu Smeu.

După anul 2000, descoperind cele relatate mai sus, m-am simțit dator să le popularizez și am făcut acest lucru în două cărți despre învățământul special din Banat ***„Începuturile învățământului special în Timișoara”*** [Moldovan-2007] și ***„Istoria învățământului bănățean pentru surdomuți”*** [Moldovan-2010], în comunicarea ***„Noutăți privind începuturile învățământului pentru surdomuți din țara noastră”*** făcută la Facultatea de Psihologie și Științele Educației din Cluj-Napoca [Moldovan-2011] și în articolul ***„Școala de Surdomuți din Bozovici în contextul general al învățământului grăniceresc”*** apărut în revista „Almăjanul” și în revista trimestrială de istorie „Morisena”, Cenad, Nr. 3/2016, pag. 15-16 [Moldovan-2016].

Exceptând cățile scrise de Liviu Smeu, toate celelalte nu au făcut decât să repete „ad-literam” tot ce a publicat el. Din această cauză nu am mai oferit citate exacte din lucrările amintite deoarece nu ofereau nicio informație suplimentară.

Documentele descoperite de Liviu Smeu plasează informațiile despre Școala de Surdomuți din Bozovici în domeniul certitudinilor. În baza lor știm că respectiva școală a existat dar, lasă loc la o serie de întrebări care nu pot primi răspuns decât prin descoperirea altor surse bibliografice, independente de Liviu Smeu, sau descoperirea altor documente de arhivă.

3.3. DOCUMENTE DE ARHIVĂ.

Cele mai multe documentele rămase dela fostul Regiment de Graniță Româno-Bănățean Nr. 13 din Caransebeș se află la Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale din Caransebeș. O parte a corespondenței se mai găsește în arhiva Liceului din Bozovici. Dificultatea cercetării provine din faptul că sunt scrise „de mână”, în limba germană și folosesc alfabetul gotic. Multe din documentele originale s-au pierdut, însă, în Registrele de intrare-ieșire al corespondenței, pe lângă numărul de înregistrare al documentului a fost înscris și un scurt rezumat al conținutului. De asemenea, pe pagina din dreapta se găsesc hotărârile luate de conducerea regimentului, ceea ce completează informațiile căutate.

3.3.1. Arhivele Regimentului Grăniceresc Nr. 13, aflate la D. J. A. N. Caraș-Severin.

Primele informații legate de un învățământ bănățean destinat copiilor surzi provin dela începutul anului 1836, ca o preocupare a autorităților grănicerești de a face un recensământ al tuturor copiilor surdomuți. Astfel, Departamentul Regimentului Grăniceresc a emis trei „Protocoale” *(Gibt zu Protocoll)* (Nr. 1912/7 martie 1836, Nr. 2570/26 martie 1836 și Nr. 4294/16 mai 1836) care **cereau tuturor companiilor** *(gesamten Compagnien)* **să înregistreze pe toți copiii surdomuți** *(die Consignationen taubstummen Kinder)* **din zona lor** *(über die in den Compagnie Bezirke)***.** (vezi Fig. 63)

a) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 1912/7 martie 1836].

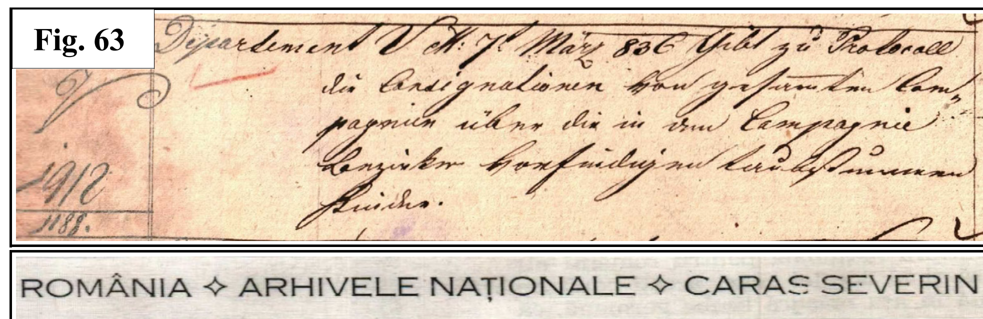

Fig. 63

Interesant este faptul că acțiunea „Departamentului” nu s-a limitat doar la companiile aparținând Regimentului din Caransebeș. În Protocolul înregistrat cu Nr. 2570/26 martie 1836, aceiași solicitare era transmisă și Companiei Kussich (localitate bănățeană situată la 5 km. spre sud de orașul

sârbesc Bela Crkva, – Biserica Albă; sediu de companie grănicerească aparținând de Regimentul din Panciova; a avut școală trivială).

Brigada Locală (organism superior „Departamentului”), la 1 aprilie 1836 a emis două adrese (Nr. 282 și Nr. 266 – la Reg. Grăn. Nr. 2809, respectiv Nr. 2824) prin care se atenționează ca nu cumva modalitățile de aplicare (*abermittelt)* a înscrierilor să pericliteze **instruirea tuturor surdomuților din Monarhia Imperiului Austriac** *(über die Bildung der gesamten Taubstummen in den österreichischen Monarchie)***.** (Fig. 64).

b) [Regimentul Grănicerесc 13-Nr. 2809/1 aprilie 1836].

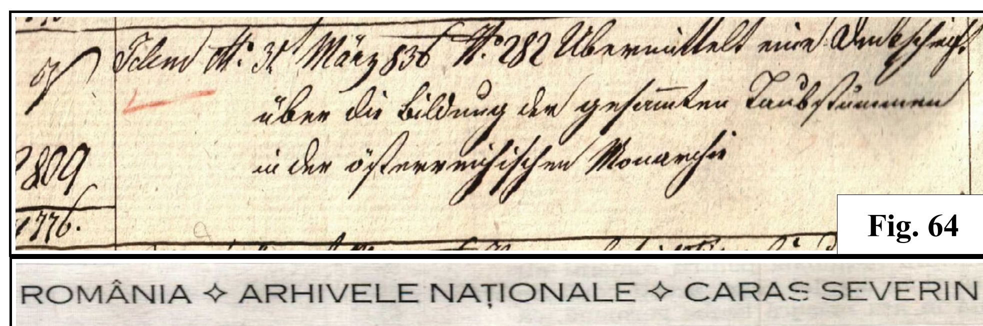

Fig. 64

Răspunsurile primite nu s-au limitat numai la companiile Regimentului din Caransebeș. Compania Berzasca, aparținând Regimentului din Panciova (adresa Nr. 416/16 aprilie 1836 înregistrată la regiment cu Nr. 3458/20 apr. 1836) susținea înscrierea la Institutul de Surdomuți a băiatului orfan Lorenz Karaban din localitatea Schnellersruhe (actualmente satul Bigăr, com. Berzasca, jud. Caraș Severin) *(Bittet womit der Pupill Lorenz Karaban aus Schnellersruhe in ein Taubstummen Institut ... aufgenamen werden).* De asemenea, adresa făcea referire la un al doilea copil, Bumsche Johann Petrik care trebuia internat pentru totdeauna într-un spital de psihiatrie *(in was imer für ein Jrrenhaus)* (Fig. 65).

c) [Regimentul Grănicerеsc 13-Nr. 3458/20 aprilie 1836].

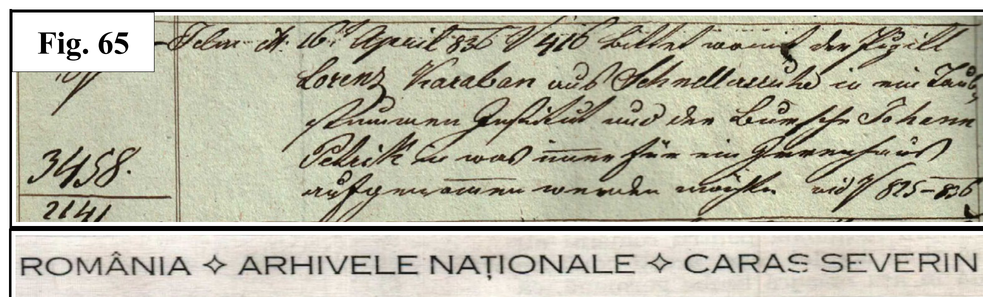

Fig. 65

Pentru înscrierea surdomutuluilui Lorenz Karaban Comandamentul General, prin scrisoarea Nr.1803/19 iulie 1836 (Reg. Grăn. Nr.6744/28 iulie

1836), a solicitat o examinare medicală *(ärtzlich untersuchen)* din care să rezulte starea sa de sănătate *(seine Beschaffenheit)* și capacitatea sa de învățare *(und fähigkeit zum lerene)* deoarece în acel institut nu se primește niciun surdomut debil mintal/idiot *(kein blödsinnigen Taubstummen)*. Compania Berzasca a trimis la Caransebeș certificatul medical cerut cu adresa Nr.1214/24 august 1836 (Reg. Grăn. Nr. 7674/27 august 1836).

d)[Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 8050/8 septembrie 1836].

La Nr. 8050/8 sept. 1836 a fost înregistrată scrisoarea trimisă de Joseph Markovich, prim vice prefect al Comitatutui Karaș *(Erster Vice Gespane das Krasovoaer Comitats)*, cu Nr. 208/3 sept. 1836, prin care avertizează că există o restanță *(rückständigen)* în înscrierea/întabularea celor din comunele Tufari și Coramnic *(als Intabulations Gelüche von der Tuffarer und Coramniker Gemeinde)*. Taxa de înscriere era de 2 forinți. De asemenea, dacă doresc să beneficieze *(hereinbringen)* să trimită cererile *(übersenden zu wollen)* și Nicolae Veiscereu și Jakob Dezsika din Sasca *(Szasker)*, respectiv Măureni *(Mauren)*. (Fig. 66).

Două documente emise de Compania Orșova Veche *(Altorsovaer Compagnie)* (Nr. 1706/12 sept. 1836 și Nr. 1788/13 oct. 1836 – la regiment sunt Nr. 8224/14 sept. 1836, respectiv Nr. 9144/14 oct. 1836) ca răspuns la adresa subprefectului, ne arată modul în care erau înscriși copiii surzi. Compania cerea insistent formularele ce trebuiau întocmite ca cereri de înscriere *(Bittet abermale um Uberreichung des formulare zum Verfassung der Qualifications Eingabe)* pentru admiterea în Institutul de Surdomuți *(zur Aufnahme in ein Taubstummen Institut)* ce oferea posibilitatea de instruire a copiilor de grăniceri *(angetragen verdenden Grenzkinder)*.

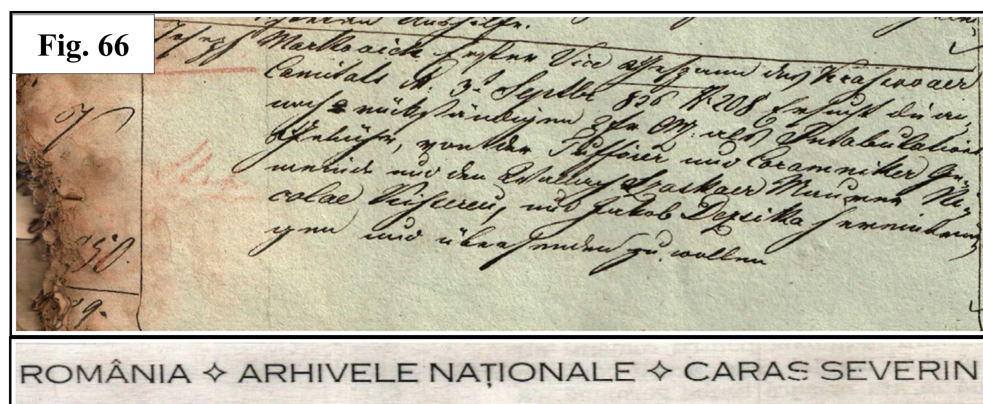

Fig. 66

Rămânând tot la diferiții elevi surdomuți, mai multe documente se referă la doi băieți, Paul Welkota și Login Mihaillo din Lăpușnic, localitate aflată în raza Companiei Dalboșeț. Primul document referitor la ei datează

din 18 noiembrie 1837 și poartă Nr. 10.725 (Fig. 67).

e) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 10.725/18 nov. 1837].

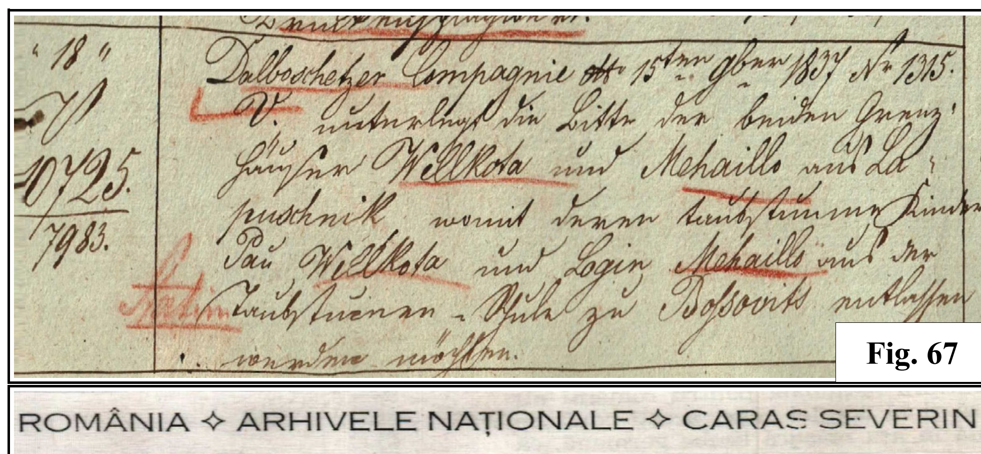

Fig. 67

Adresa Companiei din Dalboșeț Nr. 1315/15 nov. 1837 (Reg. Grăn. Nr. 10.725/18 nov. 1837) transmitea o rugăminte a doi grăniceri, Wellkota și Mehaillo din Lăpușnic *(unterlegt die Bitte der beiden Grenz hausen Wellkota und Mehaillo aus Lapuschnik).* Copiii surdomuți ai acestora, Pau Wellkota și Login Mehaillo, doreau să învețe la Școala de surdomuți *(aus der Taubstummen Schule zu Bossovits entlassen werden möglen).*

Referitor la acești doi băieți au mai fost găsite documentele Nr. 3268/14 apr. 1838, 5018/11 iunie 1838, 4654/19 iunie 1839, 6274/14 august 1839, 7071/13 sept. 1839, 4532/6 iunie 1840 și 5822/21 iulie 1840.

În anul 1838 ne este semnalată încă o fată surdomută :

f) Nr. 1163/7 februarie 1838.

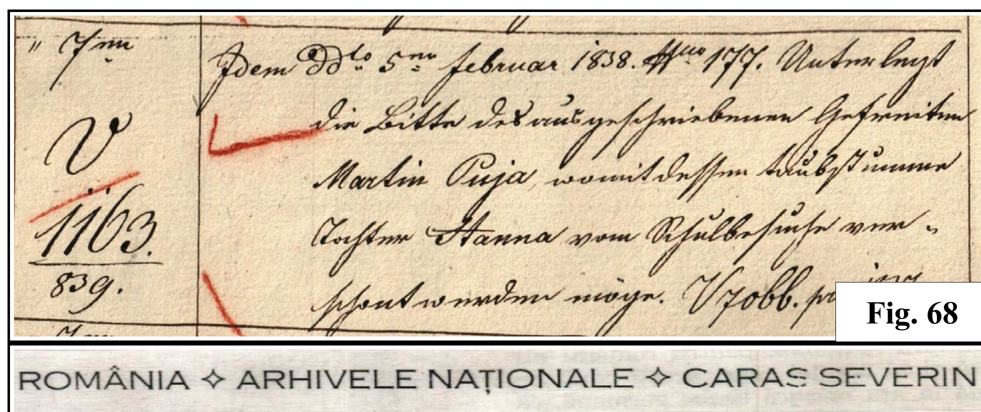

Fig. 68

Compania Bozovici a trimis adresa Nr. 177/5 feb. 1838 (Reg. Grăn. Nr. 1163/7 feb. 1838) prin care prezintă rugămintea scrisă *(Unterlegt die*

Bitte das aus geschriebenen) a caporalului Martin Puja *(Gefreiten Martin Puja)* a cărui fată Stanna este surdomută *(womit dessen taubstummen tochter Stanna)* și care dorește să frecventeze școala *(vom Schulbesuche verschont werden mögn).* (Fig. 68)

La începutul anului 1837 se semnalează o preocupare a autorităților pentru asigurarea unor metodici de predare la școlile de surdomuții. (vezi Fig. 69, 70 și 71).

g) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 3907/29 aprilie 1837].

Documentul inițial întocmit de Înaltul Comandament General *(General Comando)* cu Nr. 700/13 martie 1837 (Brigada Locală Nr. 482/28 aprilie 1837; Reg. Grăn. Nr. 3907/29 apr. 1837). **Înaltul Comandament General mijlocea** *(mittelst welcher)* **trimitea unei copii** *(abschrift)* **într-un exemplar** *(ein Exemplar)* **al lucrării „Lecții de gândire și de limbă pentru surdomuți"** *(der „Denk- und Sprachlehre für Taubstummen")* **compusă din 16 caiete** *(in 16 Hefte besteheud),* **cu scopul de a fi folosită** *(übermacht sein).*

Conducerea Regimentului hotărăște la 5 mai 1837 : „Compania Bozovici *(Bosovicher Compagnie)* va însărcina *(der Auftrage zugestellt)* pe învățătorul absolvent al Școlii Normale, Hoffmann *(dem Normallehrer Hoffmann gegen)* să pună în aplicare metodica trimisă. Se înmânează *(„zu übergeben")* lucrarea (cartea) ca să-l ajute la organzarea și pregătirea *(Einleitungen)* acestui învățământ *(Begin dieses Unterrichts)* destinat elevilor care sunt vizați [surzilor] *(betreffenden Schüler).* Această activitate/ocupație *(den Berücht)* va fi recompensată *(zu erstatten)".*

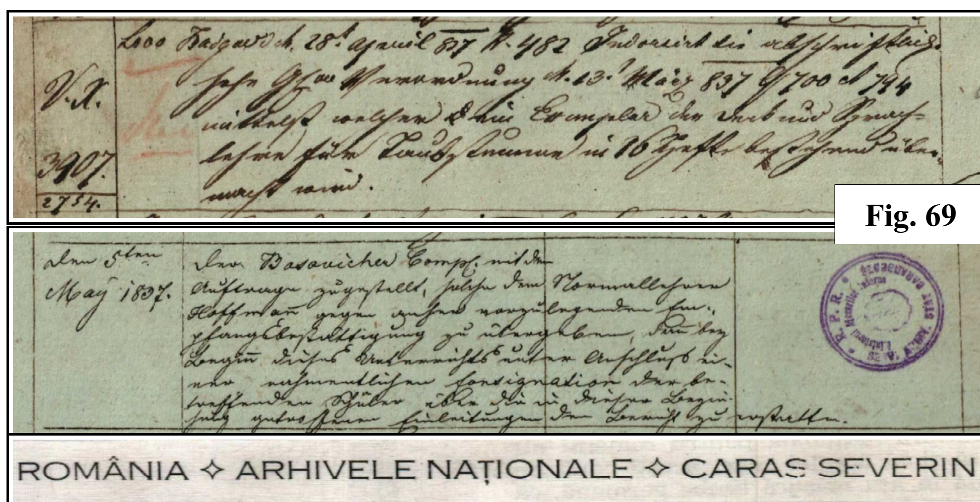

Fig. 69

Bragada Locală prin adresa Nr. 620/1 iunie 1837 – Reg. Grăn. Nr

5077/2 iunie 1837) însistă, și ea, pentru utilizarea metodicii trimise, iar Compania Bozovici anunță prin adresa nr. Nr. 730/12 iunie 1837, (Reg. Grăn. Nr. 5669/17 iunie 1837) că a primit cele 16 caiete ale metodicii trimise și i le-a înmânat învățătorului Hoffmann.

h) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 6747/18 iulie 1837].

Înaltul Comandament General *(hohn General Comando)* cu Nr. 2072/11 iulie 1837 (Brigada Locală - Nr. 802/17 iulie 1837 – Reg. Grăn. - Nr. 6747/18 iulie 1837). Cu acest document se transmiteau încă 2 exemplare (în realitate 2 caiete), nr. 19 și nr. 20 *(2 Exemplare der 19 und 20 Lieferung)* ale **lucrării scrise de Herrmann Czech pentru educarea surdomuților „Lecții de gândire și de limbă pentru surdomuți”** *(Herrmann Czech zum Taubstumme Unterricht verfassen „Denk- und Sprachlehre”, übermacht).* [Erau continuarea primelor 16 caiete trimise în martie 1837].

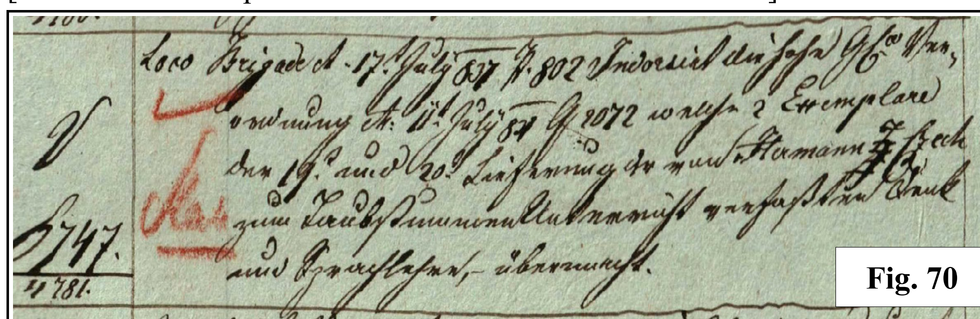

Fig. 70

i) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 2290/17 mai 1838].

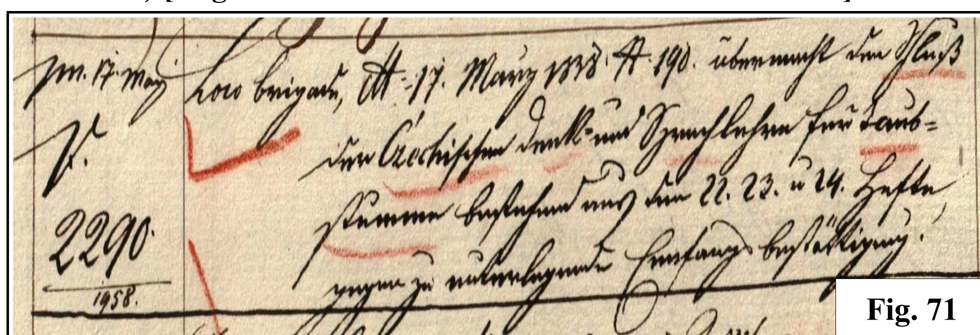

Fig. 71

La 17 mai 1838 la Regimentul grăniceresc din Caransebeș au sosit ultimele trei caiete (nr. 22, 23 și 24) ale metodicii pentru educarea surdomuților scrisă de Czech „Lecții de Gândire și Limbă pentru

Surdomuți” *(der Czechischer Denk- und Sprachlehre für Taubstummen)* (Brigada Locală Nr. 190/17 martie 1838; Reg. Grăn. Nr. 2290/17 mai 1838) compusă din caietele 22, 23 și 24 *(bestehend aus den 22, 23 und 24 Hefte)*, pentru a fi utilizate.

j) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 7066/26 iulie 1837].

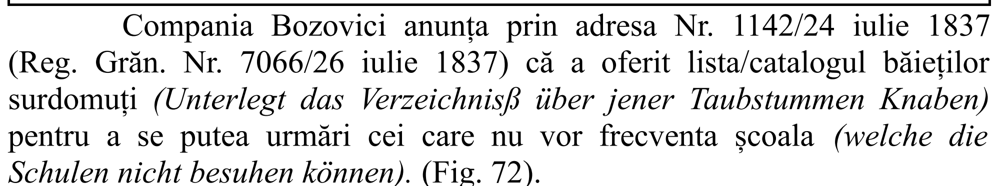

Fig. 72

Compania Bozovici anunța prin adresa Nr. 1142/24 iulie 1837 (Reg. Grăn. Nr. 7066/26 iulie 1837) că a oferit lista/catalogul băieților surdomuți *(Unterlegt das Verzeichnisß über jener Taubstummen Knaben)* pentru a se putea urmări cei care nu vor frecventa școala *(welche die Schulen nicht besuhen können)*. (Fig. 72).

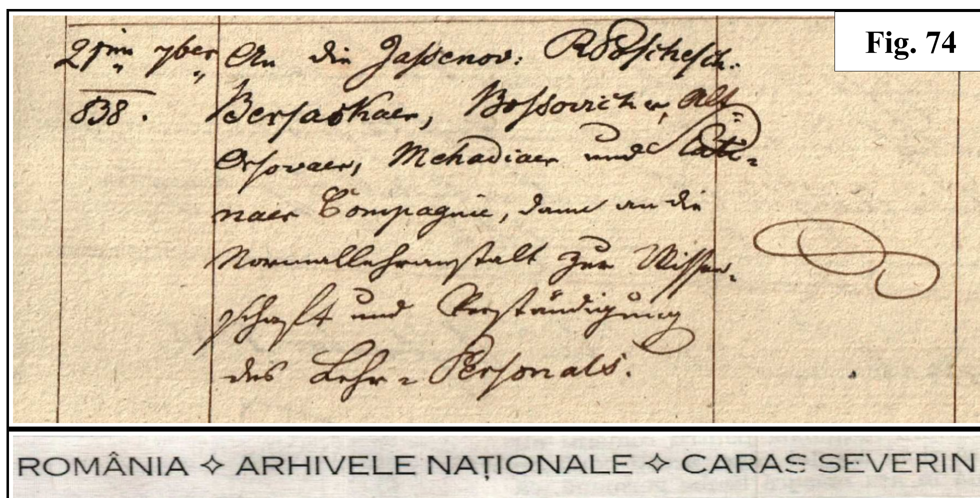
k) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 8071/15 septembrie 1838].

Fig. 73

ROMÂNIA ✧ ARHIVELE NAȚIONALE ✧ CARAȘ SEVERIN

În anul 1838 au existat multe discuții despre modul în care trebuie organizat învățământul pentru surdomuți. În documentul de mai sus se observă că se oscila între două variante : educarea într-un institut/școală unde copiii trebuiau internați, sau menținerea copiilor în familiile lor și educația să se facă individual de către un învățător pregătit.

Dispoziția inițială a fost emisă de Înalta Curte Chezaro-Crăiască a Consiliului de Război *(der K.K. Hofkriegsrath)* din Viena cu Nr. 3475/8 august 1838 (la Comandamentul General din Pancevo Nr. 2498/31 august 1838; Regimentul din Caransebeș Nr. 8071/15 septembrie 1838). Scopul ei era organizarea învățământului pentru surdomuți *(des Taubstummen Unterricht).* Se recomanda ca, pentru aceasta, înainte să se angajeze învățători personali *(Vorschlägen zu bestärdennugen des Lehrpersonals),* în situații similare *(sonstgleichen Umständen),* în localitățile unde sunt educați surdomuții înzestrați *(an solche Orte, wo sich bildungs fährige taubstummen besteiden)*, aceasta se va face atent *(darum bedacht zu nehmen)* angajând învățători individuali competenți *(kündigen Lehr-Individuen).* Aceasta este de preferat *(der Vorzug)* oricăror regrete care ar apare la sfârșit *(eingeräunt zu welchene Ende).* În fiecare școală sătească unde există astfel de nefericiți *(einem Schulorte derlei Unglückliche vorhanden)* să se trimită *(beförden stet)* învățători care să le acorde *(angegeben)* binecuvântarea *(segen).* (vezi Fig. 73).

21ten 7ber 838. An die Jassenov: Rotschitzer, Bersaskaer, Bossowitzer, Alt Orsovaer, Mehadiaer und Ratinaer Compagnie, dann an die Normallehranstalt zur Wissenschaft und Verständigung des Lehr-Personals.

În hotărârea luată de conducerea regimentului în data de 21 septembrie 1838 se dă dispoziție la Jassenov *(An die Jassenov)* (localitate bănățeană situată la aproximativ 12 km. vest de Biserica Albă – Bela Crkva; sediu de companie grănicerească aparținând de regimentul din Pancevo; Școală Trivială Grănicerească și Școală Normală pentru Învățători).

Institutul de pregătire al învățătorilor *(die Normallehranstlt)* se va ocupa ca pentru Companiile din Pojejena Sârbească, Berzasca, Bozovici, Orșova Veche, Mehadia și Slatina *(R*[acz] *Poschesch*[enaer]*, Bersaskaer, Bossovicher, Alt Orsovaer, Mehadiaer und Slatinaer Compagnie)* să pregătească, științific și moral, învățători personali *(zur Wissenschaft und Anständigung das Lehr-Personals).* (vezi Fig. 74).

l) [Regimentul Grăniceresc 13 - Nr. 5018/11 iunie 1838].

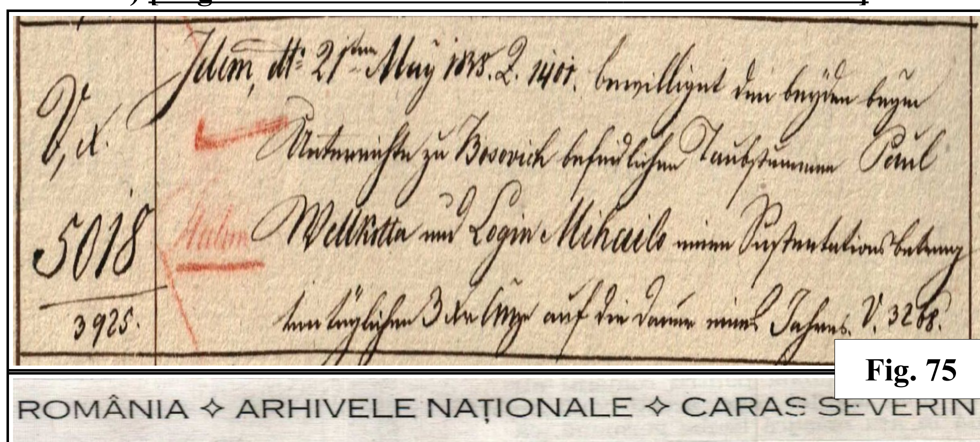

Fig. 75

Comandamentului General cu Nr.1401/ 21 mai 1838 (Reg. Grăn. Nr. 5018/11 iunie 1838) atenționează că pentru educarea la Bosovici *(den beiden bezug Unterrichte zu Bosovich)* a copiilor surdomuți, Paul Welkotta și Login Mihaillo, **trebuie asigurată pentru fiecare copil o cheltuială zilnică de 3 kreițari pe durata întregului an** *(einem Sustentations betragten täglichen 3 kr. cm. Auf die Dauer eines Jahres).* (Fig. 75).

Din documentul următor aflăm faptul că frecvența elevilor era riguros urmărită și în cazul în care era încălcată se aplicau pedepse :

m) [Regimentul Grăniceresc 13 - Nr. 5822/21 iulie 1840].

Comandamentul General Bănățean a trimis adresa Nr. 2215/8 iulie 1840 (Reg.Grăn. Nr. 5822/21 iulie 1840). Este răspunsul dat de Comandamentul General Bănățean *(Banater General Commando)* la adresa Nr. 4532/6 iunie 1840 a Regimentului de Graniță din Caransebeș referitoare la susținerea financiară zilnică *(die angesichts Sustentation täglichen)* de 3 kreițari, pentru surdomuții Login Mihailo și Paul Welkotta care sunt educați la Bozovici. Analizând situația celor doi băieți s-au luat două hotărâri distincte. **Surdomutului Login Mihailo, datorită frecvenței anterioare** *(besuchen vordere ist),* **i s-a aprobat finanțarea pentru încă un an** *(noch ein Jahr zu bewilligen),* **dar surdomutului Paul Welkotta nu i s-a aprobat** *(nicht bewilligt werden)* **deoarece în ultimul an a fost nepăsător și a avut**

o frecvență slabă *(weil der selbe den Unterricht ein letzten Jahre nachllässig besuchte)*. În viitor, nu poate continua fără promisiunea de a se îndrepta *(keine weitere entsprechende fortsetzung versprecht)*. (vezi Fig. 76)

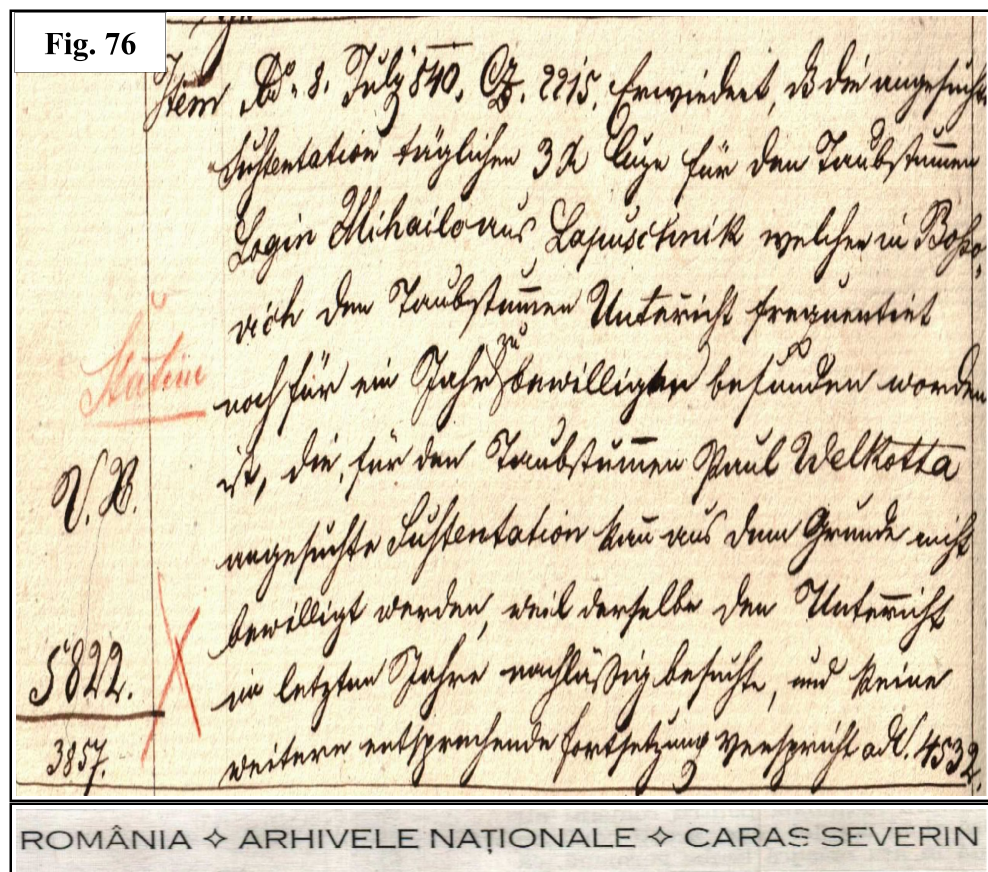

Fig. 76

Asigurarea școlii cu învățători pregătiți era urmărită permanent. Când învățătorului Michael Hoffmann, primul care s-a ocupat de educarea surzilor, i s-a aprobat transferul la Școala Superioară din Caransebeș, în locul său a fost numit imediat învățătorul Thomas Staschek. (vezi documentul următor – Fig. 77).

n) [Regimentul Grăniceresc 13 - Nr. 6824/3 septembrie 1839].

Înalta Curte a Consiliului de Război Chezaro-Crăiesc *(hohen K. K. Hofkriegsrath)* din Viena cu Nr. 3360/30 iulie 1839 (Comend.Gen. Panciova Nr. 2596/23 august 1839; Reg. Grăn. Nr. 6824/3 sept. 1839). **Lui Michael Hoffmann i se aprobă transferul dela Școala Trivială** *(Trivialschule)* **din Bozovici, la Școala Superioară** *(Oberschule)* **din Caransebeș. În locul său, la Bozovici, este numit învățătorul Thomas Staschek**. (Fig. 77).

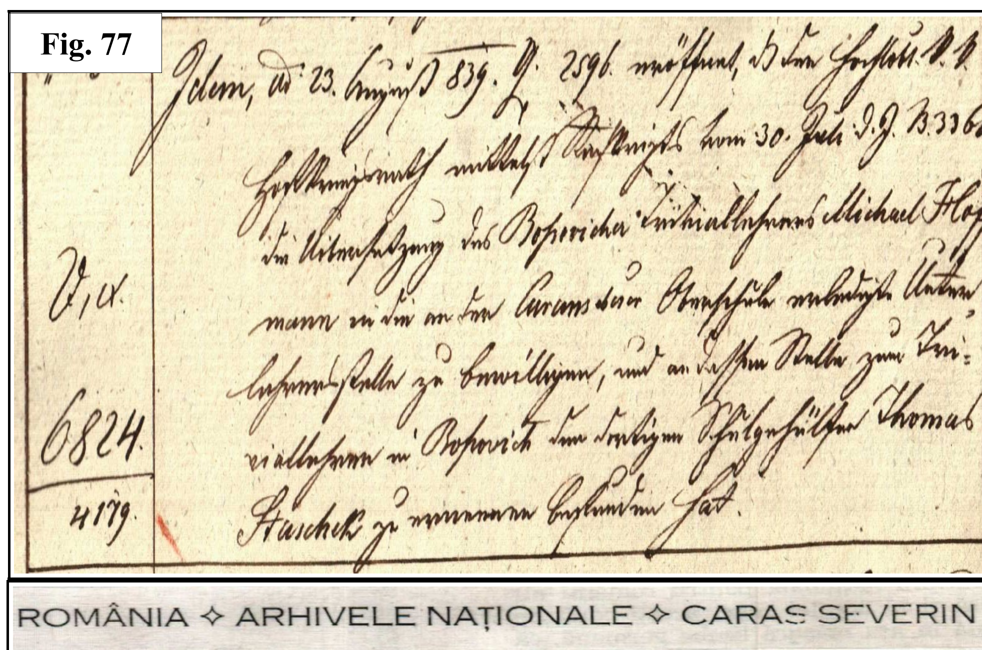

Fig. 77

Activitatea didactică era urmărită dela cel mai înalt nivel. Următoarele două documente ne oferă un exemplu în acest sens :

o) [Regimentul Grăniceresc 13 - Nr. 2576/14 aprilie 1841].

Comenduirea Generală a Școlilor Grănicerești Bănățene cu sediul la Pancevo a expediat adresa Nr. 213/10 martie 1841 (Reg. Grăn. Nr. 2576/14 aprilie 1841) care reprezintă o analiză a activităților școlare desfășurate pe raza Regimentului de Graniță Nr. 13 din Caransebeș, în anul 1840 *(im Jahre 1840)*. Documentul întreg poate fi văzut în Fig. 79.

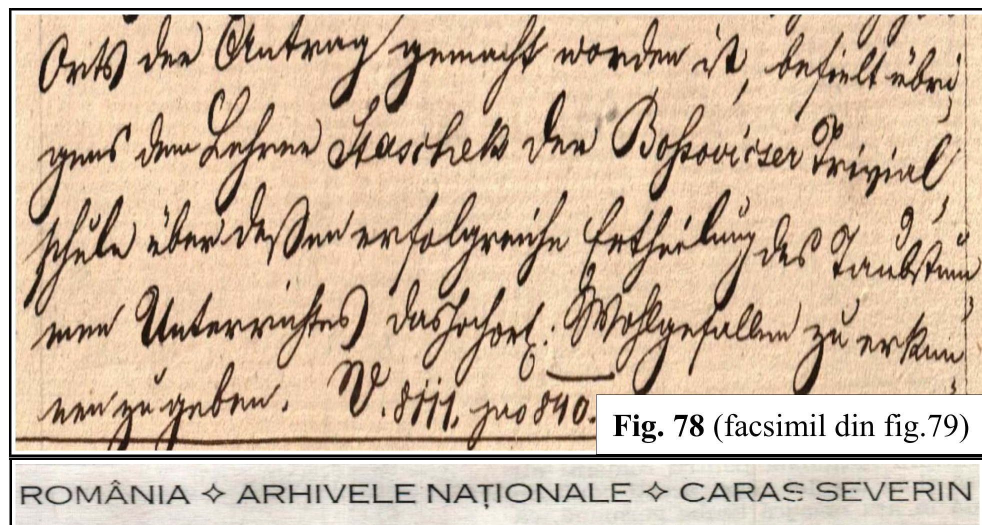
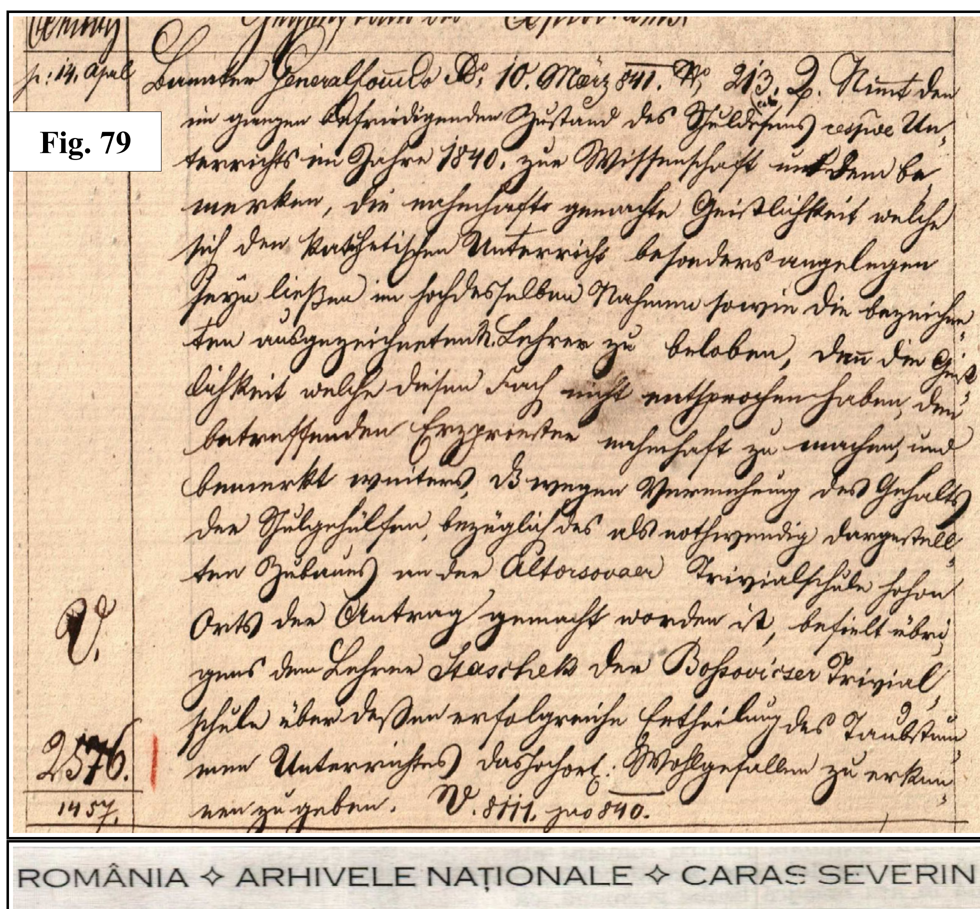

Fig. 78 (facsimil din fig.79)

Referitor la educația surdomuților, găsim câteva informații interesante în ultima parte : (vezi facsimilul din Fig. 78) **aflăm că învățătorul Staschek dela Școala Trivială din Bozovici a găsit modalitatea de educare eficientă a surdomuților** *(befinlt übrigens dem Leren Staschek der Bossovicher Trivialschule über dasten erfolgreiche Entheilung das Taubstummen Unterrichtes).* **Aceasta trebuie să se recunoască cu satisfacție** *(Wohlgefallen zu erkennen zu geben)***.**

p) [Regimentul Grăniceresc 13 - Nr. 2690/19 aprilie 1841].

Înalta Curte Chezaro-Crăiască a Consiliului de Război din Viena, cu Nr. 1021/13 martie 1841 (la Comanda Gnerală din Pancevo – Nr. 1070/9 apr. 1841; la Regimentul Grăniceresc Caransebeș – Nr. 2690/19 apr. 1841).

„**Înalt lăudata Curte a Consiliului de Război** *(das hochlöbe Hofkriegsrath)* **a prezentat Majestății Sale Prea Înalte** *(S. Majestät Allerhöchst)* starea de consens școlar *(den Zustand des Schulconsens)* a Graniței Militare Chezaro-Crăiască în anul 1839 *(in den K. K. Militärgränze*

im Jahrer 1839). Înalta Conducere a găsit de cuviință să-l informeze prin Învățătorul Șef *(den Oberlehren)* Gunzy asupra **mulțumirii față de rezultatele bune obținute** *(wegen des guten Erfolges ihres)* **de învățătorul Hoffmann, în anul 1839 cu elevii surdomuți, fiind primul care i-a „vindecat” prin educație** *(erstheilten Untrrichts)*. **Înalta Curte a Consiliului de Război l-a asigurat de recunoașterea meritelor sale** *(Anerkennung ihres Verdienstes zu versichern)”*. (Fig. 80).

Fig. 80

Din păcate, în următorii cinci ani (1842-46), în arhivele Regimentului din Caransebeș nu s-au mai găsit informații legate de activitatea Școlii de Surdomuți din Bozovici. Documentele referitoare la cei doi învățători implicați în educarea surdomuților, Michael Hoffmann și Thomas Staschek, nu au atins această problemă, nici măcar tangențial. Din această cauză, prezentăm în continuare un document interesant din anul 1847 care, chiar dacă nu se referă explicit la școala care ne interesează, face referire la o persoană surdă ce necesită educație.

r) [Regimentul Grăniceresc 13 - Nr. 1320/8 februarie 1847].

Înaltul Comandament General din Pancevo a expediat adresa Nr.291/29 ianuarie 1847. La Brigada Locală din Caransebeș a fost înregistrată cu Nr. 105/5 februarie 1847, iar la Regimentul de Graniță cu Nr. 1320/8 februarie 1847.

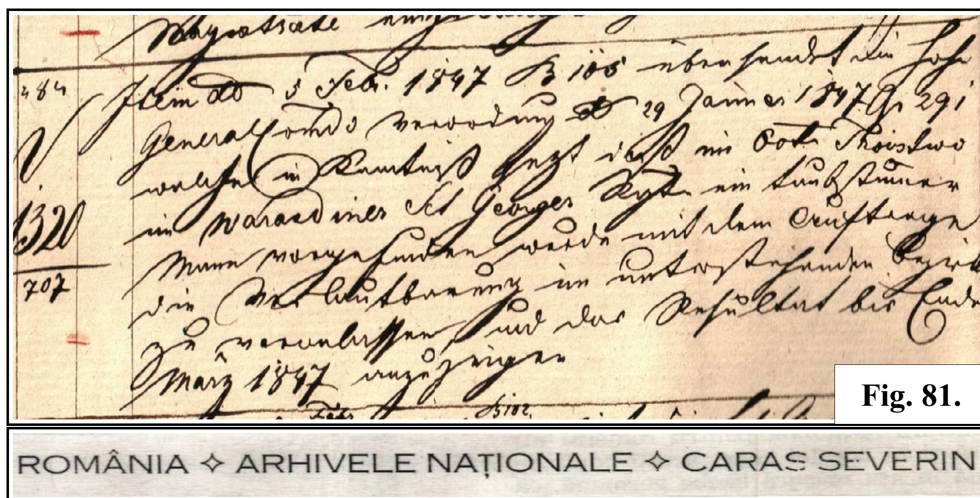

Fig. 81.

În document, Conducerea Regimentului de Graniță din Caransebeș era înștiințată despre cazul unui bărbat (om, soldat, soț, etc.) surdomut *(Taubstummer Mann)* din zona (teritoriul) subordonată *(im unterstehenden bezirk)* Regimentului Sf. George din Warasdiener *(im Warasdiener Regiment Sct. Georges),* aflată în Croația și Slavonia. Cazul era transmis „spre înștiințare” *(in Kenntnist)* de către un ofițer al acelui regiment, căpitanul Got. (posibilă presurtare a prenumelui) Thoistwo *(Kpt. Got. Thoistwo).* Se apela la Conducerea Regimentului din Caransebeș pentru a ajuta la educarea respectvului bărbat surdomut și Comanda Generală din Pancevo impunea, ca termen pentru primirea unui răspuns, sfârșitul lunii martie 1847 *(das Resultet bis Ende März 1847).*

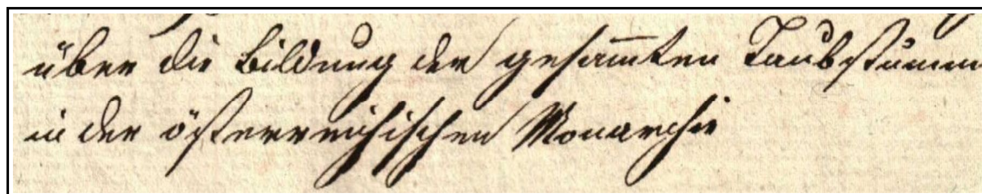
Nu s-a mai găsit nicio informație despre acest caz.

Notă : Cele 17 documente prezentate în capitolul 3.3.1. și cele 4 documente din capitolul următor (3.4.) au fost selectate dintr-un număr de 90 de documente studiate. Dintre acestea, 51 documente făceau referire expresă la surdomuți; 14 documente punctau activitatea învățătorului Michael Hoffmann; 22 documente pe cea a învățătorului Thomas Staschek, iar 3 documente se refereau la tatăl elevului Pavel Velcotă.

3.4. <u>ANALIZAREA INFORMAȚIILOR</u>

a. <u>Implicarea autorităilor imperiale dela Viena</u>.

Documentele de arhivă descoperite până în prezent ne demonstrează, fără urmă de îndoială, că în acei ani, un învățământ bănățean destinat deficienților de auz nu s-ar fi realizat dacă nu se exercita o presiune din partea administrației imperiale. Documentul [Reg.Grăn.Nr.2809/1 apr. 1836] (Fig. 64) precizează cât se poate de clar „instruirea tuturor surdomuților din Monarhia Imperiului Austriac” (facsimil în Fig. 82).

<u>Fig. 82</u>. Facsimil din documentul* [Reg.Gr. Nr.2809/1.04.1836] *cu textul : „instruirea tuturor surdomuților din Monarhia Imperiului Austriac* *(über die Bildung der gesamten Taubstummen in den österreichischen Monarchie)”.

Protocoalele emise de Regimetul de Graniță din Caransebeș [Reg.Gr. Nr.1912/7.03.1836] (Fig. 63), [Reg.Gr.Nr.2570/26.03.1836] și [Reg.Gr.Nr. 4294/16.05.1836]; îndemnurile Brigăzii Locale din Caransebeș [Reg.Gr. Nr.2824/1.04.1836]; intervenția Prim Viceprefectului Comitatului Caraș [Reg.Gr.Nr.8050/8.09.1836] (Fig. 66); dispoziția expresă a Înaltei Curți a Consiliului de Război din Viena [Reg.Gr.Nr.8071/15.09.1838] (Fig. 73) de a alege între un învățământ instituționalizat și unul individual, dar și preocuparea Vienei de a oferi metodici de educare a surzilor și învățători competenți și specializați, ne demonstrează clar intențiile iluministe ale Vienei pentru educarea tuturor tinerilor de vârstă școlară.

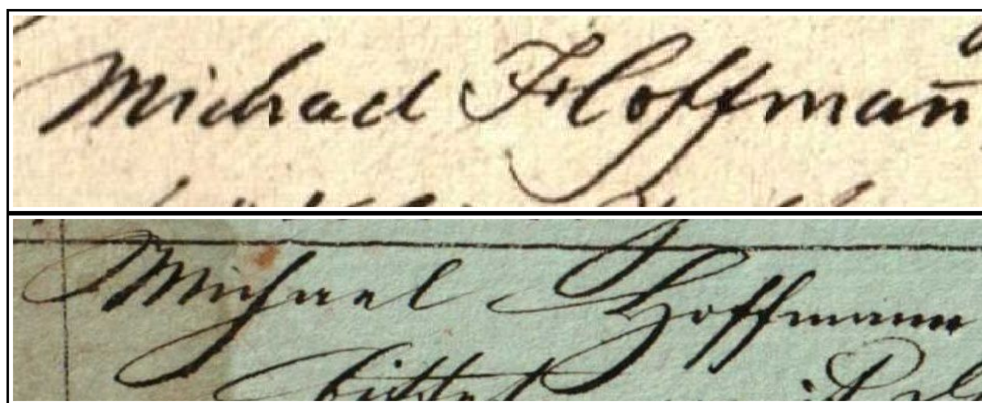
b. <u>Anul în care s-a înființat Școala de Surdomuți</u>.

Din lucrarea [Smeu-1980-p. 124] aflăm că în luna noiembrie 1838, când copiii surdomuți, Pavel Velcotă și Loghin Mihăilă, erau trimiși la Bozovici, școala de surdomuți exista și era cunoscută în întreaga zonă. Un document care să precizeze exact momentul înființării școlii nu a fost descoperit și nu cred că există speranțe că el va fi găsit în viitor, deoarece, în acei ani nu se considerau importante eventualele decizii sau hotărâri care să stabilească cu exactitate data de înființare a unei școli.

Așa cum am arătat anterior, primele informații despre un astfel de învățământ special apar la începutul anului 1836. Autoritățile cereau înregistrarea surdomuților și necesitatea educării lor. Prima legătură între învățământul surzilor și învățătorul Hoffmann o aflăm la 5 mai 1837 (Fig. 69) în hotărârea luată de Regimentul Grăniceresc la adresa [Reg.Gr.Nr. 3907/29.04.1837] ca cele 16 caiete de metodică a surzilor să îi fie înmânate lui. Însemnarea respectivă ne arată, că la acea dată, învățătorul Hoffmann era deja angrenat în educarea surzilor. Deși învățătorul Hoffmann a venit la Școala Trivială din Bozovici în anul 1832, faptul că între anii 1832 și 1835 documentele regimentului nu semnalează nicio activitate surdodidactică ne face să conchidem că ea nu a existat decât începând cu anul 1836.

c. <u>Învățătorii secției de surdomuți</u>.

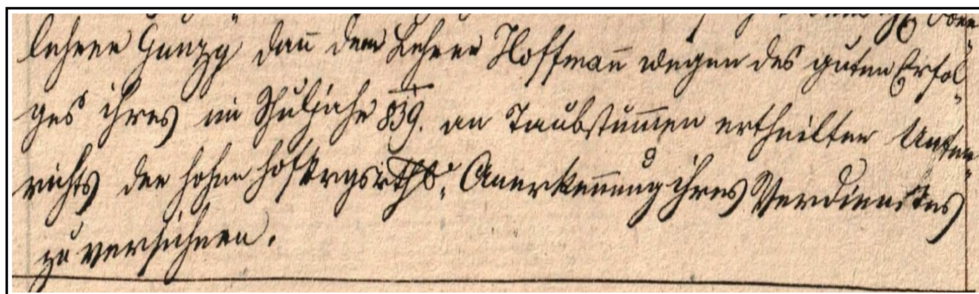
Învățătorul **<u>Michael Hoffmann</u>** a sosit la Bozovici în anul 1832 și a educat copiii surdomuți din momentul înființării acestei secții la Școala Trivială din localitate.

<u>Fig. 83</u>. Facsimile cu numele învățătorului Michael Hoffmann folosind alfabetele latin (primul) și gotic (al doilea).

Faptul că a fost primul care s-a ocupat, la Bozovici, de educarea surzilor este atestat de documentul [Reg.Gr.Nr.2690/19.04.1841] (Fig. 80), în care „Înalt lăudata Curte a Consiliului de Război” *(das hochlöbe Hofkriegsrath)* a prezentat *(unterbreitete)* … **<u>mulțumiri față de rezultatele bune obținute</u>** *(wegen des guten Erfolges ihres)* **<u>de învățătorul Hoffmann, în anul școlar 1839</u>** *(im Schuljahr 1839)*, **<u>cu elevii surdomuți</u>** *(an Taubstummen)*, **<u>fiind primul care i-a „vindecat” prin educație</u>** *(erstheilten Unterrichts)*. **<u>Drept urmare, Înalta Curte a Consiliului de Război l-a asigurat de recunoașterea meritelor sale</u>** *(Anerkennung ihres Verdienstes*

zu versichern). (facsimil în Fig. 84)

[illegible] dem Lehrer Hoffman wegen des guten Erfol-
ges ihres im Schuljahr 839. an Taubstummen ertheilten Unter-
richts der hohe Hofkriegsrath Anerkennung ihres Verdienstes
zu versichern.

<u>Fig. 84</u>*. *Facsimil din documentul **[Reg.Gr. Nr.2690/19.04.1841]** ***cu textul :*** **„<u>mulțumiri față de rezultatele bune obținute</u>** *(wegen des guten Erfolges ihres)* **<u>de învățătorul Hoffmann, în anul școlar 1839</u>** *(im Schuljahr 1839)*, **<u>cu elevii surdomuți</u>** *(an Taubstummen)*, **<u>fiind primul care i-a „vindecat” prin educație</u>** *(erstheilten Unterrichts)*. **<u>Înalta Curte a Consiliului de Război îl asigură de recunoașterea meritelor sale</u>** *(Anerkennung ihres Verdienstes zu versichern)*”.

Nu era prima dată când învățătorul Hoffmann se făcea remarcat. Din documentul [Reg.Gr.Nr.7136/17.08.1838] aflăm hotărârea Consiliului Suprem de Război al Armatei Chezaro-Crăiești *(der K.K. Hofkriegsrath)* din Viena de **a-l premia „pentru râvna depusă și eficacitatea dobândită în anul școlar 1837** *(für fein eifrige und erfolgreiche Werwendung im abgewichenne Schuljahre 1837)*. **Premiul** *(Die Prämie)* **aprobat** *(bewilligen)* **era de 50 florini”.** Separat, Compania Bozovici i-a asigurat un concediu de 14 zile la Băile Herculane [Reg.Gr.Nr.7796/8.09.1838].

În a doua jumătate a anului școlar 1839, învățătorul Hoffmann avea planuri de căsătorie cu domnișoara Aloisia Jankovich din Caransebeș, fiica medicului șef al regimentului. Cu această ocazie cerea aprobarea căsătoriei (!!!) și a transferului la Școala Superioară *(Oberschule)* din Caransebeș. Între 21 august 1839 și 16 aprilie 1840 la Regimentul de Graniță s-au înregistrat un număr de 9 (nouă) documente din care aflăm că Michael Hoffmann s-a căsătorit la 27 dec. 1839, i s-a aprobat transferul, a avut o călătorie de nuntă, s-a angajat la „Oberschule” din Caransebeș și a achitat o returnare de 3 florini și 58 de kreițari către Școala Trivială din Bozovici.

Așa cum am văzut în documentul [Reg.Gr.Nr.6824/3.09.1839] (Fig. 77), pentru educarea surzilor din Bozovici, în locul lui Michael Hoffmann a fost numit învățătorul **<u>Thomas Staschek</u>.** Acesta absolvise Școala Normală din Pancevo și a funcționat la Școala Trivială din Bozovici între 1837-1844. După pensionare s-a stabilit la Bozovici [Smeu-1980-p.133].

Rezultatele obținute de Thomas Staschek în educarea surdomuților au fost apreciate de Comenduirea Generală a Școlilor Grănicerești Bănățene cu sediul la Pancevo care a emis documentul [Reg.Gr.Nr. 2576/14.04.1841] (Fig. 78 și 79), din care aflăm că **„învățătorul Staschek dela Școala Trivială din Bozovici a găsit modalitatea de educare eficientă a surdomuților** *(befinlt übrigens dem Leren Staschek der Bossovicher Trivialschule über dasten erfolgreiche Entheilung das Taubstummen Unterrichtes)*. **Aceasta trebuie să se recunoască cu satisfacție** *(Wohlgefallen zu erkennen zu geben)***"**.

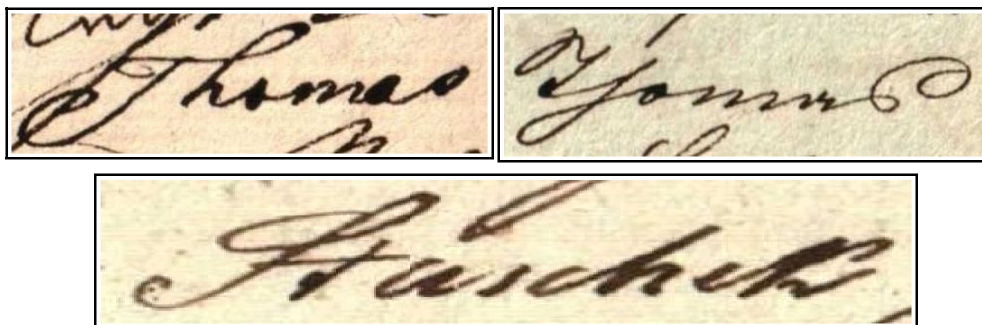
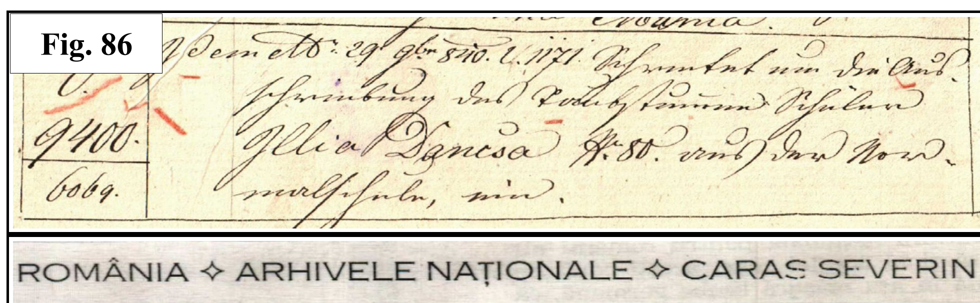

***Fig. 85.* Facsimile cu numele învățătorului Thomas Staschek. Prenumele din stânga este scris cu alfabetul latin, iar cel din dreapta cu alfabetul gotic.**

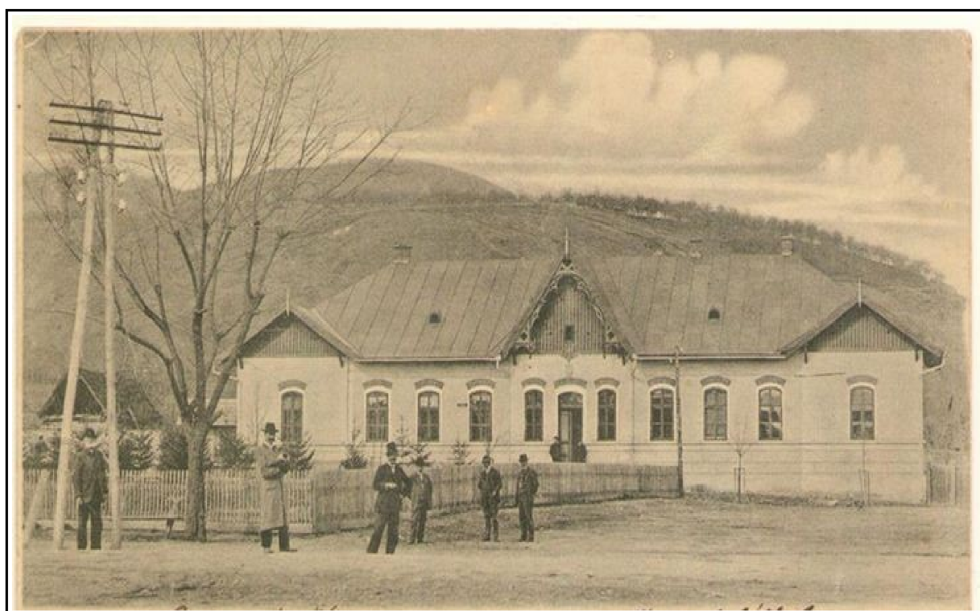
Începând din anul 1844, Thomas Staschek a fost transferat la Școala Trivială din Mehadia. În același an, el solicită aprobarea de a se căsători cu domnișoara Amalia Bayer, fiica patiserului Josef Bayer din Lugoj, care decedase de curând. Între lunile aprilie și septembrie 1844 s-au găsit un număr de cinci documente referitoare la proiectata căsătorie. Aprobarea s-a dat în luna iulie 1844, după ce s-a verificat comportamentul moral și starea materială a respectivei domnișoare. În luna septembrie 1844 Staschek a primit un concediu pentru a putea să-și viziteze rudele. Cu această ocazie, Compania din Mehadia ruga autoritățile de a nu aproba o eventuală reîntoarcere a lui Staschek la școala din Bozovici, motiv pentru care tregem concluzia că era un cadru didactic apreciat și dorit de mai multe școli. În vara anului 1846, în familia lui Thomas Staschek și Amalia Bayer se năștea deja cel de al doilea copil [Reg.Gr.Nr. 6710/23.07.1846].

În afara acestor doi învățători, documentele mai semnalează o încercare a unui elev al Școlii Normale, **Illia Dancsa** (Ilie Danciu ?), de a se ocupa cu elevii surdomuți. Documentul în cauză este [Reg.Gr.Nr. 9400/2.12.1840] și îl prezentăm în continuare. (Fig. 86).

Este vorba despre adresa Companiei Bozovici Nr. 1171/29 noiembrie 1840 (Reg.Gr.Nr.9400/2.12.1840), prin care anunță *(auschriebung)* că Illia Dancsa, elev la Școala Normală *(aus der Normalschule)* s-a oferit să lucreze cu elevii surdomuți. Conducerea regimentului a respins *(abgewiesen)* cererea, posibil pentru faptul că solicitantul încă nu terminase studiile.

d. <u>În ce clădire a funcționat Școala de Surdomuți</u>.

<u>Fig. 87</u>. Clădirea Școlii Triviale din Bozovici (azi dispărută) și sediu a Școlii de Surdomuți.

Din [https://www.facebook.com/bozovici/photos]

În lucrarea [Smeu-1980-p.131] se susține că Școala de Surdomuți era o secție a Școlii Triviale din Bozovici. Liviu Smeu demonstrează cu claritate că, aceasta din urmă a folosit localul din Fig. 87 care a fost și sediul

în care și-a desfășurat activitatea Școala de Surdomuți.

Și în finalul documentului [Reg. Grănic. Nr. 5669/17.06.1837] se precizează faptul că „surdomuții vor frecventa școala în clădirea școlii [pentru copiii] normali *(die Normalschule besuchenden Taubstummen)”.* (vezi facsimiul din Fig. 88).

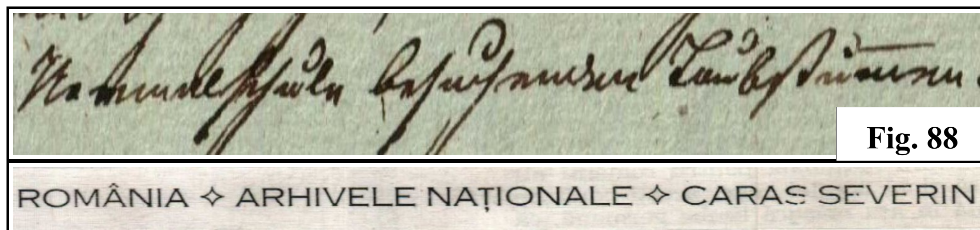

Fig. 88

e. <u>Dotarea școlii cu surdometodici</u>.

Dela început, Curtea dela Viena a fost conștientă că o formă nouă de învățământ, cum era învățământul surdomuților, nu se poate face fără utilizarea unor metodici de specialitate. În anul 1836 la Viena s-a editat cartea lui Franz Herrmann Czech întitulată *„Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și la viață”.* Cartea a avut imediat un mare succes și în anii care au urmat a fost reeditată de mai multe ori. Spre finalul anului 1836 autoritățile vieneze considerau oportun ca la noua Școală de Surdomuți din Bozovici să se utilizeze această metodică și deoarece cartea era destul de rară s-a luat hotărârea copierii ei. Din documentele [Reg.Gr.Nr.3907/ 29.04.1837] (Fig. 69), [Reg.Gr.Nr.6747/18.07.1837] (Fig. 70) și [Reg.Gr. Nr.2290/17.03.1838] (Fig. 71) am văzut că s-au trimis la Bozovici, inițial 16 caiete, apoi caietele nr. 19 și 20 și în final caietele cu nr. 22, 23 și 24. De asemenea, cu adresa [Reg.Gr.Nr.5077/2.06.1837] Brigada Locală din Caransebeș insista pentru utilizarea metodicii la educarea surdomuților, iar Compania Bozovici explica în adresa [Reg.Gr.Nr.5669/17.06.1837] că a predat învățătorului Hoffmann metodica trimisă și a luat măsuri pentru desfășurarea cursurilor în cadrul Școlii Triviale. Prezentarea cărții o vom face în continuare, într-un capitol separat (vezi cap.3.7.).

f. <u>Elevii surdomuți</u>.

Din documentele prezentate anterior aflăm numele unor copii surdomuți. Natural, lista obținută este incompletă. Ea cuprinde doar numele copiilor care au făcut obiectul unor corespondențe ce au trecut pe la sediul Regimentului de Graniță din Caransebeș. Suntem convinși cu unele înscrieri s-au făcut direct la sediul școlii, iar dacă nu aveau probleme de sex (fetele necesitând o aprobare separată), de întreținere (cei ce nu locuiau aproape

trebuiau să-și asigure cazarea și masa) sau de altă natură, anunțarea forului superior nu era necesară. Din păcate, în actualul stadiu al cercetării nu am descoperit o listă, un catalog sau un registru matricol al elevilor surdomuți trebuind să ne mulțumim cu cele câteva nume specificate în scrisori.

În ordine cronologică numele elevilor surzi pe care i-am descoperit au apărut astfel :

- **Lorenz Karaban** (Laurențiu Caraban) din Schnellersruhe (actualmente sat Bigăr, com. Berzasca). Semnalat prin documentul [Reg.Gr.Nr.3458/20.04.1836] (Fig. 65).
- **Nicolae Veiscereu** din Sasca. Semnalat prin documentul [Reg.Gr.Nr.8050/8.09.1836] (Fig. 66).
- **Jakob Dezsika** din Mauren (Măureni). Semnalată prin documentul [Reg.Gr.Nr.8050/8.09. 1836] (Fig. 66).
- **Paul** (Pau) **Welkotta** (Welkota) (Pavel Velcotă) din Lăpușnic, nr. 54. Semnalat prin documentul [Reg.Gr.Nr.10725/18.11. 1837] (Fig. 67).
- **Login Mihaillo** (Mehaillo, Mihailo) (posibil Loghin Mihăilă) din localitatea Lăpușnic. Semnalat prin documentul [Reg.Gr.Nr. 10725/18.11.1837] (Fig. 67).
- **Stanna Puja** (posibil Stana Puia) posibil din localitatea Bozovici. Semnalată prin documentul [Reg.Gr. Nr. 1163/7.02.1838] (Fig. 68).

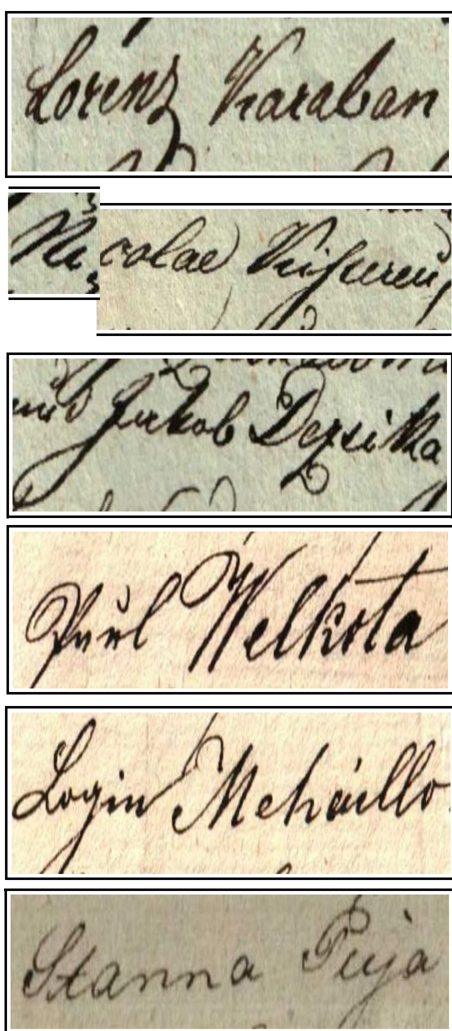

Fig. 89.

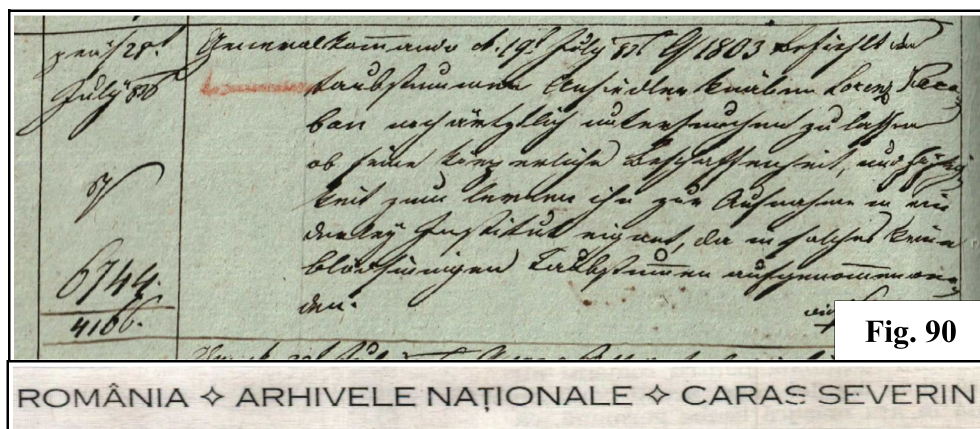
Facsimile cu numele diferiților copii surdomuți.

Nu cunoaștem modul în care s-a soluționat cazul bărbatului

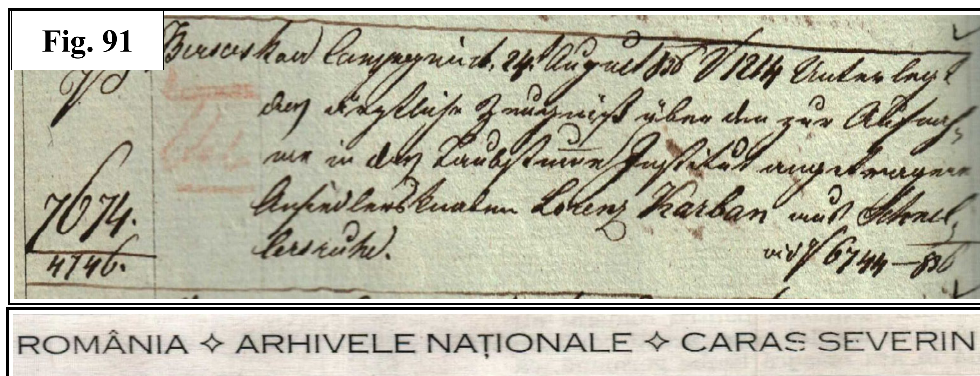
surdomut semnalat în documentul [Reg.Gr.13-Nr. 1320/8.02.1847] (Fig.81). Nu-i cunoaștem numele și nici vârsta. Nu știm nici măcar dacă, la acea dată, mai funcționa Școala de Surdomuți.

g. Necesitatea examenului medical pentru toți elevii surzi.

În documentul [Reg.Gr.Nr.6744/28.07.1836] (Fig. 90), Comandamentul General cere Companiei Berzasca o examinare medicală *(ärtzlich untersuchen)* a băiatului surdomut Lorenz Karaban ca să rezulte starea sa de sănătate *(seine Beschaffenheit)* și capacitatea sa de învățare *(und fähigkeit zum lerene),* deoarece în acel institut nu se primește niciun „idiot” surdomut *(kein blödsinnigen Taubstummen).*

Fig. 90

Compania Berzasca s-a conformat și a trimis certificatul medical cerut cu adresa [Reg.Gr.Nr.7674/27.08.1836] (Fig. 91).

Fig. 91

Deocamdată acesta este unicul caz descoperit referitor la necesitatea examenului medical ca o condiție a înscrierii. Considerăm că unicitatea sa se datorează faptului că ceilalți copii surdomuți s-au prezentat direct la Școala Trivială din Bozovici și au fost examinați de medicul local fără implicarea autorităților regimentului.

h. Necesitatea completării unor formulare de înscriere.

Astfel, în [Reg.Gr.Nr.8050/8.09.1836] (Fig. 66) Viceprefectul Comitatului Caraş solicită unor comune trimiterea acestor formulare completate, iar în [Reg.Gr.Nr.8224/14.09.1836] şi [Reg.Gr.Nr. 9177/14.10. 1836] Compania Orşova Veche reclamă faptul că nu i-au fost trimise formularele de înscriere.

i. Angajarea unor învăţători competenţi şi bine pregătiţi.

Mulţi din învăţătorii care au predat în cadrul învăţământului grănicereasc au fost absolvenţi ai Şcolii Normale de Învăţători din Panciova. Ştim că, în anul 1830 Constantin Diaconovici Loga, director al întreg Învăţământului Grăniceresc din Banat, înfiinţase o „Preparandie pentru învăţători” (o Şcoală Normală) la Caransebeş. Cu toate acestea documentul care ne lămureşte despre modul de specializare surdologică a învăţătorilor este [Reg.Gr.Nr.8071/15.09.1838] (Fig. 73 şi 74). În hotărârea luată de Comanda Regimentului de Graniţă (Fig. 74) **stabileşte că pregătirea învăţătorilor personali competenţi** *(Lehr-Personals)* **şi a celor individuali** *(kündigen Lehr-Individuen)* **pentru surdomuţi să se facă la Şcoala Normală** *(die Normallehranstlt)* **din Jasenov** (în Banatul de sud, lângă localitatea Biserica Albă – Bela Crkva). Este posibil ca la Panciova şi la Caransebeş să nu fi existat profesori pregătiţi să predea cursuri de surdologie şi, tot posibil, ca astfel de profesori să fi existat la Şcoala Normală din Jasenov. De ce? Să ne amintim că începând din 1836 învăţătorii Waszner şi Stitz (posibil pregătiţi la Înstitutul de Surzi din Viena) au înfiinţat un învăţământ pentru surdomuţi la Biserica Albă. Putem presupune că erau persoanele potrivite care să ajute şi pe alţi doritori în perfecţionarea surdologică. Localitatea Biserica Albă este la o distanţă de aproximativ 12 km. de Jasenov şi cei doi învăţători puteau să se ocupe simultan, atât de Şcoala de Surzi din Biserica Albă, cât şi de cursurile dela Şcoala Normală din Jasenov.

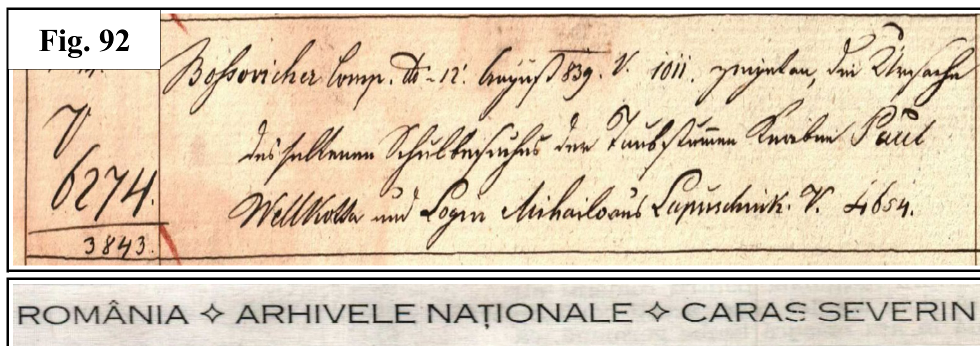
Referitor la programa şcolară utilizată la această Şcoală Normală din Jasenov, bănuim că dacă atât la Bozovici, cât şi la Biserica Albă s-a folosit surdometodica lui Czech, ea s-a folosit şi la Jasenov.

j. Controlarea frecvenţei elevilor.

Primul document care precizează interesul autorităţilor pentru urmărirea frecvenţei elevilor surdomuţi este [Reg.Gr.Nr.7066/26.07.1837] (Fig. 72). Din el aflăm că s-a întocmit o listă/tabel/catalog cu copiii surzi, pentru a se putea urmări frecvenţa lor.

Intenţia nu a fost doar declarativă. În documentul [Reg.Gr.Nr.6274/

14.08.1839] (Fig. 92) Compania Bozovici arată că *(zeiget an)* băieții surdomuți *(der Taubstummen knaben)* Paul Wellkotta și Login Mihailo din Lăpușnic frecventează rar școala *(des seltenne Schulbesuches).* Hotărârea luată la 22 august 1839 de Comanda Regimentului este că, în această privință, hotărârea trebuie luată de Comenduirea Generală din Pancevo *(Dem hohen General Commando unterlegt)*.

Controlul frecvenței avea și un scop material. Elevilor Paul Wellkotta și Login Mihaillo, fiind din altă localitate, li se condiționa întreținerea zilnică (casă, masă) de frecvența la cursuri. Din această cauză, în 1840 descoperim documentul [Reg.Gr.Nr.5822/21.07.1840] (Fig. 76) referitor la costurile întreținerii zilnice (3 kreițari/elev/zi). **Surdomutului Login Mihaillo, datorită frecvenței anterioare** *(besuchen vordere ist),* **i s-a aprobat finanțarea pentru încă un an** *(noch ein Jahr zu bewilligen),* dar **elevului surdomut Paul Wellkotta i se refuză prelungirea susținerii financiare deoarece în ultimul an a fost nepăsător și a avut o frecvență slabă** *(weil der selbe den Unterricht ein letzten Jahre nachllässig besuchte)*. **În viitor, nu poate continua fără promisiunea de a se îndrepta** *(keine weitere entsprechende fortsetzung versprecht)".*

Chiar și pentru elevii locali/externi, care nu trebuiau să cheltuiască pentru întreținere, existau măsuri coergitive. Controlul frecvenței elevilor era o practică veche la școlile din zonă. Liviu Smeu, în cartea sa „Almăjul grăniceresc" ne oferă două circulare primite dela Episcopia Ortodoxă la 12 august 1785 și 15 mai 1786, plus Ordinul Curții dela Viena Nr. 18.510/25 aprilie 1786 cu privire la urmărirea frecvenței elevilor, menționând și responsabilitatea părinților *(„toți pruncii, sub pedeapsa părinților care pe ei la școală nu-i vor trimite").* Ni se oferă chiar și unele exemple de elevi fără deficiențe care au fost pedepsiți. Astfel, *„în septembrie 1840 doi copii din Prigor, Soameș Mladeu și Zamela Pavel, care au absentat dela Școala Trivială din Bozovici au fost trimiși înapoi sub arest după ce au fost pedepsiți cu câte 15 bâte"*. Un alt elev fugit, *„Miloș Traian din Șopot se*

ascundea cu vitele în pădure și autoritățile militare au ordonat căutarea lui pentru a fi adus la școală". „Pentru părinții care ar fi căutat să împiedice frecvența regulată a copiilor lor dela școală se aplicau sancțiunile prevăzute de regulamentul militar al graniței, socotindu-se aceasta ca infracțiune militară". [Smeu-1980-p. 99-100 și 138-140]. Erau măsuri dure, dar care se încadrau în spiritul epocii respective. Iată deci că preocuparea de a urmări frecvența elevilor surzi nu era ieșită din comun.

k. <u>Cheltuielile școlare în învățământul grăniceresc</u>.

În conformitate cu Rescriptul Imperial Nr. 1991/1811, care completa vechea legislație legată de obligația comunelor în întreținerea și subvenționarea școlilor, se stabilea pentru Granița Bănățeană ca fiecare grănicer să dea anual 7,5 florini pentru fiecare jugăr de pământ avut în proprietate. Sumele obținute se completau cu veniturile comunale obținute din cultivarea viermilor de mătase, dela varnițe, cazanul de fiert țuică sau vânzarea cerealelor provenite din terenurile comunale. Se forma astfel un fond comunal („lădița regimentului" sau „lădița companiei") din care li se plătea învățătorilor un salariu anual, se cumpărau rechizitele tuturor elevilor, se premiau elevii meritoși sau se cumpărau cărți pentru biblioteca școlii. Salariul învățătorului era completat cu „naturalii", adică locuință, lemne, lumânări, grădină, pământ de arătură, fâneață, produse cerealiere, etc. [Smeu-1980-p. 100-103; 107-111; 131-132].

Conform documentului [Reg.Gr.Nr.8050/ 8.09.1836] (Fig. 66) la înscrierea elevilor se achita, o singură dată, o taxă de 2 florini.

La Școlile Triviale, pe lângă elevii locali, învățau și copii veniți dela unele distanțe ce nu puteau fi parcurse zilnic. Ei trebuiau cazați și hrăniți. Surdomuții erau, și ei, în aceiași situație. În documentul [Reg.Gr.Nr.5018/11.06.1838] (Fig.75) Comandamentul General din Pancevo avertizează familiile surdomuților Paul Wellkotta și Login Mihaillo din Lăpușnic că întreținerea fiecărui elev costă 3 kreițari/zi. Din documentele înregistrate la Regimentul din Caransebeș cu numerele 3268/14 apr. 1838, 5018/11 iunie 1838, 4654/19 iunie 1839, 6274/14 august 1839, 7071/13 sept. 1839, 4532/6 iunie 1840 și 5822/21 iulie 1840, observăm că Regimentul de Ganiță a preluat sarcina achitării acestor cheltuieli (din fondul Companiei Bozovici) cu condiția ca elevii să aibă o frecvență bună, un comportament adecvat și rezultate bune la învățătură. Din această cauză aprobarea finanțării se dădea doar pentru un an și se reînnoia dacă elevul avea rezultate bune. Așa cum am arătat anterior, în 1840 elevului surdomut Paul Wellkotta nu i s-a mai reînnoit finanțarea, deoarece a avut o frecvență slabă și dezinteres față de învățătură.

l. <u>Metoda didactică folosită</u>.

Şcoala de Surdomuţi dela Bozovici a funcţionat în perioada în care Institutul de Surdomuţi din Viena renunţa la metoda gestuală de tip francez şi o înlocuia cu metoda orală germană. Se cunoaşte faptul că în anul 1833 Michael Venus a tipărit la Viena cartea ***„Unterrichtsbuch für die Tonsprache der Taubstumenn"*** (Carte despre instruirea surdomuţilor în limba sunătoare). De asemenea, în anul 1834 Johan Mücke a tipărit la Praga ***„Anleitung zum Unterrichte der Lautsprache nebst einigen Sebärdenzeicher den Taubstummen"*** (Îndrumător pentru instruirea surdomuţilor cu glas tare, pe lângă un tabel cu semnele surdomuţilor). Acestea sunt momentele care au marcat, în Imperiul Habsburgic, trecerea la utilizarea metodei orale de educare a surdomuţilor. Anumite informaţii din acea epocă ne îndeamnă să concluzionăm că elemente ale metodei orale s-au infiltrat în şcolile de surdomuţi din Imperiul Habsburgic cu mai mulţi ani înainte. Aceste elemente ale oralismului erau transmise şi profesorilor care se perfecţionau în surdologie. Am discutat acest aspect când am analizat situaţia dela Şcoala de Surdomuţi din Dumbrăveni unde s-au descoperit documente clare care demonstrau că elevii surdomuţi erau învăţaţi să vorbească încă din anul 1827. De asemenea, unii autori, [Borbély-1902], [Gordosné-1983] şi [Kovács], susţin că la Biserica Albă profesorii Waszner şi Stitz foloseau deja metoda orală de educare a surdomuţilor.

În cazul şcolii din Bozovici metodica trimisă dela Viena a fost cea publicată în 1836 de Franz Herrmann Czech şi intitulată ***„Versinnlichte <u>Denk- und Sprachlehre</u>, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben"*** (Gândirea intelectuală şi învăţarea limbajului, cu aplicaţii la învăţătura religioasă şi morală şi în viaţă). Conţinutul şi metoda utilizată vor fi tratate separat în capitolul 3.7. Deocamdată punctăm doar faptul că autorul propune o îmbinare fericită şi logică a celor patru metode de comunicare a surzilor : mimico-gesticulară, dactilă, scrisă şi orală. Pentru fiecare dintre ele ni se explică locul în care trebuie folosită şi cum să o combinăm cu celelalte metode. Amănunte, în capitolul semnalat (3.7.).

Chiar în perioada în care la Institutului de Surdomuţi din Viena se utiliza doar metoda gestuală de tip francez (deci înaintea anilor 1830), ea se aplica diferit conducându-se după **cele cinci principii specifice şcolii vieneze pentru surdomuţi : 1.** Utilizarea limbajului scris pe întreaga perioadă a instruirii. **2.** „Viul grai" se va învăţa numai după ce limbajul scris şi-a atins scopul şi doar cu copiii talentaţi. **3.** Nu utiliza citirea de pe buze, deşi îi recunoştea importanţa. Se utilizau dactilemele. **4.** Nu se folosea

intuiția, iar explicarea cuvintelor/noțiunilor se făcea prin semne. **5.** La instruirea vorbirii se uza de formele gramaticale (metoda gramatiștilor). [Crăiniceanu-1925-p.21]. Iată deci că, înainte de 1833, la Viena, utilizarea metodei orale era doar limitată nu și ignorată.

m. Anul desființării Școlii de Surdomuți.

Până acum, informația lui Liviu Smeu, cum că la 19 dec. 1848 Școala de Surdomuți din Bozovici mai primea dela Viena metodici de predare ne îndemna să concluzionăm că, cel puțin la acea dată școala mai funcționa. Cum înregistrarea aflată în Registrul de intrare-ieșire al corespondenței din 22 dec. 1848 ne precizează că respectivele metodici nu erau pentru educarea surdomuților, ci a orbilor, ne debusolează și sporește vălul de întuneric existent până acum.

Ultimul document de arhivă, găsit până în prezent, poartă data de 19 aprilie 1841 (Fig. 80) și este anterior unui alt document semnalat de Liviu Smeu, ordinul regimentului, nr. 7381/12. V. 1842, document ce susține că la acea dată Login Mihăilă termina cele patru clase. Chiar dacă acest document nu a fost găsit în arhivele Regimentului din Caransebeș, el poate fi considerat ca viabil deoarece se împlineau patru ani din momentul în care elevul surdomut Login Mihăilă începuse școlarizarea.

Apelând la un raționament logic (singurul lucru posibil atunci când nu mai dispui de documente certe), putem considera ca probabilă meținerea școlii până în apropierea anului 1844, când învățătorul Thomas Staschek s-a căsătorit și s-a tranferat la Școala Trivială din Mehadia. Dacă ne amintim, în anul 1839, când Michael Hoffmann s-a transferat la Oberschule din Caransebeș, autoritățile l-au înlocuit imediat cu Thomas Staschek. De data aeasta, plecarea lui Staschek din Bozovici nu a mai dus la o înlocuire a sa cu un alt învățător. Ce putem înțelege din aceasta ? Doar faptul că, la acea dată nu mai era nevoie de niciun învățător pentru educarea surdomuților.

Pe de altă parte, cu transferarea lui Staschek la Mehadia nu trebuia neapărat să desființeze acest tip de învățământ. Elevii surzi puteau fi dirijați, în continuare, la Școala Trivială din Mehadia. Din păcate niciun document nu mai semnalează o activitate surdologică în zonă. Aceasta ne-ar îndemna să formulăm concluzia că, învățământul surzilor la Școala Trivială din Bozovici s-ar fi încheiat în perioada cuprinsă între anii 1842 și 1844. Să fie oare așa ? Nu cumva învățământul surzilor a continuat, așa cum se recomanda dela început, prin instruirea individuală cu învățători personali în localitățile de domiciliu ? Dacă a fost așa urmele unei astfel de activități sunt greu de găsit.

3.5. <u>O PARALELĂ ÎNTRE INFORMAȚIILE FURNIZATE DE LIVIU SMEU ȘI DOCUMENTELE DE ARHIVĂ GĂSITE</u>.

În actuala fază a cercetării putem să comparăm cele două surse de informații, cea oferită de Liviu Smeu în anul 1980 („Almăjul grăniceresc") și cea oferită de documentele de arhivă descoperite. În cartea respectivă, Liviu Smeu ne prezintă o frescă deosebit de completă și competentă a societății grănicerilor almăjeni între anii 1773-1872.

Așa cum se întâmplă de cele mai multe ori, pentru a completa întregul „puzzle" a unei perioade, istoricul este nevoit să acopere eventualele „goluri" cu propriile sale raționamente logice. Acestea sunt valabile atâta timp cât ele nu sunt înlocuite de noi descoperiri. În acest moment suntem nevoiți să facem astfel de corecturi și pentru aceasta vom analiza, rând pe rând, fiecare informație oferită de reputatul istoric almăjan în lucrarea [Smeu-1980-pag.124].

a. „*<u>Cursrile cu surdomuții, după documente, s-au ținut în întreaga perioadă a graniței</u>*". „Granița bănățeană" a existat între anii 1773-1872. Nu-l putem condamna pe autor pentru această remarcă. Oricât de competent și de pregătit era, Liviu Smeu nu putea avea și cunoștințe de istorie a învățământului pentru surdomuți. Din această cauză, vom oferi acum unele precizări suplimentare.

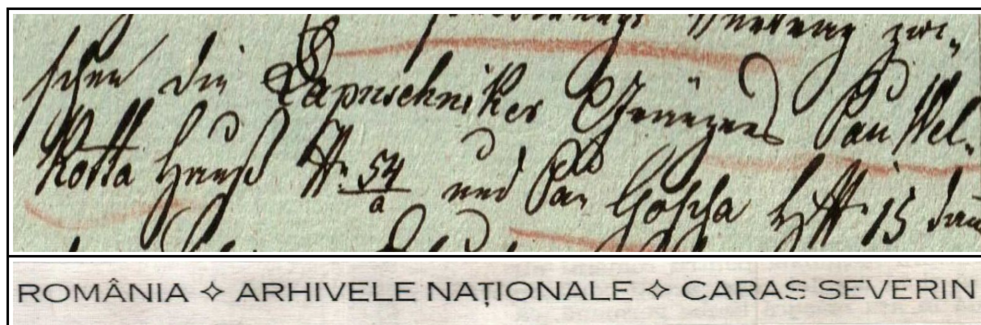
La 1773, când s-a înființat Regimentul Grăniceresc din Caransebeș, singura școală de surdomuți din lume era cea din Paris, înființată de Abatele de l'Épée la 1770 (1760). Abia în 1779 s-a înființat la Viena prima școală de surdomuți din Imperiul Habsburgic și până în anul 1829 au mai apărut școli de surdomuți la Praga, Vác – Ungaria, München, Linz și Lemberg – Galiția. Doar după 1830 școlile de surzi au început să se înmulțească aparând și în localități mai mici. Deci, referitor la Școala dela Bozovici ea nu se putea înființa decât după 1830.

Este discutabilă și menținerea școlii până la desființarea regimentului, în 1872, dar sperăm că viitorul va aduce descoperirea unor noi documente (atât momentul înființării, cât și cel al desființării Școlii de Surdomuți a fost tratat în Cap. 3.4. intitulat „Analizarea informațiilor").

b. Primul document semnalat de Liviu Smeu este ***<u>adresa Nr. 92 din 12.11.1838 a Companiei Dalboșeț</u>*** <u>de a trimite pe cei doi băieți surdomuți, Pavel Velcotă și Loghin Mihăilă, la școala din Bozovici</u>. Nu am intrat în posesia respectivei adrese dar, informația corespunde cu alte documente găsite la Regimentul Grăniceresc. Deși existența celor doi copii surdomuți este semnalată, pentru prima dată, la 18 noiembrie 1837, deci cu un an înainte, documentele din acea perioadă ne prezintă o serie de aspecte administrative : aprobarea înscrierii, controlul medical, înscrierea propriuzisă, cererea de susținere financiară (3 kreițari/zi) pentru cei doi, etc. Deci, este posibil ca prezentarea lor la Bozovici să fie conformă cu documentul prezentat de Liviu Smeu.

c. O diferență între cele două grupe de informații este cea legată de <u>localitățile de domiciliu ale celor doi copii. Liviu Smeu susține că Pavel Velcotă era din Șopot și Loghin Mihailo din Lăpușnicul Mare</u>.

Toate documentele descoperite în arhiva Regimentului Grăniceresc și care se referă la cei doi copii surdomuți îi plasează pe amândoi în Lăpușnic ***(Lapuschnick).*** În plus, două documente provenite din anul 1835, [Reg.Gr.Nr.1331/11.02.1835] și [Reg.Gr.Nr.2572/25.03.1835] (vezi facsimilul din Fig. 93), ni-l prezintă pe „Pau Welkotta”, tatăl copilului surdomut cu același nume, domiciliat în *„Lapuschnik nr. 54/a”.*

<u>Fig. 93</u>. Facsimil din documentul [Reg.Gr.Nr.2572/25.03.1835] din care extragem textul : Grănicerul Paul Velcotă din Lăpușnic – casa 54/a
(Lapuschniker Grenzer Pau Welkotta Hauß Nr. 54/a)

d. Al doilea document prezentat în cartea amintită este ***<u>Ordinul Nr. 3842/6 iunie 1839 a Comamdei Regimentului care evidențiază pe învățătorul Michael Hoffmann pentru munca depusă cu elevii surdomuți.</u>*** Nici acest document nu a fost descoperit. În registrul de evidență pe anul

1839, referitor la învățătorul Michael Hoffmann s-au descoperit un număr de 9 (nouă) documente (vezi Fig. 94), dar niciunul nu se referă la o „evidențiere”, o premiere sau o apreciere, ci la alte probleme curente. Începând din a doua jumătate a anului, întreaga corespondență referitoare la acest învățător se referă la căsătoria sa cu domnișoara Aloisia Jankovich din Caransebeș și la transferul său la Școala Superioară din Caransebeș. În plus, după cum se vede în facsimilul din Fig. 94, un document cu nr. 3842, referitor la învățătorul Hoffmann, nu ar fi existat.

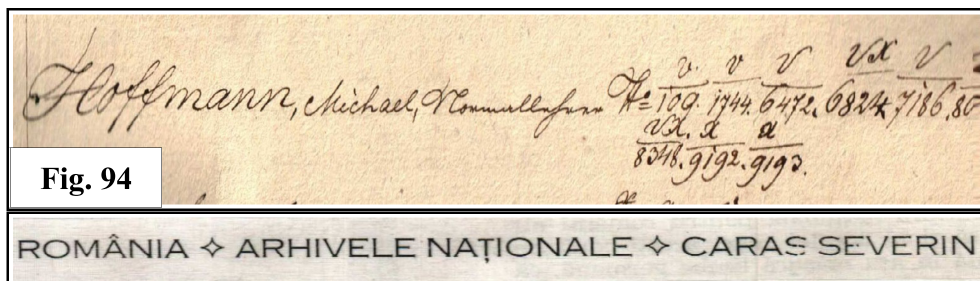

Fig. 94

În august 1838, învățătorul Michael Hofmann fusese premiat cu suma de 50 florini [Reg.Gr.Nr.7136/17.08.1838], dar nu se făcea nicio remarcă la munca sa cu elevii surdomuți. Abia în anul 1841 [Reg.Gr.Nr. 2690/19.04.1841] (Fig. 80) s-a emis un document prin care era elogiată activitatea sa cu surdomuții desfășurată în anul școlar 1839.

(Era modul curent de analizare a activității didactice din acea perioadă. Anul școlar corespundea cu anul calendaristic și fiecare an școlar nu era analizat imediat ce se încheia ci după trecerea a cel puțin unui an. Deci, anul școlar 1839 a fost analizat după încheierea anului școlar 1840.)

e. Al treilea document semnalat de Liviu Smeu este ***ordinul regimentului Nr. 7381/12 mai 1842 ce aprobă ca elevul surdomut Loghin Mihăilă din Lăpușnucul Mare „care a terminat cu succes cei 4 ani de școală de surdomuți la Bozovici, să se întoarcă în gospodăria părinților săi”.*** Deși nu a fost găsit, este natural ca acest ordin să fi existat. El corespunde, ca dată, cu cei patru ani care au trecut din momentul în care elevul a fost adus la școala din Bozovici.

f. Ultimul document prezentat de Liviu Smeu este cel prin care „***comanda regimentului, cu ordinul Nr. 1075 din 19 decembrie 1848, trimite 3 exemplare companiei din Bozovici din Metodica pentru învățământul cu surdomuții”.*** Înregistrarea acestui document a fost găsită dar, el se pretează perfect pe sintagma : „agonie și extaz”.

Adresa a fost emisă de Brigada Locală Caransebeș cu numărul semnalat mai sus și înregistrată la Regimentul Grănicerească cu Nr. 9945/22 decembrie 1848. Ea întradevăr însoțea 3 exemplare ale unei metodici dar, această metodică nu era pentru surdomuți (taubstummen) ci pentru orbi (blinden) ***(„Einleitung zum Unterricht blinden Kinder”).*** Avea titlul **„Îndrumător pentru educarea copiilor orbi”**, era scrisă de **Johann Wilhelm Klein** și editată la Viena în anul 1844. În plus, documentul mai făcea trimitere la alte două documente (înregistrate la regiment cu Nr. 9541/1846 și 1538/1847) din care aflăm că se mai trimiseseră, prima dată un exemplar și apoi două exemplare ale aceleiași metodici pentru orbi. (vezi informații suplimentare în prezenta lucrare la Partea II-a/Cap. 5 - „Învățământul orbilor în Caraș-Severin”).

Inițial am fost dezamăgit deoarece nu mai puteam folosi documentul care demonstra că în decembrie 1848 școala de surzi din Bozovici ar mai fi existat. Apoi am realizat importanța descoperirii. Cele trei documente făceau dovada unui învățământ bănățean pentru copiii orbi la jumătatea secolului XIX, despre care nu s-a știut și care era cel mai vechi de pe teritoriul de azi al României.

*

Mai doresc să-mi exprim părerea referitoare la faptul că unele documente nu au fost găsite. Este posibil ca numerele diferitelor, așa zise, „ordine ale regimentului” invocate de Liviu Smeu să fie, de fapt, ale altor organisme. Când am prezentat documentele de arhivă găsite s-a putut vedea că unele acte proveneau dela „Înalta Curte a Consiliului de război K.u.K” din Viena *(Der hohe K.u.K. Hofkriegsrath),* altele dela Comanda Generală a Învățământului Grănicerească din Banat cu sediul la Panciova *(General Comando)*, sau dela Brigada Locală din Caransebeș *(Loco Brigade)* și altele dela Regimentul Grănicerească. Fiecare avea registratura proprie și dădea un număr de înregistrare diferit. Foarte ușor, o astfel de situație poate produce unele confuzii în căutarea documentelor care, în realitate, poate chiar au existat dar nu erau emise de regimentul grănicerească.

3.6. Cine a fost FRANZ HERRMANN CZECH?

Din [https://www.vialibri.net]

Fig. 95. FRANZ HERRMANN CZECH, educând copiii surzi.

din [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Franz_Herrmann_Czech._Engraving,_1836.jpg]

Franz Herrmann Czech (1788-1847) a fost preot romano-catolic din Ordinul Călugăresc al Piariștilor.

A predat limba germană la școala din Nicolsburg, apoi a fost profesor de filozofie la Academia Thereziană din Viena. Din anul 1818 a fost profesor de religie la Institutul de Surdomuți din Viena, fiind un bun colaborator al directorului Michael Venus. Împreună au căutat să îmbunătățească sistemul de educare a surzilor.

Franz Herrmann Czech s-a bazat pe concepția că gândirea este o activitate mentală înăscută a fiecărui individ și că vorbirea articulată facilitează procesul ei de desvoltare, dar nu a utilizat-o în mod exclusiv ci în combinație cu celelalte metode de comunicare : scris, dactil și gestual. Era convins că, din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere legal, are obligația să ofere

educație surzilor și celor întârziați mintal. La Viena a scris și publicat mai multe cărți de specialitate surdopedagogică :

1820 : ***„Kurzgefaßten Religions-Lesebuch für gebildete Taubstumme"*** (Scrieri religioase. Carte de lectură pentru educarea copiilor surzi).

1830 : ***„Grundzüge des physischen Lebens gehör- und sprachloser Menschen im Naturzustande, oder Darstellung des Seelenzustandes der ungebildeten Taubstummen"*** (Caracteristicile principalele ale vieții fizice a persoanelor surde și fără cuvinte în starea naturală : sau reprezentarea stării mentale a surzilor).

1830 : ***„Berichtigung irriger Ansichten über Taubstumme und Taubtumenbildung"*** (Corectarea opiniilor eronate privind surzii și surdomuții).

1836 : ***„Versinnlichte <u>Denk- und Sprachlehre</u>, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben"*** (Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață).

1837 : ***„Notwendigkeit der algemein einzuführenden Elementar-Bildung der Taubstummen, aus den Verhältnissen derselben zum Staate und zur Kirche hergeleitet und dardestellt. Als Schlußwort des Werkes : Versinnlichte <u>Denk- und Sprachlehre</u>, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenehre und auf das Leben"*** (Necesitatea educației intelectuale a surzilor care urmează să fie introduse în general, deduse din relația lor cu statul și biserica. Ca ultim cuvânt al lucrării : gândirea intelectuală și predarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață).

1838 : ***„Versinnlichte <u>Denk- und Sprachlehre</u>, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenehre und auf das Leben"*** (Gândirea intelectuală și predarea limbajului : cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață).

1840 : ***„Notwendigkeit der algemein einzuführenden Elementar-Bildung der Taubstummen"*** (Necesitatea educației intelectuale a surzilor).

1844 : ***„Versinnlichte <u>Denk- und Sprachlehre</u>, mit Anwendung***

auf die Religions- und Sittenehre und auf das Leben" (Gândirea intelectuală și predarea limbajului : cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață). Ediție în 2 volume.

Cartea editată în anul 1836 *(Denk- und Sprachlehre ...)* a fost considerată ca o culme a experienței dobândite de Franz Herrmann Czech. Ea a fost deosebit de apreciată nu numai în Austria ci și în afara granițelor, fiind deosebit de solicitată. Czech a combinat noțiunile de articulație și fonetică, utilizate în Germania, cu limbajul semnelor, preferat în Franța. Deoarece tirajul ediției din anul 1836 a fost unul redus, cartea a mai beneficiat de două ediții identice, în 1838 și 1844, dar a fost introdusă și în cartea editată în anul 1837. Acesta este motivul pentru care Franz Herrmann Czech a fost considerat unul din profesorii care au modernizat învățământul pentru surdomuți.

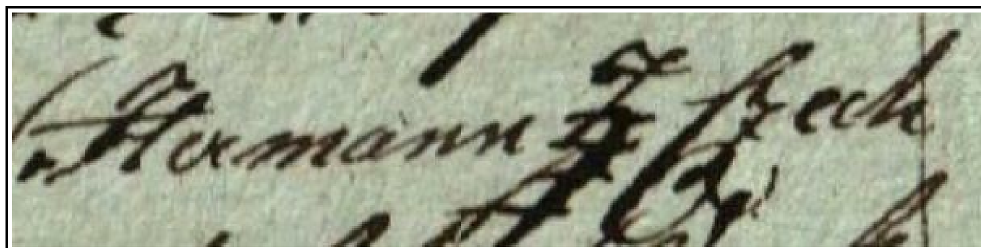

Fig. 96. Facsimil cu numele lui HERRMANN CZECH

descoperit în documentul

[Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 6747/18 iulie 1837].

(prima menționare a numelui său în documentele Regimentului de Graniță Nr. 13 din Caransebeș)

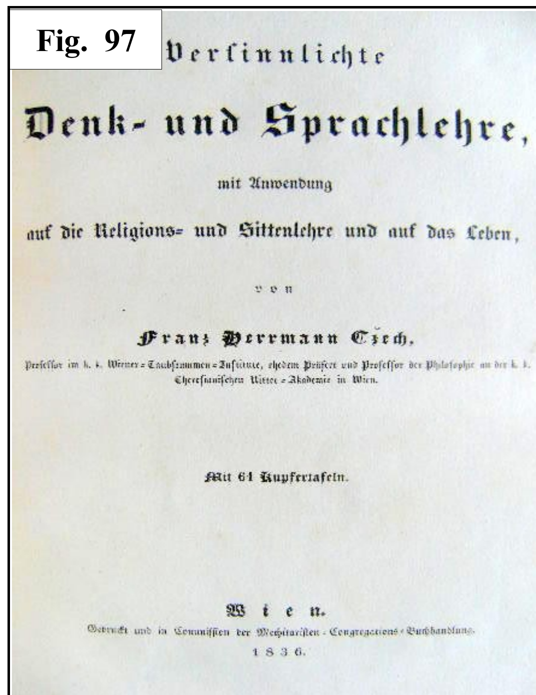
De asemenea, denumirea prescurtată a lucrării : ***„Denk- und Sprachlehre für Taubstummen",*** a pătruns în conștiința contemporanilor fiind similară întregului proces de educare a surdomuților. Astfel, în documentul [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 4654/19 iunie 1839] emis de Compania din Dalboșeț a Regimentului de Graniță Româno-Bănățean Nr. 13 din Caransebeș, referindu-se le cei doi copii surdomuți Paul Welkottă și Login Mehaillo, se precizează că învață la școala din Bozovici unde primesc *„Denk- und Sprachlehre für Taubstummen".*

În anul 1845 s-a reîntors în localitatea Nicolsburg unde a fondat o școală pentru educarea surzilor și a debililor mintali. A decedat în anul 1847 la doar 59 de ani.

3.7. MANUALUL FOLOSIT la BOZOVICI :

„Denk- und Sprachlehre ...”

din [https://play.google.com/books/reader].

Versinnlichte

Denk- und Sprachlehre,

mit Anwendung

auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben,

von

Franz Herrmann Czech,

Professor im k. k. Wiener-Taubstummen-Institute, ehedem Prüfer und Professor der Philosophie an der k. k. Theresianischen Ritter-Akademie in Wien.

Mit 64 Kupfertafeln.

Wien.

Gedruckt und in Commission der Mechitaristen-Congregations-Buchhandlung.

1836.

Fig. 97

Denumirea completă a acestei metodici de educare a surzilor este ***„Versinnlichte Denk- und Sprachlehre, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben”,*** ceea ce înseamnă ***„Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și la viață”.*** Cartea a fost editată la Viena în anul 1836, are un volum de XXV + 441 de pagini, plus 64 planșe cu desene.

Dacă parcurgem această carte vom putea deduce metoda după care erau educați copiii surzi la Bozovici.

Lucrarea este dotată cu planșe frumoase, realizate printr-o gravură fină. Desenele reprezintă imagini ale deverselor noțiuni studiate de elevi, însoțite de semnul mimico-gestual ce le corespunde. Șase planșe reprezintă modul de formare a sunetelor. Patrusprezece planșe reprezintă aspecte ale istoriei naturale și ale meșteșugurilor. Patru hărți reprezintă o hartă a lumii în două emisfere, o hartă a Palestinei, o hartă a lumii (planiglob) și o hartă ce cuprinde toate institutele pentru surzi și orbi care existau în anul 1836.

Deoarece este **cel mai vechi manual de metodică destinat educării copiilor surzi despre care avem informații sigure că a fost utilizat pe teritoriul de azi al României**, se cuvine să-i facem o prezentare succintă.

În cadrul „Cuvântului înainte” autorul susține ideea că toate statele civilizate trebuie să aloce fondurile necesare pentru generalizarea educației copiilor surzi și demonstrează avantajele care se obțin dacă se transformă aceste persoane în cetățeni productivi care nu mai așteaptă mila societății, ci își câștigă singuri mijloacele destinate traiului zilnic.

Educarea și emanciparea surzilor este necesară atât din considerații economice, cât și pentru redobândirea demnității umane pe care aceștia au pierdut-o fără vina lor. Pentru realizarea acestui lucru, Franz Herrmann Czech propune o serie de măsuri : asigurarea fondurilor necesare educării și stimulării activităților productive a persoanelor surde, fonduri care să fie atent dirijate și urmărite de autoritățile financiare; evidența tuturor surzilor și a stadiului lor de educare; editarea de manuale speciale care să poată fi găsite în orice bibliotecă; în toate universitățile, școlile teologice și în cele de formare a profesorilor să se organizeze cursuri speciale destinate pregătirii profesorilor care se vor ocupa de copiii surzi; susținerea de conferințe în care să se explice situația surdomuților și importanța educării lor; utilizarea tuturor mijloacelor locale pentru a stimula interesul populației față de problematica surzilor.

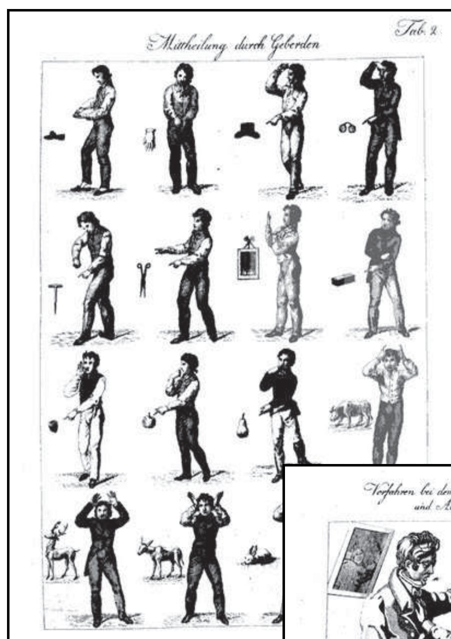

Fig. 98. Exemple ale limbajului mimico-gesticular.

Fig. 99. Legătura dintre limbajul scris, oral, obiect și semnul dactil

Fig. 100. Dactilemele

Manualul propriu-zis începe cu un capitol mare, compus din mai multe subcapitole, întitulat ***„Einleitung" (Îndrumător).***

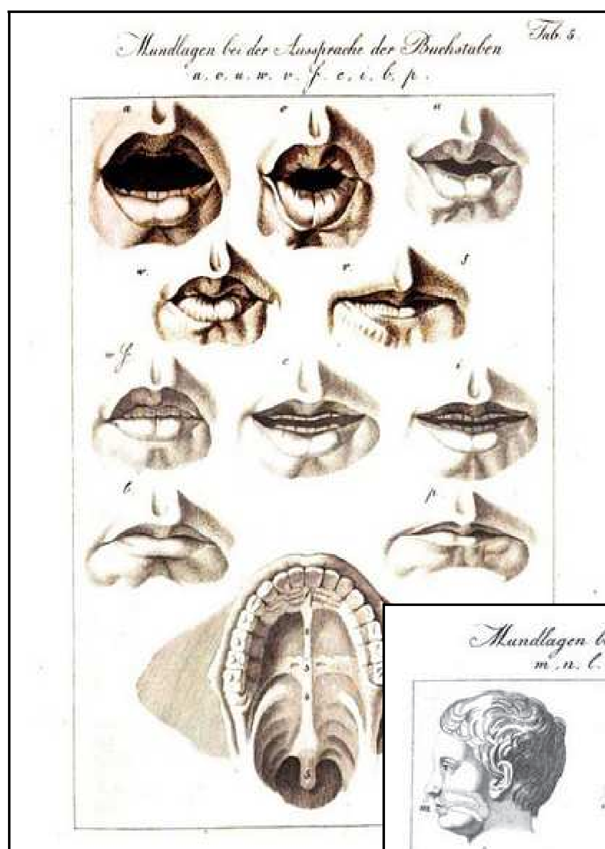

Fig. 101. Poziția buzelor în timpul pronunției.

Din dorința de a găsi cea mai bună metodă de educație, autorul prezintă o serie de păreri greșite referitoare la surzi, păreri care circulau în societate : faptul că ar fi lipsiți de inteligență, că pe lângă lipsa surzeniei ar avea și un defect al corzilor vocale ceea ce i-ar împiedica să vorbească, etc. Făcând o paralelă între metoda franceză a Abatelui de l'Épée (gestualistă) și metoda germană a lui Samuel Heinicke (oralistă), Franz Herrmann Czech ne arată avantajele și dezavantajele fiecărei metode pentru ca, în final, să conchidă că trebuie folosite ambele, pentru ca să se beneficieze de toate mijloacele educative posibile și, în plus, trebuie combinate cu metoda dactilă și cu cea grafică (limbajul scris). În concepția autorului, ***scopul urmărit trebuie să fie dobândirea de***

Fig. 102. Poziția celorlalte organe de vorbire în timpul pronunției.

către surd a capacității de comunicare a propriilor gânduri, de a furniza informații exacte și veridice despre starea fizică și morală, despre modul său de gândire și acțiune, despre circumstanțele și destinul său, iar această capacitate să poată fi exprimată atât în limbajul oral, cât și în limbajul scris. Trebuie să realizăm desvoltarea la surdomut a unei gândiri umane (gândire abstractă), total diferită de gândirea sa inițială bazată pe propriile percepții, cunoștințe și experiențe (gândire în imagini). Pentru aceasta, un ajutor neprețuit poate fi obținut prin reprezentarea obiectului în discuție (metoda intuiției). Alegerea și folosirea imaginilor poate fi considerată un limbaj special.

Semnele și gesturile naturale sunt apreciate de autor deoarece ele trezesc cunoașterea intuitivă a ideilor. Ele sunt folosite de toți oamenii însoțind conversațiile în limbajul oral. Este un limbaj al conștiinței, un limbaj al întregii rase umane. Este fundamentul instruirii unui surdomut, însă, profesorii trebuie să-l folosească cu moderație doar ca mijloc de dezvoltare a conceptelor și să-l înlocuiască treptat cu limbajul oral și cu cel scris. „***Acolo unde profesorul este convins că surdomutul se poate exprima oral sau prin scris, este obligat să-i interzică elevului surd folosirea limbajului mimic”.***

În contrast cu limbajul gesturilor naturale, există și un limbaj artificial al gesturilor bazat pe semne și gesturi concepute după regulile gramaticii și care încearcă să imite regulile limbajului verbal. Acest limbaj adaugă la gesturile naturale o serie de semne arbitrare necesare în desemnarea formelor gramaticale și sintactice. În final a rezultat un limbaj greoi și complicat.

Un capitol amplu este destinat limbajului oral (articulat), denumit uneori de autor și „limbaj muzical”. Educarea surzilor în limbajul oral este benefic deoarece va facilita comunicarea cu persoanele auzitoare și, în al doilea rând, va ușura exprimarea ideilor în limbajul scris. Chiar dacă pronunția surdomutului va fi deficitară, utilizarea limbajului oral este neceară pentru învățare, în comunicare și în educația ulterioară. O mare parte a cărții cuprinde indicații referitoare la pregătirea corzilor vocale, la modul de producere a fiecărui sunet și la metodele de corectare a pronunției. Pasul următor este cel al formării cuvintelor cu ajutorul sunetelor învățate.

Limbajul scris este considerat esențial și indispensabil în educarea surzilor deși, surzii îl folosesc în proporție mai mică decât limbajul oral sau cel mimico-gesticular. Dacă un surd nu-și poate exprima gândurile în scris el nu va putea să și le exprime nici oral.

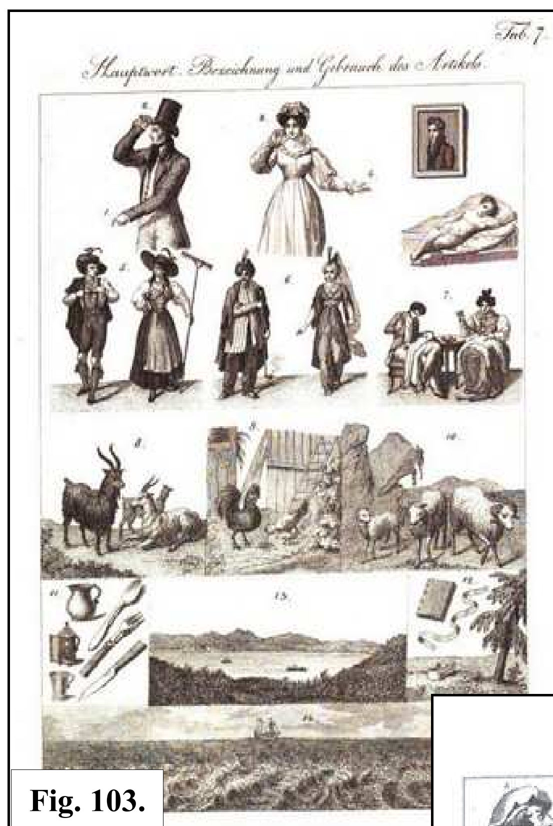

Fig. 103.

„Limba scrisă este cea mai sigură metodă prin care poate fi testat un surdomut în cunoașterea limbii, capacitatea și priceperea profesorului, precum și natura și valoarea metodei sale. Dacă profesorul nu a adus elevul său surd la punctul în care putea să-și exprime propriile sale gânduri în scris și nu poate înțelege comunicarea scrisă a altor persoane, el nu a atins scopul pe care trebuia să îl aibă în educarea surdomutului”.

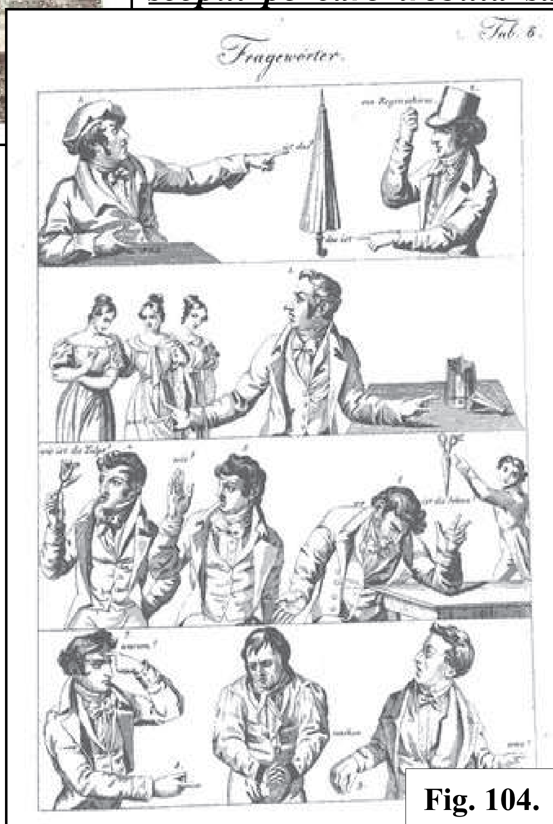

Fig. 104.

După analizarea diferitelor procedee de comunicare, autorul a ajuns la unele concluzii și își prezintă propria sa variantă a „Procedurii practice în educarea surdomuților”. Orice profesor va trebui să ofere imagini ale unor obiecte cunoscute, să pretindă surdului să-i arate obiectele pe care le-a văzut în imaginile precedente, să le numească folosind limbajul mimico-gesticular, limbajul oral și apoi limbajul scris.

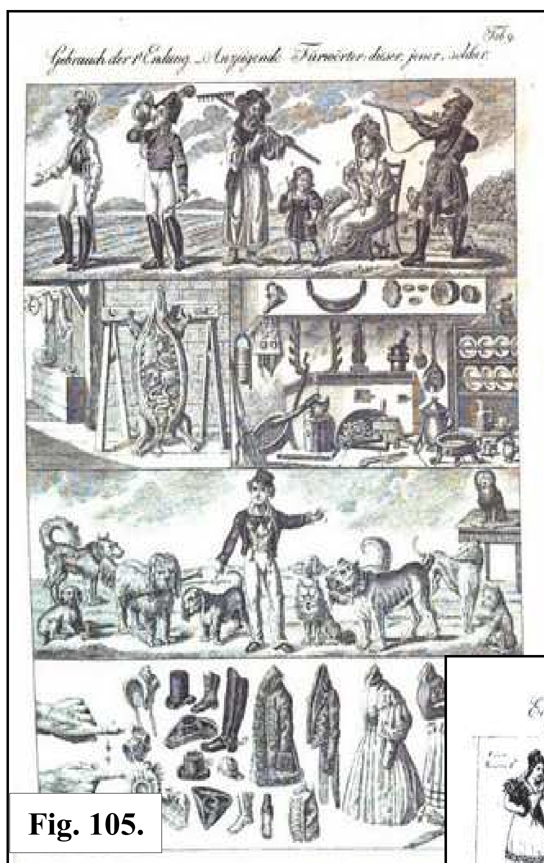

Fig. 105.

Cu această ocazie trebuie corectată pronunția. Trezirea și întreținerea interesului copiilor surzi pentru folosirea limbajului oral este tratată și ea în mod separat, dar și modalitățile de utilizare a limbajului auditiv în instruirea conștiinței.

Cu tot interesul autorului pentru limbajul sunor/auditiv, autorul nu încetează de a susține unele avantaje ale limbajului mimic. Astfel dezvoltă un capitol special întitulat : ***„Necesitatea limbajului gestual în educarea surzilor”*** (pag. 107). De multe ori apar noțiuni dificil de explicat fără folosirea limbajului gestual. Cu atât mai greu este pătrunderea înțelesului unor fraze. Anumite obiecte sau fenomene sau numirea lor oral sau scris nu ne garantează pătrunderea lor în conștiința surdului. Limbajul gestual, însă, are această capacitate de a indica și descrie caracteristicile esențiale ale obiectelor și fenomenelor mult mai clar decât o numire orală sau scrisă. Prin inventarea acestor gesturi mimice, surzii reușesc să precizeze cu exactitate diferențele existente între obiecte sau fenomene.

Fig. 106.

Verfahren bei der Erklärung der Grundzahlen. Tab. II

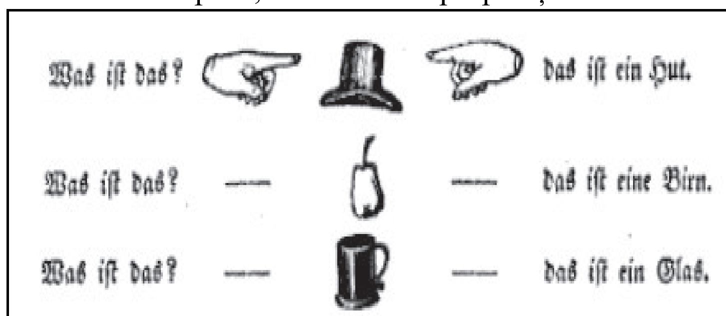
M = 1000. Tausende	C = 100. Hunderte	X = 10. Zehner	I = 1. Einheiten	M	C	X	I	Wie viel?
							0	[illegible]
							1	eine Bohne.
							2	zwei Bohnen.
							3	drei Bohnen.
							4	vier Bohnen.
							5	fünf Bohnen.
							6	sechs Bohnen.
							7	sieben Bohnen.
							8	acht Bohnen.
							9	neun Bohnen.
						1	0	zehn Bohnen.
						1	1	eilf Bohnen.
						9	9	neunzig neun Bohnen.
					1	0	0	ein Hundert Bohnen.
					2	0	1	zwei Hundert eine Bohne.
					9	9	9	neun Hundert neunzig neun Bohnen.
				1	0	0	0	ein Tausend Bohnen.

Fig. 107. Modul de formare a unităților, zecilor, sutelor și miilor. *(coloana din dreapta – explicația scrisă; coloanele din mijloc – scrierea numărului folosind cifre; coloanele din stânga – imagini intuitive)*

După *„Pronunțarea silabelor și a cuvintelor”* autorul trece la *învățarea a cât mai multor cuvinte ale limbii*, care să desemneze : obiecte, forme diferite, acțiuni, ocupații, culori, substanțe, diferiți pomi și copaci (plus părțile componente ale copacului), timpul (ani, luni, săptămâni, zile, ore, minute, secunde), sentimente, emoții, noțiuni abstracte, noțiuni supranaturale, noțiuni morale, animale, etc. Pentru fiecare dintre acestea, autorul explică modalitățile prin care îi putem face pe surdomuți să le înțeleagă, în plus se oferă o serie de exerciții prin care cuvintele învățate să se fixeze în memoria lor, alături de semnul mimico-gestual corespunzător.

Paralel cu învățarea cuvintelor disparate ale limbii, autorul susține *necesitatea învățării expresiilor formate din propoziții*, modul în care se formează o propoziție și din ce se compune ea. Găsim indicații metodice despre modul în care trebuie învățați surzii să formuleze diferite întrebări, diferite răspunsuri la întrebările puse, să formeze propoziții afirmative sau negative. Toate acestea sunt însoțite de planșe cu imaginile corespunzătoare, de cuvântul scris dar și de semnul mimic.

Fig. 108.

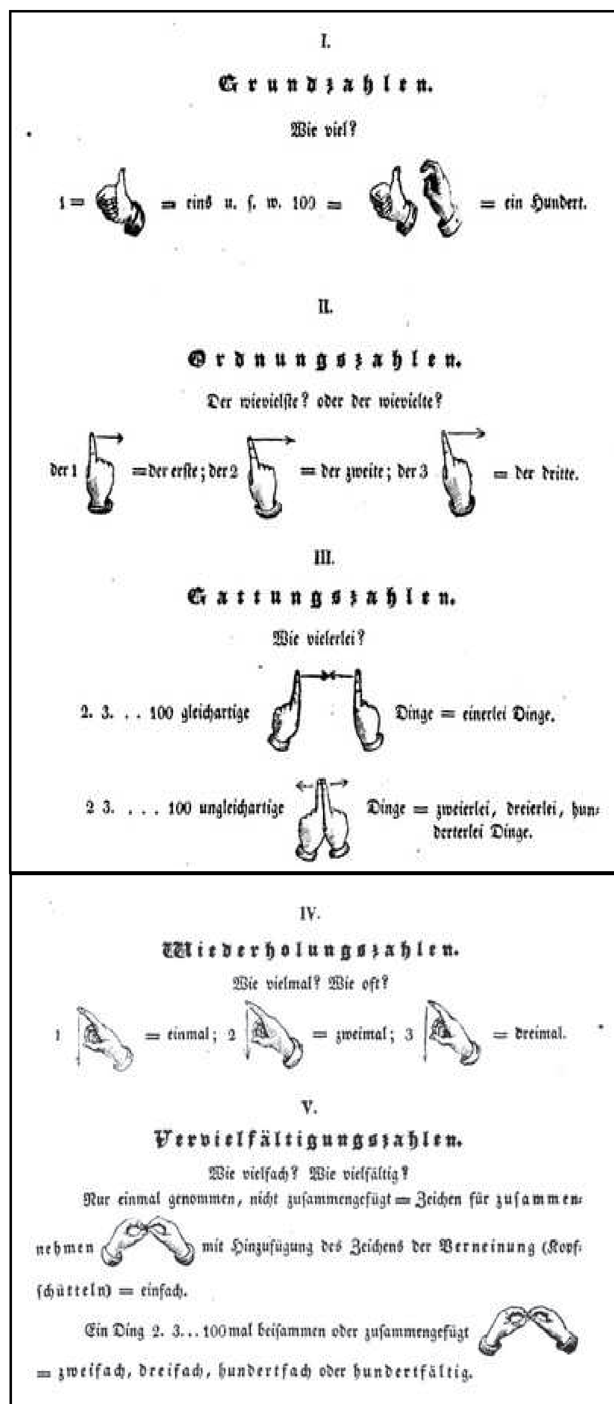

Fig. 109. ***<u>NUMERALE</u>.***

Pentru a verifica nivelul de cunoaștere a limbii, dar și modalitatea gândirii logice, autorul propune teste bazate pe „afirmații și negații”. Se dau imagini ale unor obiecte însoțite de o afirmație greșită. Elevul surd trebuid să descopere greșala și să răspundă corect. De exemplu : se oferă imaginea unui măr însoțit de afirmația *„acesta este un pahar”.* Elevul va trebui să spună *„acesta nu este un pahar, este un măr”.*

Un capitol amplu se ocupă de învățarea numeralelor : cum se formează, cum se denumesc, numeralele cardinale și ordinale, de câte feluri sunt, etc. Totul însoțit de imagini cu semnele mimice, de întrebări *(cât? câte? al câtelea? de câte feluri? de câte ori?)* și de răspunsuri.

Învățarea limbii continuă cu explicarea procedurilor de utilizare a expresiilor : *cât?, cum?, acesta, aceasta* ; modul de folosire al pronumelor personale; al genurilor; al numelor proprii; declinarea substantivelor și conjugarea verbelor; timpurile trecut-prezent-viitor; folosirea cuvintelor conjuncturale; expresiile comparative; etc.

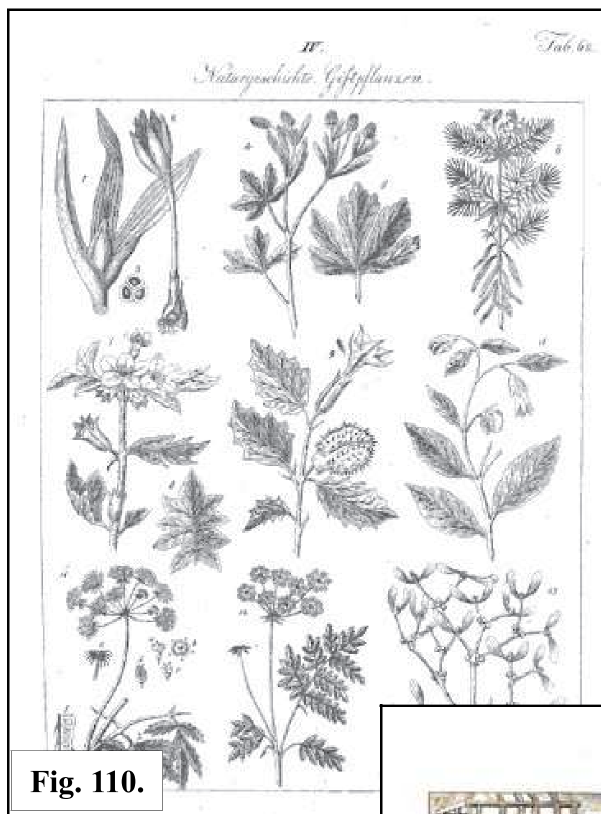

Fig. 110.

Autorul nu se limitează doar la învățarea limbii ci avansează spre dezvoltarea la surdomuți a unei gândiri logice bazată pe limbajele oral și scris. Întâlnim capitole despre ***„Cauză și efect”*** (care se bazează pe expresii ca : *„din cauza”, „prin urmare”, „datorită”*), ***„Compararea omului cu animalul. Virtuțiile naturii umane”, „Spiritualitatea și nemurirea sufletului”, „Din forțele sufletului uman”, „Validitate și incertitudine”.***

Un capitol separat este cel care se referă la ***MORALĂ.*** Sunt studiate conceptele despre *adevăr/minciună, harnic/leneș, econom/risipitor, calculat/nesăbuit, virtuos/vicios, etc.*

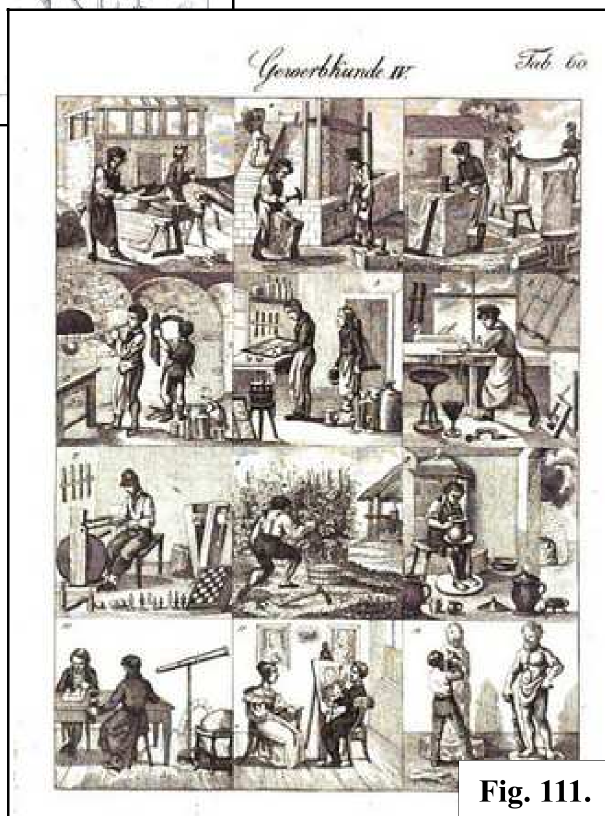

Fig. 111.

Se dau explicații despre importanța exercițiilor de povestire a diferitelor întâmplări, citirea cărților și a ziarelor, comentarea informațiilor citite și explicarea lor de către profesor.

Ultimele capitole se referă la necesitatea implicării societății în educarea tuturor surdomuților.

3.8. <u>CONCLUZII</u>.

Bibliografia analizată și documentele de arhivă prezentate ne permit ca, în ciuda unor întrebări importante rămase fără răspuns, să formulăm o evoluție a învățământului pentru surdomuți desfășurat la Școala Trivială din Bozovici și, eventual, în alte localități din Caraș-Severin.

La începutul anului 1836, Curtea dela Viena a impulsionat autoritățile militare bănățene să înființeze un învățământ pentru surdomuți. În cursul anilor 1836-37 au fost întocmite tabele cu copiii surdomuți de vârstă școlară. Paralel, a fost căutat un învățător capabil care să se specializeze și să se ocupe de acești copii. Alegerea s-a oprit asupra învățătorului Michael Hoffmann, dela Școala Trivială din Bozovici. În anii 1837 și 1838, tot dela Viena, s-au trimis mai multe caiete ce conțineau, în copie, lucrarea lui Franz Herrmann Czech „Versinnlichte Denk- und Sprachlehre, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben", ceea ce în traducere înseamnă „Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și la viață", editată la Viena în anul 1836.

Deși pentru calificarea învățătorilor existau școli normale la Pancevo și Caransebeș, Comanda Generală a Învățământului Grăniceresc din Pancevo a desemnat ca Școala Normală de Învățători din Jasenov (localitate aflată lângă Biserica Albă) să-i pregătească pe învățătorii ce se vor ocupa de surdomuți. Este posibil ca alegerea să fi fost influențată de faptul că la Biserica Albă învățătorii Waszner și Stitz, posibil specializați la Viena, începuseră și ei educarea surzilor. Aceștia puteau preda cursuri de surdo-didactică, oportunitate ce nu se găsea în celelalte două localități.

Înscrierea copiilor surzi se făcea prin completarea

unor „Formulare tip”, la ele se anexa un certificat medical ce demonstra, pe lângă deficiența auditivă, faptul că nu au debilități mintale și pot parcurge programa școlară. Frecvența elevilor era riguros urmărită, aplicându-se pedepse în cazul fugii dela școală.

În afara unei taxe de înscriere de 2 florini, ce se plătea o singură dată, familiile elevilor nu trebuiau să suporte alte taxe. Salariul învățătorului și cheltuielile cu rechizitele școlare se achitau din fondurile Companiei Bozovici. Cheltuielile de cazare și masă a celor proveniți din localități mai îndepărtate se ridicau la 2 kreițari/elev/zi și susținerea lor din fondurile regimentului/companiei se aproba condiționat doar celor care aveau frecvență bună, un comportament adecvat și rezultate bune la învățătură. În fiecare an se analiza situația școlară a elevilor și se hotăra dacă se mai aprobă finanțarea pentru încă un an.

Spre sfârșitul anului 1839 învățătorul Michael Hoffmann s-a căsătorit și a primit aprobarea de a se transfera la „Oberschule” (Școala Superioară) din Caransebeș. În locul său, pentru educarea surdomuților, a fost numit învățătorul Thomas Staschek. În anul 1841, făcându-se o analiză a educării surdomuților, Comanda Generală a Învățământului Grăniceresc din Pancevo la lăudat pe învățătorul Michael Hoffmann pentru rezultatele obținute cu elevii surzi până în anul 1839 și, de asemenea, la lăudat pe învățătorul Thomas Staschek pentru modul în care l-a înlocuit pe Hoffmann.

Din documentele găsite am reușit să obținem numele a 6 (șase) copii surdomuți. Patru băieți și două fete (Lorenz Karaban din satul Bigăr, com. Berzasca; Nicolae Veiscereu din Sasca; Jakob Dezsika din Măureni; Paul Velcotă din Lăpușnic; Loghin Mihăilă din Lăpușnic; Stana Puia din Bozovici). În afara lor, suntem siguri că, au mai existat copii surzi care au fost înscriși direct la

școala din Bozovici și nu au format obiectul unor corespondențe care să treacă pe la registratura Regimentului din Caransebeș. Nu cunoaștem câți dintre copiii surdomuți au urmat școala la Bozovici și câți au fost școlarizați aproape de casă, de „învățători-individuali” pregătiți la Școala Normală din Jasenov, așa cum se recomanda în documentul [Reg.Gr.Nr.8071/15 sept. 1838] (Fig. 74). Singura concluzie certă pe care o putem formula acum este că la școala din Bozovici a existat centrul principal de educare a surdomuților din Caraș-Severin dar, este posibil ca unii copii surzi să fi fost educați individual la școlile cele mai apropiate de domiciliu.

Deocamdată nu avem informații despre momentul închiderii Școlii de Surdomuți din Bozovici și, în general, despre încheierea procesului de educare a surdomuților în Caraș-Severin. Ultimul document semnalat de Liviu Smeu (deocamdată negăsit) este din 12 mai 1842.

În anul 1844 învățătorul Thomas Staschek s-a transferat la Școala Trivială din Mehadia, dar niciun document nu mai amintește despre educarea surzilor. Există posibilitatea ca numărul copiilor surzi rămași fără educație să fi scăzut, iar cei depistați să fi fost educați în apropierea localităților lor de domiciliu așa cum s-a recomandat inițial. Fără documente certe toate acestea rămân doar presupuneri.

<u>BIBLIOGRAFIE</u>.

1. ANCUȘA MIRCEA, BOBONICI-GAVRA ADRIANA : ***„Aspecte istorice privind ocrotirea surdomuților în Banat”.*** În „Studii și cercetări”, organ al Asociației Științifice „Timișoara Medicală”. Anul 1996. Volumul IV. Nr. 1. Pag. 240-250. **[Ancușa-1996].**

2. BOBONICI-GAVRA ADRIANA : ***„Aspecte ale integrării profesionale a elevilor surdomuți în atelierele Școlii Profesionale Speciale Timișoara”.*** Teză de doctorat. Universitatea de Medicină și Farmacie Timișoara. 1998. Conducător științific : Prof. dr. Ancușa Mircea. **[Bobonici-1998].**

3. CRĂINICEANU GHEORGHE Dr. : ***„Istoricul instrucțiunei, literaturei și legislațiunei copiilor anormali”.*** Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Regiunea I. a Ocrotirilor Sociale Cluj. Litografia Baga Cluj. 1925. **[Crăiniceanu-1925].**

4. CZECH FRANZ HERRMANN : ***„Versinnlichte Denk- und Sprachlehre, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben”.*** (Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și la viață). Gedruckt und in Commission der Mechitaristen-Congregations-Buchhandlung Wien, 1836. **[Czech-1836].**

5. DIRECȚIA JUD. CARAȘ-SEVERIN A ARHIVELOR NAȚIONALE. Fondul : ***„<u>Regimentul de Graniță nr. 13 româno-bănățean din Caransebeș</u>”.*** (Nr. Inv. 53). **<u>Registrele „Index alfabetic al corespondenței”</u>** pe anii 1828 (A-Z) (Nr. crt. 56), 1832 (A-K) (Nr. crt. 80) și (L-Z) (Nr. crt. 81), 1833 (A-I) (Nr. crt. 87) și (K-Z) (Nr. crt. 88), 1834 (A-K) (Nr. crt. 96) și (L-Z) (Nr. crt. 97), 1835 (A-L) (Nr. crt. 104) și (M-Z) (Nr. crt. 105), 1836 (M-Z) (Nr. crt. 113), 1837 (A-K) (Nr. crt. 119) și (L-Z) (Nr. crt. 12), 1838 (A-K) (Nr. crt. 126) și (L-Z) (Nr. crt. 127), 1839 (A-Z) (Nr. crt. 132), 1840 (A-Z) (Nr. crt. 137), 1841 (A-Z) (Nr. crt. 142), 1842 (A-Z) (Nr. crt. 147), 1844 (A-Z) (Nr. crt. 154), 1845 (A-Z) (Nr. crt. 157), 1846 (A-Z) (Nr. crt. 160), 1847 (A-Z) (Nr. crt. 164), 1848 (A-Z) (Nr. crt. 168). **<u>„Registrele de intrare-ieșire al corespondenței”</u>** pe anii 1828/vol. I (Nr.

crt. 57), 1828/vol. II (Nr. crt. 58), 1835/vol. I (Nr. crt. 106), 1835/vol. II (Nr. crt. 107), 1836/vol. I (Nr. crt. 114), 1836/vol. II (Nr. cre. 115), 1836/vol. III (116), 1836/vol. IV (Nr. crt. 117), 1837/vol. II (Nr. crt. 122), 1837/vol. III (Nr. crt. 123), 1837/vol. V (Nr. crt. 125), 1838/vol. I (Nr. crt. 128), 1838/vol. II (Nr. crt. 129), 1838/vol. III (Nr. crt. 130), 1839/vol. II (Nr. crt. 134), 1839/vol. III (Nr. crt. 135), 1839/vol. IV (Nr. crt. 136), 1840/vol. I (Nr. crt. 138), 1840/vol. II (Nr. crt. 139), 1840/vol. III (Nr. crt. 140), 1840/vol. IV (Nr. crt. 141), 1841/vol. II (Nr. crt. 144), 1842/vol. III (Nr. crt. 150), 1844/vol. I (Nr. crt. 155), 1844/vol. II (Nr. crt. 156), 1845/vol. I (Nr. crt. 158), 1845/vol. II (Nr. crt. 159), 1846/vol. I (Nr. crt. 161), 1846/ vol. II (Nr. crt. 162), 1846/vol. III (Nr. crt. 163), 1847/vol. I (Nr. crt. 165), 1847/vol. II (Nr. crt. 166), 1847/vol. III (Nr. crt. 167), 1848/vol. I (Nr. crt. 169), 1848/vol. II (Nr. crt. 170), 1848/vol. III (Nr. crt. 171) și 1848/vol. IV (Nr. crt. 172). **[Reg.Ganiță 13-Nr...../.....].**

6. DIRECȚIA JUD. CARAȘ-SEVERIN A ARHIVELOR NAȚIONALE. Fondul : ***„Colecția de documente LIVIU SMEU (1820-1937)”.*** (Nr. de inventar 422). **[DJAN-CS-L.Smeu...].**

7. DIRECȚIA JUD. CARAȘ-SEVERIN A ARHIVELOR NAȚIONALE. Fondul : ***„Direcțiunea Școlilor din Regimentul de Graniță Nr. 13 Româno-Bănățean Caransebeș (1833-1869)”.*** (Nr. de inventar 964). **[DJAN-CS-școli...].**

8. DIRECȚIA JUD. CARAȘ-SEVERIN A ARHIVELOR NAȚIONALE. Fondul : ***„Foi calificative; fișe personale ale învățătorilor din granița miltară (1849); Rapoartele companiilor privind școlile”.*** (Nr. de inventar 54). **[DJAN-CS-învăț...].**

9. DIRECȚIA JUD. CARAȘ-SEVERIN A ARHIVELOR NAȚIONALE. Fondul : ***„Situații școlare – Bozovici”.*** (Nr. de inventar 56). **[DJAN-CS-școala Bozovici...].**

10. MAGIAR NICOLAE, MAGIAR EDUARD : *„Bozovici – un loc aparte în Banatul montan”.* În „50 de ani de învățământ liceal la Bozovici”. Editura Waldpress Timișoara, 2008, pag. 24-29. Informațiile referitoare la învățământul pentru surdomuți la pag. 27-28. **[Magiar-2008].**

11. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Începuturile învățământului special în Timișoara”.* Editura Politehnica. Timișoara. 2007. Capitolul „3.1. Începuturile învățământului pentru surdomuți în Banat. Școala de Surdomuți dela Bozovici” (pag. 14-15). **[Moldovan-2007].**

12. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Istoria învățământului bănățean pentru surdomuți”.* Editura Eurostampa. Timișoara. 2010. Capitolul II.2. : „Școala de Surdomuți dela Bozovici” (pag. 14-16). **[Moldovan-2010].**

13. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Noutăți privind începuturile învățământului pentru surdomuți din țara noastră”.* În „Studii de psihopedagogie specială”, Volumul IV, „Evaluarea și intervenția psihopedagogică – Perspective integrative - ”. Coordonator și editor Conf. dr. Maria Anca. Presa Universitară Clujană. 2011. Secțiunea IV. Capitolul 16. (pag. 172-175). **[Moldovan-2011].**

14. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Literatura surdologică în România interbelică”.* Editura Politehnica Timișoara, 2015. Pag. 714. **[Moldovan-2015].**

15. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Școala de Surdomuți din Bozovici în contextul general al învățământului grăniceresc”.* În revista „Almăjanul” din Bozovici, Nr. 5 (mai) 2016 și Revista trimestrială de istorie „Morisena”, Cenad, Nr. 3/2016, pag. 15-16. **[Moldovan-2016].**

16. SMEU LIVIU : *„Almajul în hotarul Banatului Severin”.* Manuscris dactilografiat realizat în 1968, conține 346 de pagini și este păstrat într-o bibliotecă privată din localitatea Șopotul Vechi, Jud. Caraș-Severin. **[Smeu-1968].**

17. SMEU LIVIU : *„Contribuții la monografia Almajului. - De la început și până la Eliberare (23 August 1944)”.* Manuscris dactilografiat realizat în 1972, conține 237 de pagini și este păstrat într-o bibliotecă privată din localitatea Șopotul Vechi, Jud. Caraș-Severin. **[Smeu-1972].**

18. SMEU LIVIU : *„Contribuții la istoria Almăjului”*. Editura Litera. București. 1977. Capitolul „Instituții de cultură”, pag. 181-188. Informațile despre școala de surdomuți la pag. 183 și 185. **[Smeu-1977].**

19. SMEU LIVIU : *„Almajul grăniceresc 1773-1872”.* Editura Litera. București. 1980. Capitolul VII, „Școala”, pag. 97-145. Informațile despre școala de surdomuți la pag. 124. **[Smeu-1980].**

20. http://ro.wikipedia.org/wiki/Bozovici,_Caraș-Severin

21. http://ro.wikipedia.org/wiki/Munții_Banatului

22. www.caransebes.ro/istorie/regimentul_de_granita/index.htm

23. www.post-card.hu

24. http://www.gugulani.ro/istorie/istoric/istoria.htm

25. http://www.taraalmajului.ro/Liceu_tipar1.pdf

26. https://www.facebook.com/bozovici/photos

27. https://ro.pinterest.com/bozoviciul/bozoviciul-de-altadata-my-old-postcards-collection/

28. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Franz_Herrmann___ Czech._Engraving,_1836._Wellcome_V0001432.jpg

29. https://www.vialibri.net/years/1836-czech-franz-herrmann-cmit-anwendu ng-auf-die-religions-und&prev=search

30. https://play.google.com/books/reader

Capitolul 4.
ÎNVĂȚĂMÂNTUL PENTRU SURDOMUȚI DIN ȚARA NĂSĂUDULUI
1838 - ...... (?)

4.1. ȚARA NĂSĂUDULUI.

Străjuite la nord de Pasul Rotunda, care desparte Munții Rodnei de Munții Suhardului, două pâraie, Preluci (sau Pârâul Mariei) și Zmeu, își unesc apele și formează râul Someșul Mare. Acesta își continuă călătoria spre sud-vest, fiind străjuit la nord de Munții Rodnei, iar la sud de Munții Bârgăului. De-a lungul văii, oamenii au durat mai multe localități : Șanț, Rodna, Maieru, Sângeorz, Ilva, Feldru, Nepos, Salva, dar cea mai importantă dintre ele a fost și a rămas Năsăudul. Din versantele muntoase care-i străjuiesc cele două maluri, o serie de pâraie și mici râuri coboară spre Someș și își aduc prinosul de viață și belșug. Oamenii au populat fiecare vale și au întemeiat sate bogate. (Fig. 112).

Căile de comunicație au ținut și ele pasul cu dezvoltarea economică a zonei. Șoseaua națională care însoțește valea Someșului Mare este asfaltată până în comuna Șanț, iar de aici un drum județean urcă în Pasul Rotunda, de unde pătrunde în Maramureș. Calea ferată urcă de-a lungul Someșului până la Ilva Mică. De aici cotește pe valea Ilvei și apoi străpunge Munții Bârgăului, pentru a ieși la lumină în Bucovina.

Unul din cei mai importanți afluenți este Sălăuța. Ea se varsă în Someșul Mare în aval de Năsăud, la Salva, venind din nord, după ce a despărțit Munții Rodnei de Munții Țibleșului. Valea Sălăuței este însoțită, și ea, de o șosea și o cale ferată, ce unesc regiunea cu Maramureșul.

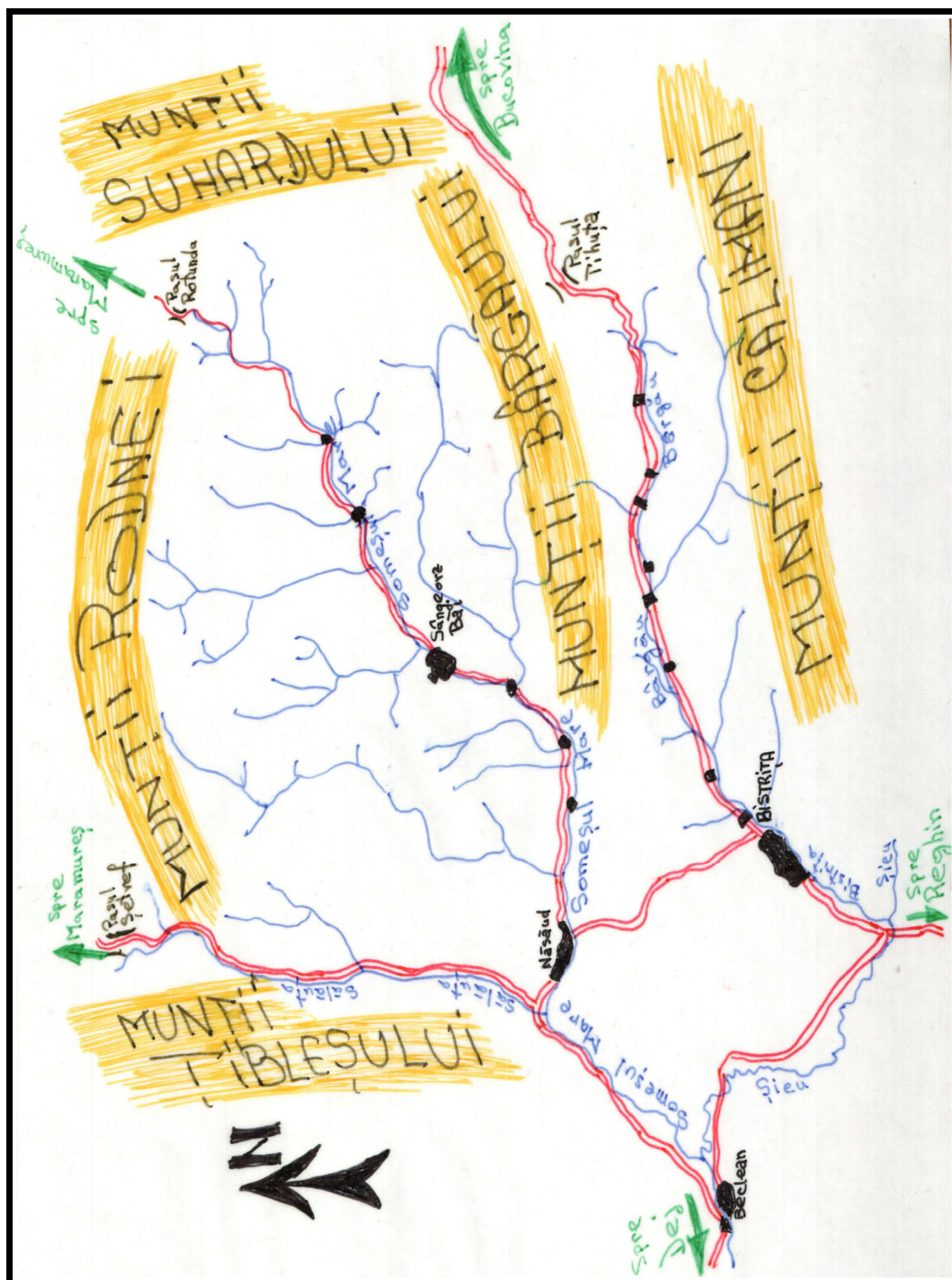

Fig. 112. Amplasarea orașelor Năsăud și Bistrița în cadrul văilor Someșului Mare, a Sălăuței și a Bârgăului .

[Desenată de autor]

În apropiere de Beclean, Someșul Mare este îmbogățit dinspre est cu alt râu ce a cumulat în apele sale Șieul, Bistrița și Bârgăul. Această arteră curgătoare care, în amonte delimitează Munții Bârgăului de Munții Călimani, deține cel mai important oraș al zonei, Bistrița și Ținutul Bârgăului.

Orașul Bistrița este legat printr-o cale ferată de Câmpia Transilvaniei, iar prin șosele naționale are legătură spre nord cu Năsăudul, spre sud cu celelalte localități transilvănene și spre est, prin Pasul Tihuța, cu Bucovina. Orașul Bistrița a fost, de-a lungul secolelor, un important centru militar ce constituia una din cele șapte cetăți transilvănene. În cadrul lui elementul etnic german și-a făcut simțită prezența în mod preponderent. Diferit de acesta, orașul Năsăud (magh. - Naszód; germ. - Nussendorf) și-a păstrat aspectul agrar, fiind locul în care s-au cristalizat sentimentele națiunii române, majoritare în zonă. Atât pe velea Someșului Mare, cât și pe valea Bistriței și a Bârgăului, populația română a fost tot timpul majoritară constituind împreună o regiune care s-a numit Țara Năsăudului.

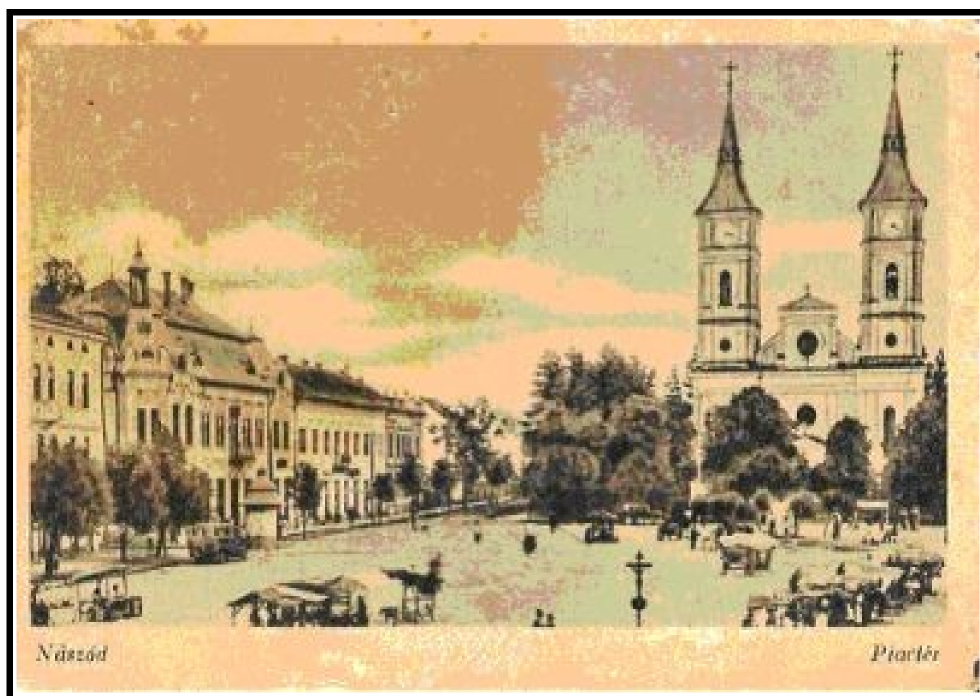

Fig.113. Localitatea Năsăud cu Biserica sa Greco-Catolică, la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX .

din [http://primariabistrita.ro/portal/bistrita/ziar/portal.nsf/]

Fig.114. Clădirea Regimentului II Românesc de Graniță din Năsăud.

(azi Muzeul Grăniceresc Năsăud)

[Foto : Gheorghe Moldovan]

Între 1762 și 1851, în această zonă a funcționat Regimentul Grăniceresc Nr. 2 Românesc ce își avea sediul în Năsăud și care, la fel ca toate celelalte regimente, era organizat pe 12 companii. Fiecare companie grănicerească dispunea de trei-patru comune grănicerești. Ținutul Năsăudului a beneficiat, în acea perioadă, de două avantaje majore. În primul rând, existența Regimentului de Graniță a adus cu sine organizarea administrativă, economică și culturală a întregii zone, la fel cum am văzut că s-a întâmplat și în zona regimentelor bănățene. Și aici s-a organizat un învățământ grăniceresc structurat pe mai multe tipuri de școli. În al doilea rând, populația românească din Țara Năsăudului aderase la cultul greco-catolic și acesta dispunea de o rețea proprie de școli care au pregătit viitorii intelectuali români ce s-au răspândit în întregul spațiu românesc.

A fost o perioadă de profunde transformări spirituale în care nivelul material și cultural al năsăudenilor s-a ridicat continuu. Nu este de mirare că aici a apărut și un învățământ destinat surdomuților.

4.2. INFORMAȚII DESPRE ÎNVĂȚĂMÂNTUL PENTRU SURDOMUȚI.

Cercetările au pornit dela descoperirea articolului :

Ștefan Buzilă : „Documente bisericești”
În revista „Arhiva someșană”, Nr. 17/1933- pag. 234-250.
Revistă editată de Liceul „George Coșbuc” din Năsăud

Nr. 17

ARHIVA SOMEȘANĂ

CUPRINSUL

Fig. 115. Coperta revistei „Arhiva someșană” Nr.17/1933

Printre documentele de proveniență bisericească, prezentate în acest articol (Fig. 115), la pagina 250, ni se prezintă ***Circulara nr. 77/16 aprilie 1838***. Ea cuprinde dispozițiile date credincioșilor, de către vicarul Marian, pentru enoriașii eparhiei. După ce enumeră o serie de îndatoriri religioase sau gospodărești, la punctul „d” vicarul Ioan Marian include și o dispoziție educativă. Ea sună astfel :

pag. 250 : ***„d) Unde se află surdo-muți să fie trimiși la Năsăud la școala care se va deschide în 30 aprilie a.c.”.***

Iată deci, o dovadă clară că începând din 30 aprilie 1838, la Năsăud s-a înființat un învățământ pentru surdomuți.

Trei ani mai târziu, în aceiași revistă, apărea lucrarea :

Iuliu Moisil : „Figuri grănițerești năsăudene”
În revista „Arhiva someșană” nr. 19/1936.
Revistă editată de Liceul „George Coșbuc” din Năsăud.
Capitolul : Vicarul Ioan Marian – pag. 135-157.

Relatând despre viața și activitatea vicarului Ioan Marian, autorul

specifică:

pag. 152 *: „Prin circulara Nr. 77/1838 vicarul Marian cere preoților să fie trimiși în Năsăud, la școala ce se va deschide la 30 aprilie a.c. **surdo-muții**, cari s-ar afla în comunele lor. Până și de acești nenorociți se interesa Marian și pe toți voia să-i ajute și fericească”.*

Aceste două informații sunt completate de o a treia ce își are rădăcinile în secolul XIX :

Macedon Pop : „Vicarii năsăudeni”
Editura Mega, Cluj-Napoca. 2014.
Cap. : Vicarul Ioan Marian – pag. 89-118.

-pag.92-93 : *„Spre a avea învățători buni era lipsă de cursuri preparandiale cu învățătorii săi, ci simțul filantropic l-a îndemnat până acolo de **a ținut școală cu surdo-muții din comune și a dat probe învederate, că și cu aceea se poate face progresul dorit**.*

*Aceasta a făcut-o pentru aceea, ca **să învețe și învățătorii metoda de a instrua și învăța pe nefericiții surdo-muți în comune, după ce bani n-a avut să înființeze un institut pentru ei”.***

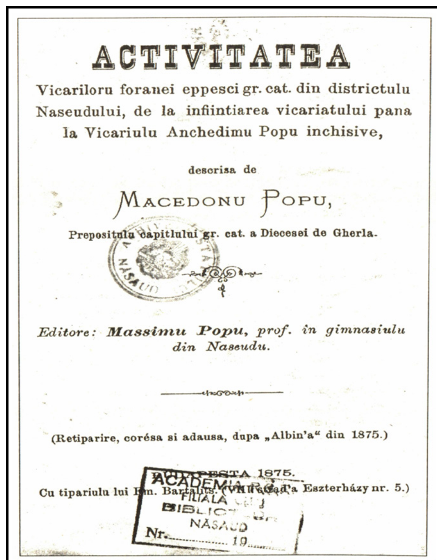
Editată în anul 2014 din inițiativa a doi cercetători locali (Fig. 118), Adrian Onofreiu dela Arhivele Statului filiala Bistrița-Năsăud și Lucian Vaida dela Muzeul Grăiceresc Năsăud, cartea este o reeditare a unei lucrări mult mai vechi, editată de Macedon Pop (Fig. 116) în anul 1875 și intitulată : ***„Activitatea vicariloru foranei*** [a] ***episcopiei greco-catolice din districtulu Naseudului, de la înființarea vicariatului până la vicariulu Anchedimu Popu inchisive”.*** (Fig. 117 și 119).

Prima editare a acestei lucrări a fost, în foileton, în ziarul de limbă română „Albina”, ce apărea la Budapesta. Primul număr cu care s-a început publicarea cărții a fost Nr. 15/12 (24) martie 1875 (Fig. 119). În același an 1875, lucrarea a fost tipărită sub formă de volum la Tipografia „Em. Bartalits” din Budapesta (Fig. 117).

Cartea publicată în anul 1875 de vicarul greco-catolic de Năsăud, Macedon Pop, este prima în care se face referire la existența certă a unui învățământ pentru surdomuți pe teritoriul actual al României.

Fig. 116. ***Macedon Pop***
vicarul gr.-cat. al Năsăudului
din [Moisil-1936-p. 158]

ACTIVITATEA

Vicariloru foranei eppesci gr. cat. din districtulu Naseudului, de la infiintiarea vicariatului pana la Vicariulu Anchedimu Popu inchisive,

descrisa de

MACEDONU POPU,

Prepositulu capitlului gr. cat. a Diecesei de Gherla.

Editore: Massimu Popu, prof. in gimnasiulu din Naseudu.

(Retiparire, corésa si adausa, dupa „Albin'a" din 1875.)

BUDAPESTA 1875.

Cu tipariulu lui Em. Bartalits (VIII Calea Eszterházy nr. 5.)

Fig. 117. ***Coperta cărții lui Macedon Pop, apărută în anul 1875 la Budapesta .***

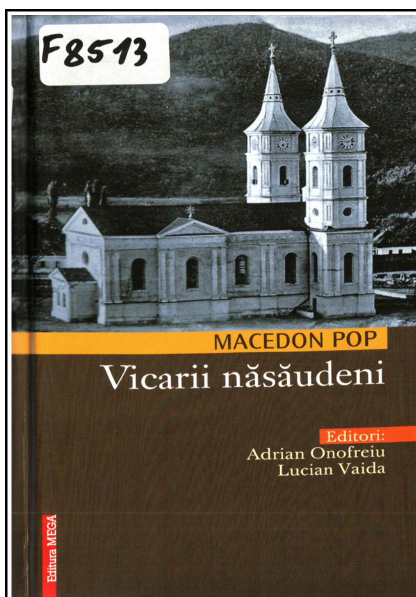

Fig. 118. ***Coperta ediției din anul 2014.***

Anulu X. — Nr. 15.

Budapesta, mercuri in 12/24 martiu 1875.

ALBINA.

Fig. 119. ***Revista „ALBINA" din Budapesta Nr. 15/1875 .***
(Lucrarea lui Macedon Pop se află în dreapta-jos)

Au apărut și relatări recente despre învățământul pentru surdomuți din Năsăud. Astfel :

<u>Igna Claudiu : „Ioan Marian (1796-1846) – conducător de școală și dascăl al neamului românesc din zona Năsăudului, în prima jumătate a sec. al XIX-lea”</u>

În site-ul : http://promep.softwin.ro/promep/news/show/2953

postat la 27. 07. 2011.

> *„... **Din spirit filantropic a organizat cursuri pentru surdo-muți*** [Arhiv.Naț.Bistrița Năsăud. Colecția „I. Marțian”, f.119]*, **instruind învățătorii din comune, cu metodele specifice acestui gen de învățământ special.** Pe lângă intenția înființării unei școli speciale pentru această categorie de elevi, Marian mai avea dorința de-a se ridica la Năsăud un Gimnaziu ...”*

Pe lângă toate relatările de mai sus, existente în diferite cărți și reviste, observăm că ne este menționat și un act oficial, Circulara nr. 77/16 aprilie 1838, care precizează existența unui învățământ destinat surdomuților năsăudeni.

* * *

Din păcate, aceste informații provenite din diferite cărți sau articole nu au putut fi dublate și de altele provenite din arhive. Tragicele evenimente istorice petrecute cu ocazia Revoluției dela 1848-49 din Transilvania au făcut ca, în urma ciocnirii armate dintre trupele regimentului din Năsăud și armata maghiară, aceasta din urmă a incendiat diferitele instituții militare, civile și chiar biserici din Năsăud. Cu această ocazie, arhiva regimentului a ars aproape în întregime și azi nu mai putem beneficia decât de foarte puține și răzlețe documente anterioare anului 1848, care nu păstrează niciun act care să facă referire la învățământul surdomuților.

4.3. <u>Cine a fost VICARUL IOAN MARIAN ?</u>

Conform [Moisil-1936], [Igna] și [M.Pop-2014-p.89-118].

Ioan Marian (sau ***<u>„Ioane Marianu de in Zagra”</u>***, cum este înscris pe monumentul său funerar) s-a născut la 6 august 1796 (după alte surse 1797 sau 1799) în comuna Zagra din ținutul Năsăudului, ca fiu de țăran grănicer. Tatăl său, Vasiliu, a fost rănit la picior în timpul războaielor napoleoniene și a rămas șchiop. Ioan a mai avut un frate care a rămas țăran grănicer. Ioan a urmat școala primară din Telciu, școala trivială din Zagra,

școala normală din Năsăud, gimnaziul catolic din Bistrița și liceul (seminarul) românesc din Blaj.

Între 1819-21 a fost profesor la Gimnaziul din Blaj, apoi între 1821-24 preot în comuna natală Zagra și, în paralel, catihet la Școala Normală din Năsăud. Între 1824-30 este numit învățător titular la Școala Normală din Năsăud, iar între 1830-33 studiază pedagogia la Lemberg, în Galiția (azi Liov - Ucraina). Ca urmare a acestei pregătiri, în 1833 este numit director peste toate școlile Regimentului de Graniță din Orlat, iar în 1834 director al școlilor năsăudene. Pe lângă această funcție, în 1835 devine vicar al districtului militar Năsăud și asesor al Sfântului Consistor Episcopal. A fost unica persoană care a cumulat funcția de vicar cu cea de director a școlilor năsăudene.

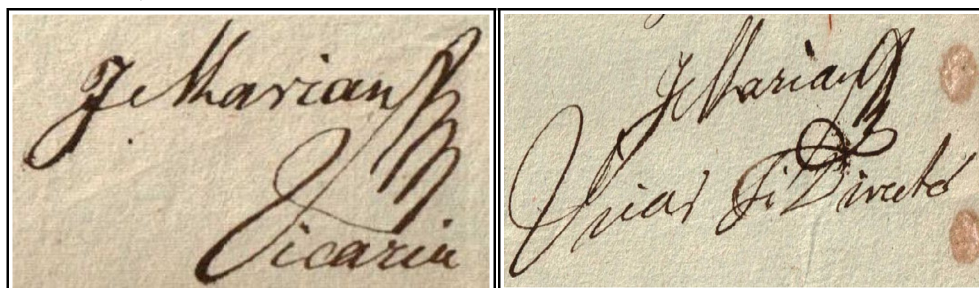

Fig. 120. Două facsimile reprezentând semnătura vicarului Ioan Marian. În primul facsimil se autointitulează ***„Vicariu”***, iar în al doilea ***„Vicar și Director”***

Din [Direcția jud. Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale].

A dus o muncă neobosită pentru propășirea spirituală și materială a neamului său, realizând un parteneriat constructiv între școală, biserică și comunitate. Din inițiativa sa au fost înființate Fondurile Școlare Comunale, care erau proprietatea separată a fiecărei comune grănicerești și care erau destinate întreținerii școlilor naționale primare. Sursele de venit ale acestor fonduri erau dreptul de cârciumărit pe cele trei luni de toamnă. Din fondurile școlare se plăteau salariile dascălilor, se achiziționau manualele școlare și se întrețineau clădirile școlilor. În 1826 a deschis o școală pentru fetele grănicerilor. În 1827 a reușit să impună prelungirea duratei cursurilor normale dela trei, la patru ani. A înlocuit practicile școlastice din învățământ cu metodele didactice raționale și a impus ca pe lângă limba germană să se folosească limba română pentru explicarea termenilor și a fenomenelor. Din 1837 s-a ocupat cu organizarea de cursuri de pregătire pedagogică a viitorilor învățători. La acestea a introdus noile metode pedagogice, pe care

și le-a însușit la Lemberg, predând personal unele discipline. A dispus ca fiecare comună să-și construiască școli din piatră, înconjurate de grădini, în care elevii să învețe pomicultura, legumicultura și albinăritul. De asemenea, cărțile școlare, mijloacele didactice și materialele pentru scris trebuiau să fie suportate din „lăzile comunale”. A rezolvat problemele legate de plata salariilor învățătorilor după ce, inițial, ele au fost mărite și a obținut scutirea învățătorilor dela *„toate greutățile comunale și militare”*. A modificat durata anului școlar, fixându-l la nouă luni. În fiecare an alegea pe cei mai buni absolvenți ai școlii normale și îi ajuta să-și continue studiile *„în străinătate la școli mai înalte”*. Aceștia erau obligați ca în fiecare vacanță să i se prezinte personal cu dovezi referitoare la rezultatele obținute.

Fig. 121. Monumentul funerar aflat la mormântul lui Ioan Marian în Cimitirul „Comoara” din Năsăud.

[Foto : Gheorghe Moldovan]

A organizat cursuri pentru surdomuți, instruind învățătorii din comune cu metodele specifice acestui gen de învățământ special.

În 1839, împăratul Ferdinand de Habsburg l-a decorat cu Medalia de Aur, pentru meritele sale în domeniul învățământului.

A fost un om de statură mică cu un temperament sangvino-coleric și *„cam semeț”*. Din punctul de vedere al modalităților de cercetare, era un raționalist explicând Biblia într-un mod patriotic-național.

A decedat la 2 iulie 1846 după 23 de ani de vicariat. În memoria sa, urmașii au înființat Biblioteca Mariană, iar în anul 1872 la mormântul său din Cimitirul „Comoara” din Năsăud i-au ridicat un monument.

4.4. ANALIZAREA INFORMAȚIILOR.

După cum vedem, dispunem de patru surse documentare care se referă la existența unui învățământ pentru surdomuți în Țara Năsăudului. Din păcate, toate cele patru surse sunt din cărți sau articole. Niciuna nu provine dintr-un document de arhivă găsit de noi.

Dela bun început, suntem îndemnați să ne punem întrebarea : Oare în această zonă numărul surdomuților era mai mare decât în alte locuri? Un răspuns, suficient de mulțumitor, îl obținem consultând cartea ***„Călători străini în țările române" - vol. V (sec. XVIII-XIX).*** Aici s-au strecurat două relatări care confirmă situația morbidă a regiunii.

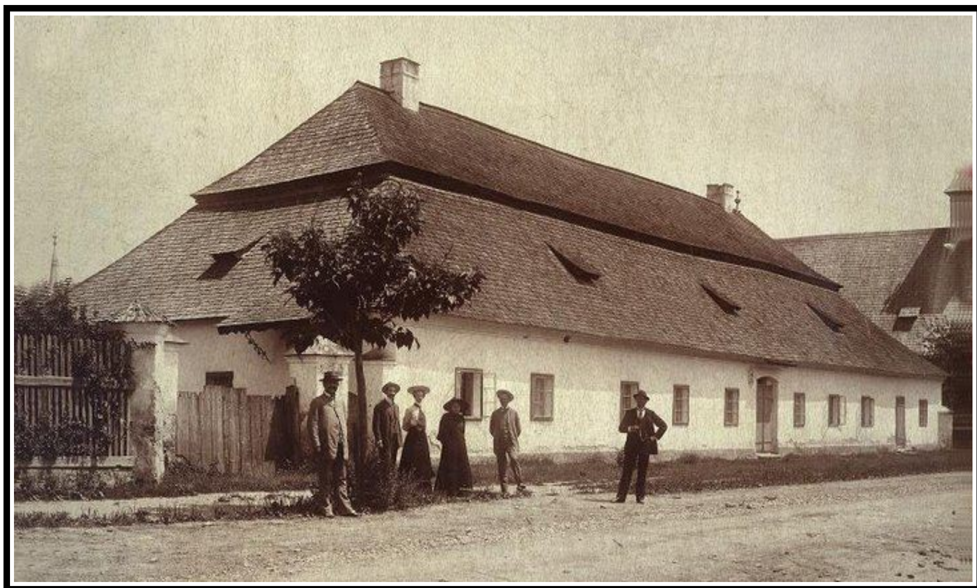

Fig. 122. Vechea școală gimnazială a grănicerilor năsăudeni (azi dispărută), posibil și sediu al secției de surdomuți.

Din [https://ro-ro.facebook.com/pages/Regimentul-2-grăniceresc-Năsăud/]

În primul rând, la pagina 51, David Frölich (1595-1648), care între anii 1629-39 a făcut o călătorie în Transilvania, referitor la orașul Bistrița din județul Năsăud ne semnalează că : *„Bistrița este clădită lângă râul Bistrița într-un loc bogat în vinuri. Este un oraș frumos și puternic. Locutorii de aici vorbesc limba germană mai curat decât în celelalte orașe, dar în rândurile plebeilor sunt mulți gușați,* ***surzi, muți,*** *nebuni, din cauza aerului și a apei".*

În același volum, dar la paginile 640-641, găsim relatarea călătorului german Eberhard Werner Happel (1647-1690). Acesta era preot, matematician, medic și jurist. În urma unei călători mai mari, a scris o lucrare în care descrie și Transilvania, Moldova și Țara Românească. Referitor la ținutul Năsăudului relatarea seamănă cu cea anterioară : *„Urmează al cincelea oraș care se numește Bistrița. Este frumos, bine întărit cu ziduri, turnuri și șanțuri cu apă. Locuitorii de aici vorbesc limba mai bine decât ceilalți. Aerul și apa sunt nesănătoase, de aceia se găsesc aici oameni gușați, **surzi, muți** și nebuni”.*

Nu cred că *„apa și aerul”* erau *„nesănătoase”* într-o perioadă în care poluarea industrială era inexistentă. Azi zona este considerată ca deosebit de sănătoasă dar existența, în acea perioadă, a respectivelor boli și deficiențe este de necontestat, chiar dacă nu le cunoaștem cauzele. O astfel de situație putea să impulsioneze pe cei care se ocupau cu conducerea regiunii și să-i determine să-i găsească o rezolvare.

Este posibil ca, autoritățile grănicerești să fi semnalat la Viena numărul mare de surdomuți din această zonă. Și tot posibil este ca, în momentul recepționării informației despre surdomuții din Țara Năsăudului, autoritățile vieneze să fi hotărât trimiterea unei persoane pregătite pentru educarea acestora.

O altă explicație a apariției învățământului pentru surdomuți în zona Năsăudului ar fi aceea că între 1830-33, Ioan Marian, înainte de a fi vicar, se perfecționase în domeniul pedagogiei la Lemberg, capitala Galiției (azi Liov în Ucraina). Acolo, tot sub influența Vienei, se înființase un Institut pentru Surdomuți încă din anul 1828. Este posibil ca Institutul Pedagogic local să fi fost receptiv la această nouă formă de învățământ și să fi introdus printre materiile pedagogice studiate și pe cele de educare a surzilor. Ca student, Ioan Marian a fost obligat să și le însușească și, reîntors acasă, a dorit să le aplice.

Nu putem exclude ipoteza prin care dispoziția de înființare a unui învățământ pentru surdomuți să fi venit dela Viena, odată cu cea trimisă școlilor grănicerești din Banat. Învățământul grăniceresc năsăudean se subordona, la fel ca și cel bănățean „Înalt lăudatei Curți a Consiliului de Război” *(das hochlöbe Hofkriegsrath)* din Viena, iar acest for tutelar avea aceeași politică educativă pentru toate provinciile. Lipsa documentelor, însă, ne împiedică să susținem cu dovezi certe această teorie.

Indiferent de modalitatea care a declanșat înființarea unui învățământ pentru surdomuți în Țara Năsăudului, este cert că acesta a existat, iar primele două surse bibliografice fac apel chiar la un document

oficial local, ***„Circulara nr. 77/16 aprilie 1838”*** emisă de vicarul greco-catolic Ioan Marian. Personal nu am găsit, în original, acest document. Nu știu dacă azi el mai poate fi găsit. Se pare că în anul 1933 exista deoarece, în caz contrar Ștefan Buzilă nu l-ar fi inclus printre „Documentele bisericești” cercetate, dar evenimentele produse după 1948, când cultul greco-catolic a fost interzis și autoritățile comuniste au confiscat toate arhivele și bibliotecile acestora, distrugând o parte din ele, ne face să fim sceptici la o atare reușită. Tot ce ne rămâne este de a analiza informațiile pe care le avem.

Observăm că, [Buzilă-1933] și [Moisil-1936], pe lângă menționarea circularei amintite, mai susține *„deschiderea școlii la 30 aprilie 1838”*. Pe de altă parte, Macedon Pop ne informează doar că *„a ținut școală cu surdo-muții din comune”* și că i-a pregătit pe ceilalți înățători metodele de educare a surdomuților, deoarece *„bani n-a avut să înființeze un institut pentru ei”*.

La prima vedere, s-ar părea că între cele două grupe de informații ar fi o contradicție. Dacă le vom analiza mai atent, vom vedea că ele nu se contrazic. Circulara nr. 77/16 aprilie 1838 precizează deschiderea școlii la 30 aprilie 1838, însă, nu specifică faptul că aceasta ar fi o școală doar pentru surdomuți. Ea putea fi o școală obișnuită, în care surdomuții să aibă doar o secție sau o clasă. Macedon Pop, mult mai aproape de acele evenimente, care a fost contemporan cu vicarul Ioan Marian și i-a urmat acestuia în funcția de vicar, ne spune clar că, o școală separată pentru surdomuți nu a existat. În această situație, suntem nevoiți să ne mulțumim cu aceste puține informații și să apelăm la analize bazate pe logică. Acestea ne-au îndemnat să formulăm concluziile din capitolul următor.

4.5. CONCLUZII.

Documentele cercetate ne ajută să formulăm **douã concluzii :**

1. Începând din 30 aprilie 1838, în Ținutul Năsăudului s-a înființat un învățământ pentru surdomuți cuprins în cadrul școlilor grănicerești din localități. Surdomuții erau instruiți în propriile lor comune, de către învățătorii locali, după ce aceștia își însușiseră metodele specifice de predare prin participarea la un curs special de pregătire.

2. Această instruire a învățătorilor, inițiată de

vicarul greco-catolic al Năsăudului (conform titulaturii oficiale „vicar al Rodnei"), Ioan Marian, reprezintă cea mai veche activitate de formare surdologică a cadrelor didactice efectuată pe teritoriul de azi al României.

Se mai pun câteva semne de întrebare : Cine i-a instruit pe acești învățători? Oare pentru instruire a fost și un specialist adus dela un alt institut pentru surdomuți? Să se fi bazat totul doar pe cunoștințele obținute de vicarul Ioan Marian la Lemberg? Până în ce an a funcționat educarea surdomuților în școlile năsăudene? În total, câți copii surdomuți au fost instruiți?

Fără alte informații suplimentare, nu putem răspunde la aceste întrebări. Deocamdată suntem nevoiți să ne mulțumim cu concluziile formulate dar, rămâne speranța că în viitor este posibil să se mai descopere unele documente care să completeze informațiile despre educarea surzilor năsăudeni. Mă gândesc, în special, la faptul că în arhivele vieneze ale regimentelor grănicerești documentele s-au păstrat. Ele ar trebui cercetate și nutresc speranța că, la un moment dat, cineva o va face. Pe lângă acestea, este posibil ca, la nivel local, unele documente ce au un cu totul alt obiectiv să cuprină, colateral, câte o scurtă informație despre subiectul căutat.

Totuși, o precizare suplimentară ar mai trebui făcută. În aceiași revistă „Arhiva someșană", dar în nr. 20/1936, găsim articolul lui Emil Bosca intitulat „Cercetând arhivele rodnene". În cadrul acestui articol, la pagina 375 apare informația că : *„În 19 martie 1869 jud*[ecătoria]. *cerc Rodna raportează că în plasa Rodnei sunt 6 surdo-muți : Ilarion Vasile Folfa de 4 ani, Macidon Ștefan Moroșan de 18 ani, Iosif Andrei Partene de 2 ani, Ion Ion Carafa de 14 ani, Katona Miklos de 22 de ani și Emilia Pinean de 16 ani".*

Iată deci, că la peste trei decenii dela inițierea de către vicarul Ioan Marian a cursurilor pentru surdomuți, autoritățile mai erau preocupate de existența și soarta deficienților de auz. Oare să fie o dovadă a faptului că acele cursuri începute în 1838 mai continuau și în 1869? Greu de spus!

BIBLIOGRAFIE.

1. ANDREI MIRELA : *„La granița imperiului. Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.”.* Cap. V. - „Școală, biserică și societate în ținutul Năsăudului” - pag. 258-332. Editura Argonaut Cluj-Napoca, 2006. **[Andrei-2006].**

2. BOSCA EMIL : *„Cercetând arhivele rodnene”.* În revista „Arhiva someșană”, editată de Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, nr. 20/1936 – pag. 374-377. **[Bosca-1936].**

3. BUZILĂ ȘTEFAN : *„Documente bisericești”.* În revista „Arhiva someșană”, editată de Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, nr. 17/1933 – pag. 234-250. **[Buzilă-1933].**

4. DIRECȚIA JUD. BISTRIȚA-NĂSĂUD A ARHIVELOR NAȚIONALE. Fondurile : ***„Vicariatul Rodnei”*** (Nr. inv. 164); ***„Protopopiatul Ortodox Român Bistrița”*** (Fond nr. 154, Inv. nr. 150) - corespondențe ale Vicarului Ioan Marian pe probleme de învățământ – poz. 161, 210 și 228; ***„Reuniunea Mariană”*** (Fond nr. 128, Inv. nr. 124); ***„Colecția Virgil Șotropa”*** (Fond nr. 70, Inv. nr. 65); ***„Colecția Ioan Marțian”*** (Fond nr. 51; Inv. nr 48); ***„Regimentul II românesc de graniță”*** (Fond nr. 61, Inv. nr. 58) – Protocoalele cu rapoarte pe anii 1838 (poz. 135), 1839 (poz. 136), 1840-41 (poz. 137) și 1841-47 (poz. 190). **[DJAN-Năsăud].**

5. IGNA CLAUDIU : *„Ioan Marian (1796-1846) – conducător de școală și dascăl al neamului românesc din zona Năsăudului, în prima jumătate a sec. al XIX-lea”.* În site-ul :

http://promep.softwin.ro/promep/news/show/2953 **[Igna].**

6. MOISIL IULIU : *„Școala lui Marian”.* Broșură cu textul extras din revista „Vatra” din Năsăud. Anul I. Nr. 3-4/1935. Editura Tipografiei „Cultura”, Năsăud, 1935. **[Moisil-1935].**

7. MOISIL IULIU : *„Figuri grănițerești năsăudene”.* Scrise în Năsăud, capitala grănițerismului năsăudean. În revista „Arhiva someșană”,

editată de Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, nr. 19/1936. Capitolul : Vicarul Ioan Mărian – pag. 135-157 și capitolul : Vicarul și prepozitul Macedon Pop – pag. 158-189. **[Moisil-1936].**

8. MOISIL IULIU : *„Amintiri din viața de liceu”.* În revista „Arhiva someșană”, editată de Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, nr. 26/1939, pag. 5-28. Informațiile despre ridicarea monumentului funerar destinat vicarului Ioan Marian în Cimitirul „Comoara” din Năsăud, în anul 1872, la pag. 9. **[Moisil-1939].**

9. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Literatura surdologică în România interbelică”.* Editura Politehnica Timișoara, 2015. Pag. 714. **[Moldovan-2015].**

10. POP IOAN : *„Situația învățământului pe teritoriul Regimentului II românesc de graniță în preajma revoluției de la 1848-1849”.* În „Arhiva Someșană. Studii și comunicări”. Seria a II-a. Năsăud, nr. 3/1975, pag. 53. **[I.Pop-1975].**

11. POP MACEDON : *„Vicarii năsăudeni”.* Ediție adnotată și adăugită de Nestor Șimon. Editori : Adrian Onofreiu și Lucian Vaida. Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014 **[Macedon Pop-2014].**

12. ȘOTROPA VALERIU : *„Districtul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania”.* Cap. II/VII - „Organizarea și administrarea învățământului”, pag. 191-196. Editura Dacia Cluj-Napoca, 1975. **[Val.Șotropa-1975].**

13. ȘOTROPA VIRGIL, Dr. NICOLAE DRĂGANU : *„Istoria școalelor năsăudene”.* Năsăud, 1913. **[Virg.Șotropa-1913].**

14. * * * : *„Călători străini în țările române” - vol. V (sec. XVIII-XIX).* Editat de Academia Română la Editura Științifică, București. 1973. **[Călători].**

15. https://ro-ro.facebook.com/pages/Regimentul-2-grăniceresc-Năsăud/

16. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Regimentul_2_grăniceri_de_la_Năsăud

17. http://primariabistrita.ro/portal/bistrita/ziar/portal.nsf/

Capitolul 5

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ORBILOR ÎN CARAȘ-SEVERIN

1846 - ...... (?)

5.1. LOCALITĂȚILE ÎN CARE S-A PRACTICAT UN ÎNVĂȚĂMÂNT DESTINAT ORBILOR.

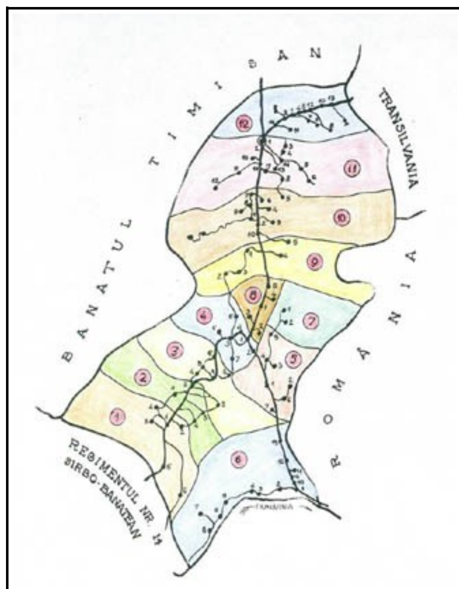

Fig. 123. Regimentul de Graniță nr. 13 Româno-Bănățean.

Din [www.gugulani.ro]

Conform documentlui [Reg.Grăn. 13-Nr. 9945/22 dec.1848-pag.2] cărțile de metodica educării orbilor, primite dela Viena, au fost dirijate spre școlile din **Bozovici** și **Orșova Veche.** Deci acestea erau localitățile în care se educau copiii orbi. Bozoviciul a fost prezentat în Partea a II-a/Cap. 3. Se cuvine acum să dăm câteva informații despre Orșova Veche (germ. Altorschowa), localitate care actualmente își doarme „somnul de veci” pe fundul lacului de acumulare dela Porțile de Fier și care a fost sediul Companiei nr. 6 (Fig.123) având în subordine un număr de încă douăsprezece comune grănicerești (Eșalnița, Ogradena Nouă, Ogradena Veche, Dubova, Plașevița, Eibenthal, Tisovița, Jupalnicul Vechi, Jupalnicul Nou, Tufari, Coramnic și Topleț).

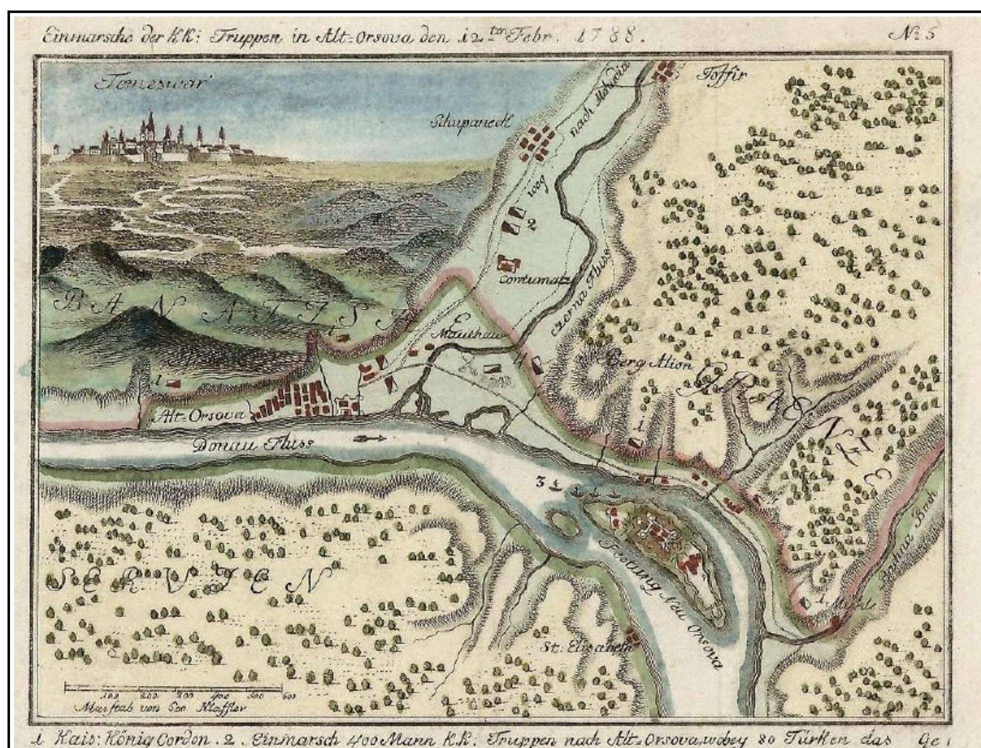

Fig. 124. ***ORŞOVA VECHE (1788) – amplasare geografică.***

Din [www.scribd.com/doc/101996879/Monumente-in-Vechea-Orsova-P-I]

Poziţionată deosebit de favorabil, în sud-estul Banatului, în apropierea vărsării râului Cerna în Dunăre (Fig.124), zona Orşovei a atras dea lungul timpului mulţi dornici să o stăpânească. Romanii au întemeiat aici Castrul Dierna, pe care l-au ridicat la rang de municipiu în anul 193. În timpul voievodatului bănăţean condus de Glad, localitatea se numea Urscila, iar la 1366, regele maghiar Ladislau cel Mare a declarat-o „Cetate Regească”. A făcut parte din linia maghiară de apărare antiotomană dar, în anul 1524 a fost cucerită de turci şi din 1664 a fost centru administrativ de sangeac otoman. În 1688 a fost cucerită de austrieci care, între anii 1768 – 1872 au transformat-o în sediul Companiei nr. 6, parte componentă a Regimentului de Graniţă Româno-Bănăţean Nr. 13. Acesta a avut, iniţial, sediul general la Jupalnic, lângă Orşova, şi apoi a fost mutat la Caransebeş. Începând din anul 1919 face parte din România, iar conform actualei împărţiri administrativ-teritoriale este parte a judeţului Mehedinţi.

Începând cu secolul al XIX-lea Orşova s-a dezvoltat din punct de vedere economic şi social, datorită unor investiţii importante.

Fig. 125. <u>ORȘOVA VECHE (1895) – imagine</u>.

Din [http://www.imperialtransilvania.com]

În anul 1829 s-a terminat șoseaua care leagă Orșova de Caransebeș, iar în 1846 se dădea în folosință o altă șosera, pe malul stâng al Dunării, ce făcea legătura cu Biserica Albă și Pancevo. În 1830 se deschidea aici sediu unei agenții de navigație. În acest fel s-a îmbunătățit circulația mărfurilor, dar și cea a trupelor militare. Toate acestea au dus la dezvoltarea orașului care în 1853 avea primul oficiu telegrafic, în 1866 prima circumscripție medicală, dispunea de judecătorie, pretură și notariat, avea dreptul de a organiza două târguri săptămânale și două anuale. În anul 1877 Orșova era legată de Timișoara printr-o linie ferată, care în scurt timp a făcut joncțiunea cu căile ferate din Vechiul Regat al României. Valoarea comercială a portului fluvial a crescut după 1896 când s-au terminat lucrările de regularizare a șenalului navigabil al Dunării, s-a înființat un șantier de reparații navale, iar o parte a portului a primit statutul de „porto-franco”.

Învățământul s-a dezvoltat ca parte a învățământului grăniceresc și în cadrul lui, la Orșova Veche și Bozovici vor apare primele forme de educare a orbilor de pe actualul teritoriu a României.

5.2. INFORMAȚII DESPRE ÎNVĂȚĂMÂNTUL ORBILOR.

Informațiile referitoare la învățământul destinat copiilor orbi provin exclusiv din documentele rămase dela fostul Regiment Grăniceresc Românо-Bănățean Nr. 13 ce-și avea sediul la Caransebeș, documente aflate la Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale din Caransebeș. Acestea sunt scrise „de mână”, în limba germană și folosesc alfabetul gotic.

5.2.1. Arhivele Regimentului Grăniceresc Nr. 13, aflate la D. J. A. N. Caraș-Severin.

Referitor la orbi, cele mai vechi documente descoperite până în prezent, provin din anul 1844. Din ele rezultă că la acea dată nu exista nicio școală care să se ocupe de deficienții de vedere.

a) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 2322/28 martie 1844].

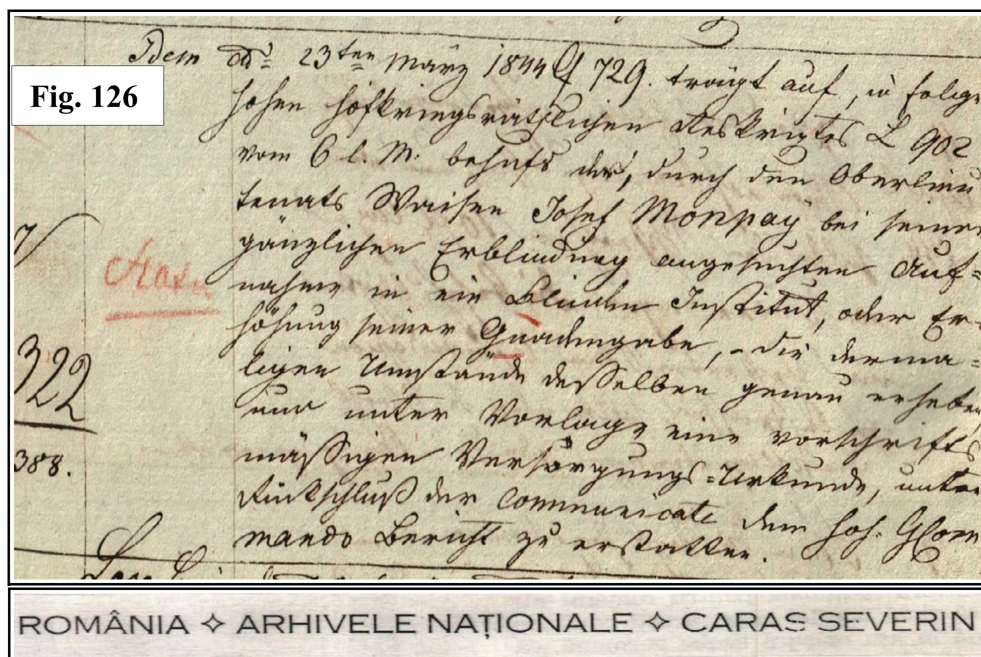

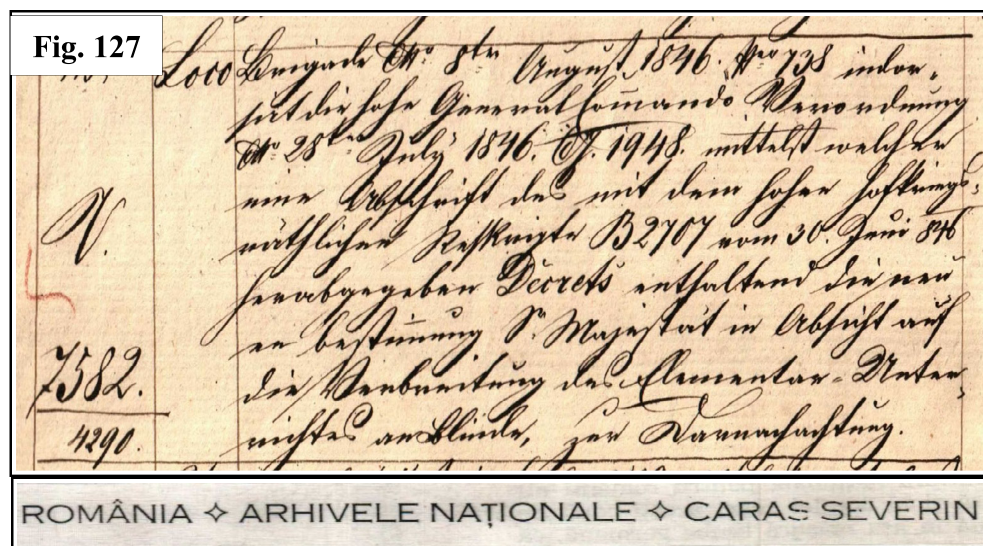
Fig. 126

Documentul înregistrat la Regimentul de Granuță din Caransebeș cu Nr. 2322/28 martie 1844 a sosit dela Comanda Generală a Școlilor Grănicerești din Pancevo, unde a avut Nr. 729/23 martie 1844. Acolo a fost trimis de Înalta Curte a Consiliului de Război *(hogen hofkriegsrath)* din Viena (Nr. 902/6 martie 1844). Scopul adresei este orfanul *(Waisen)* Josef Monpay, complet orb *(seiner gänzlichen Erblindung)* pentru care se solicită

primirea într-un institut pentru orbi *(angesuchten Aufnahme in ein Blinden Institut)* sau, în caz contrar, să i se mărească ajutorul financiar/indemnizaţia *(oder Erhöhung seiner Gnadengabe).* Se aşteaptă să se ia o hotărâre ca în funcţie de instrucţiunile primite *(unter Vorlage eine vorschrifts)* să se amelioreze starea copilului *(mäßigen Versumpfung).*

În acelaşi an, la Caransebeş s-a înregistrat documentul [Reg.Gr. 13-Nr.8794/11.11.1844] din care aflăm că s-a luat hotărârea ca subvenția *(Unterstützung)* inițială de *25 fl. cm* (25 florini în monedă convențională) să se mărească la *40 fl. cm* (40 florini în monedă convențională). Modificarea s-a făcut repede *(jähe)* și a fost definitivă, nu temporară *(nein Zeitliche).* În cazul ambelor documente, conducerea Regimentului din Caransebeș a hotărât să trimită Companiei Caransebeș o copie, „spre știință și înștiințare” *(zur Wissenschaft und Verständigung),* fapt ce ne îndreptățește să concluzionăm că respectivul orb locuia pe raza Companiei Caransebeș.

b) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 7582/13 august 1846].

Documentul înregistrat la Regimentul de Granuță din Caransebeș cu Nr. 7582/13 august 1846 (Brigada Locală din Caransebeș - Nr. 738/8 august 1846; General Commando von Pancevo – Nr. 1948/28 July 1846; Înalta Curte a Consiliului de Război din Viena - Nr. 2707/30 iunie 1846), trimite conducerii regimentului o copie a hotărârii *(Reskripta)* Curții de la Viena, luată **ca urmare a noii decizii a Majestății Sale** *(die neuen Bestimmung S*[eine] *Majestät)* **a cărui intenție este de a răspândi educația elementară a orbilor și a o urmării cu atenție în continuare** *(in Absicht auf die Verbreitung das Elementar = Unterrichtes an Blinde, zur Darnachachtung)***.**

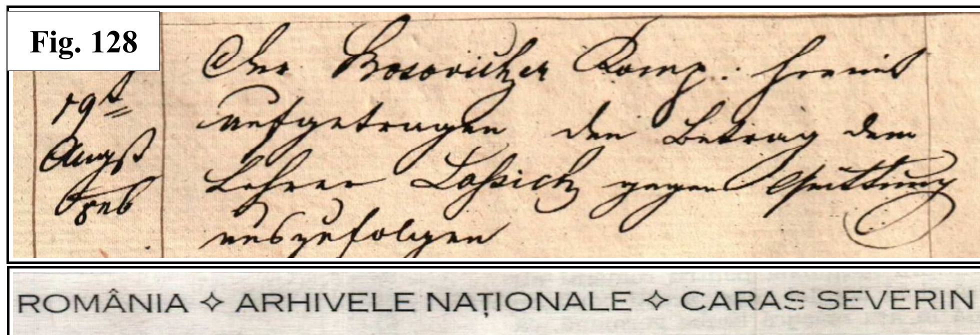

Fig. 128

Prin hotărârea luată de conducerea regimentului (la 19 august 1846), sarcina educării copiilor orbi era dată Companiei Bozovici *(Bosovicher Komp*[agnie]*)*.

c) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 9111/1 oct. 1846].

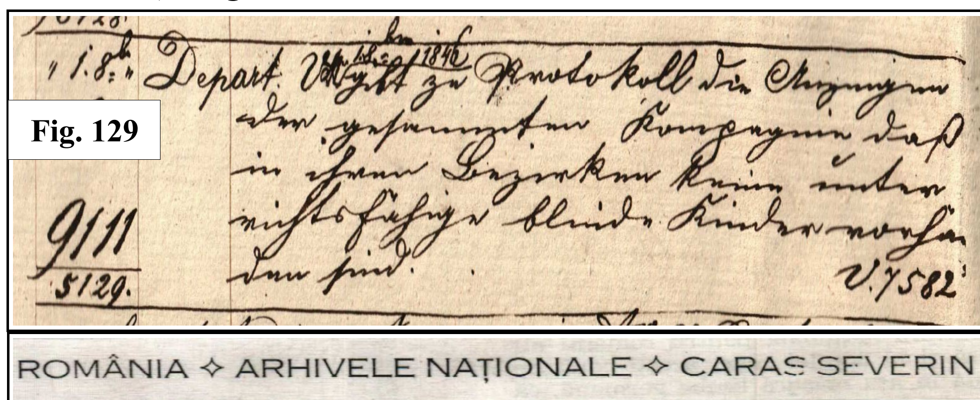

Fig. 129

Ca urmare a Hotărârii *(Reskripta)* Curții dela Viena, prezentată în documentul anterior, la data de 1 octombrie 1846, Departamentul pentru Învățământ din subordinea Regimentului Caransebeș a emis un protocol *(Protokoll)* înregistrat cu nr. 9111. Prin acesta se înștiințează toate companiile regimentului *(gibt zu Protokoll die Anzeigen der gesamten Kompagnien)* ca în teritoriile aflate în raza lor *(daß in ihren Bezirken)* să afle pe toți copiii orbi ce sunt capabili să fie școlarizați *(unter richts fähige blinde Kinder den sind).*

d) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 9541/12 oct. 1846].

La Nr. 9541/12 oct. 1846 din registrul de intrare-ieșire a corespondenței a fost înregistrată adresa trimisă de Brigada Locală *(Loco Brigada),* ce avea la expediere Nr. 970/8 oct. 1846. (Fig. 130). Prin ea comanda Regimentului Grăniceresc *(General Comando)* comunica *(mitteilt)* completarea *(mit den hohen Reskripta)* Circularei Nr. 3992/31 aug. 1846, primită dela organale superioare, care se referea la învățământul orbilor.

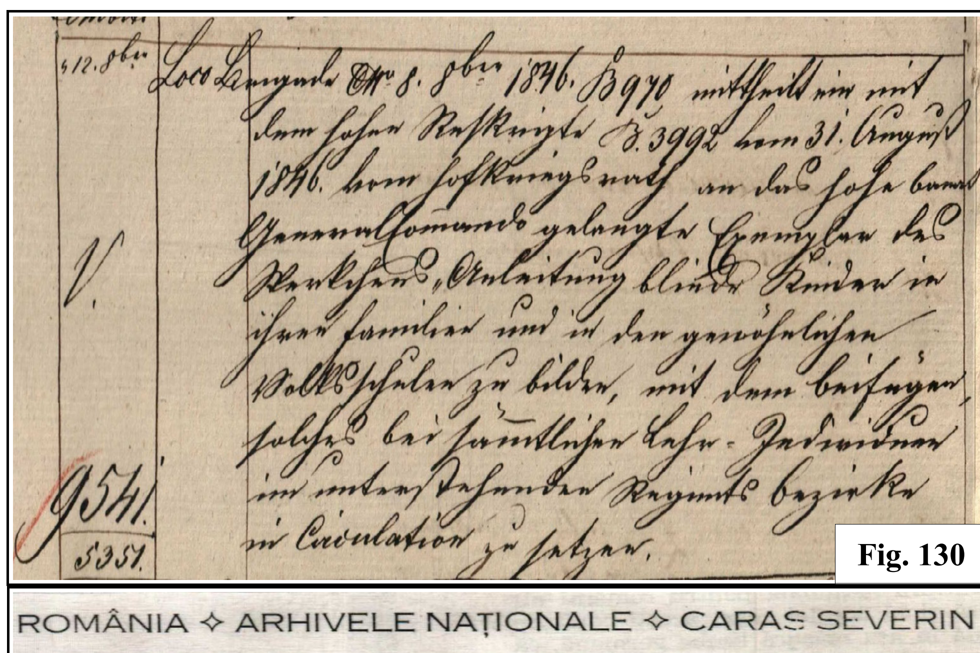

Fig. 130

În textul găsit, înregistratorul ne informează că respectiva adresă anunța primirea unui exemplar al operei *(Werk)* (cărții) **„Îndrumător pentru educarea copiilor orbi în familiile lor și în școlile populare”** *(Anleitung blinde Kinder in ihren familien und in den gewöhnlichen Volksschulen zu bilden)*. De asemenea, în zonele aflate în subordinea conducerii [regimentului] *(in unterstehenden Regierung bezirke)* circulara se va pune în aplicație *(in Circulation zu satzen)* și se vor aduce „de departe” (din alte părți) profesori individuali *(feruliegen Lehr=Individuen).*

Pe pagina a doua a documentului este înscrisă hotărârea luată de comanda Regimentului Grăniceresc nr. 13, la 16 oct. 1846, de a se pune în aplicație dispozițiile primite.

e) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 1538/13 feb. 1847].

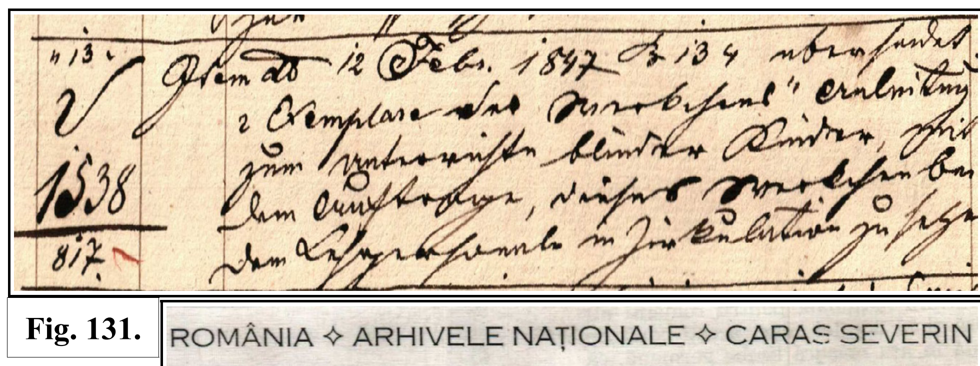

Fig. 131.

Înscrierea din registrul de intrare-ieșire a corespondenței, cu Nr. 1538/13 feb. 1847 (Fig. 131), la doar patru luni dela documentul anterior, a unei noi adrese prin care se anunța că la comanda Regimentului Grăniceresc s-au primit 2 (două) exemplare a operei *(Werk)* ***„Anleitung zum Unterrichte blinden Kinder”*** (Indrumător pentru educarea copiilor orbi). Scopul trimiterii era extinderea *(überhandat)* acestui învățământ și autoritățile locale aveau însărcinarea *(mit dem Auftrage)* de a le pune în circulație *(in zirkulation zu sagen)*.

f) [Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 9945/22 dec. 1848].

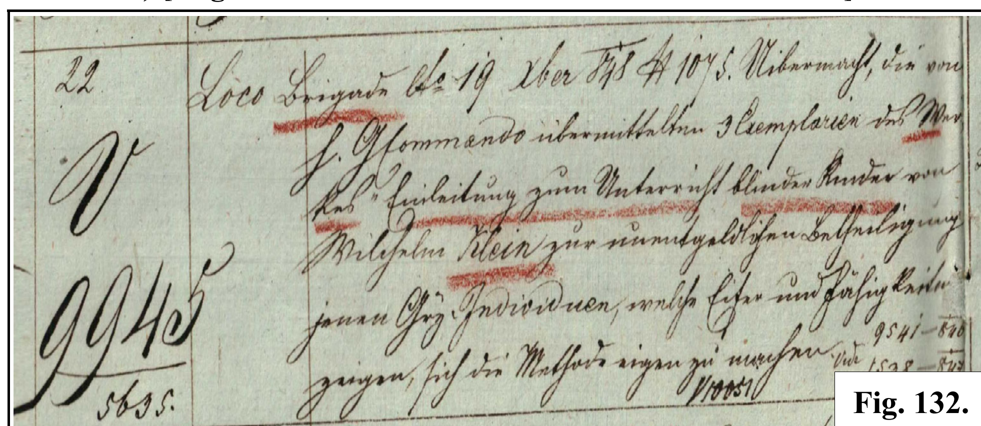

Fig. 132.

ROMÂNIA ✧ ARHIVELE NAȚIONALE ✧ CARAS SEVERIN

Adresa Nr. 1075/19 dec. 1848, trimisă de Brigada Locală *(Loco Brigade)* a primit la Regiment Nr. 9945/22 dec. 1848 (Fig. 132). Înalta (onorata) Comandă a Graniței *(die von h*[ohe]. *G*[ränz]. *Commando)* transmitea *(übermittelung)* Regimentului din Caransebeș trei exemplare a cărții ***„Einleitung zum Unterricht blinden Kinder”*** (Indrumător pentru educarea copiilor orbi) scrisă de [Johann] **Wilhelm Klein.**

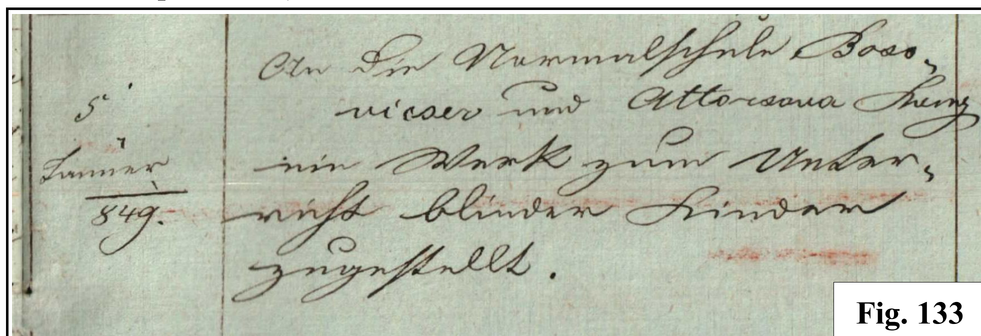

Fig. 133

ROMÂNIA ✧ ARHIVELE NAȚIONALE ✧ CARAS SEVERIN

La data de 5 ianuarie 1849 (pagina doua a documentului–Fig. 133), se ia hotărârea ca aceste lucrări destinate educării copiilor orbi *(Werk zum Unterricht blinden kinder)* să fie expediate **la Bozovici și Orșova Veche** *(Boszovicser und Altorsova)* pentru a fi utilizate.

În aceast ultim document obțiem două noi informații importante. În primul rând aflăm numele autorului care a scris metodicile trimise, [Johann] Wilhelm Klein, iar în al doilea rând avem informația că orbii erau instruiți în localitățile Bozovici și Orșova Veche.

5.3. ANALIZAREA INFORMAȚIILOR.

a. Implicarea autorităților dela Viena.

Deși, în principiu, bănuim că în Ardeal și Banat toate dispozițiile, din orice domeniu, porneau dela Viena și coborau pe scara ierarhică până la cele mai mici localități, din punctul de vedere al învățământului pentru copiii deficienți o astfel de inițiativă putea să provină dela anumite persoane private, fără nicio legătură cu învățământul oficial. Din această cauză, este necesar să analizăm cum s-a înființat fiecare formă de educare a acestora. Pentru problematica studiată lucrurile sunt clar demonstrate de documentul Nr. 7582/13 august 1846 (Fig. 127), care ne precizează că **urmare a noii decizii a Majestății Sale *(die neuen Bestimmung S*[eine] *Majestät)* a cărui intenție este de a răspândi educația elementară a orbilor și a o urmării cu atenție *(in Absicht auf die Verbreitung das Elementar = Unterrichtes an Blinde, zur Darnachachtung)*.**

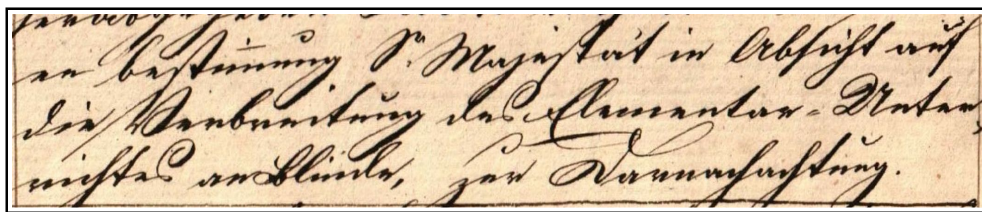

Fig. 134*. Facsimil din documentul** **[Reg.Gr. Nr.7582/13.08.1846]** ***cu textul : **„decizia Majestății Sale a cărui intenție este de a răspândi educația elementară a orbilor și a o urmării cu atenție *(bestimmung S*[eine] *Majestät in Absicht auf die Verbreitung das Elementar = Unterrichtes an Blinde, zur Darnachachtung)*”.**

Nu a fost singurul document primit dela Viena. Documentele găsite fac referire la Circulara nr. 3992/31 aug. 1846 (negăsită în original) prin care Comanda Generală a Învățământului Grăniceresc din Viena trimitea în

teritoriul administrat de Regimentul Grăniceresc Româno-Bănățean Nr. 13 din Caransebeș instrucțiuni pentru organizarea unui învățământ destinat copiilor orbi. Printre acestea cerea ca în zonele aflate în subordinea conducerii [regimentului] *(in unterstehenden Regierung bezirke)* dispozițiile să se pună în aplicație *(in Circulation zu satzen)* și să se aducă „de departe" (din alte părți) profesori individuali *(feruliegen Lehr=Individuen).*

Urmare a acestor insistențe, Departamentul pentru Învățământ din Caransebeș a emis Protocolul Nr. 9111/1 oct. 1846 (Fig. 129) prin care cerea tuturor companiilor din subordine să-i înregistreze pe toți copiii orbi care aveau calități intelectuale pentru a urma școala.

b. Anul în care a început învățământul pentru orbi și localitățile în care s-a desfășurat.

Din documentele provenite din anul 1844 concluzionăm că, la acea dată, nu exista în zonă nicio posibilitate de educare a copilului orb și orfan, Josef (Joseph) Monpay (Monpey). Aceasta a îndemnat autoritățile să opteze pentru a doua soluție de ajutor, cea a măririi definitive a indemnizației.

Prima mențiune a organizării unui învățământ pentru copiii orbi apare în hotărârea regimentului, ca urmare a documentului Nr. 7582/13.08. 1846 (Fig. 127), prin care stabilește ca această sarcină să fie preluată de Compania **Bozovici**, probabil ca anexă a Școlii Triviale din localitate. Doi ani mai târziu, în 1848, aflăm că aceiași inițiativă a fost aplicată și la Compania **Orșova Veche**. Putem concluziona că începutul învățământului pentru copiii orbi din județul Caraș-Severin s-a făcut **în anul 1846.**

c. Metodicile utilizate.

Documentele de arhivă ne prezintă evenimentele într-o cronologie precisă. În baza adresei Nr. 970/8 octombrie 1846 (Reg.Gr.Nr. 9541/12 oct. 1846) se trimitea cartea de tiflo-metodică **„Îndrumător pentru educarea copiilor orbi în familiile lor și în școlile populare (publice)"** ***(Anleitung blinde Kinder in ihren familien und in den gewöhnlichen Volksschulen zu bilden)***.

În documentul menționat nu se specifică nici numele autorului și nici anul apariției dar, înscrierea completă și corectă a titlului cărții ne-a ajutat să concluzionăm că era vorba de cartea din Fig. 137. Ea a apărut la Viena în anul 1844 (deci, pentru acei ani, era o metodică actuală), iar autorul era Johan Wilhelm Klein, despre care vom vorbi în continuare.

La 13 februarie 1847 (vezi Nr. 1358/13.02.1847) (Fig. 131), deci după doar patru luni dela trimiterea cărții amintite, la comanda regimentului

s-au primit două exemplare a cărții ***„Anleitung zum Unterricht blinden Kinder”*** (Indrumător pentru educarea copiilor orbi). Nici de data aceasta persoana care a înregistrat corespondența nu a notat numele autorului cărții. Din păcate confuzia sporește deoarece o carte cu respectivul titlu nu a fost editată, în acei ani, la institutul vienez.

La 19 decembrie 1848, cu adresa Nr. 1075, înregistrată la Caransebeș cu Nr. 9945/22 dec. 1848 (Fig. 132), la conducerea regimentului s-au primit alte trei exemplare din aceiași ***„Anleitung zum Unterricht blinden Kinder”*** (Indrumător pentru educarea copiilor orbi). De data aceasta, în documentul găsit avem menționat numele autorului, Wilhelm Klein. Dar printre cărțile scrise de Johann Wilhelm Klein nu se găsește niciuna care să aibă exact acest titlu. În anul 1846 J. W. Klein editase la Viena o nouă și ultimă metodică întitulată ***„Anleitung blinden Kindern die nötige Bildung in den Schulen ihres Wohnortes und in dem Kreiße ihrer familien zu verschaffen”*** (Îndrumător necesar pentru instruirea copiilor orbi în școlile din apropierea domiciliului și în propriile lor familii) dar, deși este asemănător, titlul cărții este diferit de cel susținut de ultimele documente găsite. În actuala situație presupunem că cele două metodici primite în februarie 1847 și cele trei primite în decembrie 1848 trebuie să aparțină sau ediției din 1844 (în mod sigur primită la Caransebeș în octombrie 1846), sau ultimei cărți editate de Klein în 1846. Greșala intervenită a aparținut, în mod cert, persoanei care a înregistrat corespondența și care, din comoditate, știind despre ce cărți este vorba, a „inventat” un titlu aproximativ fără să-l copieze corect de pe coperta cărții.

Din punct de vedere metodic, utilizarea cărților editate de Johann Wilhelm Klein ne dau certitudinea aplicării metodei sale de educație în timpul educării orbilor din Banat.

d. Întrebări rămase fără răspuns.

Nu cunoaștem numele profesorilor specializați și nu cunoaștem numărul de copii orbi care au beneficiat de acest gen de educație. De asemenea, nu avem informații referitoare la anul până la care s-a desfășurat educarea orbilor.

În final, suntem tentați să ne punem o nouă întrebare : Circulara Nr. 3992/31 aug. 1846 nu a fost emisă doar către regimentele bănățene. Suntem convinși că ea a ajuns la conducerile tuturor regimentelor grănicerești. Oare, în baza ei, nu s-au desfășurat astfel de activități educaționale și în alte zone, activități a căror urme să stea adormite în rafturile unor arhive prăfuite?

5.4. Cine a fost JOHANN WILHELM KLEIN?

Din [https://de.wikipedia.org/wiki/Johann_Wilhelm_Klein]

Fig. 135. JOHANN WILHELM KLEIN

din [https://de.wikipedia.org/wiki/Johann_Wilhelm_Klein]

Johann Wilhelm Klein, s-a născut la 11 aprilie 1765 la Alerheim, în Germania și a fost un pionier al educației orbilor. În 1799 s-a mutat la Viena unde a rămas toată viața. Din 1804 a început să educe, în casa sa, un copil orb numit Jakob Braun. Succesul dobândit l-a demonstrat la 6 august 1805 în fața Comisiei de Caritate. Ajutat de stat Johann Wilhelm Klein a înființat, în același an, primul institut pentru orbi din Imperiul Habsburgic pe care l-a condus până în 1842, când s-a retras. Exemplul său a fost urmat. În timpul vieții sale au apărut institute de orbi la Praga, Brunn, Linz, Pressburg, Freising și Schwäbisch. În 1807 a confecționat dispozitivul ***„Stachelschrift”*** de imprimare a literelor, diferit de sistemul folosit de Braille. În 1826 a înființat o „instituție de furnizare și ocupare a forței de muncă pentru orbi” în cartierul vienez Josefstadt.

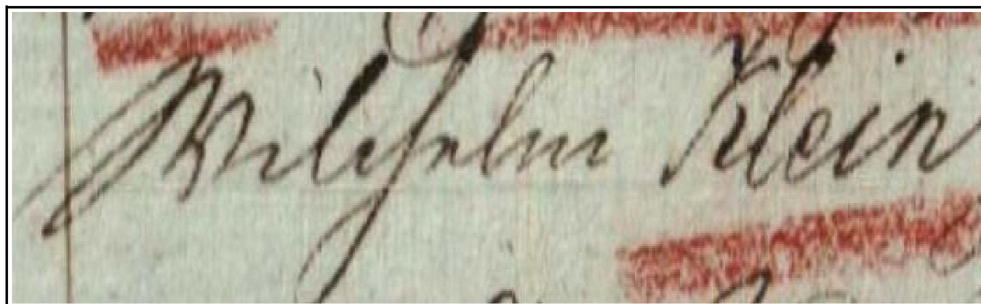

Fig. 136. ***Facsimil reprezentând numele lui*** **[Johann]** ***Wilhelm Klein***

(prenumele în alfabetul gotic și numele în alfabetul latin)

descoperit în documentul

[Regimentul Grăniceresc 13-Nr. 9945/22 decembrie 1848].

Pe lângă activitatea didactică, Johann Wilhelm Klein a avut și alte preocupări. Dintre acestea se remarcă preocuparea pentru scris. Dela el ne-au rămas un număr de metodici și istorii ale educării orbilor. Primul manual dedicat orbilor l-a scris în anul 1808 și până la sfârșitul vieții a publicat douăsprezece manuale de metodica și istoria instruirii deficienților de vedere. Aceste au fost :

1808 : ***„Uiber die Eigenschaften und die Behandlung der Blinden"*** (Despre caracteristicile și tratamentul orbilor).

1811 : ***„Beschreibung eines gelungenen Versuches blinde Kinder zur bürgerlichen Brauchbarkeit zu bilden".*** (Descrierea unei încercări de succes de a educa copiii orbi către utilitatea burgheză).

1817 : ***„Gesänge für die Zöglinge des Blinden-Institutes in Wien".*** (Cântece pentru elevii institutului de nevăzători din Viena).

1819 : ***„Lehrbuch zum Unterrichte der Blinden um ihnen ihren Zustand zu erleichtern, sie nützlich zu beschäftigen und sie zur bürgerlichen Brauchbarkeit zu bilden".*** (Manual de învățare a orbilor pentru a le ajuta să-și ușureze starea, să le folosească într-un mod util și să le transforme în utilitate burgheză).

1822 : ***„Beschreibung eines gelungenen Versuchs, blinde Kinder zu bilden".*** (Descrierea unei încercări de succes de a educa copiii orbi).

1827 : ***„Lieder für Blinde und von Blinden".*** (Cântece pentru orbi și dela orbi).

1830 : ***„Nachricht Von Dem Kaiserlich-Koeniglichen Blinden-Institute von Wien".*** (Mesaj din partea Institutului Chezaro-Crăiesc de Orbi din Viena).

1837 : ***„Geschichte des Blinden-Unterrichtes und der den Blinden gewidmeten Anstalten in Deutschland (etc.)".*** (Istoria educării orbilor și a instituțiilor dedicate orbilor din Gerania -etc.-).

1841 : ***„Die Anstalten für Blinde in Wien: 1. Das k. k. Institut für blinde Kinder. 2. Die Versorgungs- und Beschäftigungs-Anstalt für erwachsene Blinde".*** (Instituțiile pentru nevăzători din Viena. 1. Institutul k.k. Pentru copii orbi. 2. Instituția de furnizare și ocupare pentru persoanele nevăzătoare adulte).

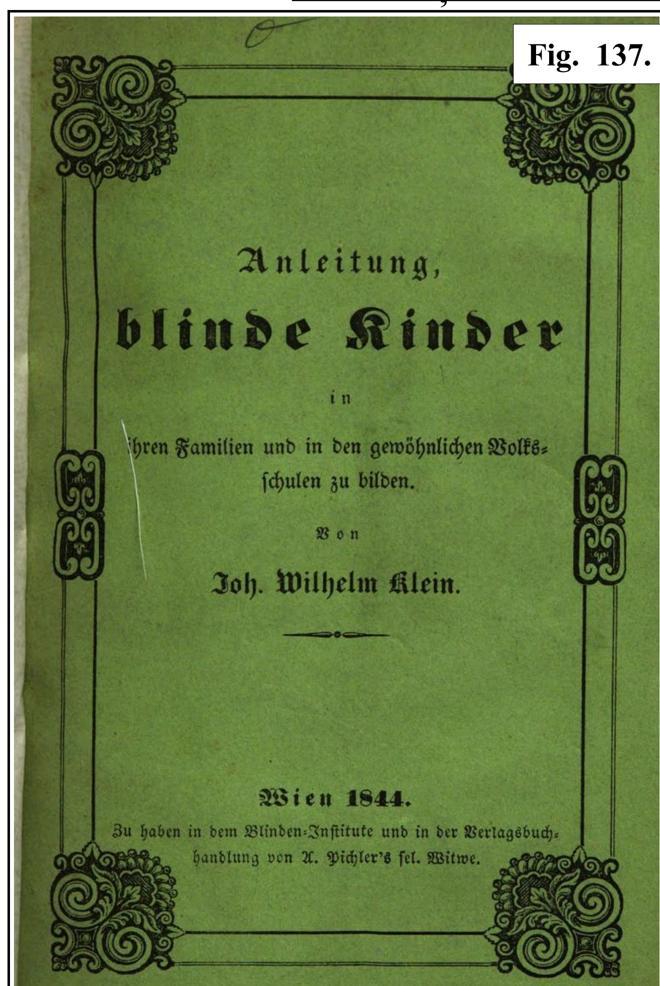
1844 : ***„Anleitung, blinden Kindern, ohne sie in einem Blinden-Institute unterzubringen, die nöthige Bildung in den Schulen ihres Wohnortes und in dem Kreise ihrer Familien zu verschaffen. Wodurch einer weit größern Anzahl von Blinden, mit geringern Kosten als bisher, die Wohlthat einer zweckmäßigen Bildung zu Theil wird".*** (Îndrumarea copiilor orbi fără a fi internați într-un institut pentru orbi, pentru a oferi educația școlară necesară de la locul lor de reședință și în cercul familiei lor. Prin urmare, beneficiul unei educații adecvate este dat unui număr mult mai mare de persoane nevăzătoare, cu un cost mai mic decât înainte;).

1844 : ***„Anleitung blinden Kindern die nötige Bildung in den Schulen ihres Wohnortes und in dem Kreiße ihrer familien zu verschaffen"*** (Îndrumător necesar pentru instruirea copiilor orbi în școlile din apropierea domiciliului și în propriile lor familii).

1846 : ***„Anleitung blinden Kindern die nöthige Bildung in den Schulen ... zu verschaffen".*** (Îndrumător pentru predarea copiilor orbi educația necesară în școli).

Șase ani după ce s-a retras dela conducerea Institutului de Orbi, a decedat în Viena. Era 12 mai 1848 și avea 83 de ani.

5.5. MANUALUL DE METODICA EDUCĂRII ORBILOR UTILIZAT ÎN CARAȘ-SEVERIN.

Anleitung,

blinde Kinder

in

ihren Familien und in den gewöhnlichen Volks-schulen zu bilden.

Von

Joh. Wilhelm Klein.

Wien 1844.

Zu haben in dem Blinden-Institute und in der Verlagsbuchhandlung von A. Pichler's sel. Witwe.

Fig. 137.

Apărut în anul 1844, manualul avea titlul complet ***„Anleitung blinden Kindern die nötige Bildung in den Schulen ihres Wohnortes und in dem Kreiße ihrer familien zu verschaffen”*** (Îndrumător necesar pentru instruirea copiilor orbi în școlile din apropierea domiciliului și în propriile lor familii).

În capitolul ***„Introducere”*** autorul susține dreptul orbilor la educație și condamnă vechile concepte după care ei nu ar fi capabili să-și însușească cunoștințele prin studiu. Orbii pot fi educați atât în institute speciale, cât și individual în familiile lor. Ultima soluție este preferabilă celor care locuiesc departe de orașele unde se află institute speciale. În ambele cazuri sunt necesari profesori pregătiți special acestui scop.

Sunt enumerate cazurile de ***„Prevenire a orbirii”*** în diferite situații medicale când anumite boli pot fi tratate ca să nu ducă la orbire. Se oferă sfaturi igienice și recomandarea de a consulta medicul oricând este necesar. De asemenea, se tratează ***„Modul de ajutorare a copiilor orbi în prima***

etapă a dezvoltării lor fizice” când trebuie ajutați să umble, să fie îndrumați continuu să perceapă mediul în care se află, să se protejeze singuri, etc. Trebuie luate toate măsurile ca deficiența de vedere să nu le limiteze dezvoltarea fizică. Pentru aceasta, autorul pune accent pe ***„Utilizarea inteligentă a membrelor corpului”.*** Copilul orb nu-și poate adapta comportamentul în diferite situații fără o instruire și practică specială. Diferitele situații de acest fel sunt arătate în manual și explicate acțiunile educative necesare.

Este necesară ***„Utilizarea celorlalte simțuri valide ale copilului orb”*** și dintre acestea primele sunt auzul și pipăitul. Se dau îndrumări de educare și percepere maximă cu acestea în diferite spații și combinate cu diferite alte senzații asemănătoare. La fel se procedează cu utilizarea mirosului și gustului, ce trebuie dezvoltate și antrenate. ***Simțul tactil*** nu trebuie să se utilizeze doar întâmplător ci ***să fie transformat într-un instrument activ al cunoașterii.*** Se oferă sfaturi de modul în care să se exerseze simțurile valide la toate acțiunile de peste zi (îmbrăcat-dezbrăcat, spălat, luarea mesei, efectuarea ordinei și curățeniei, plimbări, etc.) dar și la „cercetarea” obiectelor din jur, pentru care trebuie să le descopere forma, mărimea, finețea, greutatea, etc. Pasul următor este cel al ***„Efectuării exercițiilor fizice, lucrative și a gimnasticii”.*** Importanța acestora derivă din asigurarea unei dezvoltări normale a corpului, dar și din obținerea unor deprinderi lucrative prin care vor putea apoi să-și câștige existența.

Deosebit de importantă în educarea orbilor este ***„Muzica”.*** Având o afecțiune deosebită pentru utilizarea auzului, orbii au o predilecție pentru muzica vocală și instrumentală. Deși „citirea” partiturii este greoaie, ei și-au dezvoltat capacitățile de memorare și redare a melodiilor. Perfecționarea abilităților lor muzicale este necesară în dezvoltarea lor afectivă, dar și pentru folosirea în public, în vederea obținerii unor câștiguri materiale.

Pentru ***„Angajarea orbilor în diferite munci”*** sunt necesare unele condiții prealabile : la locul de muncă a unui orb trebuie să fie o ordine perfectă; materialele cu care se lucrează să fie solide și întinse, nu moi și flasce; sculele și instrumentele pe care le va folosi orbul trebuie să le cunoască înainte, să le încerce ascuțimea și tăișul pentru a ști cum să le folosească; orbul va folosi sculele acuțite și tăioase mumai stând, nu și când merge; să i se explice orbului modul de folosire a sculelor fără a folosi multă forță; sculele trebuie așezate astfel încât orbul să le ia cu o singură mână și fără să se aplece; instruirea orbului în scopul de a nu deteriora sculele în timpul folosirii. Se deduce că înainte de a efectua o activitate lucrativă orbul trebuie instruit cu atenție și răbdare, să exerseze modul de lucru sub

controlul unei persoane și abia în final să fie lăsat să lucreze singur. Pentru început se recomandă efectuarea unor lucrări gospodărești simple. În felul acesta ei își exersează capacitățile practice prind curaj și încredere. Pasul următor este de executare a unor obiecte simple de artizanat prin care deprind ca într-o mână să țină materialul ce se prelucrează și în cealaltă scula prelucrătoare. În acest fel, simțul tactil este perceput prin intermediul instrumentului folosit. Calitatea obiectelor executate pe parcursul acestei practici a orbului ne dezvăluie abilitățile sale și se poate concluziona spre ce fel de munci trebuie îndrumat în viitor.

Cartea lui J. W. Klein se ocupă și cu ***„Educarea orbilor în instituțiile specializate”,*** unde se descoperă calitățile și abilitățile orbilor, li se desvoltă deprinderile mentale și cele mecanico-lucrative. Aceste institute sunt cele mai bune locuri în care elevii pot să-și găsească și să-și dezvolte aptitudinile. Cu toate acestea, în viitor se așteaptă ca institutele pentru orbi să-și extindă sfera de activitate. Este lăudat Guvernul dela Viena care, la 30 decembrie 1842 a dat un decret ce prevedea instruirea tuturor orbilor de pe teritoriul monarhiei austriece, instruire ce trebuie să utilizeze pe lângă instituțiile specializate, școlile obișnuite și chiar educarea în cadrul familiilor. Pe lângă educația teoretică, autorul susține obligația statului de asigurare a unei asistențe continue a orbilor. Pentru orbii din mediul rural se recomandă utilizarea școlilor locale în care să se formeze clase de orbi. Firmele private trebuie încurajate să deschidă ateliere speciale și să susțină școlile de orbi. Permanent trebuie urmărite nevoile reale ale orbilor.

„Înființarea de clase pentru orbi în școlile locale” este subiectul pe care autorul îl tratează în continuare. Unii consideră că acest lucru este dificil și obiectează că nu sunt suficienți profesori specializați. J. W. Klein ne explică falsitatea acestor obiecții și arată modul în care se poate realiza. Un capitol separat este dedicat ***„Formării profesorilor”.*** Se precizează durata cursurilor și ce materii de studiu se vor preda. Se consideră că o bună soluție este ca pe lângă școlile normale de învățători să se înființeze clase de orbi unde profesorii să facă practică pedagogică. Se insistă și pe ***„Instruirea părinților ce au copii orbi”*** pentru ca ei să continue munca dusă de profesori. Părinții trebuie să știe cum să procedeze cu copiii lor orbi, pe ce să insiste, ce să le pretindă și cum să-i îndrume. Prezentând ***„Institutul de educare a orbilor din Viena”*** aflăm că scopul său este de a da un exmplu concret de modul în care trebuie făcută educația orbilor. În cadrul lui metodele de predare se îmbunătățesc continu, copiii orbi au ocazia să experimenteze toate situațiile cu care se vor întâlni în viață, învață o meserie și sunt orientați spre o activitate lucrativă. Viitorii profesori pentru orbi se pot specializa în institut. În cazul în care copilul orb nu are posibilitatea

urmării unui institut special, se recomandă să urmeze temporar o școală obișnuită căci are capacitatea să obțină progrese doar prin ascultare. Găsim sfaturi pentru modul în care trebuie recompensați elevii orbi și regulile speciale pentru fetele și femeile oarbe. Într-o ***„Anexă”*** separată ni se prezintă biografiile a douăsprezece persoane oarbe din Imperiul Habsburgic care, prin educație, au reușit unele realizări remarcabile și care pot constitui exemple de urmat pentru copiii orbi.

5.6. CONCLUZII.

Descoperirea, în Arhivele Regimentului Grănicieresc Nr. 13 din Caransebeș, a documentelor ce demonstrează o activitate tiflologică în anii 1840 a fost o surpriză plăcută deoarece, până la acea dată, se știa că prima școală de pe teritoriile românești destinată educării copiilor orbi a fost înființată la Cluj în anul 1900.

Documentele descoperite sunt certe și nu pot fi puse la îndoială. În baza lor putem prezenta pe scurt concluziile la care am ajuns :

Începând cu anul 1846, la inițiativa Comandei Supreme a Școlilor Grănicerești dela Viena, în localitățile bănățene Bozovici și Orșova Veche s-au desfășurat activități de educare a copiilor orbi.

La baza acestui învățământ au stat metodicile scrise la Viena de Johann Wilhelm Klein, întemeietorul și primul director a Institutului de Orbi din Viena, metodici care au fost expediate în teritoriul Regimentului Grăniceresc Româno-Bănățean Nr. 13 din Caransebeș, prin grija celor ce controlau învățământul grăniceresc din zonă, cu scopul de a fi utilizate.

Nu cunoaștem dacă educarea orbilor s-a făcut în cadrul unei școli s-au individual în familiile acestora. De asemenea, nu cunoaștem numărul copiilor orbi educați și nici până în ce an s-a efectuat acest tip de învățământ.

BIBLIOGRAFIE.

1. **BOTU ALEXANDRU, BOTU CATERIN ALEXANDRU :** ***„Monumente în vechea Orșovă”.*** În https://www.scribd.com/doc/101996879/Monumente-in-Vechea-Orsova-P-I. **[Botu].**

2. **CRĂINICEANU GHEORGHE Dr. :** ***„Istoricul instrucțiunei, literaturei și legislațiunei copiilor anormali”.*** Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Regiunea I. a Ocrotirilor Sociale Cluj. Litografia Baga Cluj. 1925. **[Crăiniceanu-1925].**

3. **DIRECȚIA JUD. CARAȘ-SEVERIN A ARHIVELOR NAȚIONALE.** Fondul : ***„Regimentul de Graniță nr. 13 româno-bănățean din Caransebeș”.*** (Nr. Inv. 53). **Registrele „Index alfabetic al corespondenței”** pe anii 1842 (A-Z) (Nr. crt. 147), 1844 (A-Z) (Nr. crt. 154), 1845 (A-Z) (Nr. crt. 157), 1846 (A-Z) (Nr. crt. 160), 1847 (A-Z) (Nr. crt. 164), 1848 (A-Z) (Nr. crt. 168). **„Registrele de intrare-ieșire a corespondenței”** pe anii 1844/vol. I (Nr. crt. 155), 1844/vol. II (Nr. crt. 156), 1845/vol. I (Nr. crt. 158), 1845/vol. II (Nr. crt. 159), 1846/vol. III (Nr. crt. 163), 1947/vol. I (Nr. crt. 165) și 1848/vol. IV (Nr. crt. 172). **[Reg.Ganiță 13-Nr...../.....].**

4. **KLEIN JOHANN WILHELM :** ***„Geschichte des Blinden-Unterrichtes und der Blinden-Anstalten”*** (Istoria educării orbilor și a institutelor pentru orbi). Druck und Verlag von A. Pilkler's fel. Witwe.Wien, 1837. **[J.W.Klein-1837].**

5. **KLEIN JOHANN WILHELM :** ***„Anleitung blinde Kinder in ihren familien und in den gewöhnlichen Volksschulen zu bilden”*** (Îndrumarea copiilor orbi în familiile lor și în școlile populare dacă sunt suficienți). Zu haben in dem Blinen-Institute und in der Verlagsbuch-handlung von A. Pichler´s fel Witwe. Wien, 1844. **[J.W.Klein-1844].**

6. **MOLDOVAN GHEORGHE :** ***„Învățământul orbilor în Banat la jumătatea secolului al XIX-lea”.*** În Revista trimestrială de istorie „Morisena”, Cenad, Nr. 4 (12)/2018, pag. 12-13. **[Moldovan-2018].**

http://www.cenad.ro/content/morisena-nr-4-122018

7. PAJOR EMESE : *„A vak és a látássérült emberek mozgalmának magyarországi története”* (Istoria educării persoanelor oarbe și cu deficiențe de vedere din Ungaria). Aflată la pag. 67 ... 134 din lucrarea : **HEGEDÜS LAJOS, FICSORNÉ K. M., SZEPESSYNÉ J. D., PAJOR E., KÖNCZEI G. : *„A fogyatékosságügy hazai és nemzetközi története”.*** (Istoria problemei handicapului în țară și în lume). http://mnl.gov.hu. Eötvös loránd tudományegyetem Bárczi Gusztáv gyogypedagógiai kar. Budapest, 2009. **[Pajor-2009].**

8. https://books.google.ro/books?wilchelm+klein-einleitung+zum+unterricht+blinden+kinder

9. https://de.wikipedia.org/wiki/Johann_Wilhelm_Klein

10. http://www.gugulani.ro/istorie/regimentul_de_granita/index.htm

11. https://ro.wikipedia.org/wiki/Orsova

12. http://www.imperialtransilvania.com/articolo/orsova-the-old-and-the-new-town.html

Capitolul 6.
CONCLUZII FINALE
(Partea a II-a)

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea ideile iluminismului francez au pătruns și în țările de limbă grmană. Una din teoriile de bază ale acestui curent filozofic era *„crearea unei societăți mai bune cu puternice baze morale, etice și religioase, conforme cu rațiunea neschimbătoare a omului”*. Pentru realizarea acestui deziderat, era necesară „luminarea maselor largi printr-o educație corespunzătoare”. A fost perioada în care pedagogia s-a constituit ca știință despărțindu-se de vechea școlastică, arhaică și rudimentară. Iosif al II-lea, fiul Mariei Tereza, era un adept înfocat al iluminismului și lui i se datorează decretele *„Regulae directivae”* (1774) și *„Ratio educationis”* (1777), decrete care instituiau pe de o parte, obligativitatea învățământului primar pe toată întinderea imperiului și, pe de altă parte, structurau un sistem educațional performant, organizat pe mai multe nivele. Nu este întâmplător faptul că tot în Epoca Luminilor au apărut în Europa și primele institute destinate copiilor deficienți.

Pe plan mondial, primul institut pentru surdomuți s-a înființat la Paris în 1770 (1760) (Abatele de l'Épée) și a fost urmat de cel din Leipzig în 1778 (Samuel Heinicke). Sub influența lor, și din inițiativa aceluiași împărat, Iosif al II-lea, primul institut de surdomuți din Imperiul Habsburgic s-a deschis la Viena în anul 1779 de către preotul Frederic Storch. Dela înființare, institutul a dus o politică educativă deosebit de activă și, în scurt timp, profesorii pregătiți la Viena au înființat institute de surdomuți la Praga în Boemia (1786 - Karl Berger), Vác în Ungaria (1802 - Anton Simon), St. Petersburg în Rusia (1806 - Anselm Sigmund), München în Bavaria (1809 – Fraising), Linz în Austria (1812 - Michael Reitter) și Lemberg în Galiția (1829 – Franz Beldheim).

Referitor la educarea orbilor, primul institut s-a înființat la Paris în anul 1786, de către Valentin Haüy. Curând, în țările care urmau să alcătuiască viitorul Reich German, au apărut institute pentru orbi la Berlin

(1806), Königsberg (1815), Dresda (1817), Breslau (1818), Weimar (1825), München (1826) și Halle (1827). În Imperiul Habsburgic începutul a fost făcut de către Johann Wilhelm Klein, care a înființat un institut similar la Viena în 1805, și a fost urmat de cel din Praga – Cehia (1808), Linz – Austria (1823), Bratislava – Slovacia (1825) și Budapesta – Ungaria (1825). Inițial se credea că, după înființarea institutului din capitala maghiară, următorul a fost la Cluj, în 1900. Iată, însă, că lucrurile stau cu totul altfel. În anul 1846, deci la 21 de ani după institutul budapestan și la 41 de ani după cel vienez, pentru o perioadă scurtă de timp, în Banat se făcea educrea copiilor orbi, la Bozovici și Orșova Veche. Cum a fost posibil?

Putem sesiza existența unui „val educațional" care a pornit dela Paris și, în timp, s-a propagat în toate direcțiile. După înființarea diverselor institute în orașe mari ale Europei, era normal să apară ideea înființării lor și în localități mai mici. Ardealul și Banatul, fiind componente ale Imperiului Habsburgic, erau în vizorul unor organisme centrale de dirijare a învățământului, existente la Viena. Nu este de mirare că, în 1846 aceste organisme au impus și dezvoltarea învățământului pentru orbi, așa cum anterior, în 1836, impuseseră învățământul pentru surdomuți. Era evoluția fiească a aceluiași „val educațional" care, avansând spre est, urma să se oprească doar la linia Carpaților.

Se înțelege că, din moment ce rapoartele oficiale provenite din diferite provincii semnalau existența unor indivizi care, din cauza unor deficiențe senzoriale (surzenie, orbire, etc) nu puteau urma cele patru clase obligatorii, guvernul a căutat soluții pentru depășirea acestor piedici. Am văzut că din cele șase Regimente Grănicerești existente în Ardeal și Banat, în trei s-au descoperit şcoli pentru surdomuți, iar pe teritoriul regimentului din Caransebeş au existat două localități în care a existat un învățământ pentru orbi. Asta nu înseamnă că în celelalte regimente nu au existat activități similare. În orice moment, un cercetător ar putea descoperi o şcoală de surzi sau una pentru orbi în zona Hațegului, Sibiului, Făgărașului sau în județele secuiești, școală care să fi fost finanțată din „lădița regimentului".

Din documentele de arhivă prezentate anterior reiese clar faptul că, cel puțin în zonele controlate de regimentele grănicerești, implicarea Curții dela Viena în dezvoltarea și susținerea învățământului de toate gradele a fost esențială. Atât în cazul învățământului pentru surdomuți, cât și în a celui pentru orbi se observă un tipar organizatoric impus cu rigurozitate militară, ce ne duce cu gândul la modul de acțiune a popoarelor din centrul Europei. În primul rând se cerea depistarea persoanelor cu respectiva deficiență,

acestea erau supuse unui control medical, erau înregistrate *(intabulatione),* se alegea învățătorul care era specializat la o școală normală, se trimiteau dela Viena metodici de specialitate și se urmărea frecvența și performanțele obținute. Elevii buni erau premiați, iar „elevii problemă" erau pedepsiți. Periodic se făceau analize detaliate a modului de desfășurare a învățământul și acestea, așa cum se susține în textul lor, erau înaintate până la cel mai înalt grad, adică *„Majestății Sale Preaînalte"* [Reg.Gr. Nr. 2576/1841, 2690/1841 și 10051/1848].

Se pare că modul de organizare și funcționare a școlilor de surdomuți era la latitudinea autorităților locale și nu se impunea un anumit tipar. Astfel, în timp ce la Bozovici și Biserica Albă școala era o componentă a Școlii Triviale, în Năsăud s-a optat pentru varianta pregătirii profesorilor și educarea surzilor în localitățile lor de domiciliu. Pentru educarea orbilor se recomandau grupele mici din cadrul școlilor publice sau învățământul individual desfășurat în cadrul familiilor. Indiferent de forma de organizare ele își îndeplineau rolul, acela de școlarizare a tuturor copiilor.

De ce s-au închis aceste școli?

Două evenimente istorice au contribuit la prăbușirea învățământului grăniceresc. În primul rând, Imperiul Otoman devenise doar o umbră a puternicului stat care fusese în secolele trecute. Dacă în secolul XVIII mai purta războaie cu austriecii și încerca să-și recupereze provinciile pierdute, în secolul XIX s-a rezumat doar la finanțarea revoluției maghiare dela 1848, iar pe măsură ce și-a conștientizat slăbiciunea, a căutat să-și schimbe politica în una de apropiere față de austrieci. S-a concentrat pe acțiunile antiotomane ale sârbilor, bulgarilor, grecilor și românilor, iar pentru a avea libertatea să-și consolideze politica Balcanică, a oferit austriecilor Bucovina, iar mai târziu Bosnia și Herțegovina. În acest context, Imperiul Otoman nu mai constituia un pericol pentru austrieci și regimentele dela granița de est a Imperiului Habsburgic au început să-și diminueze importanța fiind surse de cheltuieli bugetare inutile, motiv pentru care s-a trecut la desființarea lor treptată. Până atunci, învățământul grăniceresc beneficiase de învățători bine pregătiți și întreaga activitate didactică a fost finanțată corespunzător. Dispariția regimentelor grănicerești a pus finanțarea învățământului în sarcina comunităților locale. Ele hotărau ce școală este necesară și tot ele trebuiau să găsească sursa de finanțare. Pentru ca o școală să fie viabilă era necesar să dispună de un anumit efectiv de elevi, iar surdomuții și orbii, fiind într-o proporție mică față de restul populației, trebuiau să fie aduși dela anumite distanțe. Regimentele grănicerești finanțau activitatea didactică de pe zone mai largi dar, după desființarea lor comunitățile locale s-au lovit de

greutăți financiare și nu erau interesate de școlarizarea copiilor deficienți ce proveneau din zone ce le erau străine. Pentru școlile destinate deficienților situația a devenit tot mai dificilă.

Al doilea eveniment istoric ce a influențat învățământul grăniceresc, și școlile pentru deficienți pe care le avea, s-a petrecut la 1867 când Imperiului Habsburgic s-a transformat în Imperiul Austro-Ungar. Noua Lege a Învățământului, promulgată de guvernul dela Budapesta în 1868, punea și ea accentul pe responsabilitatea comunitățolor locale, iar în aceste condiții, o școală locală și uneori sătească pentru surdomuți, sau pentru orbi, nu se mai putea susține.

Nu putem trece cu vederea varianta că învățământul bănățean pentru copiii orbi și surzi s-ar fi transformat din unul instituționalizat în unul individual, existent în localitatea în care domiciliau.

În final putem spune că, ***atâta timp cât a existat, învățământul grăniceresc a fost fermentul formării unei intelectualități provenite din rândul țăranilor grăniceri și, cel puțin pentru băieți, analfabetismul era aproape inexistent.***

ANALIZA FUNCȚIONAL-STRUCTURALĂ

A ORGANIZĂRII ȘCOLILOR CERCETATE.

Din punct de vedere politic, învățământul surzilor și orbilor desfășurat în Ardeal și Banat în prima jumătate a secolului XIX s-a aflat în cadrul Imperiului Habsburgic. Deși, începând de la mijlocul secolului al XVIII-lea, în baza ideilor iluministe, Curtea dela Viena a insistat pentru organizarea învățământului de toate gradele, destinat tuturor păturilor sociale, modul în care s-a realizat acest lucru a fost influențat de regiunea în care se implementa, de organismul ierarhic care aplica această măsură și de sistemul social din zonă. Astfel, în Banatul total lipsit de iobăgie accesul la școală era mai facil. Cu toate acestea, și în Banat au existat diferențe de nuanță între zonele celor două regimente grănicerești unde controlul întregii activități, inclusiv cel educativ, era pur militar și restul zonelor ce aveau administrație civilă (Fig. 139). Într-o mare parte a Ardealului iobăgia s-a menținut și accesul la școală a fost diferit, fiind funcție de statutul social al familiei. Și aici au existat regimente grănicerești în a căror zonă lipsea iobăgia. Deci, în fiecare regiune au acționat alte condiții și alte instituții care au organizat și controlat învățământul. Modul de organizare a depins de factori diferiți și rezultatele finale au fost, și ele, diferite. Din această cauză, am considerat important să analizez aspectul diferit al strucurii ierarhice în care s-a integrat fiecare școală analizată, în dorința de a înțelege mai bine fenomenul educațional care a existat atunci.

Să începem cu ***Școala de Surdomuți dela Dumbrăveni*** (vezi fig. 138). Localitatea situată în centrul Ardealului nu aparținea unei zone grănicerești. Deci era într-o zonă în care iobăgia era prezentă. Datorită condițiilor existente, organismele care s-au ocupat, în acea zonă, de crearea școlilor au fost cele ecleziastice, indiferent dacă au fost romano-catolice, greco-catolice, ortodoxe, protestant-luterane sau reformat-calviniste. În cazul localității Dumbrăveni, datorită faptului că armenii ardeleni trecuseră la cultul romano-catolic, unicele școli existente erau cele organizate de Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia. În 1831, când s-a hotărât înființarea Școlii de Surdomuți, ca secție a școlii din Dumbrăveni, Episcopia Greco-Catolică s-a alăturat să o subvenționeze.

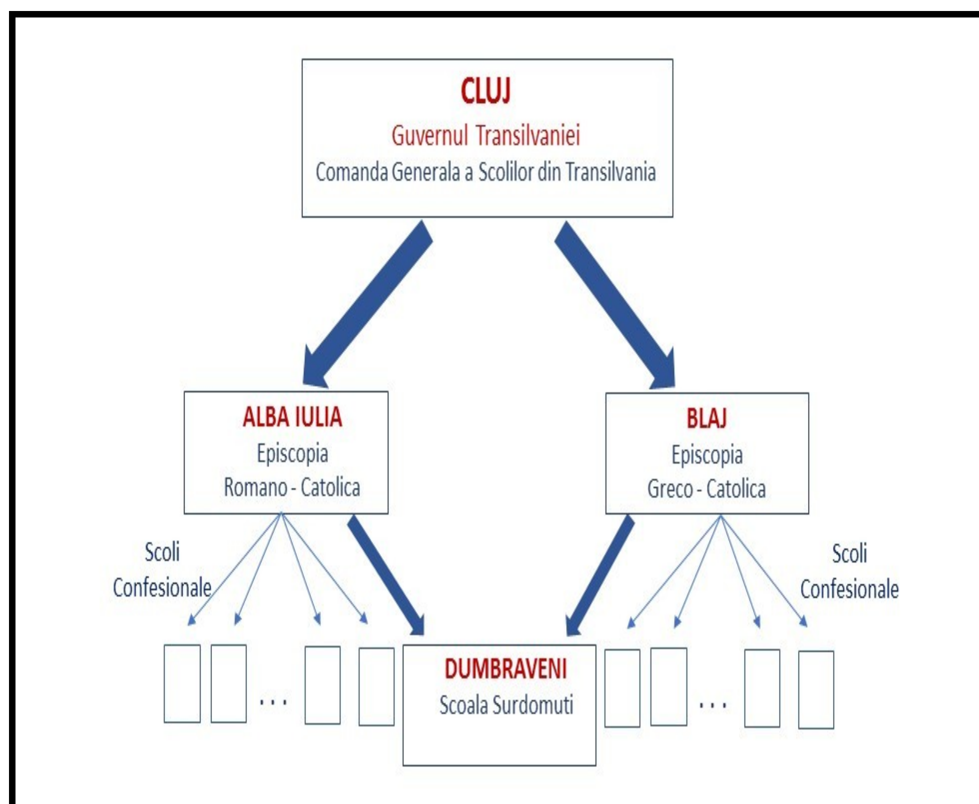

Fig. 138. ***Structura ierarhică în care s-a integrat Școala de Surdomuți din Dumbrăveni.***

Din punctul de vedere al dirijării învățământului, ambele episcopii se subordonau Guvernului Provincial cu sediul la Cluj. Cele trei organisme au contribuit financiar la susținerea acestei școli de surdomuți și, totodată, erau forurile tutelare față de care școala trebuia să se supună. Pentru urmărirea activității din școală, preotul parohiei armene de rit romano-catolic din Dumbrăveni, Popoi József, a fost numit *„surdomutor instituti inspector”*, funcție pe care o deținuse, înainte de 1831, preotul român greco-catolic din Dumbrăveni, Pop Ioan. Deci, indiferent de statutul privat sau oficial al învățământului, forul tutelar era obligat să numească un astfel de inspector pentru a garanta bunul mers al procesului educativ.

Însă, acestei întregi organizări prezentate în schema de mai sus, trebuie să-i semnalăm unele slăbiciuni :

- Eficacitatea procesului de învățământ era cantonată doar în cunoștințele surdologice deținute de fostul husar Ioan Băcilă și, din acest punct de vedere, el nu putea fi controlat sau îndrumat.

- Orice control din partea organelor tutelare, sau din partea inspectorului local, nu putea viza decât problemele disciplinare și de conduită ale învățătorului.

- Aprecierea și mulțumirea familiilor copiilor surzi constituia un element calificativ deosebit de important, deși era total subiectiv.

- Autoritățile erau în imposibilitatea înlocuirii lui Ioan Băcilă, fie pe criterii disciplinare, fie pe criterii de vârstă. Ele nu erau conectate la rețeaua de școli pentru surzi din restul imperiului dela care să aducă un înlocuitor.

- Nu exista un control asupra prezenței copiilor din școală, familiile lor putându-i aduce sau retrage după propriile interese.

- Nu s-au păstrat documente referitoare la eventualele examene de absolvire a anilor de studiu. Presupunem că toată lumea se baza pe simpla părere a lui Băcilă, considerată infailibilă.

- În final, putem spune că acest învățământ al surzilor, desfășurat la Dumbrăvei, era cantonat într-un regionalism ermetic, incapabil de a-și forma propriile cadre didactice și incapabil de a oferii direcții de dezvoltare și modernizare a metodelor folosite.

Care au fost cauzele care au dus la această situație ?

În primul rând, Școala de Surdomuți din Dumbrăveni s-a înființat printr-o inițiativă venită „de jos în sus”. Elementul declanșator l-a constituit cunoștințele surdologice ale husarului Băcilă, iar celelalte structuri ierarhice au fost entuziasmate și au ajutat la înființarea școlii. Atât în faza învățământului privat (1827-1831), cât și în faza Școlii de Surdomuți (1831-1846), autoritățile au preluat „scopul final” al inițiativei educative dela unicul individ capabil s-o realizeze, husarul Băcilă. În baza acestei „cerințe funcționale” autoritățile au creeat condiții pentru ca sistemul să decurgă înființând instituția necesară. I-au oferit o popularizare în întreaga provincie, au asigurat spațiul corespunzător de funcționare, au realizat finanțarea necesară și, pe cât posibil, un control pedagogic.

Cu toate acestea, respectivele foruri superioare/tutelare nu au ținut pasul cu existența unei astfel de școli speciale. Din punct de vedere managerial, autoritățile au fost depășite de complexitatea problemelor pe care trebuiau să le întreprindă în vederea susținerii și menținerii acestui proces. Nu au intuit că trebuie să-și adapteze activitatea, că trebuie să-și pregătească singură cadrele didactice pentru anii următori și au fost total nepregătite în momentul în care s-a produs derapajul comportamental a lui Băcilă. Chiar și în acel moment de criză, pentru menținerea școlii ele s-au

bazat exclusiv tot pe bunăvoința unicului deținător al cunoștințelor de surdo-didactică. Criza declanșată nu a putut fi depășită de niciuna dintre părțile implicate și școala a fost închisă definitiv.

Intuind aceste slăbiciuni funcțional-structurale ale sistemului instituit la Dumbrăveni trebuie să remarcăm, totuși, că educarea timp de 19 ani a surzilor constituie o performanță pentru acei ani.

*

Să vedem acum care a fost situația la ***școlile pentru deficienți care au aparținut de regimentele grănicerești.***

În figurile 140 și 141, se pot vedea structurile organizatorice în care s-au integrat școlile pentru deficienți din Banat și Năsăud. Ambele zone aparțineau regimentelor de grăniceri și, la prima vedere, au unele asemănări. Deosebirile existente între cele două provincii au rădăcini istorice. Așa cum ne arată fig. 140, în Banatul grăniceresc sistemul structural care dirija învățământul era pur militar. Faptul că în zona Năsăudului (fig. 141) observăm intercalat Guvernul Provinciei Transilvania, deci un organism civil, se datorează condițiilor istorice diferite de cele din Banat. Care au fost aceste condiții diferite ?

În momentul alungării turcilor din **Banat** (1718), această provincie a rămas complet lipsită de instituții administrative. Austriecii au trebuit să înființeze acolo întreaga rețea de coordonare și conducere, iar modalitatea cea mai comodă a fost să se sprijine pe cadrele militare care le erau la îndemână. Cu timpul, conducerea militară a rămas doar în zonele celor două regimente grănicerești, pe când în restul Banatului instituțiile civile preluau treptat atribuțiunile ce li se cuveneau (Fig. 139). Acesta este motivul pentru care la școlile grănicerești prezența elevilor, permisiunea de a-și vizita familia, organizarea examenelor anuale de promovare, dotarea cu manuale și rechizite, pregătirea profesorilor, ba chiar și aprobarea pentru căsătorie a profesorilor, făcea obiectul unor aprobări date la anumite nivele ale armatei, unele chiar dela Înalta Curte a Consiliului de Război K. u. K. din Viena. Școlile pentru deficienți trebuiau să respecte, și ele, aceleași reglementări.

Se înțelege că acest control militar era foarte strict și am analizat pedepsele care se aplicau elevilor și familiilor lor în cazul părăsirii școlii fără aprobare. Am mai văzut că ajutoarele financiare erau atent gospodărite tot de organismele militare, iar în cazul în care rezultatele la învățătură ale elevilor nu corespundeau așteptărilor, aceleași organisme militare anulau ajutorul financiar. Rapoartele referitoare la bunul mers al învățământlui se făceau anual și erau trimise la cele mai înalte foruri dela Viena.

Fig. 139. <u>Împărțirea Banatului între zona militară a celor două regimente grănicerești și zona civilă a celor trei județe administrative</u>.

Din [https://www.napoleon-series.org/military/organization/Austria/Army].

Departamentul pentru organizarea și susținerea învățământului grăniceresc din cadrul armatei chezaro-crăiești, ce-și avea sediul la Viena, a instituit o schemă de organizare pur militară ce funcționa pe mai multe nivele, fiecare având responsabilitățile și îndatoriile sale (Fig. 140). În baza acestui sistem funcțional, conducerea armatei a înființat o rețea de școli de limbă germană, care completau învățământul primar obligatoriu desfășurat în fiecare comună în limba populației locale. Această conducere militară organiza cursuri de perfecționare a cadrelor didactice, stabilea tematica pedagogică a fiecărui an școlar, impunea examene anuale ale cadrelor didactice ce urmau unei pregătiri continue bazate pe tematica impusă, premia pe învățătorii care au obținut rezultate deosebite și angaja doar pe cei ce reușeau la concursurile de ocupare a posturilor. Chiar și diferitele școli particulare se puteau înființa doar cu aprobarea autorităților militare.

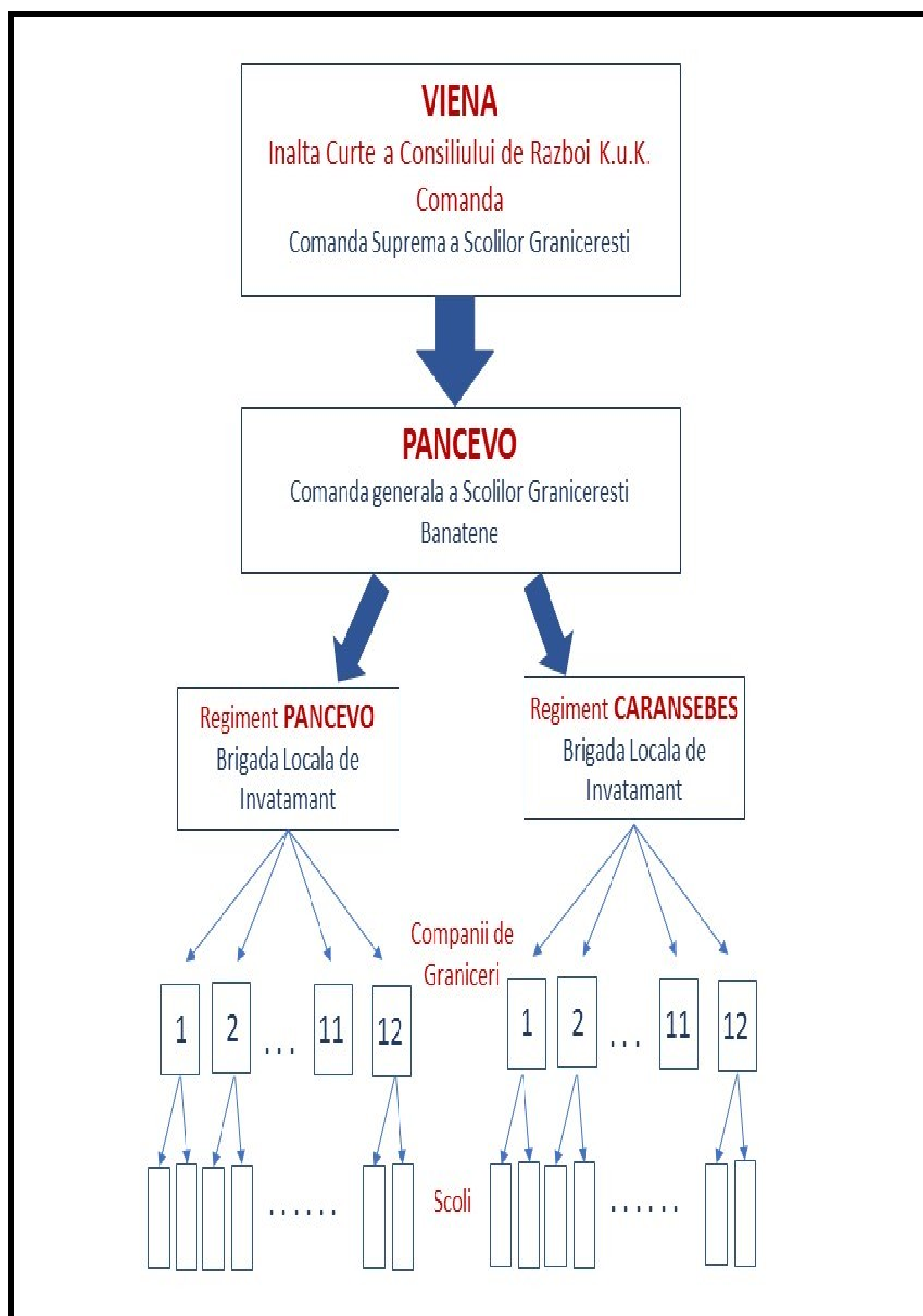

Fig. 140. ***Schema ierarhică în care erau integrate Școlile de Orbi și Surdomuți din Banat.***

De-a lungul aceastei scheme ierarhice se aplicau politicile educative gândite de Curtea dela Viena care, așa cum dovedesc documentele găsite, erau transmise forurilor inferioare spre aplicare, fiecare eșalon având propriile sale obligații și responsabilități. În momentul în care s-a luat hotărârea de *„educare a tuturor surzilor din monarhia Austriacă”*, ulterior a tuturor orbilor, autoritățile au fost obligate să respecte aceleași reguli impuse tuturor școlilor. Avem de a face cu o inițiativă „de sus în jos” în care eșaloanele superioare au instituit „scopul final” necesar. Pentru realizarea acestei „cerințe funcționale” autoritățile au stabilit locul în care trebuie înființată școala/instituția de profil sau, după caz, activitățile educative individuale. Pentru funcționarea sistemului, aceleași autorități militare au identificat diversele acțiuni necesare în vederea realizării scopului propus : s-a dispus un recensământ al surzilor din zonă, s-a organizat la Jasenov o Școală Normală pentru pregătirea specială a profesorilor și s-au trimis cele mai noi metodici de predare. De asemenea, s-a rezolvat și problema cazării și întreținerii copiilor veniți dela distanțe mai mari.

Pentru ca întregul sistem să se mențină, activitatea învățătorilor era urmărită și analizată cu atenție având tot timpul și cadrele de înlocuire disponibile. Astfel, în cazul în care învățătorul Michael Hoffmann s-a transferat, ca urmare a aprobării date de armată, era pregătit învățătorul Thomas Staschek care să-l înlocuiască. Prin aceasta s-a dovedit că sistemul instituit se putea adapta oricărei situații. Totul decurgea ca „un mecanism bine uns” și această funcționare perfectă o putem vedea cel mai bine în decembrie 1848 când, deși imperiul era în pragul destrămării datorită revoluției maghiare, de-a lungul aceleiași scheme ierarhice fiecare eșalon își făcea datoria cu calm trimițând în teritoriu trei metodici pentru educarea copiilor orbi. Este un exemplu simplu dar edificator. Fiecare funcționar, indiferent de situația politică internă și indiferent de poziția sa pe scara ierarhică, își făcea cu conștinciozitate datoria, primea dispoziții dela eșalonul superior și le transmitea spre eșaloanele inferioare.

Însă, nu trebuie să tragem concluzia că toți angajații existenți de-a lungul acestor structuri ierarhice ar fi fost doar militari de carieră. Birourile administrative erau pline de civili absolvenți ai școlilor triviale, iar în funcțiile de conducere erau absolvenți ai școlilor superioare (licee), toți fii ai grănicerilor locali. De-a lungul anilor, funcția de director general al învățământului grăniceresc din Banat a fost ocupată de diferiți civili, profesori calificați sau preoți cu pregătire pedagogică, iar marele Eftimie Murgu este doar unul dintre exemple. Toți funcționarii proveneau din familii de grăniceri, s-au format la școlile grănicerești, respectau disciplina militară și s-au încadrat perfect în acel angrenaj administrativ.

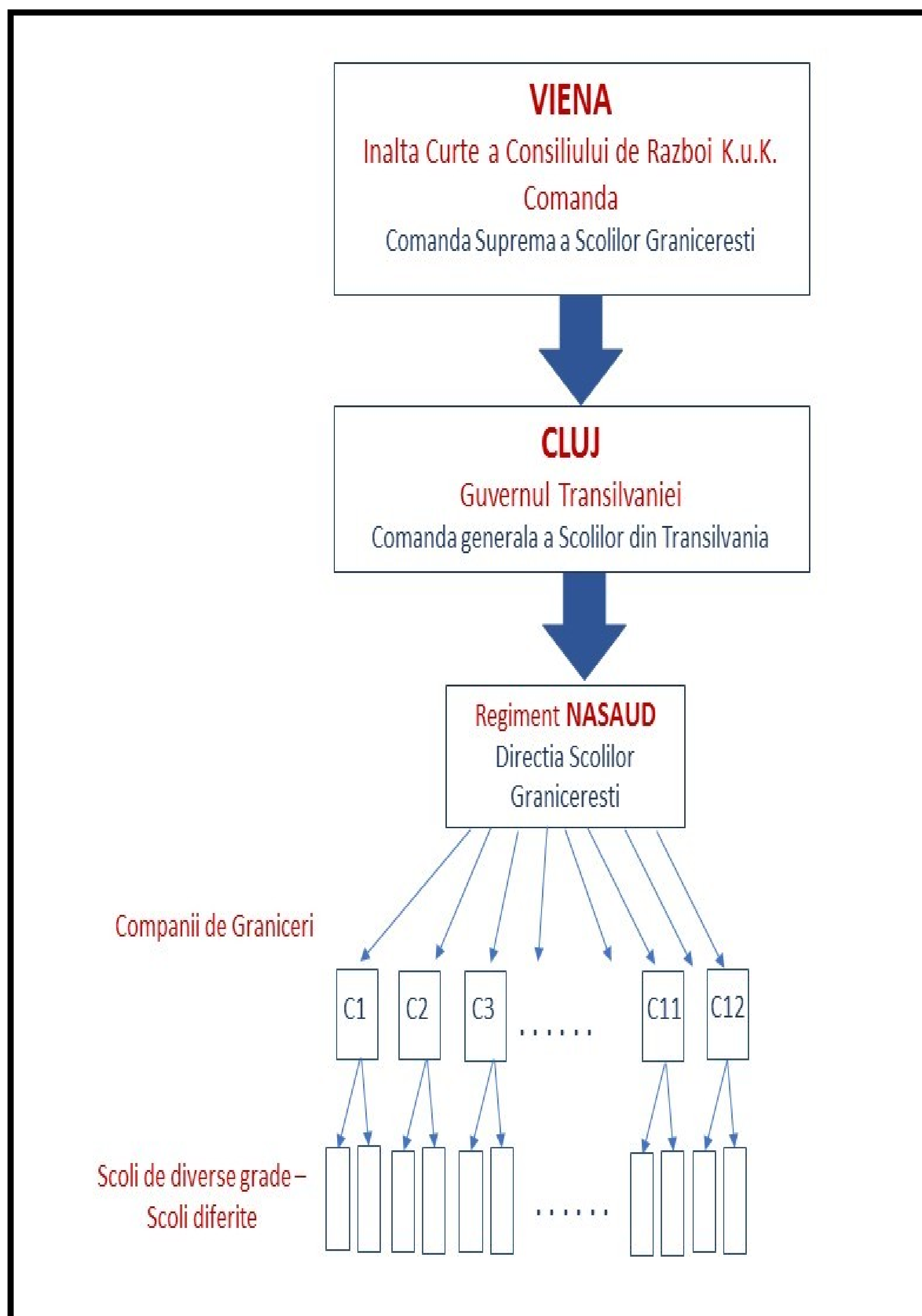

Fig. 141. ***Schema ierarhică în care era integrat Învățământul de Surdomuți din Năsăud.***

În **Ardeal** (Fig. 141) situația a fost ușor diferită. Aici nu a existat un pașalâc turcesc care să sufoce întreaga activitate administrativă. De-a lungul secolelor, indiferent de conducerea politică (principat autonom, stăpânire maghiară sau austriacă) anumite structuri administrative au continuat să existe și să funcționeze nestingherit. Feudalii (grofii) locali își aveau propria lor administrație, propriul lor sistem de menținere a ordinii și proprii lor iobagi; diferitele culte religioase aveau, și ele, o structură administrativă care se răsfrângea și asupra societății; economia, transporturile, comerțul, fiscul sau formațiunile armate au continuat să existe indiferent de puterea politică sub care se aflau. Din această cauză, atunci când au preluat definitiv Ardealul, austriecii nu au fost nevoiți să construiască o administrație nouă ci să o perfecționeze pe cea existentă. Din punctul de vedere al învățământului, Guvernul Provincial s-a interpus între administrația militară dela Viena și conducerea regimentelor dar nu toate inițiativele de organizare se raportau guvernului provincial. Unele se raportau direct Înaltei Curți a Consiliului de Război din Viena și ocoleau Guvernul Provincial. Un astfel de caz ne este oferit de Mirela Andrei în lucrarea sa despre „Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei”. La 1837, vicarul Ioan Marian a purtat discuții referitoare la înființarea „fondurilor școlare comunale”. Soluția la care au ajuns a fost înaintată Consiliului de Război din Viena, care a aprobat-o la data de 28 mai 1838 fără a mai cere aprobarea guvernului. Iată deci că poziția guvernului în această schemă funcțional-structurală era valabilă doar pentru anumite probleme.

Pe diferitele funcții din acea structură erau atrase și personalități civile sau ecleziastice. Unele îndeplineau funcții de conducere. Angajarea era condiționată de competența fiecăreia. Un exemplu în acest sens este directorul general al tuturor școlilor grănicerești din Năsăud, vicarul greco-catolic Ioan Marian. Natural, în zonele transilvănene din afara regimentelor grănicerești Guvernul Provincial se afla în subordinea Guvernului Imperial și doar colabora cu organismele militare.

Pe ansamblu, în cazul Năsăudului, pătrunderea organismelor și chiar a persoanelor civile în această schemă structurală nu a dat o notă mai permisivă. Puținele documente găsite și lucrările publicate de diferiți cercetători reușesc să ne prezinte o o situație la fel de severă ca cea a școlilor grănicerești din Banat.

Lipsa documentelor ne creează greutăți în analizarea situației năsăudene. Hotărârea vicarului greco-catolic Ioan Marian de a înființa un învățământ pentru surdomuți dă naștere la o serie de întrebări. Ce element a declanșat această hotărâre ? Fără decumente certe care să ne clarifice

suntem obligați să ne agățăm de unica dovadă pe care o avem : perfecționarea în pedagogie a lui Ioan Marian la Lemberg, unde să fi primit și cunoștințe surdologice. Dar, trebuie că ne punem întrebarea : oare Regimentul Grăniceresc din Năsăud nu a fost supus unei presiuni din partea Curții dela Viena pentru a întreprinde o astfel de acțiune, așa cum s-a întâmplat în regimentele bănățene ? Anii în care s-au petrecut evenimentele sunt apropiați și ne îndeamnă să presupunem că acest lucru era posibil dar, fără un document care să susțină această supoziție nu ne putem aventura în a-l considera cert. Putem spune că hotărârea luată de vicarul Ioan Marian, în anul 1838, de a înființa un învățământ pentru copiii surdomuți, a fost o măsură tot „de sus în jos" deoarece inițiativa nu a pornit dela baza învățământului (dela un profesor sau un învățător) ci dela o persoană ce coordona învățământul pe o provincie întreagă.

*

Avem deci trei regiuni cu trei forme distincte de organizare.

În structura ierarhică a școlii din Dumbrăveni forurile tutelare, civile și ecleziastice, s-au ocupat de problemele administrativ disciplinare, iar problematica metodică era scăpată de sub control.

În Banat, organismele militare exercitau un control total impunând metodici și organizând un control sever asupra tuturor aspectelor didactice.

În Năsăud, în lipsa documentelor, înclinăm să bănuim o structură mixtă, militaro-civilă. Indicațiile trimise dela Viena erau dirijate spre școli, iar apariția Guvernului civil al Transilvaniei și a persoanelor civile care controlau învățământul local instituiau o severitate suficient de energică pentru realizarea obiectivului educațional propus.

*

În final, suntem în imposibilitatea de a răspunde la o întrebare logică și deosebit de presantă : „Cu toată această organizare perfectă și cu toată implicarea autorităților în controlarea activității didactice, despre Școala de Surdomuți dela Bozovici nu se mai știe nimic după doar șase ani dela înființare. Care ar fi explicația ?" În cazul școlii dela Dumbrăveni, unde organizarea a fost total deficitară, învățământul surzilor a durat 19 ani. Cum se poate explica acest lucru ? Regimentul de Grăniceri din Caransebeș s-a desființat abia în 1872, deci după încă 30 de ani dela ultimul document care mai semnala existența școlii de surdomuți. Sistemul de organizare, pregătirea profesorilor, finanțarea și aducerea copiilor dela distanțe mai mari, a funcționat. De ce nu mai avem nicio informație despre respectiva școală ? Aceași întrebare este valabilă pentru întreg învățământul special

grăniceresc, atât din Banat cât și cel din Năsăud. ***<u>Ce a avut Școala din Dumbrăveni, iar școlilor speciale grănicerești le-a lipsit</u> ?***

Pentru a răspunde la această întrebare suntem nevoiți să apelăm, din nou, la deducții logice. Trebuie să recunoaștem că în ciuda întregii organizări perfecte și în ciuda implicării tuturor factorilor decizionali, școlile grănicerești rămâneau tributare unui regionalism strict. Elevii surzi sau orbi proveneau doar din zona de jurisdicție a regimentului respectiv, nu din afara lui. Este posibil ca, în primii ani, acești copii deficienți să fi fost aduși la respectiva școală dar, odată cu școlarizarea lor să nu mai fie găsiți alții. Din experiență personală știu că familiile domiciliate în zonele de munte, așa cum erau majoritatea zonelor Regimentelor grănicerești din Caransebeș și Năsăud, sunt mai refractare față de educație decât cele dela șes. Copiii satelor de munte pot fi folosiți la diferite munci de creștere a vitelor, sau la pădure, chiar fără a fi școlarizați și chiar dacă erau atinși de o anumită infirmitate. Existența unei deficiențe senzoriale amplifica afecțiunea familiei și reticența de a-l înscrie la școală, iar pentru aceasta se putea găsi ușor și o justificare : „deficiența mintală” (am văzut că nu se admiteau copii surzi ce erau și „idioți” - vezi documentul din fig. 65 cu explicațiile sale). Deficiența mintală putea fi mimată și persoanele care controlau acest lucru puteau fi ușor păcălite. În felul acesta la un moment dat, de pe raza regimentului nu s-au mai găsit copii surzi.

Între timp, la Dumbrăveni, au existat elevi. Pe de o parte, Guvernul Transilvaniei a anunțat printr-o circulară toate județele și le cerea recrutarea și trimiterea copiilor surzi. Pe de altă parte, Comunitatea Armeană susține că a adus copii surdomuți armeni din toată Transilvania. Iar în al treilea rând, comunitatea sașilor a fost și ea interesată. Faptul că se încerca angajarea unui ajutor de învățător, ne face să concluzionăm că existau suficienți elevi.

Deci, în concluzie putem spune că, în cazul școlilor grănicerești pentru deficienți, în ciuda unei excelente organizări dezvoltate „în adâncime”, a lipsit total dezvoltarea „în lățime”. A existat o propagadă deficitară în rândurile populației, combinată cu lipsa recenzării corecte a copiilor cu probleme. Prin contrast, la Dumbrăveni a existat o bună organizare „în lățime” și una deficitară „în adâncime”.

Nu putem ocoli și o altă cauză posibilă. Dela bun început, mai exact din septembrie 1838, eșaloanele superioare au oferit și o a doua soluție, aceea de educare individuală cu învățători personali (vezi documentul prezentat în fig. 73 și 74, cu explicațiile respective). Școala Normală din Jassenov a fost atenționată să trimită la școlile din Pojejena Sârbească, Berzasca, Bozovici, Orșova Veche, Mehadia și Slatina, învățători

pregătiți în educarea copiilor surzi. În deceniul următor, când s-a hotărât instituirea unui învățământ pentru copiii orbi, este posibil ca o dispoziție similară să fi fost dată și în această direcție. Cele două metodici trimise în teritoriu, cea pentru educarea surzilor (a lui Franz Herrmann Czech) și cea pentru educarea orbilor (a lui Johann Wilhelm Klein), prevedeau și această formă de educare, nu în școli speciale ci în cele mai apropiate școli sau în cadrul familiilor din care proveneau copiii deficienți. Varianta aceasta aducea o serie de avantaje. În primul rând, copiii deficienți rămâneau alături de familiile lor și legătura afectivă dintre copii și părinții lor nu suferea. În al doilea rând, birocrația existentă la înscrierea lor în școală (formulare tip, taxa de înscriere, examen medical, etc.) se reducea foarte mult. Învățătorul putea să preia copilul deficient fără un certificat care să-i ateste capacitățile intelectuale și, cu timpul, în cazul în care acesta nu făcea față, putea să îl returneze familiei. Din punctul de vedere birocratic, totul se putea face doar prin înscrierea într-un catalog (care ulterior s-a pierdut). În felul acesta învățământul deficienților ar fi putut continua într-o formă mai discretă. Prin contrast, întreținerea unei școli speciale separate impunea cheltuieli financiare destul de mari. Este greu de precizat care din aceste variante, presupuse de noi, este cea reală. Documentele descoperite până în prezent nu ne ajută să tragem o concluzie certă.

Această ultimă variantă semnalată pentru școala din Bozovici (posibilă și pentru cea dela Biserica Albă) seamănă, până la identificare, cu cea aplicată în Țara Năsăudului, fapt ce ne face să bănuim că înființarea învățământului năsăudean pentru surdomuți ar fi fost cauzată de influența Curții dela Viena care, probabil, a trimis dispoziții și metodici similare cu cele din Banat.

Partea a III-a

EDUCAREA SURZILOR ÎN BIHOR (1849-1851).

Cap. 1 : JUDEȚUL BIHOR.

Bihorul este un județ aflat în nord-vestul României, la graniță cu Ungaria unde se învecinează cu Bihorul maghiar. Zona mai poartă denumirea de Crișana. A fost atestat documentar în anul 1111, când a fost cucerit de unguri și transformat în comitat.

Principalul oraș și capitală a județului este Oradea (maghiar – Nagyvárad). Aflată la 13 km. de granița cu Ungaria, Oradea a fost menționată documentar din anul 1113 cu numele latinesc de Varadinium. Localitatea s-a dezvoltat continuu, atât pe parcursul Evului Mediu, cât și în perioada modernă, fiind o cetate strategică apreciată de toți regii maghiari, de principii transilvăneni sau de împărații Austriei.

Fig. 142. ORADEA – imagine dela începutul secolului al XX-lea.

Din [http://www.oradeainimagini.ro/oradea-veche/#/].

Aflată la intersecția importantelor drumuri comerciale (cel dela nord la sud între Polonia-Maramureș-Oradea-Arad-Banat-Serbia și cel dela

vest la est între Viena-Budapesta-Oradea-Cluj-Târgu Mureș), Oradea a beneficiat de acestea devenind un apreciat centru comercial, administrativ, cultural, religios și militar. Aceste oportunități au atras populații de toate etniile și de toate meseriile. Etniile cele mai numeroase stabilite aici au fost românii, maghiarii, germanii și evreii.

Este de remarcat înființarea la Oradea a primului observator astronomic din Europa cu ajutorul Episcopului Romano-Catolic de etnie croată, Ioan Viteaz de Sredna; înființarea la 1777 a Episcopiei Greco-Catolice și a Academiei Teologice Greco-Catolice. Tot aici, în catedrala romano-catolică își doarme somnul de veci fostul rege al Ungariei Sigismund de Luxemburg.

Aleșdul (maghiar : Élesd), cealaltă localitate care ne interesează, este un orășel atestat documentar în anul 1291 și situat la 38 de kilometri spre est de Oradea, pe șoseaua ce duce spre Cluj-Napoca. Între cele două războaie mondiale a fost centru administrativ de plasă.

Fig. 143. ALEȘD – imagine dela începutul secolului al XX-lea.

Din [https://www.alesd-bihor.ro/index.php/despre-alesd/istoric].

Trecutul istoric al Aleșdului este legat de Cetatea dela Piatra Șoimului, atestată documentar în anul 1306 și care, în perioada 1658-1660, a fost în proprietatea domnitorului muntean Constantin Șerban Basarab.

În porioada 1849-1851, în aceste două localități s-au desfășurat activități didactice de educare a surdomuților.

Cap. 2 : INFORMAȚII DESPRE EDUCAREA SURDOMUȚILOR.

Cea mai veche informație referitoare la educarea surdomuților în Bihor provine din lucrarea :

Eötvös Károly : „*Útazás a Balaton körül*”.

(Călătorie în jurul Balatonului).

http://mek.oszk.hu/04900/04924/html/index.htm.

Budapest, Kiadó Révai Brothers, 1900.

Cartea este o culegere de studii referitoare la anumite personalități ale societății acelor ani. În cadrul studiului făcut lui Salamon Ferencz autorul ne informează și despre activitățile acestuia destinate educării copiilor surdomuți. Citatul respectiv este foarte lung și din acest motiv nu îl vom reproduce în original, ci vom prezenta doar traducerea. De asemenea, fiind preluat de pe internet nu putem preciza paginile la care se află în carte.

(traducere din limba maghiară, după original)

„În timp ce se ascundea la Oradea și își căuta o locuință, a aflat dela prietenul său Lukács Görgy despre o evreică văduvă, pe nume Jakab, care avea doi fii. Unul dintre aceștia, cel mic, era surdomut. Femeia căuta un educator pentru fiul său surd, în schimbul găzduirii complete, casă și masă. Salamon Ferenc a acceptat această slujbă care era deosebit de convenabilă pentru un soldat care se ascundea.

Băiatul cel mare avea 9-10 ani. El urma școala și dorea să se facă medic. Pentru 10 florini/lună, Salamon Ferenc l-a pregătit cu conștiinciozitate și responsabilitate. Mai târziu el s-a făcut medic și trăiește și azi [în 1900]. *Băiatul cel mic era surdomut și nimeni nu se gândise să facă nimic cu el. Lui Salamon Ferenc i-a rămas suficient timp pentru a se ocupa și de copilul surdomut și să-l învețe să vorbească.*

Surdomuții și înainte de anii '50 [secolul XIX] *au fost învățați să li se comunice gânduri și ei să poată răspunde. Cele cinci degete ale mâinii așezate diferit au constituit cele 25 – 30 de litere. Din litere s-au format*

cuvinte, din cuvinte vorbire, din vorbire dialog. Încă nu s-a pus problema că surdomuții ar fi capabili să vorbească. Au considerat o imposibilitate. Salamon Ferenc s-a gândit că aceasta nu este imposibil. Laringele, corzile vocale, limba, gura, buzele sunt identice cu cele ale acelora care vorbesc. Plămânii funcționează la fel. Trebuie găsit modul de a-i putea face să vorbească. El [Salamon Ferenc] *a găsit această modalitate.*

A ținut un băț în fața unui băiat. Așa a ținut bățul de parcă i-ar fi spus : „Uităte copile, acesta este un băț". Atunci, cu degeul a arătat spre propriile buze și a pronunțat cuvântul „băț".

Când omul pronunță acest cuvânt strânge buzele și în timpul expirării deschide în așa fel ca mijlocul buzelor să se formeze o deschizătură pe care să iasă aerul.

Copilul care a urmărit foarte atent mișcările buzelor a încercat să le imite. După 10-20 de încercări a reușit. După ce a reușit, Salamon Ferenc a dat afirmativ din cap și l-a mângăiat.

După „băț" a venit la rând „pom", apoi „mamă", „pisică", „câine", „ochi", „așa", „limbă", etc. În prima lună a învățat exprimarea a 14 cuvinte. În totalitate s-a străduit să-l învețe pe copil 500 de cuvinte. A reușit. Cuvintele au fost acelea ce se refereau la comunicarea uzuală. Pentru ce ar trebui mai mult?

După părerea lui Miller Miksa, un păstor din munții Angliei, care nu depășește împrejurimile satului său, folosește în total 300 de cuvinte. Unui sărman surdomut îi ajung atâtea cuvinte.

Băiatul a devenit zețar și poate trăiaște și azi. Întreaga familie Jakab și toată Oradea, nu cunoaște ce persoană renumită a devenit acel sărac pribeag care i-a educat cu atâta dragoste pe elevii evrei.

Nici în altă parte nu sunt cunoscute invențiile lui Salamon Ferenc.

Azi în sute de institute din întreaga lume surdomuții sunt educați după această metodă, dar istoria educării

nu cunoaște numele lui Salamon Ferenc.”

Doi ani mai târziu, în 1902, a apărut cartea :

Borbély Sándor : *„Emlék-könyv a Siketnémák Váczi Országos Királyi Intézete. 100 éves fennállásának ünnepe. Alkalmára”.*

(Cartea de amintiri a Institutului Regal Național de Surdomuți din Vacz. 100 de ani dela înființare). Pag. 359-360.

Budapest, 1902, Nyomtatta Fritz Ármin könyvnyomdája.

Pe lângă prezentarea celor 100 de ani de existență a Institutului de Surdomuți din Vác, autorul face și o istorie a educării surdomuților din Ungaria acelor ani. La paginile 359-360 se tratează „Educarea surdomuților la Oradea” *(Siketnéma-oktatás Nagyváradon)*. În acest subcapitol este redat întreg textul din [Eötvös-1900] a cărui traducere am oferit-o mai sus și din acest motiv nu îl mai reproducem. La textul respectiv, Borbély Sándor adaugă un comentariu critic la adresa lui Eötvös care a susținut greșit că învățarea surdomuților să vorbească ar fi o invenție maghiară. Asupra acestei păreri vom reveni ulterior cu comentarii.

Bodó Cristina, Codrea Ionuț : *„O descoperire inedită, placa comemorativă a lui Salamon Ferencz”.*

În revista „Sargeția” a Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva, VII (XLIV) 2017, pag. 4.

http://www.anuarulsargetia.ro/o-descoperire-inedita-placa-comemorativa-a-lui-salamon-ferencz.

Lucrarea a doi cercetători dela Muzeul din Deva amintește și despre activitatea lui Salamon Ferencz de educare a surdomuților.

Pag.4-*„În ianuarie 1848* [Salamon Ferencz] *se află la Turda, apoi se mută la Cluj, iar pe 20 septembrie se înrolează ca soldat în armata maghiară. Ia parte la bătăliile de până la retragerea de la Ciucea, unde este rănit. Pentru recuperare a fost dus la Aleșd (Élesd) în jud. Bihor. Când a început să i se vindece rana l-a învățat pe fiul surdomut al gazdei sale, după o metodă proprie, să vorbească și să citească. În scurt timp ajunge să aibă 7-8 elevi, pe care îi educă după aceiași metodă. După pătrunderea rușilor în Transilvania revine pe câmpul de luptă, participând la bătălia de la Prundu Bârgăului.*

După depunerea armelor, se ascunde câteva luni, apoi se refugiază la Oradea și începe să se ocupe din nou de educarea copiilor surdo-muți. Dar această activitate nu l-a mulțumit, astfel că se mută la Pesta, unde se întreține dând ore, dorind să se facă medic.”

Site-urile [https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Salamon_Ferenc] și [https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar], referitor la activitățile de educare a copiilor surdomuți, ne prezintă o variantă identică cu cea oferită de [Bodó-2017].

Precizări suplimentare ne sunt oferite doar despre modul în care Salamon Ferenc a fost rănit în bătălia de la Ciucea. Se pare că *roata unui tun ar fi trecut peste piciorul său și l-ar fi fracturat.* O altă informație care ne va interesa este aceea că plecarea din Oradea s-a făcut în anul 1851.

Cap. 3 : Cine a fost SALAMON FERENCZ?

Fig. 144. SALAMON FERENCZ

din [https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Salamon_Ferenc]

Din [Eötvös-1900], [https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Salamon_Ferenc], [Bodó-2017] și [https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar].

Salamon Ferencz s-a născut la Deva, la data de 29 august 1825. Tatăl său, István Salamon, era pastorul reformat-calvinist al orașului, iar mama sa se numea Sala Klára. În anul 1836 tatăl său l-a înscris la Colegiul Reformat din Aiud. Acolo îi admiră pe profesorul umanist Szász Károly și pe omul de știință Zeyk Miklos, care dispunea de un laborator impresionant. Sub influența acestora, Salamon Ferencz își dorește o activitate asemănătoare cu a lor. Urmează cursurile pentru juriști (absolvite în 1847) și în paralel studiază matematica întocmind singur tabele de logaritmi.

Anul revoluționar 1848 îl găsește inițial la Turda, după care pleacă la Cluj. La 20 septembrie 1848 se înrolează în armata maghiară și participă la bătălia de la Ciucea din decembrie 1848. Bătălia este câștigată de armata revoluționară maghiară, care obligă trupele austriece să evacueze Clujul. În cursul bătăliei roata unui tun trece peste piciorul lui Salamon Ferencz și il fracturează.

Este evacuat la Aleșd pentru îngrijiri medicale. Aici locuiește la o gazdă din localitate a cărei fiu era surdomut. Când începe să se simtă mai bine, Salamon îl educă pe acel copil surdomut și îl învață să vorbeasă și să scrie, după o metodă proprie.

În vara anului 1849 armata țaristă pătrunde în Transilvania. Refăcut, Salamon se întoarce în cadrul armatei și participă la bătălia dela Prundu Bârgăului (iulie 1849) care, de această dată, este pierdută de unguri. Trupele maghiare sunt nevoite să se retragă și curând armata maghiară este nevoită să depună armele (13 august 1849).

De teama unei eventuale arestări, Salamon se ascunde câteva luni prin diferite localități. Într-un final ajunge la Oradea unde caută o modalitate de a nu fi arestat. La propunerea unui prieten nimerește în casa unei văduve evreice, pe nume Jakab. Aceasta avea doi fii dintre care cel mic era surdomut. Salamon îi educă pe amândoi. Cel mare va ajunge, mai târziu, medic. Cel mic, care era surdomut este educat tot de Salamon după metoda sa proprie. Datorită educației primite el se va angaja ca zețar la o tipografie și își va putea câștiga existența din munca sa. Curând, Salamon avea 7-8 elevi surdomuți. Dar, pericolul unei eventuale arestări trece și Salamon nu a mai trebuit să se ascundă.

În 1851 se hotărăște să plece la Budapesta pentru a se face medic. A renunțat la idee. La Budapesta s-a întreținut dând ore unor elevi și publicând la unele ziare. Între 1854-55 predă matematica la Gimnaziul Reformat din Nagykörös. Începând din 1855 începe o viață de publicist în mai multe ziare și reviste budapestane. În 16 decembrie 1859 devine membru corespondent al Academiei Maghiare, ca recunoaștere a meritelor sale literare. Din 1863 renunță la literatură și începe cercetări la secția de filozofie și istorie a Academiei din Budapsta. La data de 17 mai 1871 devine membru deplin al Academiei Maghiare. Din anul 1870 este profesor universitar, predând istoria Ungariei la Universitatea din Budapesta, iar din 1872 este deputat în Parlamentul maghiar. La 18 august 1887, împăratul Franz Josef îl decorează cu medalia „Pro Litteris et artibus”.

A decedat la Budapesta în data de 9 octombrie 1892.

<u>Cap. 4</u> : <u>ANALIZAREA INFORMAȚIILOR</u>.

[Eötvös-1900] și [Borbély-1902] ne prezintă cu destulă claritate modul în care proceda Salamon Ferencz atunci când educa copiii surdomuți. De asemenea, evoluția evenimentelor militare din anii 1848-49 ne permite să stabilim, cu precizie, perioadele în care Salamon s-a ocupat cu copiii surzi. Din toate aceste informații putem azi să stabilim cum și cât timp s-a ocupat Salamon Ferencz de aceștia.

<u>Când a început Salamon educarea surzilor</u> ?

[Eötvös-1900] și [Borbély-1902] ne relatează doar episodul orădean al activității surdodidactice. În schimb, [Bodó-2017] și cele două site-uri („wikipedia.hu" și „arcanum.hu") completează informația cu educarea, la Aleșd, a fiului gazdei sale. Când s-a întâmplat acest episod ?

Bătălia dela Ciucea, în care Salamon a fost rănit, a avut loc în decembrie 1848. Presupunem că primele săptămâni s-au consumat cu transportul rănitului (în acea perioadă doar cu căruța), dar este posibil ca acest transport să fi întârziat din motive de priorități dictate de război. Chiar și în situația unei transportări imediate, perioada care a urmat nu îi permitea să se ocupe de altceva decât de propria însănătoșire. Deci, nu putea să se ocupe de fiul surdomut al gazdei decât după Anul Nou, în anul 1849.

Aceleași surse ne informează că, după ce s-a vindecat Salamon s-a reîntors în cadrul armatei maghiare și a participat la bătălia dela Prundu Bârgăului (iulie 1849). Concluzionăm deci că <u>*educarea băiatului surd din Aleșd a avut loc în prima jumătate a anului 1849*</u>.

<u>Perioada educării surzilor la Oradea</u>.

După capitularea armatei maghiare (Șiria – 13.08.1849), Salamon s-a ascuns câteva luni [Bodó-2017] și apoi ajunge la Oradea. Să fi fost la finalul anului 1849 sau la începutul lui 1850 ? Trebuie să admitem ambele posibilități. Conform site-ului „wikipedia.hu", plecarea lui Salamon din Oradea spre Budapesta ar fi avut loc în anul 1851. Asta înseamnă că <u>*educarea copiilor surzi la Oradea s-ar fi desfășurat între începutul anului 1850 (eventual sfârșitul anului 1849) și prima parte a anului 1851*</u>.

<u>Elevii surdomuți</u>.

Deși nu cunoaștem decât numele primului elev surd din Oradea, cel al văduvei evreice Jakab, știm că în oraș pe lângă acesta a mai avut cel puțin 7-8 elevi, plus unul la Aleșd.

Metodologia de educare.

Viața și activitatea lui Salamon Ferencz sunt foarte bine cunoscute și ne dăm seama că, înainte de evenimentele descrise nu s-a specializat deloc în surdodidactică. Totuși a reușit ca într-un timp relativ scurt să educe cu succes un grup de copii surzi, să-i facă să vorbească și să scrie. Cum a fost posibil ? Singura explicație pe care putem să o avansăm este că, așa cum au procedat pionierii educației surzilor din secolele XVI, XVII sau XVIII, și Salamon a încercat, din instinct, să-i facă pe copiii surzi să pronunțe cuvinte. Tot instinctul l-a făcut să folosească intuiția, arătând elevului obiectul căruia dorea să-l învețe denumirea și dirijându-le atenția spre buzele sale pentru ca aceștia să-l imite.

În acei ani sistemul oralist de educare a surzilor era unui sintetic. Elevii erau învățați să pronunțe sunetele izolate ale limbii, după care sunetele se combinau în pronunțarea silabelor și într-un final se ajungea la pronunțarea cuvintelor. Mai târziu, spre sfârșitul secolului XIX, s-a dezvoltat metoda silabiștilor, care nu începea cu sunete izolate ci cu pronunțarea silabelor pe care apoi le sintetizau în cuvinte. După 1900 doi specialiști, Constantin Malisch (Germania) și A. Herlin (Belgia), au renunțat la metodele sintetice și au instituit o metodă globală (analitică), în care demutizarea se începea direct cu pronunțarea cuvintelor, respectiv a frazelor.

În [Borbély-1902] se aduc critici lui [Eötvös-1900] pentru că ar fi susținut că educația orală a surzilor ar fi o invenție a lui Salamon. Parțial Borbély are dreptate. Metoda orală era o metodă tipic germană, nu maghiară dar, trebuie să recunoaștem că deoarece Salamon a procedat direct cu pronunțarea cuvintelor, nu cu a sunetelor izolate, el se prezintă ca ***un precursor al metodelor globale de demutizare.*** Această metodă aplicată de Salamon avea să câștige teren peste câteva decenii. Deci parțial Eötvös avea dreptate, deși într-un sens diferit decât cel pe care l-a susținut.

Rezultatele acestui scurt experiment de educare a surzilor au fost spectaculoase. În prima lună a reușit să-i învețe un număr de 14 cuvinte, iar până la sfârșit elevii săi stăpâneau aproximativ 500 de cuvinte (pronunțate, citite, scrise și folosite în conversații). În perioada înterbelică a secolului XX specialiștii recomandau ca la sfârșitul clasei a I-a, deci la aproximativ 8 ani, un copil surd ar trebui să cunoască aproximativ 200 de cuvinte. Iată deci că realizările lui Salamon pot fi considerate remarcabile.

CONCLUZII.

Scurtul episod surdodidactic desfășurat în județul Bihor (la Aleșd și Oradea) a avut loc între anii 1849-1851. Protagonist a fost Salamon Ferencz care a aplicat, din instinct, o metodă proprie de educare a surzilor, prin care elevii erau învățați să pronunțe direct cuvintele, fără a mai apela la pronunțarea inițială a sunetelor. Pe lângă pronunție și labiolectură, Salamon Ferencz i-a mai învățat să le scrie. În final, elevii săi surzi stăpâneau un bagaj de aproximativ 500 de cuvinte. Cu această metodă proprie, Salamon Ferencz poate fi considerat un precursor al metodelor globale de educare a surzilor.

BIBLIOGRAFIE.

1. Bodó Cristina, Codrea Ionuț : ***„O descoperire inedită, placa comemorativă a lui Salamon Ferencz”.*** În revista „Sargeția” a Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva, VII (XLIV) 2017, pag. 4. http://www.anuarulsargetia.ro/o-descoperire-inedita-placa-comemorativa-a-lui-salamon-ferencz. **[Bodó-2017].**

2. Borbély Sándor : ***„Emlék-könyv a Siketnémák Váczi Országos Királyi Intézete. 100 éves fennállásának ünnepe. Alkalmára”.*** Paginile 359 – 360. (Cartea de amintiri a Institutului Regal Național de Surdomuți din Vacz. 100 de ani dela înființare). Budapest, 1902, Nyomtatta Fritz Ármin könyvnyomdája. **[Borbély-1902].**

3. Eötvös Károly : ***„Útazás a Balaton körül”.*** (Călătorie în jurul Balatonului). http://mek.oszk.hu/04900/04924/html/index.htm. Budapest. 1900. **[Eötvös-1900].**

4. https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Salamon_Ferenc

5. https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar

<u>CUVÂNT DE ÎNCHEIERE</u>

Motto :

„Fiecare generație trebuie să-și scrie din nou istoria, pentru că fiecare generație dorește să deducă din trecut înțelesuri care să o ajute să facă ordine în haosul contemporaneității”.

Allan Nevins (1890-1971)

Lucrarea actuală și-a propus să ofere, celor interesați, o nouă imagine a învățământului pentru deficienți din prima jumătate a secolului al XIX-lea, imagine care să fie mult mai exactă decât cea cunoscută anterior. Acum, la finalul studiului, se cuvine să facem un scurt bilanț al concluziilor la care am ajuns și nu putem ocoli faptul că, în acea perioadă au avut loc o serie de **<u>premiere ale învățământului pentru deficienți, raportate la actualul teritoriu al României</u>**. Acestea sunt :

- **1827 – înființarea primei forme de învățământ pentru surdomuți**; un învățământ privat instituit de husarul român Ioan Băcilă, la Dumbrăveni (jud. Sibiu).
- **1827 – aplicarea în premieră a metodei orale.** Ioan Băcilă învăța surdomuții să pronunțe.
- **1831 - prima școală de surdomuți susținută și finanțată de autorități**; la Dumbrăveni (jud. Sibiu), învățător Ioan Băcilă.
- **1837 – prima surdo-metodică utilizată la Bozovici de învățătorul Michael Hoffmann**; dela Viena s-a trimis metodica scrisă de Franz Herrmann Czech ***„Versinnlichte Denk- und Sprachlehre, mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und auf das Leben”*** (Gândirea intelectuală și învățarea limbajului, cu aplicații la învățătura religioasă și morală și în viață), editată la Viena în 1836.
- **1838 - primul curs de formare surdologică a profesorilor**, organizat la Năsăud de către vicarul greco-catolic, Ioan Marian.
- **1838 - prima formă de învățământ incluziv**; vicarul greco-

catolic, Ioan Marian, organizează în jud. Năsăud un învățământ al surzilor în localitățile lor de domiciliu, alături de ceilalți copii.

- **1846 – înființarea primei forme de învățământ pentru copiii orbi**; dela Viena se expediază instrucțiuni de organizare a unui învățământ destinat copiilor orbi.
- **1846 - prima tiflo-metodică utilizată la școlile grănicerești din Bozovici și Orșova Veche**. Dela Viena s-au trimis mai multe exemplare a cărții editate de Johann Wilhelm Klein în anul 1844, ***„Anleitung blinden Kindern die nötige Bildung in den Schulen ihres Wohnortes und in dem Kreiße ihrer familien zu verschaffen”*** (Îndrumător necesar pentru instruirea copiilor orbi în școlile din apropierea domiciliului și în propriile lor familii).
- **1849/51 – aplicarea unor procedee de demutizare precursoare ale viitoarelor metode globale de educare a surzilor.** În Bihor, Salamon Ferencz demutizează surzii pornind dela pronunțarea cuvintelor, nu dela sunete.
- **1875 – prima carte tipărită în care se amintește despre existența unui învățământ pentru surdomuți în țara noastră**; autor vicarul greco-catolic al Năsăudului, Macedon Pop.

Trebuie să ramarcăm și numărul, deloc de neglijat, al centrelor în care s-au deschis și au funcționat aceste școli (cinci pentru surzi și două pentru orbi), ceea ce ne face să conchidem că, ***din punctul de vedere al educării surdomuților și orbilor, anii 1830 ... 1840 ... 1850 au declanșat în Ardeal și Banat un avânt similar cu cel existent în anii 1780 ... 1800 ... 1820 în vestul și centrul Europei***. Păcat că acest început a fost stopat de evenimentele istorice care au urmat și nu a continuat până în zilele noastre.

Acum, la final, ne punem întrebarea : Cum vor fi privite și acceptate concluziile prezentate? Vor fi ele preluate? Le vor înlocui pe cele vechi sau, în ciuda celor mai logice raționamente și a celor mai incontestabile documente, vechile povestiri încărcate de oarecare dramatism și beneficiind de amprenta ce au lăsat-o în memoria colectivă, vor continua să bântuie scrierile viitoare? Justețea acestei întrebări este întărită de concepția celebrului Albert Einstein, care susținea că : *„Este mai ușor de sfărâmat un atom decât o prejudecată falsă”*.

În general, oamenii au o deosebită predilecție pentru întâmplările pe care le pot preschimba în legendă. Întotdeauna, imaginea idilică a unor

figuri cvasilegendare va acționa asupra sentimentelor oamenilor și va face ca toate adevărurile, indiferent cât de logice ar fi, să se scurgă lin, fără să lase urme adânci în memoria cititorilor, fiind însoțite de o nepăsare mută. Mentalitatea celor mulți va refuza să perceapă întâmplările lipsite de o aură de eroism și se va opune povestirilor ce contravin unor prejudecăți pe care le consideră firești. Imaginația lor va împodobi cu pasiune doar acele întâmplări care le oferă o satisfacție afectivă. Doar ele vor pătrunde în tainițele memoriei colective și doar ele vor avea șansa de a fi povestite celorlalți. În conștiința oamenilor mitologia deține o superioritate incontestabilă față de banalele concluzii ale cercetării științifice, iar această realitate transformă câmpul investigației pozitive într-un adevărat „câmp minat" pe care specialiștii în domeniu se străduiesc să îl străbată cu trudă. Oricâtă strădanie, anevoioasă și îndelungată, vor depune cercetătorii, oricât de documentate vor fi raționamentele puse la dispoziția cititorilor, dacă variantele propuse de ei vor contraveni cu imaginile legendare îmbrățișate inițial, întreaga muncă depusă va fi privită cu suspiciune, ca o muncă străină, cu cheltuială străină și cu un rost străin, ce nu merită efortul de a fi acceptat. Oare în ce mod vor interacționa concluziile la care am ajuns, cu vechile concepții despre învățământul deficienților din acea perioadă? Inițial, istoriografia românească, referitoare la învățămânul pentru deficenți, nu a cunoscut decât existența Școlii de Surdomuți dela Dumbrăveni. Despre Școala de Surdomuți dela Bozovici, aflată în județul Caraș-Severin, cea din Năsăudși cea din Bihor, până în prezent, nu s-a știut nimic. La fel, nu s-a știut nimic despre învățământul pentru orbi desfășurat în Caraș-Sevein. Îndrăznesc să cred că, prin completarea acestui tablou istorico-educațional, nu voi deranja cu nimic sentimentele niciunui cititor. Însă, ceea ce este mai sensibil sunt anumite amănunte legate de modul în care s-au înființat și au funcționat aceste școli.

Referitor la Școala dela Dumbrăveni am oferit documente istorice certe care susțin că elevii surzi ar fi putut fi de oricare din etniile existente la acea dată în Transilvania și că este posibil ca lecțiile să fi fost ținute într-una din limbile armeană, germană sau maghiară. Sunt concluzii care ar putea deranja sentimentele multora. Am demonstrat cât se poate de clar că, Băcilă nu putea să facă parte din armata lui Napoleon ci din armata habsburgică. În acest fel i-am știrbit din aura sa de *„erou venit din depărtări pe un cal alb"*, care *„a descălecat"* în această *„terra incognita"* realizând o operă culturală ce i-a uimit pe localnici. I-am surpat soclul pe care stătea și l-am degradat la poziția de „soldat obișnuit al țării din care făcea parte" (imaginați-vă modul în care azi este admirată o persoană care a luptat în Legiunea Străină, față de banalitatea unuia care a fost în armata țării sale). Că școala de surdomuți nu a fost una privată, cum s-a susținut, este posibil să fie acceptat cu îngădu-

ință, însă, desființarea mitului care susținea că închiderea școlii s-ar fi făcut din cauza nepăsării autorităților indolente și demonstrarea faptului că motivul desființării a fost degradarea comportamentului lui Băcilă, va atrage după sine o dezamăgire profundă a acelora care îl vedeau ca pe un luptător pentru cauza celor năpăstuiți, un om fără pată, o victimă a nepăsării și indolenței autorităților, un gen de „supra-om" și pe care nu îl mai pot ridica la rangul de erou intangibil, de martir. Pe ansamblu, ***am comis crima de a demola o povestire cu accente mitice, ce avea toate ingredientele „sacrului" și am înlocuit-o cu o banală expunere „profană" despre un om obișnuit, supus greșelilor și care în final a dezamăgit***. **Este intolerabil !!! Nu voi beneficia de nicio circumstanță atenuantă.**

Toate aceste erori, cu care publicul s-a obișnuit, au apărut datorită cărții publicate, în anul 1925, de Gheorghe Crăiniceanu *(„Istoricul instrucţiunei, literaturei şi legislaţiunei copiilor anormali")* și care, datorită faptului că a constituit suportul de curs la Academia Medico-Pedagogică din Cluj (1921-1927), a fost studiată de multe persoane ce au lucrat în acest domeniu, pătrunzând astfel în conștientul lor. Autorul cărții și-a lăsat imaginația să zburde și, fără a se bizui pe date concrete, a scris acele „povești" despre Băcilă și școala sa. A fost micul bulgăre de zăpadă care rostogolit pe versantul muntelui a declanșat marea avalanșă a informațiilor despre acest „erou național" și realizările sale. Datorită influenței negative pe care le-au declanșat aceste informații greșite, l-am numit ***„Virusul Crăiniceanu"*** și sunt convins că mulți vor fi revoltați că mi-am permis această libertate. A încerca azi să schimbăm concepția populației, când s-a obișnuit cu toate imaginile colorate pe care și le-a închipuit și despre care a citit, este un lucru deosebit de dificil. Este o situație similară celei relatate de marele nostru povestitor, Ion Creangă, care ne transmitea proverbul : *„Un nebun aruncă o piatră în apă și zece cuminți nu sunt în stare s-o scoată".*

Am îndoieli și asupra modului în care vor fi recepționate acțiunile celor șase personalități ecleziastice, implicate în înființarea și susținerea Școlii de Surdomuți din Dumbrăveni, personalități care au avut nedelicatețea de a face parte din culte religioase privite, de mulți, cu suspiciune, neîncredere sau gelozie.

Sper totuși că informațiile legate de școlile de surdomuți de la Bozovici și Năsăud, cât și cele destinate orbilor, să fie mai ușor asimilate de cei interesați datorită faptului că, ele vin să se așeze pe un „teren informațional gol". Însă, toate au beneficiat de „umbrela protectoare" a Vienei, lucru pe care unii îl digeră destul de greu, iar în cazul școlii din Năsăud apariția, din nou, a unor ierarhi greco-catolici ar putea să fie

supărătoare. Dar exceptând aceste aspecte, faptul că în cazul lor memoria colectivă este curată și necontaminată de imaginile idilice ale unor legende ne face să sperăm că informațiile oferite vor prinde totuși rădăcini.

Școala de Surdomuți de la Biserica Albă nu face parte din actuala Românie. Prezentarea ei s-a făcut deoarece în prima jumătate a secolului al XIX-lea Banatul era întreg și în studiu trebuie să includem activitățile de educare a deficienților atât din actualul Banat românesc, cât și din cel sârbesc. În al doilea rând, la respectiva școală s-au primit copii surzi din tot Banatul, deci și din cel românesc de care suntem interesați. Ultimul motiv, dar nu cel din urmă, este că această școală, alături de cele din Bozovici, Năsăud, dar și de localitățile cu un învățământ pentru orbi, întregesc un tablou de ansamblu referitor la aplicarea principiilor iluministe, prin intermediul învățământului grăniceresc, vizând școlarizarea tuturor copiilor.

O situație aparte o are învățământul surzilor din Bihor care, a apărut fără a fi influențat de nicio școală sau teorie surdologică din acea vreme.

Este greu de precizat dacă acceptarea acestor noi teorii se va realiza acum sau mai târziu. Noua variantă a evenimentelor atentează brutal, opunând dovezi intangibile, vechiilor povești în care generații întregi au investit multă afecțiune și au adunat mulți aderenți. Însuși Sigmund Freud susținea că : *„Se cere timp pentru ca travaliul intelectual al eului să depășască obiecțiile în care s-au investit puternice simțăminte”.*

În plus, cartea mea apare într-un moment total nefavorabil. În primul rând, actualmente, în țara noastră interesul pentru istorie se află la cote deosebit de coborâte, ea fiind utilizată doar în cazurile în care poate susține unele manifestări naționalist-festiviste. În rest, există un total dezinteres față de evenimentele petrecute în trecut. Și, în fond, cum pot avea pretenția ca cineva să-și întrerupă importanta sa muncă pentru a se împiedica de viața și activitatea anumitor *„fantome mâncate de molii”*, chiar dacă ele, *„fantomele”*, au avut un rol primordial în punerea pietrelor de temelie a învățământului pentru copiii deficienți din teritoriile românești. În al doilea rând, în ultimii ani ideea integrării persoanelor cu deficiențe a alunecat, la noi, pe panta desconsiderării și, eventual, chiar a desființării învățământului special. Această teorie este deosebit de atractivă pentru cei ce consideră reducerea cheltuielilor bugetare ca superioară eficacității actului educațional.

Chiar noțiunea de „integrare” a căpătat, în ultimii ani, o nouă semnificație. Înainte, integrarea era un țel educativ care se atingea doar în

momentul în care persoana deficientă ajungea la stadiul în care putea să-și câștige, prin propria sa muncă, cele necesare traiului zilnic, să-și întemeieze o familie și să o întrețină. Azi, dacă înscriem un copil deficient de 6 – 7 ani (pardon, cu c.e.s.) în clasa I-a a unei școli de masă el este etichetat automat ca „integrat” înainte ca învățătoarea să-l învețe prima literă și pe tot parcursul școlii el va beneficia de o programă normală, nu una specială. În aceste condiții, un interes adresat primelor forme de educație a surzilor și orbilor nu va putea să apară decât atunci când „se va alege grâul de neghină” și când lumea se va clarifica alegând varianta corectă de educație.

Mi-am asumat riscul de a oferi specialiștilor o lucrare greoaie și poate plictisitoare, plină de documente vechi, scrise manual, uneori ilizibil, în diferite limbi, greu de descifrat. Dar, doresc să precizez că m-am simțit dator să nu deviez dela adevărurile oferite de cele mai certe documente de arhivă și să mă conduc după precizările lui Robin George Collingwood (1899-1943), filozof, arheolog și profesor la Oxford, care spunea că *„istoria este o știință de tip special, ea își propune să studieze evenimentele inaccesibile observației noastre, argumentând cauzele lor și relațiile dintre ele în baza analizei izvoarelor istorice”.*

În aceeași notă, istoricul român Neagu Djuvara susținea că *„nicio realitate istorică dovedită nu trebuie trecută sub tăcere”.* Sau poate, conform aceluiași Neagu Djuvara, istoriografia oficială „deranjată” de concluziile pe care le-am susținut și dovedit, va recurge la ***„obiceiul pământului”*** impunând cea mai eficace și mai vicleană armă : **TĂCEREA.**

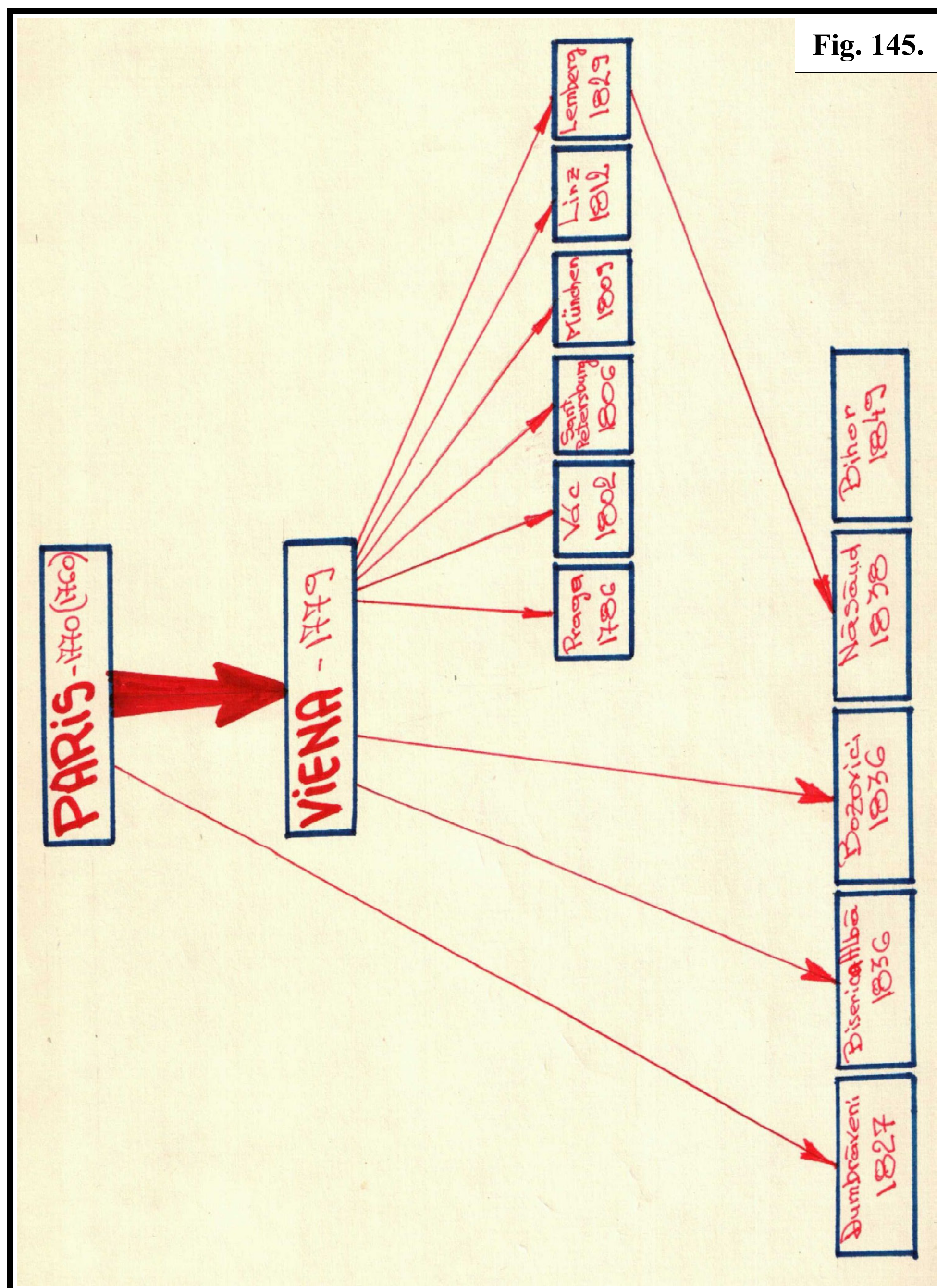
Oricum, conștiința mea este curată. Informațiile oferite se bazează pe dovezi incontestabile și faptul că ele vor provoca supărare și iritare la anumite nivele ale istoricilor din învățământul special, vor dovedi clar marea putere a prejudecăților și a faptului, pe care trebuie să-l admitem cu părere de rău, că istoricii pot greși, cu sau fără voia lor. O dezbatere inutilă, înverșunată, tendențioasă și doctrinară legată de acest aspect ar duce la estomparea acestei probleme serioase și reale care va continua să se pună : ***„cum s-au desfășurat primele forme de educare a copiilor deficienți pe teritoriul de azi al României ?”.***

Sper că societatea românească va trece peste noianul de prejudecăți, invidii și suspiciuni, reușind să privească cu respect spre acei antecesori care au pus câte o cărămidă la temelia societății noastre de azi, indifernt din ce etnie sau cult religios făceau parte sau indiferent de ce guvern a fost inițiat.

Autorul

ANEXA nr. 1.

Schema de pătrundere a învățământului pentru surdomuți în Ardeal și Banat, în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

ANEXA nr. 2.

Perioadele în care au funcționat școlile de surdomuți și cele de orbi din prima jumătate a secolului XIX, în Ardeal și Banat.

Fig. 146.

ANUL
SURZI
ORBI
DUMBRĂVENI
BISERICA ALBĂ
BOZOVICI
NĂSĂUD
BIHOR
BOZOVICI
ORȘOVA
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855

ANEXA nr. 3.

Aprobarea dată de Arhivele Naționale ale Ungariei pentru utilizarea, în actuala carte, a documentelor sale.

Fig. 147.

archívum
Magyar Nemzeti Levéltár

Moldovan Gheorghe részére
ghe.moldovan@gmail.com
Timisoara (Temesvár)
str. Romulus nr 17., Ap. 1.,
300203.

Budapest, 2018. május 17.

Tárgy: Közlési engedély kérése
Iktatószám: 09/361-2/2018
Ügyintéző: Török Ádám

Tisztelt Moldovan Gheorghe!

2018. április 11-én kelt kérelmének eleget téve hozzájárulok ahhoz, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Ön által megnevezett dokumentumáról készült felvételeket az *Învățământul surdomuților din prima jumătate a sec. XIX în Ardeal și Banat* c. műben 2019-ben közzétegye.

A közlési díj fejében, kérem, egy példányt a megjelenő műből a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Könyvtára számára szíveskedjen elküldeni.

Felhívom szíves figyelmét arra, hogy a felvételeket más kiadványban, egyéb internetes felületen megjelentetni vagy harmadik félnek átadni csak a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára előzetes engedélyével lehetséges.

Kérem, hogy az irat pontos jelzetére az alábbi módon hivatkozzon:
MNL OL F 46 – 1828 – 9661.

Kérem, őrzési helyként a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára / National Archives of Hungary nevét tüntesse fel.

Eredményes munkát kívánva, tisztelettel:

Dr. Rácz György
főigazgató-helyettes

Budapest, I., Bécsi kapu tér 2–4.
1250 Budapest, Pf. 3.
Telefon: (+36 1) 225-2800
Fax: (+36 1) 225-2817
Web: www.mnl.gov.hu

<u>ÖSSZEFOGLALÓ</u>

E könyv cime ***„A fogyatékosok oktatása Erdélyben és Bánátban a XIX-ik század elsö feleben”,*** értékeli, megmagyarázza annak módját, hogy hogyan jelent meg czekben a provinciákban a siketék és vakok oktatása.

„<u>Az első rész</u>” ***„A Erzsébetváros (Ebesfalva) süketnéma iskolát”***, (Szeben megye) elemzi, mely első volt az országban. Bacsilla János helybéli lakos, huszár a Habsburg hadseregben, a süketnémák oktatására szakosodott. Román, örmény, magyar, német és angol írások, valamint hivatalos levéltári okmányok (Erdély kormánya – Kólozsvár; Római-katolikus Püspökség – Gyulafehérvár; Görög-katolikus Püspöség – Balázsfalva) bizonyítják. Az okmányok tanulmányazása bebizonyította, hogy az oktatás 1827-ben kezdődött magán úton és 1831-ben a helyi (Erzsébetváros) fiúiskola tagozatává alakult. Adatok pontosítják, hogy Bacsilla János 1831-től fizetést (bért) kapott. Az iskola 1846-os feloszlatását (megszüntetését) Bacsilla János szabálytalan, léha viselkedése okozta. Okmányok igazolják, hogy Bacsilla János a süketek oktatásában űgy a jelbeszéd és a hangbeszéd módszereit alkalmazta. Dokumentumok bizonyítják, hogy néhány süketnéma gyereket Erzsébetvárosban oktattak. Mindezek az adatok egy teljesebb képet alkotnak és sékerült néhány téves információt eloszlatni erről az iskoláról.

„<u>A II-ik rész</u>” ***„Iskolák a fogyatékosok számára a határvédelni oktatásban”.*** A határvédelmi ezredek célja a Habsburg Birodalom keleti határainak megvédése. Hat ilyen ezred Erdélyben és Bánátban szolgált (müködött). Ezeken a területeken az oktatás úgy volt megszervezve, hogy biztosítson szakembereket külömböző szakmákra : tisztviselőt, tanítót, papot, ügyvédet, orvost, sőt iparost, akik a Birodalom híres iskoláiban tanultak.

Ami eddig ismeretlen volt az az, hogy az határvédelmi oktatás foglalkozott a fogyatékkal élők tanitásával is (süketek és vakok), melyeket Bécs segitett és irányított. A könyv bemutatja az összes adatot, információt – ami a süketek és vakok oktatásával foglalkozott Erdély és Bánát határvédelmi ezredeiben.

A süketnémákat Fehértemplom (a mai Szerbia) és Bozovics, a vakokat Bozovics és Orsova egységeiben oktatták. Minden ezredben a helyzet luasonló volt. Katonai rangsor szerint a Bécsi Udvar követelte a vak és süket gyerekek összeírását az ezred körzetéből. Bécs küldött módszertani anyagot a gyerekek oktatására és tanfolyamokat tartott a tanítók részére. A határezredek rendelkeztek anyagi tőkével oktatási célra. Az időszakos ellenőrzések folyamán tapasztaltak alapján, visszavonták azoktól a tanulóktól az anyagi támogatást akik igazolatlanul hiányoztak vagy rosszak voltak a tanulmányi eredményeik.

A legtöbb adatot a süketek oktatásáról (Bozovics) és a vakokéról (Bozovics és Orsova) a Karánsebesi Határezredből találtam. A levéltári dokumentumok nagy része megmaradt. Itt a süketek oktatására Franz Herrmann Czech (Bécs, 1836) a vakokéra Johann Wilhelm Klein (Bécs, 1844) módszertanait alkalmazták. Jasenov volt az iskola ahol azokat a tanitókat képezték akik a sérült gyerekeket oktatták.

A Naszódi ezredben a helyzet más. A legtöbb levéltári adat elveszett. Azokban az iratokban amelyek fennmaradtak nem toláltam semmit ami a fogyatékosok oktatására utalna. Ebből az okbál csak a román forrásokra tudtam hivatkozni.

A Fehértemplomban működő iskoláról a magyar szakirodalmat használtam. Lehet, hogy Szerbia Nemzeti Levéltárában léteznek dokumentumok a pancsevoi határezredről, de ehhez ismernem kellene a szerb nyelvet.

„A III-ik rész” Salamon Ferencz siketnémák oktatását mutatja be 1849-1851 között Bihor megyében. Fontossága abban áll, hogy egy eredeti módszert alkalmazott, azaz a szavak és nem a hangok kiejtésével kezdte az oktatást.

A könyv egy kimeritő képet nyújt a fogyatékosok oktatásáról Erdélyban és Bánátban.

(Traducător : Emilia Hauszar)

<u>ZUSAMMENFASSUNG</u>

Das vorliegende Buch hat den Titel: ***„Die Erziehung der Taubstummen und Blinden in der ersten Hälfte des 19ten Jahrhunderts, in Siebenbürgen und Banat“*** und befasst sich mit der Entstehung der Taubstummen- und Blindenschulen in dieser Regionen.

<u>Teil I</u> der Arbeit befasst sich mit ***„Der Taubstummenschule aus Elisabethstadt”***, Kreis Sibiu, die Älteste Schule dieser Art, aus dem Land. Sie entstand, da ein Einheimmischer Ioan Bacila, Busby in der Habsburgischen Armee, sich auf die Taubstummen Ausbildung spezialisiert hat. Es werden ältere Informationen aus rumänischer, deutschen, ungarischen, armenischen und englischer Geschichtschreibung presentiert. Ausserdem werden Dokumente aus den Regierungsarhiv von Siebenbürgen, der Romano-Katholischen Diözese von Alba Iulia und der Grischisch-Katholischen Diözese von Blaj, vorgestellt. Diese Dokumente haben viele Tatsachen erwiesen: 1927 hat die erste private Taubstummenerziehung angefangen und in 1831 verwandelte sich dieses in eine Taubstummen-abteilung der Jungenschule aus Elisabethstadt. Seit 1831 hat Ioan Bacila dafür auch ein montaliches Gehalt bekommen. Die Schule wurde 1846 wegen des Verhalten des Lehrers, aufgelöst. Ausserdem hat man erwiesen dass beginnend mit 1827, Ioan Bacila die Zeichensprache mit der Mündlichen Sprache kombiniert hat und habe sogar Daten uber einige Schüler die in Elisabethstadt lernten, gefunden.

Alle diese Fakten tragen dazu bei, ein viel besseres Gesammtbild über die Taubstummenschule zu haben, und viele Theorien gegenüber dieser Schule wurden bekämpft.

<u>Teil II</u> des Buches befasst sich mit ***„Dem Taubstummen- und Blindenschulen aus den Grenzgebieten”.*** Die Grenzregimente verteidigten die östliche Grenze des Habsburgerreiches. Sechs davon befanden sich in Siebenbürgen und Banat. Auf diesen Gebieten organisierten sie ein Erziehungssystem, der viele Lehrer, Angestellte, Priester, Juristen, Ärtzte oder sogar Fachkräfte, in verschiedene anerkannte Schulen des Reiches, ausgebildet wurden.

Was bis jetzt unbekannt war, ist dass dieser Grenzgebietlernsytem sich auch um die Erziehung der Taubstummen oder Bliden gekümmert hat,

mit der Hilfe des Hofes vom Wien. Dieses Buch stellt alle diese Schulen, aus Siebenbürgen und Banat, vor. Die Taubstummen wurden erzogen in Weißkirchen (jetzt Serbischenbanat), Bozowitsch und Năsăud, und die Blinden in Bozowitsch und Alt Orșova. Alle diese Schulen verfolgten denselben Prozess. Der Hof von Wien verlangte dass alle Taubstummen oder Blinde Kinder aus den Grenzgebieten, überprüft wurden. Von Wien wurden die Lernmethodiken geschickt und die Lehrer gelernt. Das Grenzgebietregiment verfügte über eigene Finanziermöglichkeiten und die Schüler die nicht in die Schule gingen oder schlechte Noten hatten, wurden bestrafft, indem sie die Finanzierung verlieren.

Die meisten Informationen kamen, aus dem Grenzregiment Caranseben, über die Taubstummenschule aus Bozowitsch und Blindenschule aus Bozowitsch und Alt Orsova. Viele Arhivdokumente wurden erhalten und sprechen über das Taubstummen und Blinden Schulsystem. Hier wurde für die Erziehung der Taubstummen die Methodik von Franz Herrmann Czech (Viena, 1836), und für die Blinden die Methodik von Johann Wilhelm Klein (Viena, 1844) verwendet. In der Schule von Jasenov wurden die Lehrer für den Speziellen Lernsystem geschult.

Die Arhivdokumente von dem Grenzregiment Nasaud wurden verloren und unter denen die noch bestehen habe ich nichts gefunden dass in der Richtung der Taubstummenschulen die dort waren, weisst. Deshalb besteht dieser Teil nur aus verschiedenen rumänischen Geschichte-schreibungen.

Bezüglich der Taubstummenschule von Weißkirchen habe ich verschiedene ungarische Geschichteschreibungen verwendet. Es kann sein das verschiedene Arhivdokumente im Serbischen Nationalarhiv bestehen, aber aus sprachlichen Gründen konnte dieses Prozess nicht weiter geführt werden.

Im **Teil III** wird die Aktivität von Salamon Ferencz im Bereich der Taubctummenschulen, zwischen 1849-51 im Kreis Bihor, vorgestellt. Die Wichtigkeit seiner Lernmethode besteht in der Tatsache dass er eine Methode hatte wo die Worter ausgesprochen wurden und nicht nur Tone.

Das Buch gibt ein gesammtes Bild über das Taubstummen- und Blindenschulsystem aus Siebenbürgen und Banat, in der analysierten Periode.

(Traducător : Anca Roxana Diaconu)

RÉSUMÉ

Ce livre a pour titre "**L'enseignement des déficients dans la première moitié du XIX-e siècle en l'Ardeal et le Banat**" et présente comment est apparu, dans ces deux provinces, l'enseignement des enfants sourds et des aveugles.

Dans la "**Première partie**", nous nous occupons de "l'Ecole des sourds-muets de Dumbrăveni", du département de Sibiu, la plus ancienne école de ce type du pays, Elle s'est organisée parce qu'un homme de ces lieux, Ioan Băcilă, houssard dans l'armée habsbourgeoise, s'était specialisé dans l'éducation des sourds. On y présente les informations offertes par des travaux plus anciens, provenus des historiographies roumaines, arméniennes, hongroises, allemandes et anglaises. On y présente aussi des documents provenus des archives du Gouvernement de la Transylvanie de Cluj, de l'Evêché Romano-Catholique d'Alba –Iulia et de l'Evêché Greco-Catholique de Blaj. Après avoir analysé les documents, on a démontré que ce processus a commencé en 1827 sous forme privée et en 1831 il a été transformé en une section de sours-muets à l'école des garçons de Dumbrăveni; on a précisé aussi qu'à partir de l'an 1831, l'ancien houssard Ioan Bă cilă a reçu un salaire et que l'école a été supprimée , en 1846, suite aux dérapages comportamentaux de l'instituteur; on a découvert des informations démontrant que, dès le commencement, en 1827, Bacila combinait la méthode mimique-gesticulaire avec la mérhode orale; on a découvert aussi des informations sur quelques élèves sourds éduqués à Dumbrăveni. Tout cela et bien d'autres choses ont contribué à réaliser un tableau plus complet que ce qu'on connaissait jusqu'à présent et par les informations recueillies on a infirmé les théories erronnées véhiculées sur cette école.

"**La seconde partie**" de cet ouvrage s'occupe des "**Ecoles pour déficients dans le cadre de l'enseignement ayant rapport à la garde des frontières**". Les régiments de garde des frontières défendaient la frontière de l'Est de l'Empire Habsbourgeois, dont six se trouvaient en Ardeal et dans le Banat. Sur leur territoire on a assuré un enseignement qui a préparé bien des fonctionnaires, enseignants, prêtres, avocats, médecins mais aussi des artisans formés dans différentes écoles prestigieuses de l'empire.

Ce qu'on a complètement ignoré jusqu'ici c'est le fait que l'enseignement des gardes frontières s'est intéressé aussi de l'éducation des personnes sourdes et aveugles et que ce domanine a joui de l'aide de la cour imperiale de Vienne. Le livre présente toutes les informations concernant les écoles pour les déficients qui ont fonctionné dans le cadre de l'enseignement des gardes frontières du Banat et de l'Ardeal, découvertes jusqu'à présent. Ainsi. Les sourds-muets ont été éduqués â

Biserica Alba (actuellement dans le Banat Serbe) , à Bozovici et â Năsăud,et les aveugles à Bozovici et à Orsova Veche. L'évolution, dans tous les cas, a été semblable. Selon le système hiérarchique de l'organisation militaire , la Cour de Vienne exigeait le recensement de tous les enfants sourds-muets ou aveugles qui se trouvaient dans la zone du régiment. On envoyait ensuite, de Vienne, des méthodiques pour l'enseignement de ces enfants et on organisait des cours de perfectionnement des instituteurs /enseignants. L'enseignement des gardes frontières disposait d'un système de financement appliqué aussi pour l'enseigement des enfants ayant des déficienciences. Les contrôles périodiques punissaient les élèves qui fréquentaient peu ou avaient de mauvais résultants dans l'apprentissage par la perte du financement.

La plupart des informations recueillies concernent l'enseignement des sourds (Bozovici) et des aveugles (Bozovici et Orșova Veche) de la zone du Régimet de frontière de Caransebeș. On a conservé une bonne partie des archives et on a gardé bien des documents se rapportant à l'éducation des déficient. On y a utilisé pour l'éducation des sourds la méthode de Franz Herrmann Czech (Vienne, 1836) , et pour les aveugles celle de Johann Wilhelm Klein (Vienne, 1844). L'Ecole de Jasenov (du Banat du Sud) perfectionnait les enseignants qui allaient éduquer les enfants déficients.

Les choses sont complètement différentes dans le cas du Régiment de frontière de Năsăud. La plupart des archives est perdue et parmi les documents restés je n'ai trouvé aucun se rapportant â l'enseignement des sourds-muets qui s'y est déroulé. Aussi a-t-on traité le sujet en employant les divers ouvrages parus dans l'historiographie roumaine.

Concernant l'Ecole des sourds-muets de Biserica Albă, j'ai employé seulement les documents parus dans l'historiographie hongroise. Il est possible que dans les Archives Nationales de la Serbie il y ait des documents restés du Régiment de Frontière de Pancevo, mais pour les étudier il faudrait, tout d'abord, connaître la langue serbe et pouvoir communiquer avec lea employés de ces institutions.

Dans **„La troisième partie"** preséntée l'activité d'éducation des sourds entreprise par Salamon Ferencz dans le comté de Bihor entre 1849 et 1851. L'importance de cet épisode réside dans le fait qu'il a utilisé une méthode originale qui commence par l'articulation des mots et non pas par celle des sons.

Le livre réussit à offrir un tableau complet de l'enseignement pour les déficients déroulé dans l'Ardeal et le Banat de cette période.

(Traducător : Dana Cipău)

SUMMARY

This book has the title **„ The education of deaf and blind in the first half of the XIX century in Ardeal and Banat”** and is dealing with the beginnings of the deaf and blind education, in this area.

In Part I, the book is dealing with ***„The dead school from Dumbraveni”***, Sibiu County, the oldest school of this kind in the country. It was organized on the basis that a local, Ioan Bacila, a hussar in the Habsburg army which was specialized in educating the deaf. There are shown information provided by older works from historiography in Romanian, Armenian, Hungarian, German and English. The book also presents documents from the archives of the Government of Transylvania from Cluj, the Roman Catholic Episcopate of Alba Iulia and the Greco-Catholic of Blaj. This documents were analyzed and finally it could be proven that the start of the deaf education was in 1827 as private education, later in 1831 it was transformed into a section of the boys school in Dumbraveni. Starting 1831 Ioan Bacila received also a salary for his work and the abolition of the school in 1846 was due to some behavioral issues of the teacher. The documents also demonstrated that Bacila combined since 1827 the gesture method with the oral one and I found also information about some deaf students from that time, which learned in Dumbraveni.

All this information made a much more complete picture than what was known until now and it was possible to deny some wrong theories about this school.

Part II of this book analyses ***„The deficiency education in the cross-border areas”.*** The Cross-border regiments defended the eastern border of the Habsburg Empire. Six of them where located in Banat and Ardeal. On their territory, there was an education that prepared many officials, teachers, priests, lawyers, doctors, and tradesmen in various prestigious schools within the Empire.

What remained unknown so far was that this cross-border education system took care also about the deaf or blind people, and this was sustained by Vienna. This book presents information regarding the deaf and blind schools which operated in that area in Ardeal and Banat. So, the deaf

people where educated in in Biserica Alba (now in Serbia), Bozovici and Nasaud, while the schools for blind people where in Bozovici and Orsova Veche. In all cases the procedure was the same. Based on the military-hierarchical system, Vienna requested an evaluation of all the deaf or blind children, from the area. Vienna send methods how to teach the children with special needs and also trainings were done for the teacher. The cross-border education had a proper financing system which served also the deaf and blind school system. Regular controls punished the students with absences or with bad graded by removing the financing aid.

The most information where found about the deaf school in Bozovici and the blind school in Bozovici and Orsova Veche, from the Cross-Border Area Caransebes. A lot of archived documents about these schools were found. In the deaf school the method of Franz Herrmann Czech (Viena, 1836) was used, and for the blind the method of Johann Wilhelm Klein (Viena, 1844). In the school from Jasenov (South Banat) the teachers for deaf and blind school was trained.

About the schools from the cross-border regiment Nasaud, I didn't find many information. Most of the documents were lost and the ones found couldn't indicate any information about the deaf schools. Because of this, I have treated only using various works in Romanian historiography.

The information used about the Deaf school from Biserica Alba were from the Hungarian historiography. It is possible to find information about this school in the National Archive of Serbia, from the cross-border regiment of Pancevo, but due to language barriers this is not possible.

In the **Part III** of the book I present the activity in the area of death education, made by Salamon Ferencz between 1849-1851 in Bihor County. The importance of this method is that he pronounced words instead of sounds.

The book succeeds to give a wide and complete picture about the deaf and blind education in Ardeal and Banat during the analyzed period.

(Traducător : Anca Roxana Diaconu)

CUPRINS

Prefaţă........ 7
Cuvânt înainte........ 10
Partea I-a
ŞCOALA de SURDOMUŢI de la DUMBRĂVENI........ **15**
Cap. 1. Localitatea Dumbrăveni........ 17
Cap. 2. Istoriografia referitoare la Şcoala de Surzi din Dumbrăveni........ 23
2.1. Istoriografia română........ 23
2.2. Istoriografia armeană........ 29
2.3. Istoriografia maghiară........ 31
2.4. Istoriografia germană........ 38
2.5. Istoriografia engleză........ 40
Cap. 3. Glasul arhivelor........ 43
3.1. Institutul Naţional pentru tinerii surzi din Paris........ 44
3.2. Arhivele Arhidiecezane Rom.-Cat. Alba Iulia........ 45
3.3. Înaltul Guvern Provincial din Cluj........ 65
3.4. Mitrop. Gr.-Cat. Română din Blaj........ 71
3.5. Direcţia Jud. Covasna a Arhivelor Naţionale........ 79
Cap. 4. Analizarea critică a informaţiilor........ 81
4.1. Referitoare la învăţător........ 81
4.2. Educarea privată a surzilor (1827-1831)........ 95
4.3. Şcoala de Surdomuţi (1831-1846)........ 100
Cap. 5. Susţinători ai Şcolii de Surdomuţi........ 113
Cap. 6. Concluzii finale (Partea I-a)........ 119
Bibliografie........ 126

Partea a II-a

ŞCOLILE PENTRU DEFICIENŢI DIN CADRUL ÎNVĂŢĂMÂNTULUI GRĂNICERESC.. **133**

Cap. 1. Regimentele grănicereşti din Ardeal şi Banat.............................. 135

Bibliografie..140

Cap. 2. **Şcoala de Surdomuţi de la Biserica Albă**..................................141

2.1. Localitatea Biserica Albă din Banatul istoric.............................141

2.2. Informaţii despre Şcoala de Surdomuţi......................................145

2.3. Analizarea informaţiilor.. 149

2.4. Concluzii.. 153

Bibliografie..154

Cap. 3. **Şcoala de Surdomuţi de la Bozovici**..157

3.1. Bozoviciul şi Depresiunea Almăjului....................................... 157

3.2. Informaţii despre Şcoala de Surdomuţi......................................163

3.3. Documente de arhivă...167

3.3.1. Arhivele Reg. Grăniceresc Nr. 13.................................167

3.4. Analizarea informaţiilor.. 181

3.5. O paralelă între informaţiile furnizate de Liviu Smeu şi documentele de arhivă găsite..194

3.6. Cine a fost Franz Herrmann Czech?..198

3.7. Manualul folosit la Bozovici.: „Denk- und Sprachlehre”..........201

3.8. Concluzii..210

Bibliografie..213

Cap. 4. **Înv. pentru Surdomuţi din Ţara Năsăudului**........................217
4.1. Ţara Năsăudului..217
4.2. Informaţii despre învăţământul pentru surdomuţi......................221
4.3. Cine a fost Vicarul Ioan Marian?..224
4.4. Analizarea informaţiilor..227
4.5. Concluzii..229
Bibliografie...231

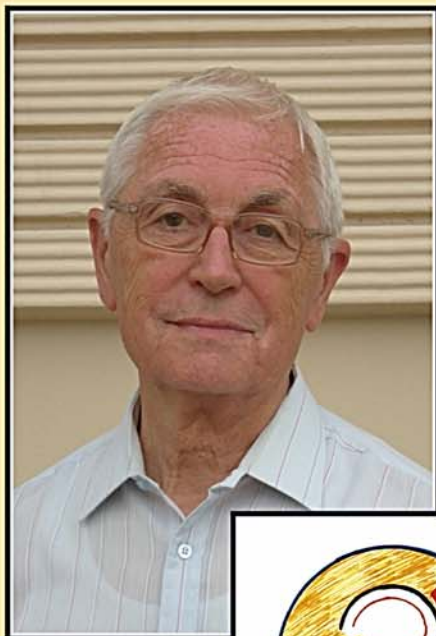
Cap. 5. **Învăţământul orbilor în Caraş-Severin**..................................233
5.1. Localităţile în care s-a practicat înv. orbilor..............................233
5.2. Informaţii despre învăţământul orbilor......................................236
5.2.1. Arhivele Reg. Grăniceresc Nr. 13.....................................236
5.3. Analizarea informaţiilor...241
5.4. Cine a fost Johann Wilhelm Klein?...244
5.5. Manualul de metodica educării orbilor utilizat în
Caraş-Severin...247
5.6. Concluzii..250
Bibliografie...251
Cap. 6. Concluzii finale (Partea a II-a)..253
Analiza funcţional-structurală a organizării școlilor cercetate..........257

Partea a III-a
EDUCAREA SURZILOR ÎN BIHOR...269
Cap. 1. Judeţul Bihor...271
Cap. 2. Informaţii despre învăţământul surzilor...................................273
Cap. 3. Cine a fost Salamon Ferencz?..276
Cap. 4. Analizarea informaţiilor...278
Cap. 5. Concluzii..280
Bibliografie...280

Cuvânt de încheiere..281
Anexa nr. 1..287
Anexa nr. 2..288
Anexa nr. 3..289
Összefoglaló..290
Zusammenfassung..292
Résumé..294
Summary..296

<u>Au mai apărut</u> :

1. **Gheorghe Moldovan : *„Începuturile învățământului special în Timișoara”.*** Editura Politehnica Timișoara, 2007. ISBN 978-973-625-472-7.
2. **Gheorghe Moldovan : *„Istoria învățământului bănățean pentru surdomuți”.*** Editura Eurostampa Timișoara, 2010. ISBN 978-606-569-067-7.
3. **Gheorghe Moldovan, Emilia Hauszar : *„Prima carte de logopedie tipărită în România. Timișoara-1900”.*** Editura Politehnica Timișoara, 2012. ISBN 978-606-554-489-5.
4. **Gheorghe Moldovan : *„Literatura surdologică în România interbelică”.*** Editura Politehnica Timișoara. Ediția I-a tipărită, în anul 2015 și ediția a II-a electronică (C.D.), în anul 2017. ISBN 978-606-554-892-3.
5. **Gheorghe Moldovan : *„Contribuția comunității armenilor din Elisabethopolis (Dumbrăveni) la înființarea și funcționarea primei școli pentru surdomuți din România”.*** Supliment, pe luna mai 2017, al revistei „ARARAT” (fondată în 1924), periodic al Uniunii Armenilor din România.

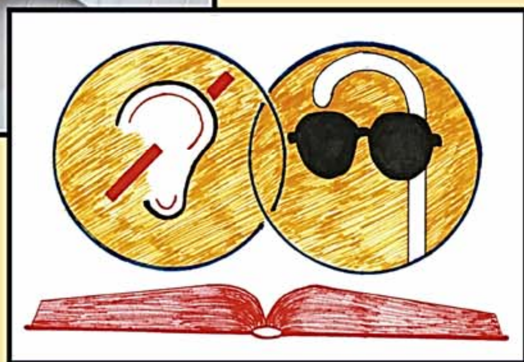

GHEORGHE MOLDOVAN

(n. 24.05.1946 – Simeria, jud. Hunedoara).

(domiciliat – Timişoara).

Foto : Anca Silvia Buzatu.

ISBN 978-606-35-0301-6